Міністерство освіти і науки України

Уманський національний університет
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова.
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького
Державний торгівельно-економічний університет
Національний університет біоресурсів і природокористування України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Матеріали XVII Всеукраїнської наукової конференції

Факультет економіки і підприємництва УНУ

Умань 2025

УДК 330(063) А43

Рекомендовано до друку вченою радою факультету економіки і підприємництва Уманського національного університету (протокол № 2 від 12.11.2025 року)

Редакційна колегія:
Олена НЕПОЧАТЕНКО – доктор економічних наук (головний редактор);
Юрій ЦИМБАЛЮК – кандидат економічних наук, доцент, декан факультету економіки і підприємництва УНУ (заступник відповідального редактора);
Юлія НЕСТЕРЧУК – доктор економічних наук, професор;
Михайло МАЛЬОВАНИЙ – доктор економічних наук, професор;
Руслан МУДРАК – доктор економічних наук, професор;
Олена ПРОКОПЧУК – доктор економічних наук, професор;
Сергій СОКОЛЮК – доктор економічних наук, професор;
Людмила МЕЛЬНИК – доктор економічних наук, професор;
Оксана ПЕНЬКОВА – доктор економічних наук, професор;
Роман ЛІЩУК – кандидат технічних наук, доцент;
Алла ОСІПОВА – кандидат економічних наук, доцент;
Галина АНІЩЕНКО – кандидат економічних наук, доцент;
Олена ЖАРУН – кандидат економічних наук, доцент;
Юлія УЛЯНИЧ – кандидат економічних наук, доцент (відповідальний секретар).

Автори вміщених матеріалів висловлюють свою думку, яка не завжди збігається з позицією редакції.

А43 Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XVII Всеукраїнської наукової конференції, 13 листопада 2025р. – Умань :УНУ. 2025. с. 307.

Збірник конференції містить доповіді науковців, фахівців-практиків, які були розглянуті на XVII Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні питання сучасної економіки», що відбулася 13 листопада 2025 року в м. Умань.

У наукових матеріалах висвітлюється широкий спектр фінансово-економічних питань сучасної економіки. Наукове видання розраховано на здобувачів освіти, НПП, наукових співробітників та фахівців, які займаються питаннями розвитку економіки.

УДК 330(063)
©Уманський національний університет , 2025

ЗМІСТ

Секція 1.Фінансові аспекти розвитку економіки

Михайлиця В.І. Фінансова безпека як складова економічної безпеки	8
Куліченко Р.В. Напрями реформування податку на доходи фізичних осіб в Україні у контексті поведінкових фінансів	11
Савчук І.І. Методичні підходи до оцінки функціонування сучасної моделі фінансового ринку	13
Боковець В.В., Ляхович К.С. Система управління ризиками: тенденції розвитку та практичні аспекти в Україні	15
Бондаренко Н.В., Щербатюк О.П. Міжнародні стандарти банківського нагляду: адаптація до українських реалій	17
Бондаренко Н.В., Демчук В.М. ESG-фінансування та зелені інвестиції в аграрному секторі	20
Бондаренко Н.В., Цибань В.С. Страхування агропродукції як механізм управління фінансовими ризиками	23
Боровик П.М., Удовенко І.О., Шемякін М.В. Ресурсно-кадастрове оподаткування і його роль у відновленні природно-ресурсного потенціалу України	26
Гузар Б.С., Кисельов А.І. Ідентифікація детермінант фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу	30
Драчук О. В. Інвестиційне забезпечення інфраструктурного розвитку національної економіки: механізми залучення приватного капіталу та пріоритети фінансування	34
Колотуха С.М. Сутність та необхідність фінансової інтеграції підприємств аграрного сектора економіки	35
Костогриз В.Г., Мигаленко В.А. Роль фінансової системи у забезпеченні економічної стабільності	39
Лебідь І.Ю. Моделі краудфандингового фінансування аграрних інноваційних проєктів	42
Мельник К.М. Особливості ефективного управління ризиками кредитного портфеля банку	45
Мельник К.М., Шиманська П.О. Значення банківського капіталу у фінансовій системі України в умовах воєнного стану	48
Коблик М.С. Фінансова діяльність та фінансова робота підприємства: теоретичні та практичні аспекти	51
Прокопенко А.В. Кредитні кооперативи та кредитні спілки: особливості функціонування та відмінності	53
Шиманська П.О. Фондовий ринок як ключовий елемент фінансової системи України	56
Прокопенко А.В. Сучасні виклики та перспективи розвитку страхового ринку України	59
Прокопчук О.Т. Механізми ідентифікації та оцінювання ризиків у страхових компаніях	61

Нежурбіда І.А., Ролінський О.В., Власюк С.А. Лізингові та форвардні закупівлі як альтернативні інструменти фінансового забезпечення агровиробництва в умовах обмеженого кредитування	64
Семенда Д.К. Вплив інфляції на купівельну спроможність населення: теоретичні засади та емпіричні прояви в українській економіці	65
Сліпенко Т.А. Учасники фондового ринку та їх економічні інтереси	69
Yakovenko O.R. Transformation of the Banking Sector in the Context of Sustainable Development	72
Костюк В.А., Стельмах Н.Є. Євроінтеграція та її вплав на фінансовий ринок України	74
Непочатенко О.О. Іпотечне кредитування аграрного сектору: досвід зарубіжних країн та перспективи України	77
Секція 2. Актуальні питання розвитку бухгалтерського обліку в Україні	
Аніщенко Г.Ю. ESG-фактори розширення меж господарського обліку	80
Іванова Н.А. Вплив штучного інтелекту на трансформацію системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю	83
Квашук О.В. Концептуальні засади та тенденції розвитку бухгалтерського обліку в Україні	86
Костогриз В.Г., Горщак Д.О. Оподаткування прибутку підприємств та організацій	88
Крочак О.І. Теоретичні аспекти обліку земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах	91
Курган Н.В., Неверовська В.Ю. Криптовалюта як новітній об'єкт бухгалтерського обліку	93
Кучеренко Т.М. Проблеми обліку надзвичайних доходів і витрат звітного періоду	96
Матрос О.М. Обліково-фіскальний аналіз режиму справляння ЄСВ для ФОП	99
Михайловина С.О. Методологічні засади визнання та обліку внутрішньо створених нематеріальних активів	102
Оляднічук Н.В. Сучасні тенденції розвитку фінансового обліку в Україні	105
Поліщук О.М. Теоретичні засади цифровізації бухгалтерського обліку в агробізнесі	109
Krachok L.I. The challenges of implementing strategic management accounting in business	112
Секція 3. Соціально-економічні проблеми вітчизняних підприємств	
Бабій М.М., Грама А.В. Трансформація парадигми співпраці аграрних і логістичних суб'єктів: від комерційної до партнерсько-інтеграційної моделі	116
Банар О.В. Стратегія управління корпоративними ресурсами для підвищення конкурентоспроможності підприємств України	119
Барабаш Л.В. Психологічні основи формування поведінки платників податків	122

Плющ М.О. Перспективи посилення соціалізації податкової системи України	125
Blenda N. Strategic Directions for the Development of Ukraine's Agribusiness under Current Conditions	127
Власюк С.А. Білоненко В.О. Роль обов'язкового страхування у системі соціально-економічного захисту	130
Жарун О.В., Ткачук Ю.О. Пенсійний фонд України: проблеми та перспективи розвитку	133
Zharun O.V., Driha A.S. The role of marketing in the economic activities of business	136
Zhernova Ye.V. Modern approaches to evaluating the personnel management system of enterprises	139
Заярна В.О. Антикризові фінансові стратегії аграрних підприємств	142
Кірбай Т.В. Моделі споживчої поведінки домогосподарств та особливості їх формування в Україні	144
Підлубна О.Д. Соціально-економічні виклики розвитку підприємств України	147
Пономаренко О.В. Мікрострахування як ефективний інструмент фінансової інклюзії	149
Ревуцька А.О., Булгакова Н.В. Циркулярна економіка як фактор розвитку малого бізнесу	152
Sarbey S.S. Greening of Resource Management: Strategic Guidelines for Railway Transport Enterprises	154
Соколюк С. Ю. Моделі підвищення ефективності торговельних процесів в агросекторі	157
Тупчій О.С., Щербаков В.С., Мовсесян А.Г. Системна оцінка впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на цифрову трансформацію аграрного бізнесу	159
Свіщенко М.С. Інновації як ключовий чинник формування конкурентних переваг бізнесу	163
Сокотнюк В.В. Організація соціальних послуг у територіальних громадах України та зарубіжних держав у контексті порівняльно-аналітичного аналізу	166
Тяжченко М.І. Сутність і механізм організації збутово-логістичних процесів у аграрному бізнес	170
Секція 4. Місце та роль маркетингу в економічній діяльності суб'єктів підприємницької діяльності	
Качмар О.М. Розвиток e-commerce у сфері агробізнесу України: потенціал і бар'єри	173
Корман І.І. Маркетингові інструменти формування споживчої лояльності на ринку безлактозної продукції в Україні	176
Бринько А.М. Штучний інтелект у маркетингових дослідженнях: переваги та ризики	179
Макушок О.В. Стратегії цифрового B2B-маркетингу для українського бізнесу	182

Пенькова О.Г. Соціальний маркетинг у системі формування позитивного іміджу аграрного підприємства	185
Разумова Г. В., Миронова М. Д. Маркетинг у соціальних мережах: тренди розвитку	188
Семенда О.В. Інтеграція маркетингу та логістики в управлінні ланцюгами поставок як фактор формування лояльності споживачів	191
Харенко А.О. Кооперація виробників овочевої продукції як базис їх подальшого розвитку	195
Секція 5. Інформаційні технології, як рушійна сила сучасної економіки	
Бондаренко К. О., Використання систем розпізнавання об'єктів у фінансовому секторі	199
Бондаренко Н.В. Цифрова трансформація банківського менеджменту в умовах розвитку фінтеху	202
Власюк С.А., Масрі М. Використання технології блокчейн для підвищення прозорості та безпеки операцій на ринку цінних паперів	205
Власюк С.А., Остапчук В.В. Інтегрований фандрейзинг: синергія традиційних та цифрових інструментів для максимізації фінансових ресурсів	207
Svishchenko M. S. Innovative technologies in the modern economy	209
Жарун О.В., Бондаренко В. Цифрова трансформація економіки та її вплив на систему ризиків і загроз економічній безпеці України	213
Жарун О.В., Тисевич А.І. Розвиток штучного інтелекту як чинник ендогенного економічного зростання в цифрову епоху	216
Коротєєв М.А., Гайдей В.П., Рабовський Д.Л. Напрями діджиталізації підприємницької діяльності агровиробників	219
Кучерук В.Ю., Кулаков П.І. Ідентифікація динамічних процесів за допомогою методу інваріантного поглиблення	222
Мельниченко Д. О. Електронна комерція в умовах глобальної цифрової трансформації	224
Пташник С.А., Черниш А.О. Цифрова трансформація фінансової системи: виклики, інструменти, можливості	227
Пустовойтенко О.А. Впровадження штучного інтелекту та роботизованої автоматизації для оптимізації стратегії управління персоналом	230
Синенко І.М. Організаційно-економічний механізм підвищення фінансової спроможності аграрних підприємств в умовах переходу до цифрової економіки	233
Уляніч Ю.В., Уляніч К.Ф. Технології індивідуалізації страхової пропозиції	236
Уляніч Ю.В., Уляніч К.Ф. Переваги та недоліки використання інформаційних систем і технологій в життєдіяльності підприємства	238
Уляніч Ю.В., Дяченко М.О. Алгоритм вирішення проблеми вибору інформаційних технологій управління на підприємствах	241
Ясінський О.Р. Регуляторна адаптація та технологічна трансформація страхового ринку України	243

Штерц Р.О. Цифрова трансформація бізнесу в Україні у порівнянні з європейською практикою	246
Хоружий В.О., Ролінський О.В., Власюк С.А. Діджиталізація як ключовий фактор трансформації процесів банківського кредитування в Україні	249
Секція 6. Вплив глобалізаційних процесів в світі на економіку України	
Ревуцька А.О., Чорний О.О. Роль глобалізаційних процесів у стимулюванні інноваційного розвитку України	251
Ревуцька А.О., Лукашенко С.М. Вплив процесів глобалізації на економічну співпрацю України та Європейського Союзу	254
Ревуцька А.О., Павлюченко Д.І. Глобалізаційні виклики та їх вплив на трансформацію світового економічного порядку	256
Щербаков В.С. Агроекологічне обґрунтування впливу основного обробітку ґрунту на урожайність соняшнику	259
Секція 7. Формування громадянського суспільства в сучасних умовах	
Власюк С.А., Черемісіна О.Р. Краудфандинг як інструмент фінансової демократизації та підвищення фінансової грамотності населення України	265
Жарун О.В., Морванюк С.А. Соціальна складова системи економічної безпеки України	267
Жарун О.В. Ілюхін В.А. Інклюзивна політика зайнятості в Україні	269
Пташник С.А. Бюджет участі як інструмент зміцнення фінансової демократії на місцевому рівні	272
Секція 8. Соціально-політичний розвиток держави в умовах війни	
Цимбалюк Ю.А. Інвестиційно-інноваційні складові розвитку фінансового сектору України в умовах воєнного стану	277
Гузар Б.С., Прокопенко А.В. Децентралізація в Україні в умовах воєнного стану	279
Жарун О.В., Баркар Л.І. Механізми відновлення соціальної безпеки молоді в післявоєнний період	282
Коротєєв М.А., Кобзар Б.В. Диверсифікація діяльності аграрних формувань у контексті повоєнного відновлення України на засадах циркулярної економіки	285
Nesterchuk Yu., Blenda Ya. The Impact of the War on the Export Activities of Ukrainian Agricultural Enterprises	287
Пташник С.А., Соловей Б.К. Фінансове забезпечення територіальних громад в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення	290
Tanklevska N., Hlushko S. The basics of enterprise asset management in a wartime context	293
Фіщенко М.В. Фінансове забезпечення соціальної сфери в умовах війни	295
Фіщенко М.В., Яковин М.М. Фінансове забезпечення соціальної сфери та підтримка ветеранів в умовах воєнних викликів в Україні	298
Фротер О.С. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни	301
Колотуха С. М. Сутність фінансового ризику та методи його подолання в контексті сучасних умов.	304

СЕКЦІЯ 1.ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Фінансова безпека як складова економічної безпеки

Михайлиця В.І., здобувач СО «Магістр»,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
(м. Вінниця)
Науковий керівник: Атаманчук З.А., к.е.н., доцент

Як результат високої динамічності глобального зовнішнього середовища та інтенсивної турбулентності внутрішньої ситуації у країні особливого значення набуває актуальність підвищення рівня економічної безпеки як держави загалом, так і її регіонів, галузей, підприємств, громадян [1].

Економічна безпека складається з кількох рівнів: міжнародна безпека (глобальна, регіональна); національна безпека (державна, галузі, регіону, суспільства); приватна: підприємства, господарства або особистості. Важливе місце в системі економічної безпеки країни займає економічна безпека суб'єктів господарювання, адже вони виступають первинною ланкою, що забезпечує життєві потреби населення й ресурси для його розвитку. Від забезпечення належного рівня фінансової безпеки підприємства залежить його діяльність [2].

У структурі економічної безпеки можна виокремити такі функціональні складові (рисунок 1): виробничу, кадрову, інформаційну, правову, фінансову, екологічну, конкурентну (ринкову) безпеку [3].

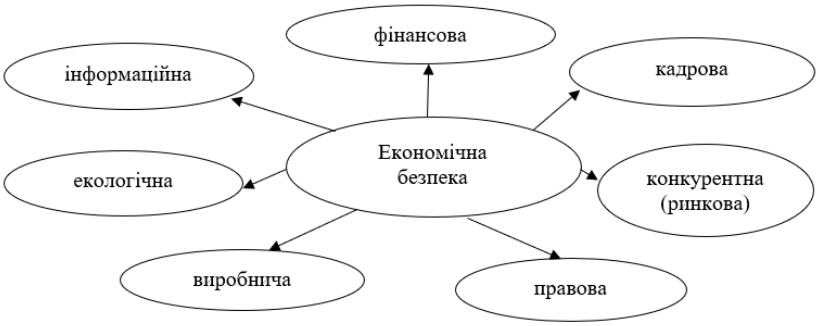

Рис. 1 – Функціональні складові економічної безпеки підприємства
Джерело: складено автором за [3]

Серед представлених елементів економічної безпеки ключове значення відведено фінансовій складовій з огляду на те, що процес керування сучасною економікою здійснюється, в першу чергу, фінансовими інструментами, з метою покращення фінансових характеристик суб'єктів бізнесу, їх фінансового стану, досягнення фінансових цілей через максимізацію прибутку. Окрім того, той, хто володіє фінансовими ресурсами та розподіляє їх, визначає напрями розвитку підприємства, окреслює його стратегічні завдання, розставляє акценти на важливості управлінських рішень у досягненні фінансових цілей.

Фінансова безпека, як функціональний блок, стає основним економічним гарантом стабільності, забезпечуючи виробничий базис інфраструктурними інститутами розподілу фінансових та інвестиційних ресурсів [4].

В економічній літературі представлено достатньо визначень поняття «фінансова безпека», які характеризуються в цілому як складні та неоднозначні. Систематизуємо основні підходи до визначення її сутності у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні підходи до визначення поняття «фінансова безпека»

Автори	Тлумачення підходів
Барановський О.І. [5]	Фінансова безпека являє собою надзвичайно складну багаторівневу систему, яка охоплює: фінансову безпеку окремого громадянина, домашніх господарств, населення, підприємців, організацій тощо. Це поняття, що включає комплекс методів, засобів і заходів захисту економічних інтересів держави на макрорівні, корпоративних структур, фінансової діяльності суб'єктів господарювання на мікрорівні
Васильців Т.Г. [6]	Фінансова безпека – динамічна ознака фінансового стану підприємства, яка відображає його стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до сталого і збалансованого розвитку та захисту своїх фінансових інтересів
Варналій З.С., Мехед А.М. [7]	Фінансова безпека – міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища з метою формування відповідної системи для захисту фінансових інтересів підприємства від наявних та потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз
Шиназі Г. [8]	Фінансова безпека – здатність сприяти та розширювати економічні процеси корпорації, управляти ризиками діяльності та нівелювати їх наслідки. Це така категорія, яка характеризується ознакою неперервності у часі: вона може лише видозмінюватися як похідна сукупності всіх елементів категорії «фінанси»
Полянський В.О. [9]	Фінансова безпека – це особлива категорія, яка поєднує елементи банківської, боргової, бюджетної, валютної, грошово-кредитної складових, що направлена на пошук шляхів економічного зростання та відзначається стійкістю до «шоків» та загроз. Важливим елементом фінансової безпеки є збалансованість, яка дозволяє знаходити рівноважне положення у складних і багатоелементних економічних системах

Таким чином, фінансова безпека, як складова економічної безпеки, посідає особливе місце, оскільки фінанси є двигуном будь-якої економічної системи та забезпечують найбільш ефективне використання ресурсів суб'єктів господарювання.

У сучасних умовах поступу світової економіки, під впливом викликів глобального сталого розвитку, стрімкого зростання цифровізації соціально-економічних систем відбуваються суттєві зміни в організації забезпечення фінансової безпеки на усіх рівнях. З'являються нові підходи до визначення даного поняття, які набувають нових трактувань, що є природнім.

Список використаних джерел

1. Черевко І., Фляк Ю. Економічна безпека: сутність, значення і детермінанти. *Аграрна економіка*. № 1, 2024, С. 3–16.

2. Данилишин Т.Р., Галак Ж.В. Фінансова безпека як складова економічної безпеки підприємств. *Економікс.* № 12, 2010. С. 13–15.

3. Пархоменко С.О., Жолтікова О.М. Фінансова безпека та фінансово-економічна безпека: сутність та особливості вживання понять. *Ефективна економіка.* № 4, 2015. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3960.

4. Бурлуцький С.В. Економічна та фінансова безпека регіонів в умовах децентралізації. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Даля.* № 6, 2015. С. 16—21.

5. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія. Інститут економічного прогнозування. К.: Фенікс, 1999. 338 с.

6. Васильців Т.Г., Волошин В.І., Бойкевич О.Р., Каркавчук В.В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / за ред. Т.Г. Васильціва. Львів: Ліга-Прес, 2012. 386 с.

7. Варналій З.С., Мехед А.М. Використання теорії нечітких множин для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Інтернаука.* Економічні науки. № 2, 2019. С. 81—87.

8. Погріщук Г.Б., Мацедонська Н.В. Управління фінансовою безпекою підприємства в сучасних умовах. *Економіка і суспільство*. № 12, 2017. С. 618–621.

9. Полянський В.О. Теоретичні аспекти фінансової безпеки та її підсистем у контексті дослідження сценарного аналізу впливу «шоків». *Бізнес Інформ*. № 7, 2024. С. 21-27.

Напрями реформування податку на доходи фізичних осіб в україні у контексті поведінкових фінансів

Куліченко Р.В., здобувач освіти третього (освітньо-науковий (доктор філософії)) рівня
Науковий керівник – к.е.н., доцент Л.В. Барабаш
Уманський національний університет

Реформування податку на доходи фізичних осіб в Україні має враховувати не лише класичні фіскальні та адміністративні чинники, але й поведінкові аспекти, зокрема мотивацію платників, когнітивні бар'єри, соціальні норми та довіру до системи. І саме підходи сфери поведінкових фінансів дозволяють багатьом податковим адміністраціям світу досягати додаткових доходів з мінімальними додатковими витратами – через зміни комунікації, дизайну процесів, підштовхування («nudges»).

Дослідження свідчать, що навіть невеликі покращення добровільної сплати (self-compliance) можуть забезпечити значні надходження. У звіті OECD зазначається: «Small positive shifts in taxpayer behaviour can lead to significant additional revenue» [1]. Для України це може означати, що якщо завдяки поведінковим інтервенціям забезпечити, скажімо, +1% збільшення суми задекларованих та сплачених доходів фізичних осіб (або зменшення нерегульованих доходів), то це може стати суттєвим фіскальним приростом.

Сприяти зазначеному вище може зменшення адміністративних витрат і помилок. Його можливо досягти за рахунок автоматичного попереднього заповнення декларацій, спрощення адміністративних послуг і зменшення

кількості звернень платників. Теоретично, все це означає менші витрати на адміністрування, перевірки та нагадування. Відповідно, зменшуються витрати, пов'язані з помилками та коригуваннями, а відтак можуть бути переведені в умовну економію держадміністрації.

Наступним аспектом реформування має стати посилення податкової бази через формалізацію доходів. Однак з даного питання у випадку України присутній великий ризик: значний обсяг неформальних (тіньових), неоподаткованих чи частково оподаткованих доходів. Тому якщо поведінкові санкції або стимули стимулюватимуть робітників і роботодавців формалізувати доходи, це розширить податкову базу. Зокрема, якщо 2 % доходів раніше не декларувались, але почнуть декларуватись – це прямий приріст доходів до бюджетів різних рівнів.

При цьому варто пам'ятати, що в основі всіх змін лежить підвищення податкової моралі і довіри або ж ефект мультиплікатора. Тобто, коли платники бачать, що система працює прозоро та справедливо, що їхній внесок має позитивний наслідок (наприклад, кращі громадські послуги, розвиток інфраструктури тощо) – все це підвищує готовність до сплати. У довгостроковій перспективі це означає нижчі витрати на примусове стягнення податкових платежів, нижчу втрату обсягів бази оподаткування через ухилення від сплати податків і платежів, логічну та раціональну поведінку платників податків.

Відтак реформа податку на доходи фізичних осіб в Україні з урахуванням поведінкових фінансів – це не лише технічне підвищення ставок або зміна бази оподаткування, а, насамперед, зміна дизайну системи, комунікацій і процесів так, щоб платники вели себе сумлінніше та відповідально ставилися до своїх обов'язків.

Список використаних джерел

1. OECD Behavioural Insights for Better Tax Administration: A Brief Guide/ OECD Publishing, Paris. 2021. URL: https://doi.org/10.1787/582c283e-en.

2. National revenue strategy until 2030. *Міністерство фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20revenue%20strategy%20.pdf (дата звернення 08.11.2025)

Методичні підходи до оцінки функціонування сучасної моделі фінансового ринку

Савчук І.І., здобувачка освіти третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Науковий керівник – к.е.н., доцент Л.В. Барабаш
Уманський національний університет

Історичний шлях розвитку фінансового ринку дає можливість виділити базові методичні підходи до його функціонування, виходячи з поглядів шкіл політичної економії.

Першою, безумовно, є класична школа з її фундатором економічних категорій і явищ, який почав досліджувати ефективність ринків, шотландським економістом А. Смітом. Його ідеї заклали основи для подальшого розвитку економічної теорії, у тому числі й аналізу фінансових ринків. А завдяки «невидимій руці» він зміг пояснити здатності ринків до саморегулювання за допомогою цін, цим самим створивши сильне підґрунтя для сучасних поколінь в розумінні взаємодії попиту і пропозиції на ринку [1]. Саме класична школа навчає нас використанню рівноважних моделей для оцінки функціонування ринку; припущення про раціональність агентів і ефективність ринків.

Не менш вагомими є оціночні підходи, висловлені кейнсіанською школою. Її основоположник, Дж. Кейнс, розділив економічний аналіз на макроекономічний і мікроекономічний рівні та сформував теоретичні основи для виділення макроекономіки як самостійного розділу економічної науки. На відміну від принципів класичної школи («досконала конкуренція», «автоматичне відновлення рівноваги»), вчений обґрунтовував необхідність не відмови, а, навпаки, закріплення економічних функцій за державою і перш за все – у царині

стимулювання попиту через грошові та фіскальні інструменти при збереженні можливостей для розвитку приватної ініціативи та підприємництва. Його теоретичні дослідження і економічні моделі були спрямовані на вирішення практичного завдання – формування державної економічної політики [2]. Ця школа дає нам оцінити фінансовий ринок через призму макроекономічного балансу.

Важливими та цікавими є також підходи монетарної школи. Головною її характеристикою є переконання, що кількість грошей в обігу в економіці є визначальним фактором інфляції та економічного зростання, а контроль над грошовою масою є важливим для підтримки економічної стабільності. На думку монетаристів, уряд повинен зосередитися на підтримці постійного темпу зростання грошової маси, уникаючи сплесків інфляції та рецесії. Відтак монетаристи дають нам можливість дослідити стабільність грошового ринку через аналіз грошової маси, інфляції та облікових ставок

І, нарешті, теорія ефективного ринку, згідно якої вся суттєва інформація негайно та повною мірою відображається на ринковій курсовій вартості цінних паперів: ринок є ефективним щодо деякої інформації, якщо вона відразу та повністю відбивається в ціні активу, що робить цю інформацію непотрібною для отримання надприбутків.

Відтак бачимо, що в основі класичної школи та теорії ефективного ринку знаходиться людина, зокрема залежність поведінки інвесторів від інформації, що відображається на ринку. Тобто при оцінці фінансового ринку особливо увагу необхідно звертати на психологічну поведінку інвесторів та зміну інформації.

Список використаних джерел

1. Melanie Lockert, Jake Safane What is the Invisible Hand? A Guide to Adam Smith's Economic Theory. *Businessinsider*. URL: https://www.businessinsider.com/personal-finance/investing/invisible-hand (дата звернення 06.11.2025)

2. Jamieson, Duncan R. Ricardo's Seven Key Economic Principles. *EBSCO*. URL: https://www.ebsco.com/research-starters/history/ricardos-seven-key-economic-principles (дата звернення 07.11.2025)

Система управління ризиками: тенденції розвитку та практичні аспекти в Україні

Боковець В.В., д.е.н., професор
Вінницький національний технічний університет
Ляхович К.С., магістр
Вінницький національний технічний університет

В умовах динамічних соціально-економічних змін, воєнних викликів та високого рівня невизначеності ефективна система управління ризиками стає однією з найважливіших складових сучасного менеджменту. Ризик-менеджмент в Україні набуває стратегічного значення, оскільки сприяє забезпеченню стабільності, безперервності діяльності та конкурентоспроможності підприємств.

Як зазначає І. Бланк [1], система управління ризиками є невід'ємною частиною загальної системи корпоративного управління, а її результативність безпосередньо залежить від рівня інтеграції у процес прийняття управлінських рішень. На думку О. Тридіда [2], сучасний ризик-менеджмент повинен базуватися на принципах комплексності, гнучкості та адаптивності до мінливого середовища.

Сьогодні ризик-менеджмент в Україні розвивається у двох взаємопов'язаних напрямах - корпоративному та державному. У корпоративному секторі активно впроваджуються міжнародні стандарти, зокрема ISO 31000:2018 «Risk Management - Guidelines» та COSO ERM Framework, що визначають єдині підходи до ідентифікації, оцінювання, моніторингу та реагування на ризики.

Важливою тенденцією є цифровізація ризик-менеджменту використання аналітичних платформ, штучного інтелекту, прогнозної аналітики та великих даних (Big Data) для оцінювання можливих втрат і сценаріїв розвитку ризиків. Як зазначає Л. Донець [3], цифрові інструменти дозволяють підвищити точність прогнозування та оперативність управлінських рішень.

У фінансовому секторі діють регуляторні вимоги Національного банку України щодо створення повноцінних систем ризик-менеджменту. Банки впроваджують моделі стрес-тестування, аналіз сценаріїв, контроль за кредитними, ліквідними та операційними ризиками.

У промисловості та сфері енергетики ризик-менеджмент набуває особливого значення у контексті безпеки виробництва, охорони праці та екологічних ризиків. В умовах воєнного стану зросла актуальність управління операційними, логістичними, репутаційними та кібератаками, які безпосередньо впливають на стабільність бізнесу.

Державний сектор поступово впроваджує елементи системи внутрішнього контролю та управління ризиками відповідно до Постанови КМУ №1062 від 12.12.2018 р. Це сприяє підвищенню прозорості, ефективності бюджетних процесів і результативності управлінських рішень.

Попри позитивні зрушення, вітчизняна практика управління ризиками стикається з низкою проблем:

1) недостатній рівень ризик-культури серед керівників і персоналу;

2) обмежена база достовірних даних для кількісної оцінки ризиків;

3) нестача кваліфікованих фахівців із сучасними знаннями в галузі ERM;

4) слабка інтеграція ризик-менеджменту в систему стратегічного планування.

Як підкреслює О. Терещенко [4], подальший розвиток ризик-менеджменту в Україні повинен спиратися на поєднання економічних, організаційних та технологічних механізмів забезпечення стійкості підприємств, орієнтованих на принципи сталого розвитку.

Отже, сучасна система управління ризиками в Україні формується як інтегрована, цифро-орієнтована та стратегічно важлива складова управління, що забезпечує гнучкість і стійкість організацій у складному зовнішньому середовищі. Перспективними напрямами її розвитку є гармонізація з європейськими практиками, підвищення рівня ризик-культури, розвиток ризик-аналітики на основі штучного інтелекту та створення системи підготовки і сертифікації професійних ризик-менеджерів.

Список використаних джерел

1. Бланк І. О. Управління фінансовими ризиками підприємства. К.: Ніка-Центр, 2020. 416 с.

2. Тридід О. М. Ризик-менеджмент у системі стратегічного управління підприємством. К.: КНЕУ, 2019. 312 с.

3. Донець Л. І. Управління ризиками підприємницької діяльності: теорія і практика. Харків: ХНЕУ, 2021. 280 с.

4. Терещенко О. О. Система ризик-менеджменту в умовах невизначеності економічного середовища. К.: КНЕУ, 2022. 254 с.

Міжнародні стандарти банківського нагляду: адаптація до українських реалій

Бондаренко Н.В., к.е.н., доцент
Щербатюк О.П., здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський національний університет

У процесі трансформації фінансової системи України особливої важливості набуває питання адаптації міжнародних стандартів банківського нагляду, розроблених Базельським комітетом. Їх впровадження спрямоване на підвищення стійкості банківської системи, забезпечення прозорості та мінімізацію фінансових ризиків у національній економіці.

Формування ефективної системи банківського регулювання у світі нерозривно пов’язане з діяльністю Базельського комітету з банківського нагляду, який визначає загальні принципи та стандарти функціонування фінансових установ. Розробка нових правил банківського нагляду та регулювання потребує систематизації вимог, оцінки їхнього впливу на національні фінансові системи та врахування особливостей економік країн, що розвиваються, зокрема України. В умовах трансформації фінансової системи України та зростання ролі банків у забезпеченні економічної стабільності особливої актуальності набуває питання імплементації міжнародних стандартів банківського нагляду. Відновлення стійкості банківського сектору потребує застосування сучасних регуляторних підходів, які відповідають вимогам Базельського комітету з банківського нагляду. Розроблені Комітетом стандарти та рекомендації мають універсальний характер, однак їх практичне впровадження у країнах із перехідною або нестійкою економікою, зокрема в Україні, супроводжується певними методичними й організаційними труднощами. Це зумовлено необхідністю адаптації вимог до національної нормативної бази, особливостей структури фінансового ринку та рівня розвитку банківських інститутів.

Важливою складовою процесу адаптації є уточнення ролі та повноважень Національного банку України у сфері нагляду, удосконалення механізмів моніторингу системних ризиків і підвищення ефективності регуляторного впливу. Україна поступово впроваджувала базельські принципи через посилення вимог до капіталу банків, удосконалення системи ризик-менеджменту та розвиток пруденційного нагляду. Разом із тим, рекомендаційний характер документів Базельського комітету потребує створення в Україні належних передумов для їх поетапного впровадження – як інституційних, так і правових. Ефективна імплементація міжнародних стандартів можлива лише за умови дотримання загальновизнаних принципів нагляду, забезпечення гнучкості регуляторних рішень і своєчасного реагування на кризові виклики [1].

Перші кроки у стандартизації нагляду були здійснені у 1988 році, коли було ухвалено документ «Міжнародна конвергенція вимірювання та стандартів

капіталу» (Базель I). Його головна ідея полягала у встановленні принципу: *однаковий ризик – однакові правила – однаковий капітал*. Це забезпечило єдність підходів до оцінки ризиків і вимог до капіталу в банківських системах різних країн. Проте швидкий розвиток фінансових ринків у 1990-х роках виявив потребу в оновленні цих підходів.

У 2004 році було прийнято «Базель II», який зосереджувався на вдосконаленні системи управління ризиками та підвищенні стабільності банків. Його принципи отримали широке міжнародне поширення – понад сто країн світу визнали доцільність застосування цих норм, незалежно від членства в ЄС.

Світова фінансова криза 2008 року продемонструвала низку слабких місць банківського регулювання: недостатню якість капіталу, надмірну залежність від запозичених коштів, низьку ліквідність і недосконалий ризик-менеджмент. У відповідь на ці виклики Базельський комітет розробив новий пакет нормативів – «Базель III», який став логічним продовженням попередніх угод. Його головна мета – посилення стійкості банківських установ до фінансових шоків та запобігання повторенню системних криз.

«Базель III» передбачає впровадження двох взаємопов'язаних напрямів регулювання: мікропруденційного, що охоплює контроль за окремими банками, і макропруденційного, який забезпечує стабільність банківської системи в цілому. Особлива увага приділяється підвищенню вимог до якості капіталу, удосконаленню системи ризик-менеджменту та забезпеченню прозорості у розкритті фінансової інформації. Для України адаптація принципів «Базель III» означає перехід до більш сучасної моделі регулювання банківської діяльності, що відповідає європейським стандартам. Це включає посилення ролі Національного банку у сфері пруденційного нагляду, розробку механізмів оцінки ризиків, запровадження стрес-тестування та удосконалення нормативної бази [2]. Імплементація міжнародних стандартів банківського нагляду є ключовою умовою інтеграції України до глобального фінансового простору. Їх успішна адаптація сприятиме зміцненню фінансової стійкості, підвищенню

довіри до банківської системи та формуванню передумов для сталого економічного розвитку держави.

Адаптація міжнародних стандартів банківського нагляду є необхідною умовою інтеграції України у світовий фінансовий простір. Їх ефективне впровадження сприятиме зміцненню стійкості банківського сектору, підвищенню довіри інвесторів і стабільності національної економіки загалом.

Список використаних джерел

1. Науменкова С. Базель I, II, III: розвиток підходів для зміцнення регуляторної основи. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/04/177_5-1.pdf (дата звернення 03.11.2025р.)

2. Прімєрова О. К. Перспективи переходу банківських установ на нові стандарти «Базель ІІІ». Наукові записки НаУКМА. Том. 120. Економічні науки. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/98d0e79d-4eb3-475c-8df8-7fdd12d2f219/content (дата звернення 23.10.2025р.)

ESG-фінансування та зелені інвестиції в аграрному секторі

Бондаренко Н.В., к.е.н., доцент
Демчук В.М., здобувач вищої освіти (доктор філософії)
Уманський національний університет

Сучасний розвиток аграрного сектору економіки відбувається в умовах зростання вимог до екологічної відповідальності та сталого використання ресурсів. У цьому контексті особливого значення набуває впровадження принципів ESG-фінансування та зелених інвестицій, які спрямовані на поєднання економічної ефективності з екологічною безпекою та соціальною відповідальністю. Такий підхід відкриває нові можливості для розвитку

аграрних підприємств, підвищення їхньої конкурентоспроможності та залучення інвестицій у проєкти сталого розвитку.

Унаслідок війни економіка України, зокрема аграрний сектор, зазнала потужного удару та зіткнулася з низкою серйозних викликів, які поставили під загрозу продовольчу безпеку не лише держави, а й країн, що залежать від українського експорту. Згідно з оцінками, сукупні збитки та втрати аграрної галузі сягнули близько 80 млрд доларів США**.** До цієї суми входять зруйновані виробничі потужності, втрачені доходи через підвищення собівартості, падіння цін на сільськогосподарську продукцію та витрати на відновлення пошкоджених земель. Серед найгостріших проблем – руйнування інфраструктури, замінування угідь та окупація територій. Військові дії спричинили значне скорочення посівних площ, що безпосередньо вплинуло на обсяги виробництва сільськогосподарської продукції. Крім того, багато агропідприємств втратили доступ до фінансових ресурсів або можливість кредитування стала вкрай обмеженою, що ускладнює проведення посівних робіт та закупівлю необхідних матеріалів і техніки [1].

В таких умовах аграрному сектору необхідно шукати нові підходи до відновлення та підвищення стійкості. Одним із перспективних напрямів є інтеграція принципів сталого розвитку та впровадження ESG-управління, яке забезпечує баланс між економічними інтересами підприємств, соціальною відповідальністю та екологічною безпекою. Такий підхід дає змогу не лише зменшити негативний вплив війни на галузь, а й створити умови для її довгострокового відновлення й адаптації до сучасних викликів глобальної економіки [2].

ESG-управління ґрунтується на трьох ключових складових – екологічній, соціальній та управлінській. Для аграрного сектору це означає раціональне використання природних ресурсів, збереження ґрунтів, води та біорізноманіття, а також дотримання соціальної відповідальності – створення безпечних умов праці, підтримку сільських громад і розвиток місцевої економіки. У зарубіжній економічній науці та практиці розрізняють кілька напрямів сталого інвестування.

До них належать: еколого-відновлювальне інвестування (environmentally friendly investment), спрямоване на збереження та відновлення природних ресурсів; низьковуглецеве фінансування (low-carbon finance), що підтримує проєкти зі зменшення викидів парникових газів; фінансування економіки замкненого циклу (circularity finance), орієнтоване на повторне використання ресурсів та мінімізацію відходів; цільове соціальне фінансування (impact finance), яке має на меті досягнення позитивного соціального ефекту; а також відповідальне фінансування (ESG-finance), що поєднує екологічні, соціальні та управлінські принципи ведення бізнесу [3].

Запровадження принципів ESG у діяльність агропідприємств сприяє зниженню екологічних і репутаційних ризиків, зміцненню довіри з боку партнерів і залученню інвестицій. Однією з головних переваг такого підходу є можливість отримання «зеленого» фінансування. Банки та міжнародні фінансові організації надають пріоритет проєктам, що відповідають критеріям сталого розвитку, пропонуючи пільгові умови кредитування. Зокрема, участь у програмах ЄБРР або IFC дозволяє аграрним компаніям залучати кошти за нижчими відсотковими ставками. Крім того, дотримання ESG-принципів відкриває доступ до нових фінансових інструментів – таких як зелені облігації чи спеціалізовані інвестиційні фонди, орієнтовані на підтримку екологічно та соціально відповідальних проєктів.

У сучасних умовах глобального переходу до сталого розвитку та підвищення вимог до прозорості бізнесу, ESG-інвестування (Environmental, Social, Governance) стає все більш актуальним як у світі, так і в Україні. Хоча вітчизняний ринок ESG-інвестицій перебуває на початковій стадії розвитку, він має значний потенціал завдяки євроінтеграційним процесам, зобов’язанням у сфері кліматичної політики та поступовій модернізації фінансової системи [2].

До ключових чинників розвитку цього напрямку належить зростання зацікавленості міжнародних фінансових інституцій, зокрема ЄБРР, IFC та ЄІБ, у підтримці ESG-проєктів в Україні. Водночас формується нормативна база, яка

передбачає запровадження нефінансової звітності, а також зростає кількість банків та інвестиційних фондів, що враховують ESG-ризики у своїй діяльності.

Розвиток ESG-інвестування сприяє залученню іноземних інвестицій, підвищенню прозорості бізнесу, зміцненню довіри інвесторів та формуванню позитивного іміджу українських підприємств. Це також сприяє сталому економічному розвитку, зокрема через реалізацію Цілей сталого розвитку ООН.

Список використаних джерел

1. Гопка М. Роль та важливість ESG-стратегії управління в сільському господарстві України. URL: https://banker.ua/uk/projects/esg-strategii-upravlinnya-v-silskomu-gospodarstvi-ukraini/ (дата звернення 11.10.2025р.)

2. Горбач В. Фінансові інструменти декарбонізації: механізми зелених облігацій та esg-інвестицій. *Економіка та суспільство*. № 75 (2025). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-33 (дата звернення 27.10.2025р.)

3. Луців Б.Л., Майорова Т.В., Луців П.Б. Зелені фінанси" в парадигмі сталого інвестиційного розвитку економіки України. Ринок фінансових послуг. *Світ фінансів*. (76)/2. С. 64-76. URL: **http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1632/1642** (дата звернення 03.11.2025р.)

Страхування агропродукції як механізм управління фінансовими ризиками

Бондаренко Н.В., к.е.н., доцент
Цибань В.С., здобувач вищої освіти (доктор філософії)
Уманський національний університет

Страхування виступає одним із основних інструментів управління бізнес-ризиками та відшкодування фінансових втрат у разі виникнення непередбачуваних обставин. Для сільськогосподарських підприємств це особливо актуально, оскільки їхня діяльність характеризується високою

залежністю від природно-кліматичних факторів і сезонних коливань, контроль над якими є обмеженим. В Україні система агрострахування поки що розвинута недостатньо і не користується широкою популярністю серед виробників, хоча країна дедалі частіше зазнає впливу стихійних явищ, таких як посуха, надмірна вологість, град, мороз чи сильний вітер.

Використання страхових механізмів дозволяє агропідприємствам отримати фінансовий захист у разі настання страхового випадку, зменшуючи негативні наслідки ризикових ситуацій і сприяючи стабільності фінансового стану. Страхування дає змогу планувати діяльність і інвестиції більш передбачувано, що особливо важливо для забезпечення розвитку аграрного бізнесу в умовах високої невизначеності. Для зниження ризиків у сільському господарстві застосовують різні підходи, які можна розділити на дві групи: внутрішні заходи, що здійснює сам виробник для запобігання або мінімізації ризиків, та механізми передачі ризиків страховику. Серед способів передачі ризиків найефективнішим вважається агрострахування, яке передбачає повну або часткову компенсацію збитків у разі втрати врожаю через несприятливі погодні умови, стихійні явища, шкідників або інші непередбачувані фактори. Впровадження страхових програм дозволяє не лише знизити фінансові втрати, а й підвищити стабільність та прогнозованість розвитку агропідприємств, створюючи умови для більш раціонального планування виробничих процесів і залучення інвестицій. У сучасних умовах страхування агропродукції стає невід’ємною частиною системи управління фінансовими ризиками та важливим елементом забезпечення фінансової безпеки аграрного сектору [1].

Аграрний сектор є стратегічно важливою галуззю економіки, оскільки забезпечує не лише економічні, а й соціальні потреби держави. Однак сільськогосподарське виробництво характеризується високою невизначеністю та небезпечними фінансово-виробничими умовами, що значною мірою впливає на кінцеві результати діяльності підприємств. Для ефективного управління ризиками необхідна комплексна оцінка внутрішніх і зовнішніх факторів, що можуть негативно впливати на виробничі процеси. Управління фінансовими

ризиками в агропромисловому комплексі включає врахування як нерегульованих, так і слаборегульованих та умовнорегульованих факторів. Вибір оптимальних стратегій забезпечення фінансової безпеки залежить від внутрішнього стану підприємства та зовнішнього середовища, включаючи взаємодію з переробними підприємствами та торговими мережами. Таким чином, страхування агропродукції виступає важливим механізмом зниження ризиків та стабілізації фінансового стану аграрних підприємств [2].

Урахування різних типів факторів і вибір оптимальних стратегій забезпечення фінансової безпеки демонструє необхідність системного підходу до управління ризиками в агропромисловому комплексі. У цьому контексті особливе значення набуває застосування науково обґрунтованих методів аналізу ризиків, що реалізується через систему ризик-менеджменту. Такий підхід дозволяє послідовно визначати ризики, оцінювати їхній потенційний вплив та обирати найбільш ефективні заходи реагування, включно зі страхуванням агропродукції, як основним механізмом зниження фінансових втрат. Наукові уявлення про природу страхового ризику та ризикових ситуацій знаходять практичне застосування у системі управління ризиками аграрних підприємств – ризик-менеджменті. Ця система передбачає послідовне виконання ключових етапів: визначення ризику, його оцінку, проведення аналізу та вибір найбільш ефективної стратегії реагування. Завдяки застосуванню методів якісного аналізу можливо виявити потенційні негативні наслідки ризиків у різних сферах діяльності агропідприємства та обґрунтовано використовувати страхування як інструмент їх мінімізації [3].

Агрострахування відіграє важливу роль у зниженні фінансової невизначеності та підвищенні стійкості сільськогосподарських підприємств перед непередбачуваними подіями. Завдяки страхуванню виробники отримують додаткові можливості для стратегічного планування та ефективного залучення інвестицій. Підвищення ефективності системи агрострахування потребує розвитку державних програм підтримки та стимулювання страхового ринку. Комплексний підхід до управління ризиками, що поєднує внутрішні заходи

підприємств і страхові механізми, дозволяє оптимізувати виробничі процеси та забезпечити фінансову безпеку аграрного сектору. Таким чином, страхування агропродукції виступає ключовим інструментом стабілізації діяльності підприємств та розвитку сучасного агросектору.

Список використаних джерел

1. Борисова В.А. Страхування як засіб запобігання ризиків аграрних виробників. *Облік і фінанси АПК: науково-освітній портал*. URL: *https://magazine.faaf.org.ua/strahuvannya-yak-zasib-zapobigannya-rizikiv-agrarnih-virobnikiv.html* дата звернення 10.11.2025р.).

2. Самошкіна І.Д., Гриб Є.С. Фінансовий механізм управління ризиками сталого розвитку аграрного сектору економіки. Економіка та суспільство (48). 2023. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-62 URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2250 (дата звернення 08.11.2025р.).

3. Страхування: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. С.С. Осадець. Вид. 3-тє, без змін. К.: КНЕУ, 2006. 604 с.

Ресурсно-кадастрове оподаткування і його роль у відновленні природно-ресурсного потенціалу України

Боровик П.М., к.е.н., доцент,
Удовенко І.О., к.е.н., доцентка,
Шемякін М.В., к.с.-г.н., доцент
Уманський національний університет

Одним із ефективних державних інструментів впливу на процеси використання нерухомого майна, земельно-територіальних та природно-ландшафтних ресурсів є особливі податкові платежі за використання майна і ресурсів. При цьому, оскільки об’єктами справляння таких податків є

різноманітне нерухоме майно, земельні ділянки та інші види ресурсних активів, його вважають ресурсним оподаткуванням. Поряд з цим, зважаючи, що база справляння податків на нерухоме майно, земельні та інші природні багатства визначається, переважним чином, за даними земельного кадастру, містобудівних кадастрів та кадастрів природних ресурсів [1], досліджувані податки, на наше глибоке переконання, доцільно та правильно вважати кадастровими.

Ресурсно-кадастрове оподаткування покликане не лише ефективно впливати на використання нерухомості та природних компонентів зовнішнього середовища, але й стимулювати їх поліпшення та відтворення а також мотивувати до підтримання екологічного балансу на окремих територіях та в Україні, загалом.

Поряд з цим, передумовою ефективного ресурсно-кадастрового оподаткування є формування та подальше використання відповідної кадастрової бази даних: земельного, містобудівного, лісового, водного, інших видів кадастрів. Зазначені дані дають змогу використовувати за базу справляння ресурсно-кадастрових податків їх оціночну вартість та застосовувати відносно справедливі пропорційні податкові ставки. При цьому, прозорість кадастрової інформації стосовно оцінки об’єкта оподаткування слугує важливим чинником довіри платників до аналізованих складових податкової системи, забезпечує прогнозованість податкових виплат бізнес-структури, передбачуваність фіскальної політики держави та убезпечує податкоплатників від корупційних ризиків. Кадастрові показники також дають змогу власникам нерухомості, ресурсовидобувачам і ресурсокористувачам відстежувати у динаміці стан використовуваних ними активів, розраховувати очікувані наслідки від їх використання а також планувати подальше використовування відповідних ресурсів, чи нерухомого майна.

При цьому ресурсно-кадастрове оподаткування стимулює власників та користувачів майна і ресурсів до їх раціонального використання, оскільки недбале ставлення до таких активів чи надмірна їх експлуатація зменшують рівень доходів, не змінюючи (в більшості випадків) розміри податкового

навантаження, або ж (в окремих випадках) підвищуючи розмири податку, що сплачується за таке майно чи ресурс. Лише належне ведення бізнесу, використання ресурсозберігаючих технологій, фінансування заходів з відновлення та поліпшення активів спричиняють зростання розмірів виручки і прибутків від використання ресурсів, зменшуючи при цьому питому вагу податкових виплат з одиниці активів у виручці та прибутку від їх використання. Таким чином, фіскальна мотивація формує відповідальне ставлення до ресурсів та майна.

Зазначимо, що суми ресурсно-кадастрових податків, насамперед, використовуються в Україні на фінансування заходів з охорони, поліпшення та відновлення самих активів та їх запасів, що відповідає стратегічним інтересам всього суспільства [2]. Мова йде про бюджетне фінансування рекультивації земельних багатств, відновлення лісових насаджень, водоймозахисних і меліоративних заходів, дистанційного моніторингу стану довкілля, тощо виключно за рахунок попередньо мобілізованих податків за використання таких активів. Слід зауважити, що такий підхід до фінансування ресурсовідновлення та ресурсозбереження, поряд з прямим бюджетним фінансуванням на зазначені цілі є надзвичайно актуальним для періоду повоєнної відбудови України.

Загалом же, як переконливо продемонстрували результати попередніх досліджень, вітчизняне ресурсно-кадастрове оподаткування потребує суттєвого вдосконалення, зокрема: оптимізації норм податкового законодавства з цього приводу та приведення їх у відповідність з правилами ресурсно-кадастрового оподаткування країн Євросоюзу, повної цифровізації даних кадастрових реєстрів на території України та включення їх до загальнодоступних баз даних всеукраїнських геоінформаційних систем, посилення рівня контролю за справлянням ресурсно-кадастрових податків та за цільовим використанням мобілізованих за їх рахунок податкових надходжень [3-4].

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що, ресурсно-кадастрове оподаткування є не тільки інструментом, що забезпечує стабільні надходження податків до бюджетів, але й стратегічно важливим фіскальним механізмом, який

стимулює відновлення та поліпшення природно-ресурсного потенціалу нашої країни. Зазначена сукупність податкових платежів формує для власників і користувачів майна та ресурсів фінансово-економічні стимули ефективного використання об’єктів оподаткування ресурсно-кадастровими податками, є мотиваційним чинником посилення їх екологічної відповідальності та каталізатором технологічної модернізації ресурсовидобувних та ресурсовикористовуюючих технологій. Саме тому, вдосконалення механізмів нарахування і сплати ресурсо-кадастрових податкових форм дасть змогу перетворити нерухоме майно та природні ресурси на території України на джерела довгострокового добробуту та екологічної безпеки держави, муніципалітетів і громадян.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Законодавство України: сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text. (дата звернення: 15.10.2025).

2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. No 2456-VI. Законодавство України: сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Tex. (дата звернення: 15.10.2025).

3. Боровик, П.М., Колотуха, С.М., Крочак, О.І., Іванчук, О.М., & Шинкаренко, С. В. (2025). Податок на нерухомість – фіскально-кадастровий інструмент управління ефективним використанням та купівлею-продажем нерухомого майна. Актуальні питання економічних наук, (11). https://doi.org/10.5281/zenodo.15503672.

4. Боровик, П.М., Удовенко, І.О., Крочак, О.І., Козаченко, І.В., & Хливнюк М.С. (2025). Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів – ресурсно-кадастровий інструмент фіскального регулювання процесів лісокористування. Здобутки економіки: перспективи та інновації, (22). https://doi.org/10.5281/zenodo.17242598.

Ідентифікація детермінант фінансової стійкості суб’єктів аграрного бізнесу

Кисельов,І.А., аспірант
Гузар Б.С., к.е.н.,доцент
Уманський національний університет

В умовах трансформаційних змін розуміння фінансової стійкості суб’єктів аграрного бізнесу потребує комплексного підходу до ідентифікації та систематизації факторів впливу, що формують здатність суб'єктів господарювання протистояти різноманітним шокам та адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища. В Україні в умовах повномасштабної війни традиційні підходи до оцінки детермінант фінансової стійкості зазнали кардинальних змін, оскільки до звичних економічних, кліматичних та ринкових ризиків додалися принципово нові воєнні та геополітичні фактори [1].

Традиційні підходи до оцінки фінансового стану, що базуються переважно на статичних коефіцієнтах, виявляються недостатніми для адекватного відображення складної взаємодії зовнішніх і внутрішніх детермінант у турбулентному середовищі. У зв'язку з цим виникає необхідність створення ієрархічної моделі, яка дозволить систематизувати чинники впливу за рівнями їх дії та кількісно оцінити внесок кожного фактору у варіацію фінансової стійкості.

Концептуальною основою дослідження виступає трирівнева ієрархічна модель, що відображає системний характер впливу детермінант фінансової стійкості (рис.1).

Для кожного рівня моделі застосовано уніфікований методологічний підхід, що включає: нормалізацію показників; обчислення ентропійних ваг за формулами. Для забезпечення репрезентативності та аналітичної точності моделі здійснено ретельний відбір показників за кожним рівнем ієрархії. Критеріями відбору виступали:

- статистична значущість впливу на фінансові результати аграрних

підприємств;

- доступність надійних статистичних даних за досліджуваний період;
- теоретична обґрунтованість зв'язку з фінансовою стійкістю;
- можливість кількісної оцінки та порівняння у часі.

Рис. 1. Рівні детермінант фінансової стійкості аграрних підприємств

Представлена ієрархічна модель детермінант фінансової стійкості формує методологічну основу для розробки комплексної системи показників, що дозволяє кількісно оцінити вплив кожного рівня факторів на загальний стан фінансової стійкості та забезпечує можливість практичного застосування ієрархічного підходу в процесі фінансового аналізу та стратегічного планування діяльності аграрних підприємств (табл.1).

Представлена система показників відображає багаторівневий характер детермінант фінансової стійкості, де макроекономічні фактори формують загальне середовище функціонування, мезофактори модифікують їх вплив на галузевому рівні, а мікропоказники характеризують внутрішню спроможність підприємств до адаптації та збереження фінансової рівноваги.

Таблиця 1

Система показників ієрархічної моделі детермінант фінансової стійкості

Рівень	Показник	Одиниця	Тип впливу	Вага w
Макро	Девальвація (Δ грн/$)	%	дестимулятор	0,424
	Урожайність зерна	ц/га	стимулятор	0,285
	Окупована площа	млн га	дестимулятор	0,092
Мезо	Вартість логістики	$/т	дестимулятор	0,184
	Середня зарплата	грн	стимулятор	0,015
Мікро	Валюта балансу	млн грн	стимулятор	–
	Власний капітал	млн грн	стимулятор	–
	Виручка	млн грн	стимулятор	–
	К-т автономії	долі од.	стимулятор	–
	К-т ліквідності	долі од.	стимулятор	–
	К-т маневреності	долі од.	стимулятор	–

Застосування методу ентропійних ваг дозволило об'єктивно оцінити відносну значущість різних груп факторів у формуванні фінансової стійкості аграрних підприємств (табл. 2.).

Таблиця 2

Розподіл ентропійних ваг факторних груп

Факторна група	Вага, %	Інтерпретація
Економічні шоки	42,4	Домінуючий вплив валютно-інфляційних коливань
Кліматичні ризики	28,5	Висока чутливість результатів до погодних умов
Логістичні бар'єри	18,4	Ризики портової блокади та перевалки
Воєнні фактори	9,2	Нерівномірний, але критичний ефект
Соціальний блок	1,5	Локальний вплив демографічних змін

Цей підхід базується на принципі, що фактори з більшою варіацією містять більше інформації і, відповідно, мають вищу вагу у загальній моделі.

Отримані результати засвідчують домінуючу роль економічних шоків 42,4%, що пояснюється високою волатильністю валютного курсу та інфляційних процесів у досліджуваний період. Кліматичні ризики займають друге місце за

значущістю 28,5%, підтверджуючи критичну залежність аграрного сектору від погодних умов. Логістичні бар'єри 18,4% відображають специфічні виклики воєнного часу, пов'язані з блокадою морських портів і необхідністю пошуку альтернативних шляхів експорту.

Сучасна парадигма фінансової стійкості аграрних підприємств в умовах економічної нестабільності потребує принципово нових методологічних підходів, спроможних адекватно відображати адаптивну спроможність суб'єктів господарювання до кризових шоків. Традиційні показники фінансової стійкості, базовані на статичних нормативних значеннях, виявилися недостатніми для оцінки динамічної здатності підприємств до відновлення в умовах турбулентного середовища. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки інноваційного інструментарію, спроможного кількісно оцінити кризову адаптивність агропідприємств [2].

Список використаних джерел

1.Hanna Hopko The Impact of Russian War on the Ukrainian Agricultural Sector and Global Food Security 2022-2024 https://ukrainianvictory.org/publications/global-food-security/

(дата звернення: 30.10.2025).

2.Богданюк І. В., Методи інтегрального оцінювання рівня безпеки в аграрному секторі. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2024. Том 9. № 2. С. 403 – 406. DOI: https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-2-69 http://ujae.org.ua/metody-integralnogo-otsinyuvannya-rivnya-bezpeky-v-agrarnomu-sektori/ (дата звернення: 30.10.2025).

Інвестиційне забезпечення інфраструктурного розвитку національної економіки: механізми залучення приватного капіталу та пріоритети фінансування

Драчук О. В.[1], здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Уманський національний університет

Актуальність дослідження інвестиційного забезпечення інфраструктури набуває стратегічного значення в умовах масштабного повоєнного відновлення національної економіки та необхідності швидкої модернізації критичної інфраструктури, зруйнованої внаслідок бойових дій. Розвиток інфраструктури є критичною передумовою для забезпечення стійкого економічного зростання та підвищення глобальної конкурентоспроможності, оскільки якісна інфраструктура (транспортна, енергетична, цифрова) має високий мультиплікативний ефект на ВВП, значно покращуючи логістику та знижуючи операційні витрати бізнесу.

Зважаючи на обмеженість бюджетних ресурсів та катастрофічний рівень зносу основних засобів, інвестиційне забезпечення вимагає системного переходу до активного залучення приватного капіталу через механізми державно-приватного партнерства (ДПП), що виступає найбільш ефективним способом розподілу фінансових та операційних ризиків.

Проте, для успішного залучення довгострокових інвестицій необхідне зниження інвестиційних ризиків (політичних, регуляторних та воєнних) та посилення інституційної спроможності держави у підготовці якісних, фінансово привабливих інфраструктурних проєктів (*Project Pipeline*). Ці вимоги знайшли своє відображення у інституційних реформах 2025 року, спрямованих на стимулювання ДПП: ухвалено нову редакцію Закону про публічно-приватне партнерство, яка запровадила спрощений механізм підготовки проєктів для відбудови та встановила прозорі процедури їх проведення через електронну

[1] Науковий керівник – Цимбалюк Ю.А., к.е.н., доцент

торгівельну систему (ЕТС). Паралельно створено багаторівневу систему страхування воєнних ризиків для інфраструктури, де держава запустила програму часткової компенсації страхових премій, а Міжнародна агенція з гарантування інвестицій (MIGA) розширила надання гарантій на політичні та воєнні ризики. Крім того, законодавчо введено поняття "донор" – міжнародні партнери, які можуть надавати гранти та пільгові кредити безпосередньо для проєктів ППП, а пріоритетом Держбюджету 2025 року стало фінансування проєктів, що мають критичне значення для оборони та логістичної інтеграції з ЄС. Таким чином, інвестиційна стратегія розвитку інфраструктури, що базується на системній регуляторній підтримці ДПП, має бути зосереджена на прозорості та пріоритетному фінансуванні проєктів із найбільшим соціально-економічним ефектом, що стало можливим завдяки прийнятим інституційним змінам 2025 року.

З огляду на необхідність повоєнного відновлення, пріоритетним напрямом інвестиційного забезпечення має стати цифрова та енергетична інфраструктура, яка забезпечує не лише фізичний, але й технологічний суверенітет країни. Таким чином, інвестиційна стратегія розвитку інфраструктури повинна базуватися на системній регуляторній підтримці ДПП, забезпеченні прозорості тендерних процедур та пріоритетному фінансуванні проєктів із найбільшим соціально-економічним ефектом.

Сутність та необхідність фінансової інтеграції підприємств аграрного сектора економіки

Колотуха С. М., *к.е.н.,доцент,*
Уманський національний університет

Фінансова інтеграція аграрного сектора — це процес поєднання аграрного виробництва з фінансовими інститутами, ринками капіталу та інвестиційними механізмами з метою забезпечення сталого розвитку сільського господарства.

Сутність можна звести до кількох ключових аспектів:

1. Доступ до фінансових ресурсів — аграрії отримують можливість залучати кредити, інвестиції та гранти для розвитку виробництва.

2. Розподіл ризиків — фінансові інструменти (страхування врожаю, ф'ючерсні контракти, хеджування) дозволяють знизити вплив природних та ринкових ризиків.

3. Залучення інновацій — через фінансову інтеграцію відкривається шлях до впровадження сучасних технологій та цифрових рішень в агросекторі.

4. Посилення конкурентоспроможності — інтеграція дозволяє українським виробникам вийти на міжнародні ринки, підвищити якість продукції та відповідність стандартам ЄС.

Необхідність фінансової інтеграції аграрного сектора України зумовлена кількома стратегічними причинами:

- низький рівень самофінансування: більшість аграрних підприємств не мають достатньо власних ресурсів для інновацій та модернізації.

- висока ризикованість галузі: залежність від кліматичних умов, цінових коливань на світових ринках та воєнних загроз роблять фінансову підтримку критично важливою.

- євроінтеграційний курс України: адаптація до стандартів ЄС вимагає більшої прозорості та інтеграції з міжнародними фінансовими структурами.

- інвестиційна привабливість: ефективна фінансова інтеграція підвищує довіру іноземних та національних інвесторів.

Отже, фінансова інтеграція є необхідною умовою підвищення ефективності аграрного сектора України, його конкурентоспроможності на світових ринках та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Фінансова інтеграція аграрних підприємств відбувається поступово, з урахуванням внутрішніх і зовнішніх економічних умов. Умовно її можна поділити на такі етапи:

1. Початковий етап (самофінансування та кредитування)

- Формування власного капіталу підприємства.

- Використання внутрішніх ресурсів (прибуток, амортизаційні відрахування).

- Початок залучення короткострокових банківських кредитів для покриття сезонних потреб.

2. Розвиток співпраці з фінансовими установами

- Залучення середньо- та довгострокових кредитів.

- Використання державних програм підтримки (дотації, компенсації відсоткових ставок).

- Початок застосування страхування врожаю та майна.

3. Інституційна інтеграція

- Вихід на фондовий ринок (розміщення акцій, облігацій).

- Залучення інвестиційних фондів та приватного капіталу.

- Використання лізингу для оновлення техніки та обладнання.

- Активне застосування аграрних розписок як фінансового інструменту.

4. Міжнародна фінансова інтеграція

- Участь у міжнародних кредитних і грантових програмах (ЄБРР, Світовий банк, USAID тощо).

- Залучення іноземних інвестицій та партнерських проєктів.

- Використання інструментів зовнішньоекономічної діяльності (експортні кредити, факторинг, хеджування).

5. Інноваційно-цифровий етап

- Впровадження фінтех-рішень: онлайн-кредитування, краудфандинг, агрофінансові платформи.

- Використання блокчейну та смарт-контрактів у агробізнесі.

- Інтеграція в міжнародні аграрно-фінансові кластери.

- Розвиток "зеленого фінансування" (екологічні кредити, ESG-інвестиції).

Таким чином, фінансова інтеграція аграрних підприємств України проходить від простих форм (самофінансування, кредити) до складних

міжнародних та інноваційних механізмів (фінтех, інвестиційні ринки, блокчейн)[1].

Фінансова інтеграція аграрних підприємств стикається з низкою перешкод, які знижують ефективність залучення та використання фінансових ресурсів:

1. Економічні та фінансові

- Нестача власних коштів у більшості агропідприємств для забезпечення самофінансування.

- Високі відсоткові ставки за кредитами та складність доступу до довгострокових фінансових ресурсів.

- Низька інвестиційна привабливість через високі ризики у сільському господарстві.

- Обмежений розвиток фондового ринку та складність виходу аграріїв на нього.

2. Інституційні та правові

- Недосконала законодавча база у сфері аграрного фінансування та недостатній захист прав кредиторів та інвесторів.

- Недостатня прозорість фінансової звітності багатьох агропідприємств.

- Корупційні ризики при отриманні державної підтримки.

3. Організаційні та управлінські

- Низький рівень фінансової грамотності керівників і власників малих та середніх фермерських господарств.

- Недостатній розвиток кооперативних форм господарювання, які могли б полегшити доступ до фінансів.

- Відсутність налагоджених механізмів довгострокового партнерства з банками та інвесторами.

4. Соціально-політичні

- Військові дії та нестабільність у країні, що підвищують ризики для інвесторів.

- Міграція населення та нестача робочої сили в аграрному секторі.

- Низький рівень соціальної інфраструктури у сільській місцевості.

5. Технологічні та інноваційні

- Відставання у впровадженні цифрових технологій у фінансуванні агробізнесу.

- Недостатня розвиненість аграрних фінтех-платформ.

- Слабке використання страхових та хеджингових інструментів[2].

Отже, головними перешкодами фінансової інтеграції аграрного сектору є висока вартість капіталу, нестабільність інституційного середовища, низька фінансова культура та обмежений доступ до сучасних фінансових інструментів.

Список використаних джерел

1.Томашукм І.В., Борболюк Є.А. Значення аграрного сектора економіки у забезпеченні продовольчої безпеки України. *Економіка та суспільство*. №58. 2023 url : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-26

2.Лояніч В.О. Вплив глобалізаційних процесів на формування продовольчої безпеки в україні. *Економіка та суспільство*. №67. 2024 URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-40

Роль фінансової системи у забезпеченні економічної стабільності

Костогриз В.Г., к.е.н., доцент

Мигаленко В.А., здобувач

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Дослідження ролі фінансової системи в умовах економічної нестабільності є особливо актуальним, адже саме вона забезпечує стабільність фінансових потоків і впливає на функціонування економіки держави. Аналіз діяльності фінансових інститутів дозволяє визначити сучасні тенденції розвитку та ефективні механізми стабілізації фінансового середовища.

Фінансова система — це сукупність урегульованих фінансово-правовими нормами ланок фінансових відносин і фінансових установ, за допомогою яких

держава формує, розподіляє та використовує централізовані й децентралізовані грошові фонди. Вона виникла разом із появою держави та забезпечує виконання її функцій, охоплюючи грошові відносини між державою, підприємствами, організаціями та населенням [1].

Основними елементами фінансової системи є державні фінанси, фінанси підприємств, кредитування та страхування. Усі вони взаємодіють між собою, мобілізують фінансові ресурси та здійснюють їх перерозподіл між суб'єктами господарювання, державою та населенням [2]. Через монетарну політику центральний банк підтримує ліквідність, контролює інфляцію та стабільність грошової маси, що є ключовим чинником фінансової стабілізації.

Фінанси виконують розподільну і контрольну функції, а також регулятивну, стимулювальну, планувальну та організаційну. Кредит сприяє перерозподілу вартості, контролю руху позикових коштів і стимулює економію, тоді як страхування забезпечує захист майнових інтересів і виступає джерелом інвестицій.

У сучасних умовах стійкість фінансової системи України стикається з рядом проблем, що формує нові сучасні виклики:

- зростання державного боргу, що відбувається за рахунок збільшення зовнішніх та внутрішніх запозичень, ризику перевищення безпечного рівня боргового навантаження, високих витрат на обслуговування боргу;
- інфляційна та валютна нестабільність, що виникає через дефіцит бюджету, коливання курсу гривні, необхідність підтримки валютних резервів НБУ;
- несприятливий інвестиційний клімат через недостатній захист прав та воєнні ризики для інвесторів, регуляторні бар'єри для бізнесу;
- підвищені ризики банківського сектору, що пов'язані з фінансовою нестабільністю позичальників, високою часткою неповернення кредитів, потребою у додатковій капіталізації банків;
- залежність від міжнародної фінансової допомоги.

Для забезпечення економічної стабільності необхідно активніше запроваджувати механізми регулювання процентних ставок і резервних вимог, реалізовувати програми підтримки бізнесу, залучати фінансову підтримку від міжнародних партнерів, стимулювати розвиток фондового та страхового ринків. В умовах високої невизначеності важливим стає короткострокове планування та ефективний ризик-менеджмент.

Цифрова трансформація фінансової системи є невід'ємною частиною економічної стабілізації та розвитку держави в сучасних умовах. Інтеграція цифрових технологій у фінансову систему дозволяє оперативно реагувати на перешкоди, підвищувати ефективність державного управління та сприяти економічному розвитку в умовах воєнного стану [3].

Отже, фінансова система є фундаментом макроекономічної стабільності держави. Її ефективне функціонування сприяє сталому економічному розвитку, зменшує ризики кризових явищ і підвищує добробут населення. Удосконалення регулювання, зміцнення банківського сектору, реформування податкової політики та підвищення рівня довіри громадян є необхідними умовами стабілізації фінансового середовища України.

Список використаних джерел

1. Кузнєцова А. Я. Теорія фінансів : навчальний посібник. Львів, 2001. 256 с.

2. Глущенко А.С. Фінанси: Навч. посіб., Львів «Магнолія 2006», 2014, 440с.

3. Пузирьова П. Трансформація фінансової системи для забезпечення економічної безпеки та національних інтересів в умовах цифровізації. *Journal of Innovations and Sustainability.* 2024. Вип. 8(4). №12. URL:https://doi.org/10.51599/is.2024.08.04.12 (дата звернення: 09.11.2025).

Моделі краудфандингового фінансування аграрних інноваційних проєктів

Лебідь І.Ю., здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський національний університет

Сучасний розвиток аграрних підприємств характеризується активним пошуком нових фінансових інструментів для підтримки інноваційної діяльності. Одним із перспективних напрямів є формування альтернативних моделей фінансування, які забезпечують можливість залучення додаткових ресурсів для реалізації інноваційних аграрних проєктів. Моделі краудфандингового фінансування, що базуються на колективному інвестуванні, відкривають нові можливості для мобілізації капіталу поза межами традиційних банківських чи державних структур. Фінансування інноваційного розвитку в аграрному секторі передбачає раціональне поєднання власних коштів підприємства з потенціалом зовнішніх джерел фінансування з метою досягнення сталого еколого-економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності продукції та впровадження сучасних технологічних рішень [1].

В умовах сьогодення особливої актуальності набувають питання енергоефективності, технічного переоснащення виробництва, підвищення його стійкості до кліматичних змін і забезпечення прогнозованих обсягів виробництва. Це зумовлює необхідність активізації інноваційних процесів у сільському господарстві та пошуку нових фінансових підходів до їх підтримки.

Водночас нестабільність фінансового стану аграрних підприємств, недостатня розвиненість ринку інновацій, а також інституційна недосконаліть системи фінансового забезпечення обмежують їх можливості щодо впровадження нововведень. Саме тому краудфандингові моделі стають важливим інструментом розширення фінансових можливостей аграрних виробників, дозволяючи залучати кошти від широкого кола зацікавлених осіб, знижуючи залежність від зовнішніх кредитних ресурсів і стимулюючи розвиток власних інноваційних ініціатив.

Вибір оптимальної моделі фінансування або їх поєднання має важливе значення для ефективної реалізації інноваційних проєктів. Ураховуючи галузеву специфіку, регіональні особливості, науково-технічний потенціал і логістику збуту продукції, сільськогосподарські підприємства можуть комбінувати традиційні та краудфандингові підходи з метою підвищення ефективності інвестиційного розвитку.

Краудфандинг (англ. *crowdfunding*) – це сучасний метод фінансування, який передбачає колективне залучення коштів від широкого кола осіб для реалізації конкретних ініціатив. Він поєднує елементи громадського співфінансування, благодійності та соціальної взаємодії, виступаючи ефективним інструментом підтримки інноваційних і соціально значущих проєктів. Цей механізм ґрунтується на принципах відкритості, довіри та взаємовигоди між ініціатором проєкту та його фінансовими учасниками. На відміну від традиційних джерел інвестицій, краудфандинг дозволяє обійти посередників і забезпечує прямий зв’язок між автором ідеї та потенційними донорами. За оцінками провідних бізнес-аналітиків, краудфандинг демонструє стрімке зростання популярності у світі та поступово формує альтернативу класичним формам інвестування. У перспективі він може стати серйозним конкурентом традиційним інвесторам і банківським структурам, особливо у сферах, де важливо швидко мобілізувати фінансові ресурси – зокрема, у реалізації аграрних інноваційних проєктів [2].

Існує кілька основних форм краудфандингу, кожна з яких має свої особливості. Перша форма – це пожертвування, або donation-based crowdfunding, коли учасники безоплатно підтримують певний проєкт, не очікуючи матеріальної винагороди. Друга форма – соціальне кредитування, або lending-based crowdfunding, передбачає надання коштів із можливістю їх повернення у визначений термін. Третя форма – благодійна реклама або передпродажі, відома як reward-based crowdfunding, коли фінансування здійснюється в обмін на нефінансову винагороду, наприклад, продукцію чи символічний подарунок [2]. Залежно від характеру взаємодії з інвесторами, краудфандинг поділяють на

чотири типи. Перший тип – це фінансування без будь-якої винагороди для учасників. Другий тип – із нефінансовою винагородою, коли вкладники отримують символічні подарунки або продукцію від ініціаторів проєкту. Третій тип – інвестиційний або акціонерний, який називають краудінвестингом; він передбачає участь інвестора в розподілі прибутку від реалізованого проєкту. Четвертий тип – борговий, що реалізується у формі соціального кредитування, коли вкладені кошти повертаються через певний період часу на узгоджених умовах [2].

Краудфандинг виступає ефективним інструментом залучення інвестицій для розвитку інновацій у аграрному секторі. Його використання сприяє підвищенню фінансової незалежності підприємств, стимулює підприємницьку активність та розширює коло потенційних інвесторів. Завдяки гнучкості форм і типів фінансування, цей механізм дозволяє реалізовувати навіть малі за масштабом, але значущі для громади проєкти. У перспективі краудфандинг може стати важливим чинником сталого розвитку аграрної сфери, поєднуючи інноваційні ідеї з суспільною участю у їх фінансуванні.

Список використаних джерел

1. Сус Т., Судук Н., Ємець О., Мовчун С., Цюпа О. Інноваційний розвиток аграрного сектора: моделі фінансування та оцінка впливу фінансування на регіональному рівні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики* Том 2 (49), 2023. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/INNOVACIJNIJ_ROZVITOK_AGRARNOGO_SEKTORA_MODELI_FIN.pdf (дата звернення 02.11.2025р.)

2.Головня О.М. Запровадження інноваційних технологій фінансування соціального розвитку. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019, № 7. URL: https://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/23450.pdf (дата звернення 03.11.2025р.)

Особливості ефективного управління ризиками кредитного портфеля банку

Мельник К.М., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

Комерційні банки є одними з найголовніших інституційних суб'єктів сучасної банківської системи та основним елементом національної економіки. Без розвиненої банківської системи неможлива ефективна організація економічної системи держави.

Головна функція банку на сучасному етапі – це надання посередницьких послуг у кредитуванні фізичних та юридичних осіб, тобто перерозподіл тимчасово вільних грошових коштів.

В сучасних економічних умовах для банків надзвичайно важливою є проблема оптимізації структури кредитного портфеля, оскільки ресурси банків значно коротші за терміном існування, ніж терміни кредитів, які видаються ними. Ця ситуація становить серйозну загрозу для багатьох комерційних банків.

Кредитний ризик є основним чинником високого рівня проблемної заборгованості в банках України, що призводить до втрати доходів і зростання витрат через формування резервів на покриття кредитних ризиків.

Попри активну роботу вітчизняних фінансових установ із врегулювання непрацюючих кредитів, їхня частка залишається досить високою. Згідно даних НБУ частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі станом на 01 жовтня 2025 року досягнула мінімального за останнє десятиліття рівня – 25,0%, що на 5,3 в.п. нижче показника на 1 січня 2025 року. Варто зазначити, що найбільший ризик кредитування приймають банківські установи із державною формою власності –36,8%,у приватних українських банках – до 9,3%; у банках з іноземним капіталом – до 7,5% [1].

Банки, видаючи кредити, несуть певні ризики, які залежать від цілої низки факторів:

- стан національної економіки, рівень і динаміка макропоказників;
- ділова репутація позичальника та рівень його кредитоспроможності:
- зниження фінансової стійкості позичальника (банкрутство);
- шахрайські дії з боку позичальника;
- впровадження банком інноваційних форм кредитування;
- часткова та повна відсутність моніторингу та диверсифікації кредитного портфеля банку;
- високий відсоток простроченої заборгованості у структурі кредитного портфеля;
- неефективні для банку обрані умови кредитування клієнтів;
- невірно встановлені суми наданого кредиту та його забезпечення тощо.

Таким чином, ризики, які пов'язані з кредитними операціями, не залежать від «вподобань» банку і вимагають обов'язкового регулювання для більш точного прогнозування та зниження їхнього впливу на фінансовий результат.

Боротьбу з ризиками невиплати кредитних зобов'язань необхідно вести, виходячи з низки причин:

1. *Висока концентрація ризиків* на ринку споживчого кредитування свідчить про концентрацію ризиків серед обмеженого числа банків.

2. *Збільшення масштабів кредитування* часто відбувається шляхом розширення операцій підвищеного ризику. Це може негативно позначитися на стійкості кредитних організацій, на витратах їх кредитування, які будуть перекладені на кінцевих позичальників.

3. *Збереження тенденції збільшення частки кредитних операцій* із високим ризиком може призвести до досягнення банківською системою межі свого зростання та рівня достатності капіталу.

4. *Низький рівень диверсифікації*: значення відношення сукупної величини кредитних ризиків до капіталу поступово підвищується. Зокрема, спостерігається підвищення частки кредитів на фінансування сфери будівництва

та іпотечних кредитів для приватних клієнтів (які становлять значну частину обсягу кредитного портфеля).

Якісне управління кредитним ризиком потребує системного підходу та включає обов'язкові компоненти:

- ідентифікація ризику;
- оцінка рівня ризику;
- валідація ризику;
- обмеження рівня ризику та його контроль.

На етапі розробки кредитного продукту для відповідного клієнтського сегмента (фізичні особи, підприємства МСБ, корпоративні клієнти з урахуванням галузі: АПК, ОПК тощо) враховуються специфічні особливості клієнтів та ведення ними бізнесу.

Оскільки кожен клієнт і кожна кредитна угода є унікальними, проводиться індивідуальна оцінка (із застосуванням моделей та інструментів; визначається максимально можливий обсяг кредитного ризику, який можна прийняти для конкретного клієнта (сукупний ліміт); визначаються умови угоди: цінові параметри, попередні умови надання коштів, індивідуальні вимоги до забезпечення, до хеджування ринкових ризиків; здійснюється перевірка морально-етичних якостей клієнта (виконання зобов'язань, схильність до сумнівних операцій) для визначення ступеня його надійності.

Головне завдання будь-якого комерційного банку полягає у тому, щоб сформувати кредитний портфель із максимально низьким рівнем кредитних ризиків. Тому банкам необхідно розробляти та запроваджувати більш ефективні стратегії управління кредитними портфелями, шукати напрямки зменшення непрацюючих кредитів, створювати нові кредитні програми та шукати підтримки у партнерів [2, с. 193].

Для підвищення ефективності структури та якості кредитного портфеля банку є необхідним створення оперативної та всебічної системи управління позичковими операціями не тільки на стадії реалізації, а й на стадії формування.

Саме на стадії формування кредитного портфеля відбувається скорочення більшого числа ризиків простроченої заборгованості.

Список використаних джерел

1. Частка NPL у банківському секторі продовжує скорочуватися. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-npl-u-bankivskomu-sektori-prodovjuye-skorochuvatisya (дата звернення : 06.11 2025).

2. Шалигіна І. В. Кредитний портфель українських банків під час війни: ефективне формування та мінімізація ризиків. *Сталий розвиток економіки.* 2024. № 2 (49). С. 186-194. DOI:https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-29

Значення банківського капіталу у фінансовій системі України в умовах воєнного стану

Мельник К.М.. к.е.н., доцент
Шиманська П.О., студентка 31-кф групи,
Уманський національний університет

Сучасна фінансова система України переживає безпрецедентні виклики, спричинені повномасштабною агресією російської федерації. У таких умовах роль банківського капіталу як основи фінансової стабільності значно посилюється. Банки стають не лише посередниками у перерозподілі ресурсів, а й важливими інституціями, що підтримують обороноздатність, гуманітарну допомогу та економічне відновлення.

Банківський капітал – це ключовий елемент фінансової безпеки банку, який забезпечує покриття ризиків, підтримує довіру вкладників і гарантує виконання зобов’язань навіть за умов макроекономічної турбулентності.

Сучасна банківська система є складним економічним механізмом, у якому капітал банку виконує центральну роль. Саме він забезпечує стабільність, конкурентоспроможність та захист інтересів вкладників. У період фінансових

коливань і криз капітал виступає своєрідним буфером, що дає змогу банку витримувати втрати та підтримувати ліквідність.

Після початку повномасштабної війни у 2022 році банківська система України зазнала суттєвих змін. Згідно з даними НБУ, попри шоки, банківський сектор залишився прибутковим у 2023–2024 роках**,** що стало результатом гнучкої монетарної політики та державної підтримки [2]. Зменшився обсяг корпоративного кредитування через зростання ризиків неповернення. Відбувається активізація операцій із державними цінними паперами як безпечнішого інструменту. Спостерігається збереження достатнього рівня капіталізації та посилення ролі державних банків, які акумулюють понад 50% активів системи [3]. Таким чином, навіть у кризових умовах банки зберігають фінансову стійкість, що свідчить про ефективну структуру капіталу та адаптацію до нових викликів.

Одним із факторів, що впливають на капітал банків у період війни є воєнні ризики та макроекономічна нестабільність, що проявляється у зниженні ділової активності, міграції населення, руйнуванні інфраструктури, вони призводять до скорочення клієнтської бази та підвищення кредитних ризиків. Це потребує збільшення резервів під знецінення активів, що безпосередньо впливає на власний капітал банків. Не менш важливий вплив спричиняють валютні коливання та інфляційні процеси, котрі змінюють структуру активів і пасивів банків. В цей час НБУ запроваджує макропруденційні інструменти для збереження стабільності у вигляді тимчасових валютних обмежень, рефінансування, вимог до капіталу. Велику роль відіграє також роль державної підтримки, оскільки державні програми відіграють значну роль у підтриманні фінансової стійкості системи. Завдяки цим механізмам вдалося запобігти системній кризі та зберегти довіру вкладників [4].

Банківський капітал виконує стабілізаційну функцію у фінансовій системі: він дозволяє акумулювати ресурси для інвестування, підтримує кредитування реального сектору та сприяє грошовому обігу.

У післявоєнний період значення капіталу ще більше зросте, оскільки саме банки забезпечуватимуть фінансування відновлення інфраструктури, підтримку малого та середнього бізнесу, інтеграцію міжнародних інвестиційних потоків, участь у відбудові фінансових ринків. Як зазначає Світовий банк, достатня капіталізація є передумовою залучення зовнішніх ресурсів і формування довгострокової стійкості економіки [1]. Після кризи 2014–2016 рр. відбулася суттєва консолідація банківського сектору, проте питання оптимальної структури капіталу залишається відкритим. Перспективи розвитку полягають у впровадженні нових підходів до управління капіталом, зокрема застосуванні економічного капіталу – внутрішнього оцінювання ризиків, яке дає змогу ефективніше розподіляти ресурси. Крім того, важливим напрямом є цифровізація банківського сектору, що потребує нових методів оцінки ризиків та оновлення моделей капітального планування.

У період воєнного стану банківський капітал виступає системоутворюючим чинником фінансової стабільності України**.** Його достатність забезпечує: безперервність банківських операцій; збереження довіри клієнтів і міжнародних партнерів; підтримку ліквідності фінансової системи; фінансування оборонних і соціальних потреб держави.

Отже, підтримання оптимального рівня капіталізації банків вимагає комплексних дій – державного регулювання, ефективного ризик-менеджменту та прозорої корпоративної політики.

Список використаних джерел

1. Mishkin, F. S. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. 12th ed. New York: Pearson. 2022. 720 p.

2. Садура, О., Підгайна, А. Фінансова стабільність банківської системи України в умовах війни. *Український журнал прикладної економіки та технологій.* Т. 8. 2023. № 2. С. 45–53.

3. Селющенко, Н. Ю., Радченко, В. Оцінка фінансової стійкості банківської системи України в умовах зовнішніх потрясінь. *Науковий вісник Національного*

університету «Львівська політехніка». Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні. Т. 6. 2024. № 2, С. 58–67.

4. Ткачук, Н., Герголя, С. Фінансова стійкість банку «Львів» в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка*. 2025. № 27(65). С. 72–81.

Фінансова діяльність та фінансова робота підприємства: теоретичні та практичні аспекти

Коблик М.С., здобувачка освіти першого рівня (бакалавр)
Науковий керівник – Непочатенко О.О., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Сьогодні розвиток підприємств практично неможливий без ефективної фінансової діяльності, яка формує внутрішні умови для реалізації стратегічних цілей та завдань суб'єктів господарювання в умовах трансформації економіки України. Це зумовлює необхідність для учасників системи фінансового управління глибокого розуміння сучасних концепцій, моделей, принципів і методів організації фінансової діяльності [1].

Як зазначає Н. Марусяк [2], фінансова діяльність підприємства спрямована на забезпечення стабільного формування, своєчасного надходження та ефективного використання фінансових ресурсів. Основними її завданнями є дотримання фінансової дисципліни, раціональне управління власним і залученим капіталом та підтримання належного рівня фінансової стійкості, що гарантує безперервність і результативність господарської діяльності підприємства.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73, фінансова діяльність

визначається як діяльність суб'єкта господарювання, що спричиняє зміни у розмірі та складі власного та позикового капіталу підприємства. Вона забезпечує основу для прийняття управлінських рішень, планування фінансових потоків та підтримання належного рівня ліквідності [3].

Деякі науковці вводять поняття «фінансова робота підприємства», під яким розуміють систему використання різноманітних форм, методів і інструментів для забезпечення фінансової стабільності та досягнення стратегічних і поточних цілей. Іншими словами, це практична діяльність у сфері фінансів, спрямована на підтримку ефективного функціонування підприємства та підвищення результативності його господарської діяльності. Основні напрями фінансової роботи включають фінансове прогнозування та планування, аналіз і контроль фінансово-господарської діяльності, а також оперативну й поточну фінансово-економічну діяльність [4].

Практична реалізація фінансової роботи на підприємстві передбачає складання фінансових планів та бюджетів, організацію розрахунків із контрагентами, управління витратами та доходами, взаємодію з банками, виконання фінансових зобов'язань (сплата кредитів, дивідендів, податків) та аналіз фінансового стану підприємства. Така система управління фінансовими ресурсами є основою стабільного функціонування та сприяє сталому розвитку підприємства.

Ефективна організація фінансової діяльності та якісна реалізація фінансової роботи забезпечують підприємству платоспроможність, фінансову стабільність, можливість інвестувати в розвиток і оперативно реагувати на зміни у ринковому та економічному середовищі. Фінансова діяльність виступає фундаментом ресурсного забезпечення реалізації економічної стратегії підприємства та сприяє зростанню його ринкової вартості. Фінансова діяльність і фінансова робота є взаємопов'язаними категоріями: перша відображає концептуальний рівень управління фінансами, друга – практичну реалізацію заходів і процедур, спрямованих на виконання фінансової політики.

Таким чином, ефективна фінансова діяльність та правильно організована фінансова робота є ключовими чинниками забезпечення стабільності, платоспроможності та розвитку підприємства. Вони дозволяють раціонально використовувати ресурси, виконувати фінансові зобов'язання та створюють основу для стратегічного зростання й підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Петренко В.А., Гурбик Ю.Ю., Сальнікова М.В. Теоретичний аналіз тлумачення поняття «фінансова діяльність підприємства». *Проблеми системного підходу в економіці* (5). С. 180-185. DOI: https://doi.org/10.32782/2520-2200/2018-5-30

2. Марусяк, Н. Аналіз фінансового стану як ефективний інструмент управління фінансовою діяльністю підприємств в умовах війни. *Економіка та суспільство*, 2025 (71). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-49

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 . https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17

4. Нікола С. О. Фінанси підприємств. *Навч. посіб.* Одеса. Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2020. – 206 с. ISBN 978-617-689-357-8

Кредитні кооперативи та кредитні спілки: особливості функціонування та відмінності

Прокопенко А. В., 31-ф група, факультет економіки і підприємництва

Науковий керівник — професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Непочатенко О. О.

Кооперативні фінансові установи є важливою складовою небанківського сектору економіки України. Їх діяльність базується на принципах самодопомоги, взаємної відповідальності та колективного управління. В умовах обмеженого

доступу до банківського кредитування такі структури відіграють значну роль у забезпеченні громадян і малих підприємців фінансовими послугами на місцевому рівні.

Кредитні спілки та кредитні кооперативи мають спільну кооперативну природу, проте різняться за організаційно-правовими формами, цілями діяльності та механізмами регулювання.

Відповідно до Закону України «Про кредитні спілки» № 3254-IX від 14 липня 2023 р., кредитна спілка — це фінансова установа, створена на засадах кооперації з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні, залученні внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки та наданні інших фінансових послуг [1].

Кредитні спілки функціонують як неприбуткові організації: їхня діяльність спрямована не на отримання прибутку, а на забезпечення взаємної фінансової підтримки учасників. Основними джерелами формування коштів виступають пайові внески, депозити членів та доходи від кредитних операцій.

Контроль за діяльністю кредитних спілок здійснює Національний банк України, який із 2020 року виконує функції регулятора небанківського фінансового ринку в межах реформи «спліт» [2].

Кредитні кооперативи мають схожу економічну основу, однак ширше коло можливостей. Вони можуть об’єднувати не лише фізичних осіб, а й юридичних — фермерські господарства, підприємства чи споживчі об’єднання. Їхня діяльність регулюється Законом України «Про кооперацію» [3] та внутрішніми статутами, що визначають порядок управління, напрями використання коштів і принципи розподілу прибутку.

Кооперативи поєднують кредитну діяльність із виробничою, торговельною чи сервісною, сприяючи розвитку економічної взаємодії між членами. Така модель вимагає більшої капіталізації та складнішої системи управління, але дозволяє забезпечити фінансову стійкість і ширше коло послуг.

Попри спільну кооперативну природу, кредитні спілки й кредитні кооперативи мають суттєві відмінності.

Кредитні спілки належать до фінансового сектору та діють виключно у сфері надання кредитних і депозитних послуг своїм членам, тоді як кредитні кооперативи поєднують фінансову діяльність з іншими видами господарської взаємодії — виробництвом, постачанням чи реалізацією продукції.

Організаційно кредитні спілки є неприбутковими установами, що підзвітні Національному банку України, тоді як кредитні кооперативи мають статус господарських організацій кооперативного типу та регулюються Законом «Про кооперацію».

Коло учасників у них також різне: спілки об’єднують лише фізичних осіб, а кооперативи — як фізичних, так і юридичних. Відповідно, спілки орієнтовані переважно на фінансову взаємодопомогу членів, тоді як кооперативи мають ширшу мету — економічну співпрацю та розвиток спільних господарських ініціатив.

Попри зростання інтересу до кооперативних фінансових структур, їхній розвиток в Україні залишається обмеженим низкою чинників. Серед основних — низький рівень довіри населення, слабка капіталізація, кадровий дефіцит і повільна цифровізація. Частина установ має недостатню ресурсну базу, що знижує можливості кредитування.

Національний банк України у звітах 2024–2025 рр. наголошує, що посилення вимог до прозорості та капіталу дозволить стабілізувати сектор і підвищити довіру до нього [4]. Перспективними напрямами розвитку є створення фондів гарантування внесків членів кредитних спілок, розширення державних програм мікрокредитування та впровадження європейських стандартів управління.

Важливу роль у цьому процесі відіграє Всесвітня рада кредитних спілок (WOCCU), яка підтримує цифровізацію, навчальні ініціативи й партнерські проєкти українських спілок [5].

Кредитні спілки та кредитні кооперативи виконують спільну місію — розширюють доступ до фінансових ресурсів, зміцнюють фінансову інклюзію та сприяють розвитку місцевих економік.

Кредитні спілки зосереджуються на соціально-фінансовій взаємодопомозі, тоді як кредитні кооперативи поєднують фінансову та господарську діяльність.

Їх подальший розвиток залежить від професіоналізації управління, цифровізації процесів і державної підтримки. У поєднанні ці інституції можуть стати важливою опорою фінансової стійкості громад і забезпечити реальну децентралізацію фінансових можливостей в Україні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про кредитні спілки» № 3254-IX від 14 липня 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20

2. Національний банк України. Нагляд за ринком небанківських фінансових послуг (реформа «спліт»). URL: https://bank.gov.ua/ua/supervision/nonbanks

3. Закон України «Про кооперацію» № 1087-IV від 10 липня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15

4. Національний банк України. Nonbank Financial Sector Review. 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2024-11_eng.pdf?v=10

5. World Council of Credit Unions (WOCCU). Ukraine Credit Union Development Updates. 2024. URL: https://www.woccu.org/global_programs/projects/ukraine_grow

Фондовий ринок як ключовий елемент фінансової системи України

Шиманська П.О., студентка групи 31-кф,
Науковий керівник – к.е.н., доцент Непочатенко О.О.,
Уманський національний університет

Фінансова система будь-якої розвиненої економіки є складним, багатогранним механізмом, що забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів від суб'єктів, що мають їх надлишок, до тих, що відчувають їх дефіцит. Серед

ключових компонентів цієї системи особливе місце посідає фондовий ринок (або ринок цінних паперів), який виконує функцію довгострокового фінансування, ефективного управління ризиками та мобілізації капіталу. Фондовий ринок не лише забезпечує ліквідність фінансових активів, але й є індикатором економічного здоров'я країни, відображаючи очікування інвесторів щодо майбутнього зростання. Його функціональність та стабільність є критично важливими для забезпечення економічної конкурентоспроможності та сталого розвитку. Тому в сучасних умовах критично важливим стає аналіз ролі фондового ринку, його структури, функцій та впливу на макроекономічні процеси в рамках фінансової системи [3, с. 47].

У наукових дослідженнях українських вчених неодноразово підкреслюється, що фондовий ринок виступає життєво важливим елементом фінансової системи держави. Зокрема, Д. М. Лаповський зазначає, що фондовий ринок є одним з основних засобів трансформації економіки переходу, формування фінансового посередництва та інституційного механізму розвитку ринкового господарства. У роботі К. Ю. Оксенюк доведено, що фондовий ринок України є інструментом державної інноваційної політики та пріоритетним каналом мобілізації фінансово-капітальних ресурсів. Дослідження В. Я. Голюк, В. З. Кузьмінського та О. Г. Чумаченко акцентують увагу на недостатній ліквідності, домінуючій ролі державних облігацій, низькому рівні участі реального сектора – активне функціонування фондового ринку може стати каталізатором фінансової стабільності та економічного зростання. Фондовий ринок в Україні постає не лише майданчиком для торгівлі цінними паперами, але й стратегічною ланкою побудови ефективної фінансової системи, здатної забезпечити мобілізацію ресурсів, їх акумуляцію та розподіл у напрямку інноваційних проєктів, розвитку підприємництва й інтеграції національної економіки в глобальні фінансові потоки [1, с. 214].

Взаємозв'язок фондового ринку з макроекономікою є двостороннім. З одного боку, економічний цикл впливає на прибутковість компаній і, відповідно, на ціни акцій. З іншого боку, стан фондового ринку має значний вплив на

економічну динаміку. Зростання фондових індексів підвищує вартість портфелів індивідуальних та інституційних інвесторів, створюючи так званий «ефект багатства».

Фондовий ринок є наріжним каменем сучасної фінансової системи, виконуючи критичні функції мобілізації, перерозподілу, ліквідності та оцінки капіталу. Він забезпечує довгострокове фінансування економіки, створює механізми для хеджування ризиків та є барометром економічних очікувань. Ефективність, прозорість та стійкість фондового ринку прямо впливають на інвестиційний клімат країни, рівень економічного зростання та добробут громадян. Подальший розвиток національних фондових ринків, особливо в країнах з економікою, що трансформується, вимагає гармонізації регуляторної бази зі світовими стандартами та підвищення довіри інвесторів.

Після 2022 року український фондовий ринок перебуває у складних умовах. Спостерігається зниження активності через воєнний стан та скорочення обсягів торгівлі. Відбувається поступова переорієнтація учасників з ринкових інструментів на державні облігації. Все більше фокус уваги зосереджується на цифровізації та прозорості, а саме – впровадженні електронних платформ, розвитку системи ProZorro. Продажні операції здійснюються, спираючись на інтеграцію з міжнародними стандартами. Посилюється регуляція з боку Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, адже в сучасних реаліях забезпечується підготовка до євроінтеграції, тобто відбувається гармонізація українського законодавства з нормами ЄС [2, с. 14].

В умовах повномасштабної війни перед ним постають нові та все складніші виклики, такі як: низька капіталізація та ліквідність ринку, недовіра населення до фінансових інститутів, недостатня кількість публічних компаній, відсутність активного вторинного ринку акцій, обмежений доступ іноземних інвесторів через воєнні ризики. Попри труднощі, фондовий ринок України має значний потенціал. Післявоєнне відновлення економіки створить потребу у фінансуванні через випуск цінних паперів, стимулюватиме розвиток ринку муніципальних та «зелених» облігацій, сприятиме залученню інвестицій від української діаспори

та міжнародних фінансових інститутів, сприятиме інтеграції з ринками ЄС та можливості участі українських компаній у європейських біржах [3, с. 52]. Перспективним є очікуваний розвиток цифрових фінансових інструментів.

Отже, фондовий ринок України є важливим елементом фінансової системи, який може стати потужним драйвером відновлення економіки після війни. Його розвиток потребує стабільної макроекономічної політики, прозорих правил гри, активної участі держави у створенні стимулів для інвесторів, гармонізації з європейським законодавством. У довгостроковій перспективі ефективний фондовий ринок стане основою для інноваційного зростання, модернізації виробництва та інтеграції України у глобальний фінансовий простір.

Список використаних джерел

1. Вовк В. М. Державне регулювання фондового ринку в умовах глобалізаційних викликів. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 320 с.

2. Грищенко О. С. Цифрова трансформація та інноваційні інструменти на світових фондових ринках. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2022. № 3 (18). С. 15–23.

3. Шапошников О. В. Сучасні тенденції формування капіталу підприємств на фондовому ринку. Фінанси України. 2023. № 7. С. 44–55.

Сучасні виклики та перспективи розвитку страхового ринку України

Прокопенко А. В., 31-ф група, факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Прокопчук О. Т.

Страхування відіграє критичну роль в економіці, особливо в умовах глибоких структурних ризиків: воєнні дії, руйнування інфраструктури, зміни клімату — все це підвищує значення механізмів розподілу ризиків. З початком повномасштабної війни ринок страхування в Україні відчув подвійну дію: збільшився попит на покриття ризиків і водночас знизилась доступність

перестрахування та посилених умов для інвесторів-страховиків. Наприклад, за даними порталу FORINSURER, у першому півріччі 2024 року валові премії страхового ринку зросли до 24 210 млн грн порівняно з 21 355 млн грн у 2023 році, водночас кількість компаній-учасників зменшилась із 113 до 82 [1].

Інтеграція з європейськими стандартами та переходом до більш жорсткого регулювання також змінює ландшафт ринку: згідно з оглядом НБУ за листопад 2024 р., з ринку вийшло значну кількість учасників небанківських фінансових інститутів, зокрема страхових компаній — це частина процесу очищення ринку. Водночас за підсумками 2024 року неналежні гравці поступилися місцем більш капіталізованим: non-life страховики отримали прибуток ≈ 2,5 млрд грн, чистий прибуток піднявся до ~14 % [2].

Серед ключових викликів можна виділити такі: по-перше — висока волатильність збитковості, особливо в майнових і транспортних видах страхування, де вплив війни та руйнувань є значним. За даними Xprimm, у 2024 р. премії non-life зросли на 12 % р/р, виплати збільшились на 34 млрд грн [3]. По-друге — низька проникність страхування в загальній економіці поки ще залишається на рівні, значно нижчому за середньоєвропейські. По-третє — недостатня перестрахова підтримка для «воєнних» ризиків та великих активів, що пригнічує можливість покриття. Наприклад, угода European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) про гарантію €110 млн для страхування war-risk є свідченням існування такого пробілу [4].

Перспективами ж розвитку ринку є: по-перше — посилення транспортного та майнового страхування після стабілізації в зоні відновлення. Наприклад, топ-10 страхових компаній вже контролюють понад 71% премій ринку (≈ UAH 54,3 млрд за 2024 р.) [3]. По-друге — розвиток life- і health-страхування: нинішня база дуже низька, а відповідні продукти мають значний потенціал зростання. По-третє — цифровізація сервісів, автоматизація врегулювання, онлайн-канали збуту як інструмент підвищення доступності. Згідно з оглядом НБУ за серпень 2025 р., частка онлайн-агрегаторів у продажу MTPL/Green Card збільшилась [2].

Отже, страхування не просто «додаток» до економіки — це фундаментальний інструмент стабільності та відновлення. Попри значні виклики, ринок вже показує ознаки стійкого росту та адаптації. З розвитком нормативного середовища, технологій і продуктів, страхування в Україні має значний потенціал для зростання — і варто вкладати в цю сферу увагу, ресурси й довіру.

Список використаних джерел

1. FORINSURER. Страховий ринок України у I півріччі 2024 року: зростання премій та скорочення кількості компаній. (2024). URL: https://forinsurer.com/news/24/09/26/44250

2. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/

3. XPRIMM. URL: https://www.xprimm.com/

4. Reuters. EBRD launches €110 million guarantee for Ukraine war-risk insurance. (2024). URL: https://www.reuters.com/markets/europe/ebrd-launches-110-mln-euro-guarantee-ukraine-war-risk-insurance-2024-12-12/

Механізми ідентифікації та оцінювання ризиків у страхових компаніях

Прокопчук О.Т., д.е.н., професор
Уманський національний університет

У сучасних умовах господарювання ризик є невід’ємною характеристикою будь-якої економічної діяльності. Його прояви зумовлені динамічністю ринкових процесів, глобальними економічними коливаннями, кліматичними змінами, воєнними загрозами та технологічними трансформаціями. Особливо значущим ризик виступає у страховій сфері, адже саме на управлінні ризиками ґрунтується сутність страхування як економічного механізму перерозподілу та мінімізації можливих збитків.

Для страхових компаній ризик має подвійний характер: з одного боку — це об’єкт їхньої діяльності, який вони беруть на себе, а з іншого — фактор

фінансової нестабільності, що впливає на платоспроможність і конкурентоспроможність компанії. Ефективність страховика безпосередньо залежить від здатності правильно ідентифікувати ризики, оцінити їх масштаби та ймовірність настання, а також сформувати адекватні механізми управління ними.

В умовах цифровізації та зростання невизначеності традиційні методи ризик-менеджменту поступово доповнюються інноваційними інструментами — аналітикою великих даних, машинним навчанням, автоматизованими системами оцінки та прогнозування ризиків. Це зумовлює потребу у формуванні комплексної системи управління ризиками, яка поєднує актуарні, фінансові та інформаційно-аналітичні підходи. Ідентифікація ризиків у страхових компаніях полягає у визначенні всіх можливих джерел небезпеки для їх фінансових результатів [1-2]. Основними групами ризиків є:

- страхові (андеррайтингові) — пов’язані з неправильним оцінюванням страхових зобов’язань;
- інвестиційні — зумовлені коливаннями на фінансових ринках;
- операційні — пов’язані з помилками персоналу або збоями в процесах;
- ринкові та кредитні — що впливають на доходність активів і виконання контрагентами своїх зобов’язань;
- репутаційні та комплаєнс-ризики, які посилюються в умовах цифровізації.

Оцінювання ризиків здійснюється на основі кількісних і якісних методів.

До кількісних належать:

- статистичний аналіз (частота та розмір збитків),
- метод варіаційного аналізу (Value at Risk, Stress Testing),
- моделювання сценаріїв та ймовірнісних розподілів збитків,
- актуарні розрахунки на основі історичних даних.

Натомість серед якісних методів найпоширенішими є SWOT-аналіз ризикового профілю компанії, експертні оцінки, методика Delphi, а також

побудова ризикових карт (risk maps), що дозволяють візуалізувати рівень загроз у різних напрямах діяльності.

У сучасних умовах набувають значення інноваційні механізми управління ризиками, зокрема використання big data, штучного інтелекту (AI), машинного навчання та GIS-технологій для моніторингу ризиків у сільськогосподарському, медичному чи майновому страхуванні [3]. Такі підходи забезпечують оперативність прийняття рішень і підвищують точність оцінки ризику.

Отже, ефективна система ідентифікації та оцінювання ризиків у страховій компанії є основою її фінансової стійкості та конкурентоспроможності. В умовах трансформаційного розвитку ринку особливої ваги набуває поєднання традиційних актуарних підходів із цифровими технологіями ризик-менеджменту. Подальший розвиток системи управління ризиками має базуватися на впровадженні інтегрованих інформаційних платформ, підвищенні прозорості звітності та формуванні ризик-орієнтованої корпоративної культури.

Список використаних джерел

1. Непочатенко О.О., Прокопчук О.Т., Мальований М.І. Розвиток страхового ринку України в контексті сучасних викликів. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 105, Ч. 2: Економічні науки, С. 7-16. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-7-16.

2. Прокопчук О.Т. Тренди та перспективи розвитку страхового ринку України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету.* 2025. Випуск 106. Частина 2, С. 177-187. DOI:10.32782/2415-8240-2025-106-2-177-187.

3. Прокопчук О.Т., Пономаренко О. В., Гумен О. В., Мирошниченко М. М., Клименко В. О., Жарун Р. Ф. Трансформація страхового бізнесу під впливом цифрових інновацій та штучного інтелекту. *Збірник наукових праць Уманського національного університету.* 2025. Випуск 106. Частина 2, С. 90-100. DOI:10.32782/2415-8240-2025-106-2-90-100.

Лізингові та форвардні закупівлі як альтернативні інструменти фінансового забезпечення агровиробництва в умовах обмеженого кредитування

Ролінський О.В., к.е.н., доцент
Власюк С.А., к.е.н., доцент
Нежурбіда І.А., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

В умовах воєнного стану та пов’язаного з ним зростання ризиків (військові дії, логістичні перешкоди, нестабільність цін), банківське кредитування аграрного сектору зіткнулося з суттєвими обмеженнями, що вимагає активного використання альтернативних інструментів фінансового забезпечення.

Лізинг та форвардні закупівлі виступають як ефективні механізми, що дозволяють агровиробникам підтримувати обіговий капітал та модернізувати основні засоби. Фінансовий та оперативний лізинг дозволяє підприємствам отримати необхідну сільськогосподарську техніку, обладнання та спецтранспорт без значного одноразового інвестиційного навантаження. Це особливо важливо для МСБ, які мають обмежену заставну базу для банківського кредиту.

Лізинг, як фінансовий, так і оперативний, виступає гнучкою альтернативою традиційному банківському кредитуванню, особливо в умовах обмеженої заставної бази та високих ризиків. На відміну від кредиту, лізинг часто має спрощену процедуру оформлення та характеризується меншим початковим інвестиційним навантаженням, дозволяючи підприємствам швидше отримувати необхідну техніку та відновлювати виробничий процес [1]. Крім того, лізингові платежі можуть надавати податкові переваги, оскільки часто включаються до валових витрат або дозволяють застосовувати прискорену амортизацію, що покращує фінансовий стан агровиробника. Водночас, форвардні закупівлі (контракти) є інструментом, що виконує подвійну, синергетичну функцію: фінансування обігового капіталу та управління ризиком ціноутворення [2]. Через укладення форвардного контракту агровиробник отримує попередню оплату (аванс) за майбутній урожай, що слугує критично важливим джерелом обігового капіталу для проведення посівної, закупівлі

насіння чи пального [3]. Крім того, фіксуючи ціну реалізації на момент укладання контракту, аграрій страхує себе від ризику падіння цін на сільськогосподарську продукцію на момент збору врожаю. Укладаючи такі контракти з великими трейдерами або державними продовольчими структурами, аграрії не лише знижують цінові та фінансові ризики, але й забезпечують гарантований збут продукції, що є фундаментальним фактором стійкості в умовах логістичної та ринкової невизначеності.

Для подальшого посилення ролі цих інструментів необхідно створювати державні гарантії для форвардних контрактів, особливо в умовах воєнного часу, та вдосконалювати правове поле для лізингових операцій, підвищуючи їхню прозорість та надійність для фінансових установ.

Список використаних джерел

1. Різниця між лізингом та кредитом. *ULF TAS*. 2024. URL: https://ulf.ua/post/riznitsya-mizh-lizingom-ta-kreditom

2. Форвардний контракт. Договір купівлі-продажу деривативу. *Корпоративне право і m&a юридична компанія inseinin*. 2025. URL: https://inseinin.com.ua/tpost/6pkhxhilv1-forvardnii-kontrakt-dogovr-kupvl-prodazh

3. Форвардний контракт: що це та як використовувати аграрію. Agroapp. 2023. URL: https://agroapp.com.ua/uk/blog/forvardnij-kontrakt-shho-ce-ta-yak-vikoristovuvati-agrariyu/

Вплив інфляції на купівельну спроможність населення: теоретичні засади та емпіричні прояви в українській економіці

Семенда Д.К., к.е.н., професор
Уманський національний університет

Інфляція як макроекономічний феномен становить собою перманентний процес знецінення національної валюти, що виражається у загальному зростанні цінового рівня на товари та послуги. Даний індикатор є критерієм економічної стабільності держави та безпосередньо детермінує соціально-економічне становище населення.

У контексті сучасних викликів української економіки, зокрема триваючого воєнного конфлікту, порушення логістичних ланцюгів постачання,

волатильності на світових сировинних ринках та структурних трансформацій економічної системи, проблематика інфляційного тиску набуває особливої актуальності. Зростання загального цінового рівня призводить до зниження купівельної спроможності населення, загострення соціальної диференціації та посилення економічної вразливості окремих демографічних груп.

Аналіз наукової літератури дозволяє систематизувати детермінанти інфляційних процесів за принципом локалізації джерел на дві категорії [1]:

Ендогенні фактори

- зростання виробничих витрат внаслідок подорожчання енергоносіїв та сировинних ресурсів;
- підвищення рівня оплати праці, що індукує інфляційну спіраль «заробітна плата - ціни»;
- диспропорції між сукупним попитом і пропозицією на внутрішньому ринку;
- експансіоністська фіскальна політика держави

Екзогенні фактори

- флуктуації світових цін на сировинні товари та енергоресурси;
- девальваційні процеси національної валюти;
- трансмісія інфляції через імпортні канали;
- глобальні економічні кризи та їх рецесивні ефекти

Класифікація інфляції за критерієм темпів зростання цін передбачає виокремлення трьох основних форм [2]:

1. **помірна інфляція** (1-3% річних) - характеризується повільним і прогнозованим зростанням цінового рівня, що стимулює споживчу активність та інвестиційну діяльність;$

2. **галопуюча інфляція** (10-50% річних) - супроводжується швидкою дестабілізацією економічної системи, зниженням купівельної спроможності та зростанням соціальної напруженості;

3. **гіперінфляція** (понад 50% місячних) - екстремальна форма інфляції, що призводить до колапсу монетарної системи та руйнування економічних зв’язків.

Ключовим механізмом негативного впливу інфляції на добробут населення є зменшення реального доходу. За умови, коли темпи зростання номінальної заробітної плати відстають від темпів приросту цінового індексу,

відбувається скорочення обсягу товарів і послуг, які домогосподарство може придбати за наявні грошові ресурси. Емпіричні дані свідчать, що за умови 10% інфляції та стагнації номінальних доходів купівельна спроможність населення скорочується приблизно на аналогічну величину, що призводить до необхідності коригування споживчої поведінки.

Інфляція суттєво змінює структуру витрат домогосподарств. Коли ціни зростають, люди починають шукати дешевші альтернативи звичним товарам, обираючи продукцію нижчого цінового сегменту. Водночас сім'ї змушені скорочувати витрати на те, що не є першочерговою необхідністю - відвідування ресторанів, розваги, подорожі. Великі покупки, такі як придбання автомобіля чи нерухомості, та інвестиційні рішення відкладаються на невизначений термін. Особливо помітною стає тенденція до зростання частки витрат на базові продукти харчування у загальному бюджеті родини, що свідчить про погіршення фінансового становища населення.

Інфляція впливає на різні групи населення по-різному, найбільше страждають пенсіонери, адже їхні виплати залишаються фіксованими, і вони не мають змоги компенсувати зниження реальних доходів через зростання цін. Працездатні громадяни перебувають у дещо кращій ситуації - їхні зарплати можуть індексуватися, що частково пом'якшує удар інфляції. Проте зазвичай зарплати зростають повільніше, ніж ціни, тому повністю захиститися від знецінення доходів не вдається. Молоді люди стикаються з іншими викликами, їм доводиться шукати роботу в умовах економічної нестабільності, а через обмежені доходи вони майже не мають можливості відкладати гроші на майбутнє, що ускладнює їхнє фінансове становлення на початку трудового шляху.

Центральні банки використовують цілий набір інструментів, щоб тримати інфляцію під контролем. Вони змінюють облікову ставку, що впливає на те, наскільки активно банки видають кредити. Також проводять операції на відкритому ринку, щоб регулювати кількість грошей в обігу, та встановлюють норми обов'язкових резервів для банків. Окремо варто відзначити комунікаційну

політику - коли центральний банк чітко пояснює свої наміри, це допомагає керувати очікуваннями людей щодо майбутньої інфляції.

Уряд теж має у своєму розпорядженні низку важелів. Він може оптимізувати бюджетні витрати, щоб зменшити інфляційний тиск на економіку. Для підтримки найбільш вразливих верств населення запроваджуються цільові субсидії. Крім того, держава може регулювати ціни на товари першої необхідності та соціально важливі послуги.

Підвищення фінансової грамотності громадян відіграє надзвичайно важливу роль у пристосуванні до життя в умовах інфляції. Люди, які розуміються на фінансах, набагато краще справляються з викликами. Вони вміють розподіляти свої активи так, щоб захистити заощадження від знецінення, розумно планують сімейний бюджет та обирають найвигідніші варіанти для інвестування. Такі громадяни також знають, як використовувати різні фінансові інструменти, щоб захиститися від інфляційних ризиків.

Аналізуючи поточний стан економіки та ключові макроекономічні показники, можна скласти досить чітку картину того, як розвиватиметься інфляція в Україні найближчими роками:

у ***короткостроковій перспективі*** - протягом наступних 6-12 місяців - ситуація залишатиметься складною. Інфляція, найімовірніше, утримуватиметься на високому рівні в межах 10-15%. Головними причинами цього є триваюча війна та енергетична криза, які продовжують тиснути на ціни;

середньостроковий прогноз на 1-2 роки вперед виглядає дещо оптимістичніше, якщо ситуація з безпекою почне покращуватися, а економіка поступово відновлюватиме свою активність, інфляція може знизитися до 8-10%. Це все ще високі показники, але вони свідчитимуть про рух у правильному напрямку;

що стосується ***довгострокової перспективи*** на 3-5 років, то тут багато залежить від того, наскільки успішно буде реалізовано структурні реформи в країні. За оптимістичним сценарієм, коли Україна продовжуватиме інтеграцію в європейський економічний простір і проводитиме необхідні перетворення,

інфляція може стабілізуватися на рівні 5-6% на рік. Це вже цілком прийнятний показник для економіки, що розвивається.

Отже, інфляція є комплексним економічним явищем, зумовленим внутрішніми та зовнішніми факторами, яке суттєво впливає на купівельну спроможність населення через зменшення реального доходу. При цьому найбільш вразливими є пенсіонери та низькодохідні верстви населення. Ефективна протидія інфляції потребує скоординованого застосування монетарних та фіскальних інструментів, а також підвищення фінансової грамотності громадян, що є критичним фактором успішної адаптації до інфляційного середовища. Для української економіки пріоритетними залишаються заходи з таргетування інфляції, соціального захисту вразливих верств населення та імплементації програм фінансової освіти на національному рівні.

Список використаних джерел

1. Назаркевич І. Б. Державне регулювання структурних змін в економіці України: проблеми та перспективи: монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. 2020. 356 с.

2. Круш П. В. Клименко О. В. Інфляція: суть, форми та її оцінка: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури. 2010. 288 с.

Учасники фондового ринку та їх економічні інтереси

Сліпенко Т.А., здобувачка освіти першого рівня (бакалавр)
Уманський національний університет

Фондовий ринок є критично важливим інструментом акумуляції та перерозподілу фінансових ресурсів, що безпосередньо впливає на динаміку інвестиційної активності, ліквідність економіки та макрофінансову стабільність держави. Його розвиток визначається ефективністю взаємодії між основними учасниками, які виконують різні економічні функції в межах ринкової інфраструктури. Розуміння таксономії суб’єктів фондового ринку, їхніх цілей,

інтересів і взаємозв’язків є необхідною умовою для формування збалансованої інвестиційної політики та ефективного державного регулювання [1; 2].

Суб'єктами ринку цінних паперів виступають фізичні та юридичні особи, які вступають у правові та економічні взаємовідносини з приводу обігу фінансових інструментів. Основними цілями їх діяльності є залучення додаткових джерел фінансування, нагромадження заощаджень, збереження капіталу та отримання прибутку.

Залежно від ролі у процесі перерозподілу фінансових ресурсів, суб’єкти фондового ринку можна поділити на кілька груп. Першу групу становлять споживачі капіталу, тобто ті, хто залучає кошти через емісію цінних паперів. До них належать комерційні підприємства, державні та муніципальні органи влади, які використовують інструменти фондового ринку для фінансування своєї діяльності або реалізації інвестиційних проєктів [3].

Другу групу формують постачальники капіталу - інвестори, які вкладають фінансові ресурси з метою отримання доходу. До них належать домогосподарства, інституційні інвестори (банки, страхові компанії, інвестиційні та пенсійні фонди, трастові установи), а також некомерційні організації. Вони забезпечують приплив капіталу на ринок і створюють фінансову основу його стабільного функціонування.

Не менш важливою є третя група - фінансові посередники та організатори торгівлі, які забезпечують технічну, інформаційну та правову підтримку процесу купівлі-продажу цінних паперів. До цієї категорії належать брокери, дилери, фондові біржі, депозитарії, клірингові та розрахункові центри, а також консалтингові й аудиторські компанії. Їхня діяльність спрямована на забезпечення ліквідності ринку, прозорості операцій і зниження транзакційних витрат.

Окрему групу становлять регуляторні органи, що забезпечують правове поле функціонування ринку цінних паперів. В Україні цю функцію виконує Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), основним завданням якої є забезпечення прозорості діяльності професійних учасників,

мінімізація конфліктів інтересів і дотримання принципів добросовісної конкуренції [5]. Саме ефективна регуляторна політика сприяє підвищенню довіри інвесторів і створенню цивілізованих умов розвитку фондового ринку.

Разом із тим, взаємодія різних учасників ринку не позбавлена суперечностей. Економічні інтереси сторін, будучи рушійною силою ринкового розвитку, часто стають джерелом конфліктів, що потребують ефективних механізмів корпоративного управління. Так, типовим є конфлікт між емітентом і інвестором: перший прагне реінвестувати прибуток для зростання вартості акцій, тоді як другий зацікавлений у високих дивідендах і стабільному доході [5]. Вирішення цього протиріччя можливе через запровадження стандартів прозорого розкриття інформації, незалежного аудиту та підвищення ролі акціонерного контролю.

Інший вид конфлікту - між посередником і клієнтом (інвестором). Посередники, орієнтовані на комісійний дохід, можуть бути зацікавлені у збільшенні кількості операцій, що не завжди відповідає інтересам інвестора, зосередженого на довгострокових стратегіях. Для запобігання таким ситуаціям важливо посилювати регуляторний нагляд і впроваджувати стандарти етичної поведінки на фінансовому ринку.

Отже, учасники фондового ринку формують складну, багаторівневу екосистему, у якій кожен елемент виконує специфічну економічну роль. Від ефективності їхньої взаємодії залежить рівень ліквідності цінних паперів, стійкість фінансової системи та інвестиційна привабливість країни. Подальший розвиток українського фондового ринку, з урахуванням євроінтеграційних процесів та цифровізації, вимагає вдосконалення нормативно-правового регулювання, зміцнення інституційної довіри та підвищення фінансової грамотності населення. Реалізація цих завдань стане передумовою інтеграції України у глобальний фінансовий простір і формування конкурентоспроможного національного ринку капіталу.

Список використаних джерел

1. Фінансовий менеджмент: конспект лекцій [Електронний ресурс] / уклад. С. О. Тульчинська. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2025. – 130 с.
2. Фінансовий менеджмент : підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Крупки ; [М. І. Крупка, О. М. Ковалюк, В. М. Коваленко та ін.]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 440 с.
3. Фінанси підприємств: навчальний посібник / [Ситник Н. С., Смолінська С.Д., Ясіновська І.Ф.]; за заг. ред. Н. С. Ситник.- Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. - 402 с.
4. В. М. Коваленко, А. В. Козицький, С. В. Коваленко. Фінансовий ринок як особлива складова, невід'ємна умова та результат розвитку фінансової системи. Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. інт.-конф. (м. Острог, 21 жовт. 2022 р.). Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. 364 с
5. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nssmc.gov.ua

Transformation of the Banking Sector in the Context of Sustainable Development

Yakovenko O.R., trainee lecturer
Uman National University

In the modern world, humanity faces serious environmental challenges – climate change, loss of biodiversity, environmental pollution, and resource depletion. These global issues require urgent action and substantial investment in environmentally safe technologies, renewable energy, and efficient resource use.

However, current financial systems are not yet fully adapted to the needs of sustainable development. Insufficient methodological frameworks for green finance and the absence of unified standards for assessing environmental risks complicate the allocation of funds to sustainability-oriented initiatives.

Following the adoption of the 2030 Agenda for Sustainable Development and its 17 Sustainable Development Goals, banks around the world have begun actively integrating sustainability principles into their operations [1]. In Ukraine,

UKRSIBBANK stands out as a leading example, relying on the international expertise of the BNP Paribas Group.

In 2022, BNP Paribas introduced the Growth, Technology and Sustainability (GTS) strategy aimed at supporting the transition to ESG-based business models. Despite the challenges of wartime, UKRSIBBANK continues to implement its sustainability strategy, focusing on environmental responsibility, supporting a sustainable economy, and raising awareness of ESG principles. In 2024, the bank actively shared its expertise at professional events and created the animated video "The Adventures of a Sustainable Habit" to promote ecological behaviour in an accessible format [2].

The bank supports more than 20 sustainable development priorities, with green lending being one of the key areas. This financial instrument provides funding for environmentally oriented projects. The successful implementation of green lending products has enabled the bank to undertake large-scale partnerships with major companies. For example, Nova Poshta received UAH 390 million for the installation of gas-piston cogeneration power plants to ensure energy independence of sorting hubs, reduce reliance on diesel generators, and decrease CO_2 emissions [3]. Another strategic partner is MHP Group, which obtained over USD 10 million for installing solar panels and cogeneration systems, enhancing energy security for both the company and the country [4].

Thus, UKRSIBBANK is strengthening its role as a key player in green finance in Ukraine. By supporting environmental initiatives and contributing to the development of a sustainable economy, the bank makes a significant contribution to the country's future and its energy independence.

References

1. 17 Sustainable Development Goals. *Global Compact Network Ukraine*. URL: https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/

2. Sustainable Development of UKRSIBBANK BNP Paribas Group. *UKRSIBBANK BNP Paribas Group*. URL: https://ukrsibbank.com/wp-content/uploads/financial_reports/Sustainable-Development-UKRSIBBANK-BNP-Paribas-Group.pdf

3. UKRSIBBANK Provided a Credit Line of UAH 390 Million to Support the Energy Independence of Nova Poshta's Sorting Hub. *UKRSIBBANK BNP Paribas Group*. URL: https://ukrsibbank.com/news-post/nova-poshta/

4. UKRSIBBANK Provides Financing for Business Projects to Ensure Their Energy Independence. *UKRSIBBANK BNP Paribas Group.* URL: https://ukrsibbank.com/news-post/lends-business-projects/

Євроінтеграція та її вплав на фінансовий ринок України

Костюк В.А., к.е.н., доцент
Стельмах Н.Є., к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Стабільність фінансових ринків визначає економічну стійкість держав, адже вона означає зміцнення курсу національної валюти, підвищення інвестиційної привабливості та доступності капіталу тощо. В умовах глобалізації та фінансової інтеграції стабільність фінансового сектору багато в чому залежить від рівня фінансової відкритості [1].

Україна, як держава, що обрала курс євроінтеграції, може отримати як суттєві переваги від посилення фінансової відкритості, так і зіштовхнутися з новими викликами. З одного боку, в умовах війни євроінтеграція забезпечує фінансову підтримку України з боку міжнародних партнерів, покращує доступ до фінансових ресурсів та стимулює розвиток інфраструктури. Це відбувається через грантові механізми, кредитні програми та фінансування з боку ЄС та міжнародних фінансових інституцій. В умовах війни ці механізми сприяють стабілізації державних фінансів, економічному відновленню, підтримці оборонного сектору. З іншого боку, вона може посилити вразливість національної економіки до зовнішньоекономічних коливань. Тому виявлення та аналіз впливу фінансової відкритості в умовах євроінтеграції на стабільність фінансових ринків є актуальним завданням науковців.

З одного боку, в умовах війни євроінтеграція забезпечує фінансову підтримку України через макрофінансову допомогу, кредитні програми, грантові механізми та фінансування від ЄС і міжнародних фінансових інституцій. Це

критично важливо, оскільки дозволяє стабілізувати державні фінанси, підтримувати соціальні видатки та фінансування оборонного сектору, а також сприяє економічному відновленню після бойових дій.

У роботах багатьох дослідників відзначено позитивний вплив євроінтеграції на стабільність фінансових ринків. Водночас, бракує доказів її впливу на індикатори, що характеризують таку стійкість. Оцінка впливу євроінтеграції має врахувати такі показники, як обсяг іноземного капіталу в банках України, прямі іноземні інвестиції (ПІІ), обсяг зовнішньої заборгованості, обсяг міжнародної торгівлі тощо. Ці показники здатні відобразити рівень фінансової відкритості, а аналіз їх впливу на стабільність допоможе виявити ключові ризики та сильні сторони.

Багато дослідників прагнуть поглибити розуміння впливу фінансової відкритості, глобалізації та інтеграції – процесів, що відображають залученість країни у міжнародні економічні процеси – на стабільність фінансових ринків. Фінансова відкритість є невід'ємним елементом євроінтеграції України до європейського фінансового простору, тому аналіз її впливу допоможе глибше зрозуміти потенційні наслідки євроінтеграції для України. Гіралдо та ін.[2] дослідили вплив фінансової відкритості на стабільність банківської системи. Вчені підкреслили, що теоретичні роботи відзначають позитивний вплив фінансової відкритості на зростання та стабільність, проте емпіричні роботи показують суперечливі результати. Однак робота обмежується вивченням впливу лише на банківський сектор, у той час як вплив фінансової відкритості на фінансові ринки в цілому залишається нерозкритим.

Дослідження вітчизняних науковців [3;4] тільки підтверджують припущення автора щодо потенційно негативного впливу глобалізації на валютний ринок. На курс гривні вплинули зростання залежності від торгових партнерів, падіння світових цін на основні експортні товари та інші зовнішні чинники. Вчені зауважили, що фінансова глобалізація може призводити до зменшення державного контролю над грошово-кредитними відносинами. Проте висновки вчених не було підкріплено відповідними обчисленнями. Зауважений

міжнародний досвід доводить, що негативний вплив глобалізації може бути пом’якшеним завдяки збільшенню зовнішньоторговельного обороту.

Зарубіжні вчені[2] виявили, що фінансова відкритість, в цілому, підвищує фінансову стабільність банківської системи через зниження показника проблемних кредитів, підвищення ліквідності та достатності капіталу. Водночас, сприйнятливість до припливу іноземного капіталу може впливати на посилення фінансової вразливості. Ці висновки частково підтверджуються в роботі автора, де було встановлено, що приплив іноземного капіталу через банківський сектор супроводжується підвищенням інфляції, що посилює фінансову вразливість.

Таким чином, в умовах євроінтеграції та в цілях посилення стійкості фінансових ринків Україні доцільно приділити увагу регулюванню впливу фінансової відкритості на курс гривні. В умовах обмежених валютних резервів це можна реалізувати через розвиток експорту, ефективну монетарну політику, регулювання бюджетних витрат тощо.

Список використаних джерел:

1. Solodovnik, O., Zhemoyda, O., Soroka, A., Matsola, S., Tytarchuk, I., Bielialov, T. (2021). Innovative Development of the Foreign Economic Activity of the Enterprise. Estudios de Economia Aplicada, 2021, 39(3), 4468. https://doi.org/10.25115/eea.v39i3.4468

2. Giraldo, C., Giraldo, I., Gomez-Gonzalez, J. E., & Uribe, J. M. (2024). Financial integration and banking stability: A post-global crisis assessment. *Economic Modelling*, *139*, 106835. https://doi.org/10.1016/j.econmod.2024.106835

3. Біляк, Ю. В. (2024). Вплив валютного курсу на фінансову безпеку держави. *Агросвіт*, 14, 62-68. https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.14.62

4. Дергачова, В. В., Голюк, В. Я., & Макогон, Ю. В. (2021). Національна валютна політика та її вплив на економіку України в умовах четвертої промислової революції. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*, 158-159. https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/230860?utm_source=chatgpt.com

ІПОТЕЧНЕ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Непочатенко О.О., д.е.н., професор
Уманський національний університет

Вирішення проблем стабільного розвитку аграрного сектору економіки України пов'язане з формуванням дієвої системи фінансового забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. Одним із важливих механізмів розв'язання проблеми обмеженого доступу до капіталу є формування ефективної системи іпотечного кредитування, що може надати аграрним підприємствам довгострокові інвестиційні ресурси та сприяти їх стабільному розвитку.

Міжнародна практика свідчить, що іпотечне кредитування є вагомим чинником залучення інвестицій в економіку країн, що розвиваються, та сприяє прискоренню їхнього економічного зростання. За даними Світового банку, у державах із налагодженим механізмом іпотеки позичальники, надаючи заставне забезпечення, можуть залучати кредити, розмір яких у 6–9 разів перевищує звичайні банківські позики, а строк користування ними у 7–11 разів довший, причому відсоткові ставки є значно нижчими. Це зумовлює широке розповсюдження іпотечного кредитування у світовій практиці [1, с.9].

Світовий досвід доводить, що організація іпотечного кредитування має національну специфіку, і в кожній державі система іпотеки формується за індивідуальними підходами. Особливої уваги заслуговує досвід іпотечного кредитування землевласників у Німеччині, де іпотечні інститути мають найдавнішу історію і в XIX ст. відіграли значну роль у відродженні національної економіки.

Перші іпотечні установи у Німеччині надавали фінансові послуги переважно середнім і великим землевласникам. Уже наприкінці 60-х років XIX ст. у країні функціонувало 13 державних та 25 приватних земельних банків. Значного поширення набула практика спільної іпотеки, коли кредит забезпечувався кількома земельними ділянками. Досвід Німеччини засвідчив,

що кредити в аграрній сфері надавалися на довгостроковий період (не менше 15 років) за ставкою, що не перевищувала 10%. Німецька модель іпотечного кредитування сільського господарства характеризується багатогранністю механізмів, простотою у використанні, опорою на правову базу та розвиток спеціалізованих фінансових інституцій у вигляді іпотечних банків [2].

У США становлення системи іпотечного кредитування аграрного сектору розпочалося у 1916 р., коли в 12 округах було створено земельні банки для надання довгострокових позик фермерам під заставу землі. Найбільша частка таких кредитів припадає на Систему фермерського кредиту (36,4 %) та комерційні банки (32,1 %). Американська модель іпотечного кредитування має розширено-відкритий характер і орієнтована на позичальників із невисоким рівнем доходів, на тривалий строк (15–30 років) та невисокі відсотки залежно від платоспроможності позичальника [3].

Розвиток іпотечного механізму та його впровадження в аграрний сектор України значною мірою залежать від забезпечення цілісної правової, організаційної та економічної бази. На цьому шляху існують певні перешкоди. Ринок землі в Україні офіційно відкрито лише з липня 2021 року, однак існуючі обмеження щодо купівлі-продажу сільськогосподарських земель стримують потенціал розвитку іпотечного кредитування. Крім того, законодавство щодо іпотеки та застави землі потребує гармонізації з нормами банківського та аграрного права. Слід також відзначити відсутність повноцінної інфраструктури іпотечного ринку, зокрема іпотечних агентств та вторинного ринку іпотечних цінних паперів, що ускладнює функціонування багаторівневої системи кредитування у сільському господарстві.

З точки зору організаційної системи, необхідним є створення спеціалізованих іпотечних банків або державних агентств, які працюватимуть з аграрною іпотекою, впровадження прозорих реєстрів прав власності, а також підвищення довіри інвесторів та кредиторів до механізмів застави землі.

Економічна складова має базуватися на стимулюванні банків до надання довгострокових іпотечних кредитів, сек’юритизації іпотечних активів з метою

створення вторинного ринку іпотечних цінних паперів та розвитку страхування сільськогосподарських ризиків, що зменшує кредитні ризики для фінансових установ.

Таким чином, для України актуальним є комплексне поєднання правової, організаційної та економічної систем. Без чітко визначеної законодавчої бази, ефективної організації та економічних стимулів іпотечне кредитування у сільському господарстві не зможе стати дієвим інструментом залучення інвестицій.

Список використаних джерел

1. Козаченко Л.П. Передумови та перспективи формування і розвитку іпотечного ринку в Україні. *Проблеми формування іпотечного ринку в контексті фінансової безпеки України. Українське агентство фінансового розвитку.* К., 2002. С. 8–10.

2. Поліщук Н.В. Закордонний досвід іпотечного кредитування сільського господарства у забезпеченні його сталого розвитку. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 3. С 74-76

3. Дем'яненко М.Я., Алексейчук В.М., Ґудзь О.Є., Сомик А.В. Іпотечне кредитування в аграрному секторі економіки України: монографія. К.: ННУ УАЕ, 2005. 106 с.

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

ESG-фактори розширення меж господарського обліку

Аніщенко Г.Ю., канд. екон. наук, доцент
Уманський національний університет

Напрями реформування облікової системи підприємств продиктовані двома блоками факторів: перші – обумовлюються зовнішніми обставинами розвитку, регулювання суспільних відносин і підвищення вимог до інформації, яка дозволяє більш повно та достовірно оцінити суб'єктів господарської діяльності, а інші – внутрішніми потребами у постійному удосконаленні обліково-звітної системи, що визначається управлінськими потребами чи запитами. Усе це відбувається у мовах та згідно глобальних й макроекономічних закономірностей. Бухгалтерський облік та фінансова звітність хоч і стосується окремих економічних суб'єктів, проте ці дані використовуються при мезо- та макроекономічних розрахунках, а тому на їх основі можна зробити висновки не лише про рівень розвитку окремих господарських одиниць, а й галузей, громад, територій, країни в цілому. При цьому управлінськими рішенням на різних рівнях надважливо забезпечити встановлення балансу між економічними інтересами, потребами суспільства та відповідальністю бізнесу за збереження довкілля, вирішення соціальних проблем. Враховуючи це невпинно зростає чималий інтерес до нефінансової інформації про діяльність підприємств, що допоможе зрозуміти стейкхолдерам, які з них відповідають критеріям сталого розвитку, а які не приносять користі соціуму, а зосереджені виключно на власному збагаченні чи шкодять довкіллю. У зв'язку з цим господарська / інтегрована звітність про діяльність економічних суб'єктів нині має надати оцінку корпоративній відповідальності за управлінськими, соціальними та екологічними аспектами. Цей процес невпинно впливає на зміну суті та призначення господарського обліку й звітності – служіння суспільству, а не лише прийняття бізнес-рішень.

Питаннями розвитку бухгалтерського обліку в сучасних умовах присвячено праці таких відомих вітчизняних науковців як В.М. Жук [1], З.-М. В. Задорожний [2], Я.Д. Крупка, Т.Є. Кучеренко, У.О. Марчук, Н.В. Семенишина, Н.Г. Мельник, О.В. Олійник, І.Р. Поліщук. Для того, щоб осмислити напрями удосконалення господарського обліку та його подальшого розвитку, варто чітко ідентифікувати чинники впливу та вимоги, які визначають його якісні зміни.

Господарський облік підприємства є складною системою, яка поєднує крім обов'язкових бухгалтерського обліку та фінансової звітності ще й статистичні спостереження у межах конкретного суб'єкта, його оперативно-технічну взаємодію між структурними підрозділами. Серед видів господарського обліку регламентованими є бухгалтерський у частині фінансового обліку, податкової звітності та статистичних зведень, які теж значною мірою базуються на обліковій реєстрації господарських фактів та операцій. Бухгалтерський облік створює інформаційне поле, в якому інтегруються дані про майновий, фінансовий стан, результати господарської діяльності підприємств з обов'язковим оприлюдненням даних лише у частині обов'язкової фінансової звітності. Він є фундаментом для податкової взаємодії платників податків з податковими органами. Решта показників мають виключно внутрішнє призначення та господарську таємницю. В умовах необхідності розширення спектру інформаційних потоків для оцінки підприємств, громад, територій за ESG-критеріями необхідно господарський облік доповнювати обов'язковими його видами, які дозволили б вести ще екологічний та соціальний облік, а також розширити управлінський облік за питаннями відповідності діяльності корпоративним стандартам. Очевидно, що для управління процесом розвитку за принципами сталості даних з фінансової звітності недостатньо. Для вирішення питання формування такої інформації необхідно спершу ідентифікувати інформаційне поле (які об'єкти господарської діяльності мають бути додані до системи оціночних показників, продумати їх вимір та цифрову інтерпретацію), розробити облікові номенклатури (документальне оформлення, реєстрацію, накопичення та узагальнення даних) та розробити систему спеціалізованої

звітності з врахуванням суттєвості тих чи інших показників. Проблемними можуть стати ділянки господарської роботи, які не мають грошової інтерпретації чи є вузькоспеціалізованими. Усе це є предметом спільної проєктної роботи для науковців, законодавців та практиків. ESG-фактори впливу визначають нові стандарти звітності підприємств, й диктують напрями переформатування усього господарського обліку, інтегруючи до нього нові його види та сфери управління. Від цього розширюються межі інформаційних потоків, які необхідно обслуговувати фахівцям. Вони, в свою, чергу, потребують набуття відповідних навичок у сфері екологічної, соціальної та управлінської відповідальності – нових компетентностей: екологічної (вплив на довкілля, використання природних ресурсів, їх економія, відновлення, застосування ощадних технологій), соціальної (управління персоналом, відносини з працівниками, дотримання їх прав, безпеки та захисту), управлінської (дотримання етики та відповідальності, прозорості та підзвітності).

Таким чином, розбудова економіки в умовах сталого розвитку суттєво змінює роль облікового процесу, який тісно переплітає господарський облік з іншими його видами та потоками інформації у єдиній тріаді: управління, розвитку соціальної сфери та збереження навколишнього середовища. У цьому відношенні господарський облік про діяльність суб’єктів господарювання змінює своє призначення та не обмежується лише фінансовими, статистичними показниками чи оперативними даними, а вимагає його доповнення показниками щодо корпоративної відповідальності за управлінськими, соціальними та екологічними аспектами.

Список використаних джерел

1. Жук В.М. Розвиток теорії бухгалтерського обліку: інституціональний аспект: монографія. К.: ННЦ «ІАЕ», 2018. 408 с.

2. Стан та перспективи розвитку бухгалтерського і управлінського обліку в умовах глобалізації : моногр. / [З.-М. Задорожний, Я.Д. Крупка та ін.]; за наук. ред. д.е.д., проф. З.М.-В. Задорожного. Тернопіль : ВПЦ «Університетська думка», 2020. 295 с.

Вплив штучного інтелекту на трансформацію системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю

Іванова Н.А., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

Глобальна цифрова трансформація кардинально змінює підходи до бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю. Штучний інтелект (ШІ), машинне навчання та технології автоматизації бізнес-процесів стають необхідними для забезпечення конкурентоспроможності та ефективності підприємств. Для України, яка знаходиться на шляху до європейської інтеграції та перебуває в умовах воєнного стану, питання модернізації систем бухгалтерського обліку має особливе значення, оскільки прозорість, ефективність та надійність фінансової інформації стають питаннями національної безпеки.

Цифровізація бухгалтерського обліку – це комплексний процес трансформації традиційних систем бухгалтерського обліку шляхом впровадження інформаційних технологій, автоматизації операцій та використання інтелектуальних алгоритмів для обробки фінансової інформації. Цей процес включає автоматизацію рутинних операцій, впровадження хмарних рішень та використання аналітичних інструментів для підвищення якості бухгалтерської інформації.

Внутрішній контроль при цьому залишається центральною функцією, яка формує інформаційну базу для управлінських рішень. Його система включає контрольне середовище, оцінку ризиків, заходи контролю, інформаційну систему, комунікацію та моніторинг. У контексті цифровізації зростає важливість автоматизованих систем контролю, що забезпечують об'єктивність і швидкість обробки даних [4].

Цифрові технології в бухгалтерському обліку охоплюють широкий спектр інструментів: від базових програмних продуктів до складних систем на основі штучного інтелекту, технологій блокчейн, великих даних та Інтернету речей. Особливо важливим є використання штучного інтелекту, оскільки він створює якісно нові можливості для аналізу господарських операцій, прогнозування фінансових результатів та виявлення аномалій у фінансових даних.

Штучний інтелект радикально змінює роль бухгалтерів в підприємствах. Автоматизація рутинних операцій звільняє фахівців від монотонної роботи з первинними документами і дозволяє їм зосередитися на аналітичних та консультаційних функціях. Використання цифрових технологій може вивести розвиток бухгалтерської професії на новий рівень, де бухгалтер стає

стратегічним партнером керівництва, здатним надавати глибокий фінансовий аналіз та рекомендації для прийняття управлінських рішень.

Технології штучного інтелекту дозволяють швидко і в значних масштабах аналізувати величезні обсяги фінансових даних, отримуючи в режимі реального часу інформацію про фінансовий стан підприємства, виявляючи тенденції та прогнозуючи майбутні результати. Це особливо важливо в динамічному бізнес-середовищі, де своєчасність і надійність інформації є критичними факторами успіху [1].

Війна створила специфічні виклики для системи бухгалтерського обліку. Такі питання, як прозорість використання міжнародної допомоги, контроль над видатками на оборону, захист від корупції та кібербезпека систем бухгалтерського обліку, що постійно піддаються атакам, стали надзвичайно важливими.

За таких умов автоматизовані системи внутрішнього контролю на основі штучного інтелекту можуть забезпечити виявлення підозрілих операцій, моніторинг конфліктів інтересів та аналіз закупівель на предмет аномалій.

Зокрема, алгоритми машинного навчання здатні виявляти нетипові закономірності в транзакціях, що може свідчити про зловживання або помилки. Іванова Н.А., Куруч О.В. та Ченаш В.С. зазначають, що в сучасних умовах внутрішній аудит перетворюється з чисто контрольної функції на стратегічний механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства [3].

Впровадження штучного інтелекту в бухгалтерський облік надає низку значних переваг, які комплексно трансформують фінансову функцію підприємства.

По-перше, автоматизація монотонних операцій значно підвищує продуктивність бухгалтерів і зменшує кількість помилок, пов'язаних з людським фактором. Системи на основі штучного інтелекту можуть автоматично обробляти рахунки-фактури, здійснювати звірку банківських виписок та створювати первинні документи без втручання людини.

По-друге, технології машинного навчання дозволяють проводити глибокий аналіз фінансових даних і виявляти приховані закономірності, які неможливо ідентифікувати традиційними методами. Це дозволяє прогнозувати дефіцит грошових коштів, оптимізувати оборотний капітал і виявляти потенційні фінансові ризики на ранній стадії.

По-третє, автоматизовані системи внутрішнього контролю працюють у режимі реального часу, забезпечуючи постійний моніторинг фінансових операцій. Це особливо важливо для великих підприємств, які щодня здійснюють тисячі операцій, де традиційні методи вибіркового контролю не можуть гарантувати повноту перевірки.

Поряд з перевагами впровадження ШІ існує чимало викликів. Ключовим питанням є кібербезпека. Бардаш С.В. наголошує на необхідності внутрішнього контролю комп'ютерних інформаційних систем для мінімізації ризиків несанкціонованого доступу до даних рахунків [2]. Використання хмарного програмного забезпечення створює додаткові виклики для забезпечення інформаційної безпеки.

Іншим важливим викликом є нестача кваліфікованих кадрів. Цифрові технології висувають нові вимоги до бухгалтерів: навички віртуальної співпраці, креативне мислення, професійна відповідальність, гнучкість та адаптивність.

Проблеми з енергопостачанням у воєнний час, кібератаки на критичну інфраструктуру та необхідність міграції даних до хмарних сервісів створюють додаткові перешкоди. Підприємствам потрібні резервні джерела живлення, розподілені системи зберігання даних.

Опір змінам з боку персоналу, необхідність значних початкових інвестицій та складність інтеграції нових систем в існуючі процеси вимагають добре продуманої стратегії впровадження та залучення вищого керівництва.

Впровадження технологій штучного інтелекту сприяє глибокій трансформації систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, підвищуючи їх ефективність, швидкість та надійність. Успішна цифровізація цієї сфери вимагає створення нормативно-правових умов для інтеграції інтелектуальних систем, інвестицій у кібербезпеку та підготовки нового покоління фахівців. Це забезпечить прозорість фінансової інформації, зміцнить довіру міжнародних партнерів та підвищить фінансову стабільність України в післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Гриник О. І. Взаємодія штучного інтелекту та бухгалтерського обліку. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/51075/1/Гриник О. І..pdf

2. Бардаш С.В. Цифрові технології в сфері бухгалтерського обліку: основні можливості та ризики // Ефективна економіка. 2021. №9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9301

3. Іванова Н.А., Куруч О.В., Ченаш В.С. Оцінювання ефективності внутрішнього аудиту в системі антикризового фінансового управління // Актуальні питання економічних наук. 2025. № 15 (вересень). https://doi.org/10.5281/zenodo.17173801

4. Іванова Н.А. Внутрішній контроль як інструмент забезпечення ефективності функціонування підприємства // Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин: матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф. (Умань, 27 травня 2025 р.). Умань, 2025. С. 150-152.

Концептуальні засади та тенденції розвитку бухгалтерського обліку в Україні

Квашук О.В., викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист,
ВСП «Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу УНУ»

Бухгалтерський облік є ключовою складовою економічної системи держави, адже забезпечує інформаційною базою для прийняття управлінських рішень, контролю, оподаткування та інвестиційної діяльності. В Україні, особливо в умовах економічних трансформацій, глобалізації, цифровізації та реформування законодавства, виникають численні питання, що стримують ефективний розвиток облікової системи. Така тенденція спонукає до глибокого аналізу основних актуальних проблем бухгалтерського обліку в Україні, виявлення тенденцій та формулювання пропозицій для їх подолання.

Сфера бухгалтерського обліку в Україні має цілу низку проблем. Часті зміни у законодавстві з бухгалтерського обліку та фінансової звітності ускладнюють стабільну роботу підприємств; недостатня деталізація норм у частині методології: наприклад, правила оцінювання активів і зобов'язань, розкриття інформації, облікова політика залишаються неузгодженими або інтерпретуються по-різному. Вплив цифрових технологій та автоматизація, тобто використання хмарних рішень, блокчейну, штучного інтелекту має великий потенціал, але часто зустрічає перешкоди у вигляді недостатньої інфраструктури, слабкого рівня IT-компетенцій у працівників, обмеженого фінансування; проблеми безпеки даних, захисту від кібератак, забезпечення цілісності та достовірності інформації у цифровому середовищі. Підвищення складності обліку зумовлює потребу у фахівцях із знаннями міжнародних стандартів, IT-інструментів, нових методів фінансової й нефінансової звітності; низька доступність та якість професійного навчання, недостатня практика й обмін досвідом між академічною сферою та практиками. Зростаючий міжнародний і внутрішній попит на прозорість нефінансових, тобто екологічних, соціальних, управлінських показників. Однак поки що в Україні не сформована уніфікована методика чи стандарт для такої звітності, і багато підприємств не мають відповідних практик. На рівні підприємств існують труднощі з організацією обліку, а саме: неузгодженість облікової політики, низький рівень автоматизації, недостатня внутрішня перевірка (аудит); відсутність достатнього контролю з боку держави або регуляторів, а також слабкість санкцій за недотримання облікових стандартів. Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку в Україні свідчать про поступовий перехід від традиційних форм облікової практики до інноваційних, заснованих на

інформаційних технологіях, стандартизації звітності та інтеграції у міжнародний простір, що відкриває значні можливості для підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємств. Продовження адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів, зокрема до стандартів ЄС і МСФЗ, з урахуванням нефінансової звітності і сталого розвитку. Серед основних тенденцій та можливостей варто відзначити розширення використання цифрових технологій: хмарних платформ, автоматизації, інтеграції з іншими бізнес-системами, штучний інтелект, блокчейн. Це може підвищити оперативність, точність і ефективність облікових процесів. Розвиткові бухгалтерського обліку на вітчизняних теренах сприятиме створення методичних підходів і стандартів з нефінансової та інтегрованої звітності, що відповідають міжнародним нормам, із чітко визначеними показниками й структуруванням. А також покращення державного нагляду, аудитів і систем внутрішнього контролю, щоб гарантувати достовірність облікової інформації і довіру до неї.

На сучасному етапі розвитку економіки України тенденції у сфері бухгалтерського обліку спрямовані на: удосконалення законодавства – в сучасних умовах постає необхідність розробити й ухвалити чіткі методичні вказівки щодо нефінансової звітності, стандартизовані норми облікової політики, деталей МСФЗ чи адаптованих стандартів; інвестиції в ІТ-інфраструктуру та цифрові рішення; освіта та професійний розвиток – нині важливим є оновлення навчальних програм вузів, підвищення кваліфікації бухгалтерів, підтримка сертифікації, практичні семінари й тренінги; системи контролю та аудиту – передбачає розширення ролі внутрішнього аудиту та державного контролю, впровадження стандартів для зовнішнього аудиту, які якісно перевіряють облікові практики; підтримка прозорості та звітності – розуміє під собою стимулювання підприємств до добровільного оприлюднення нефінансових даних; заохочення практики інтегрованої/сталого звітування; підсилення вимог з боку інвесторів, фінансових інститутів, партнерів.

Бухгалтерський облік в Україні перебуває на перехідному етапі, в якому традиційні адміністративні підходи поєднуються з потребою ринкових механізмів, цифрових рішень і міжнародних стандартів. Водночас перед країною відкриваються значні можливості: цифрова трансформація, міжнародна інтеграція, удосконалення професійної підготовки. Для досягнення високого рівня розвитку бухгалтерського обліку необхідне комплексне й скоординоване впровадження змін на законодавчому, організаційному, технологічному й освітньому рівнях.

Список використаних джерел

1. Євсєєва О. О., Іванова Н. А., Скорба О. А. Вплив цифрових інновацій на ефективність бухгалтерського обліку в Україні // Актуальні питання економічних наук. – 2024. – № 1.

2. Селецька Д. О. Нормативне регулювання формування звітності зі сталого розвитку // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2024. – № 2(58). – С. 58-66.

3. Парфентій Л. А., Капоріна Т. С. Актуальні проблеми розвитку бухгалтерського обліку в Україні та шляхи їх вирішення / Л. А. Парфентій, Т. С. Капоріна // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2019. – Вип. 4(21). – С. 568-572.

4. Підлубна В. А. Актуальні проблеми бухгалтерського, управлінського та податкового обліку і шляхи їх вирішення / В. А. Підлубна // Молодий вчений. – 2024. – № 2. – С. 207-208.

Оподаткування прибутку підприємств та організацій

Костогриз В.Г., к.е.н., доцент кафедри обліку і фінансів,
Горщак Д.О. здобувач ступеня бакалавр,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Система оподаткування прибутку підприємств є важливою складовою податкової політики держави, адже саме вона формує основну частину доходів бюджету та водночас впливає на розвиток підприємництва. У сучасних умовах економічної нестабільності, зумовленої воєнними діями, інфляційними процесами та змінами у законодавстві, питання ефективного функціонування механізму оподаткування прибутку набуває особливої актуальності.

Оподаткування прибутку підприємств виконує не лише фіскальну функцію, але й регулюючу, стимулюючу та соціальну. Через систему податків держава може впливати на інвестиційну активність, інноваційний розвиток і конкурентоспроможність національної економіки.

Згідно з Податковим кодексом України, податок на прибуток підприємств — це загальнодержавний податок, що справляється з прибутку (фінансового результату до оподаткування), який визначається за правилами бухгалтерського обліку з урахуванням податкових різниць.

Платниками податку є резиденти — юридичні особи, а також нерезиденти, які отримують доходи з джерел в Україні. Базова ставка податку становить 18%, що відповідає середньому рівню оподаткування в країнах ЄС [1].

Основними принципами оподаткування прибутку є:

- справедливість – рівні умови для всіх платників;
- економічна обґрунтованість – встановлення податків відповідно до фінансових можливостей суб’єкта;
- стабільність – незмінність податкової політики у середньостроковій перспективі;
- прозорість – чіткість законодавчих норм і процедур обліку податкових зобов’язань.

Упродовж останніх років система оподаткування прибутку зазнала низки змін, спрямованих на спрощення адміністрування та гармонізацію з міжнародними стандартами. Водночас існує низка проблем, що гальмують розвиток підприємництва.

До основних проблем оподаткування прибутку підприємств в Україні належать:

- складність і часта зміна податкового законодавства;
- подвійне трактування окремих норм Податкового кодексу;
- високий рівень податкового навантаження на малий і середній бізнес;
- значна частка тіньової економіки;
- нерівномірність розподілу податкового навантаження між секторами економіки [2].

За даними Державної податкової служби України, у 2024 році надходження від податку на прибуток підприємств становили понад 160 млрд грн, що на 12% більше, ніж у 2023 році [3]. Це свідчить про поступове відновлення ділової активності після спаду, спричиненого воєнними діями. Однак підвищення податкових ставок або ускладнення звітності може негативно вплинути на інвестиційний клімат і стимулювати ухилення від сплати податків.

В умовах воєнного стану уряд України змушений балансувати між потребою у наповненні бюджету та підтримкою бізнесу. Було запроваджено тимчасові податкові пільги, зокрема:

- звільнення від сплати податку на прибуток для підприємств, що втратили активи на окупованих територіях;
- відстрочення податкових зобов’язань;
- спрощення звітності для підприємців, що ведуть діяльність у зонах бойових дій [4].

Проте невизначеність економічної ситуації, коливання валютного курсу та підвищення цін на енергоносії створюють додаткове навантаження на підприємства, знижуючи їх прибутковість і можливість сплачувати податки вчасно.

Для підвищення ефективності податкової системи доцільно реалізувати комплекс заходів, спрямованих на стимулювання розвитку підприємництва та забезпечення стабільних бюджетних надходжень. Основними напрямами удосконалення є:

1. Запровадження податку на виведений капітал для малого та середнього бізнесу. Такий підхід дозволить оподатковувати лише ті прибутки, що виводяться з підприємства, а не реінвестуються.
2. Цифровізація податкового адміністрування — автоматичний обмін даними між бухгалтерськими програмами та податковими органами зменшить кількість помилок і зловживань.
3. Стабільність податкового законодавства — прогнозованість ставок і правил на кілька років уперед забезпечить довіру з боку інвесторів.
4. Диференційовані ставки для підприємств стратегічних галузей (інновації, енергетика, аграрний сектор).
5. Зниження податкового тиску на підприємства, що впроваджують нові технології або створюють робочі місця [2; 4].

Отже, система оподаткування прибутку підприємств відіграє ключову роль у формуванні фінансової стабільності держави та стимулюванні економічного розвитку. В умовах воєнної та економічної невизначеності особливо важливо забезпечити прозорість, стабільність і справедливість податкової системи.

Збалансоване поєднання фіскальних та стимулюючих функцій податку на прибуток дозволить не лише наповнювати бюджет, а й створити умови для відновлення бізнес-активності, залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності українських підприємств на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 05.11.2025).
2. Кізима Т. О. Оподаткування прибутку підприємств в Україні: проблеми та перспективи реформування. *Фінанси України*. № 9. 2023. 45–58 с.
3. Державна податкова служба України. Офіційна статистика надходжень від податку на прибуток підприємств за 2023–2024 роки. URL: https://tax.gov.ua/ (дата звернення: 05.11.2025).
4. Гордієнко В. М. Реформування системи оподаткування прибутку в умовах воєнного стану. *Економіка і держава*. № 5. 2024. 21–26 с.

Теоретичні аспекти обліку земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах

Крочак О.І., к.е.н., доцент
Уманський національний університет садівництва

Земельні ресурси в сільському господарстві є основним засобом виробництва. Це матеріальна основа для будь-якої діяльності людини. Тому, відображення інформації про земельні ресурси в первинному, аналітичному, синтетичному обліку та звітності має велике значення для різних підприємств.

В сучасних умовах господарювання облік земельних ресурсів є досить актуальним, тому дослідженням їх теоретичної та практичної сторони займались багато вітчизняних науковців та вчених-економістів.

Земельні ресурси використовуються різними суб'єктами господарювання для господарської та некомерційної діяльності на правах власності, а також за договорами оренди. Організація їх обліку у різних випадках має свої особливості. З цього приводу Г.Г. Кірейцев відмічає, що «земля в сільському господарстві є основним засобом виробництва. На відміну від інших засобів виробництва, вона незамінна, не має обґрунтованої грошової оцінки і при правильному використанні зберігає свої якісні характеристики як унікальний засіб сільськогосподарського виробництва» [1].

Крім того, що земля використовується у господарській діяльності, вона ще може бути товаром. Як і кожний товар вона має свою вартість, в основі якої закладено дохід, який земля приносить її власнику, або земельна рента. В умовах військового стану врегулювання земельних відносин відіграє важливу роль, тому що від них залежить безпека земельної та аграрної сфери, а також країни в цілому [4].

Земельні ресурси відрізняються від інших засобів виробництва аграрної сфери. Вони є продуктом природи; нетранспортабельні; обмежені у просторі; якісно неоднорідні, не зношуються; не може бути замінені іншими засобами виробництва, не можуть переносити свою вартість на продукцію та інше. Тому, одні і ті ж земельні ділянки мають різний рентний дохід у різні періоди часу від вирощування сільськогосподарських культур [5].

Організація бухгалтерського обліку земельних ресурсів починається з документального відображення господарських операцій, пов'язаних із ними. Як і у всіх інших випадках правильно оформлені первинні та інші документи, є основою для введення даних про земельні ресурси в систему бухгалтерського обліку. З первинних документів вся інформація узагальнюються

та систематизуються у відповідних регістрах бухгалтерського обліку, а потім відображаються на балансових рахунках.

Основними нормативними документами, що регулюють облік земельних ресурсів у підприємствах є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [3] та Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 7 «Основні засоби» [2].

В П(С)БО № 7 «Основні засоби» немає безпосередніх рекомендацій щодо обліку земельних ресурсів, але земельні ділянки сільськогосподарського призначення є особливим ресурсом і відносяться до довгострокових (необоротних) активів підприємств, тобто – основних засобів. Тому, первинний та зведений облік придбання та вибуття земельних ділянок з підприємства, зарахування її до складу основних засобів, аналітичний облік капітальних витрат на поліпшення земель, облік орендованих земельних ділянок здійснюється у типових формах первинних документів та облікових регістрів з обліку основних засобів.

Для синтетичного обліку земельних ділянок у сільськогосподарських підприємствах використовують рахунок 10 «Основні засоби» субрахунок 101 «Земельні ділянки». Аналітичний облік ведеться у розрізі власних та орендованих земель.

Отже, на сьогоднішній день перед бухгалтерським обліком земельних ресурсів ставляться завдання удосконалення нормативно – правової бази для обліку земель, яка буде корисною, доступною та зрозумілою для всіх користувачів і дозволить правильно організовувати облік земель сільськогосподарського та невиробничого призначення.

Список використаних джерел

1. Кірейцев Г.Г. Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв’язки : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2007. 236 с.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» затверджене Наказом від 27.04. 2000 р. № 97. База даних Законодавство України / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text

3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996 / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14

4. Шепель Т. П. Методичні підходи до оцінки земельних ресурсів, як об’єкта обліку. Агросвіт. 2018. № 14. С. 43 - 48.

5. Ярмолюк О.Ф., Шишка Р.С. Теоретичні аспекти відображення земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств в обліку / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні

економічні відносини та світове господарство. Випуск 24, Ч. 3. 2019. С. 142-148. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/24_3_2019ua/28.pdf

Криптовалюта як новітній об'єкт бухгалтерського обліку

Курган Н.В., к.е.н., доцент
Неверовська В.Ю., здобувачка другого (магістерського) рівня освіти
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

Дедалі частіше у сучасному світі можна почути про операції з криптовалютою, що є інноваційним підходом у способах зберігання та передачі цінностей. У той же час виникає питання, як правильно ідентифікувати криптовалюту серед активів підприємства та як відображати операції в обліку.

Криптовалюта – це нематеріальні цифрові активи, що мають визначену вартість, існують виключно в електронному вигляді як записи в спеціалізованих електронних системах [6]. Поняття криптовалюти пов’язують із технологією «блокчейн» – база даних, що базується на розподілові транзакцій на криптографічно захищені блоки.

Національні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності не розкривають поняття криптовалюти, і не вказують на особливості її обліку. Законодавчо питання наразі також не регламентовано: існує прийнятий Закон України «Про віртуальні активи» [3], який був підписаний президентом 17 лютого 2022 року, але досі не набрав чинності, відповідно у вітчизняних фахівців є потреба звертатися до міжнародної практики, а саме до рішення Комітету з тлумачень МСФЗ «Утримання криптовалюти» [8], що було опубліковано у червні 2019 року. Деякі науковці підтримують запропоноване Комітетом рішення застосовувати існуючі механізми (Дж. Г. Чоу, П. Агравал, Дж. Бірт, Я. Крупа, В. Окренець), проте більшість схиляється до думки про необхідність впровадження окремих стандартів, що регламентуватимуть облік криптовалюти (М. Луо, Ш. Ю, В. В.

Покиньчереда, В. В. Залевська, В. Бондаренко, В. Я. Фаріон, Н. Л. Правдюк, М.В. Правдюк).

Вирішальним критерієм для визнання криптовалюти тим чи іншим активом є мета її придбання: у разі, якщо підприємство планує подальший продаж криптовалюти – вона відноситься до запасів, в усіх інших випадках – до нематеріальних активів з невизначеним строком використання. Таким чином регламентування обліку операцій з криптовалютою здійснюється відповідно до МСБО 2 «Запаси» [1] та МСБО 38 «Нематеріальні активи» [2] відповідно.

Криптовалюта не може бути визнана грошовими коштами або електронними грошима (криптовалюта не визнана платіжним засобом на території України на законодавчому рівні та немає емітента); іноземною валютою (не визначена грошовою одиницею жодної країни); фінансовим активом (не є інструментом власного капіталу підприємства).

Якщо українське підприємство або фізична особа-підприємець має намір проводити операції з криптовалютою, то необхідно звернути увагу, що фактично такі операції є бартерними, тобто негрошовими, і заборонені для осіб, які перебувають на спрощеній системі оподаткування 1, 2 або 3 групи. Порушення даної вимоги тягне за собою штрафні санкції та примусове переведення на загальну систему.

Недостатнє нормативно-правове регулювання операцій з криптовалютою не єдина проблема, що постає перед сучасними бухгалтерами. По-перше, криптовалюта відповідно до Закону «Про віртуальні активи» [3] не може бути визнаними засобами платежу, хоча фактично вона виконує такі функції, що вимагає уточнення змісту та сутності поняття «віртуальні активи» з боку регулятора. По-друге, для підприємства є високі ризики отримати збитки через волатильність криптовалюти, тобто можливість значних коливань вартості в залежності від зовнішніх чинників (наприклад, заборона криптовалютного обміну в Китаї призвела до значного падіння вартості активів); через імовірну втрату ключа до гаманця, після чого відновлення доступу буде неможливим; або через відсутність механізму повернення помилково надісланих активів. По-

третє, для держави є складнощі з моніторингом законності операцій через анонімність операцій, що створює сприятливі умови для проведення шахрайських операцій. Наразі відповідно до Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [4] переказ віртуальних активів супроводжується наданням інформації, що дозволяє ідентифікувати платника та отримувача. Також державні службовці відображають криптовалюту в електронних деклараціях у складі нематеріальних активів.

Поряд із недоліками існує ряд переваг: безпека транзакцій, що захищені криптографічними методами, хоча ризик кібератак все ще існує, неможливість підробки даних, криптовалюта не піддається інфляційним процесам, відсутність посередників, як наприклад, у SWIFT, що робить вартість комісій невисокою, децентралізація, що дає незалежність від держави та банків, автоматизація фінансових операцій, що дозволяє виконувати операції швидко та робить їх доступними для регіонів, де доступ до банківських установ обмежений.

Таким чином криптовалюта є інноваційним фінансовим інструментом, що все ширше використовується підприємствами у їх бізнес-процесах. Відносно нещодавно поява криптовалюти (перша з’явилася 17 років тому), що спочатку була просто ідеєю, описаною в статті невідомого авторства, повністю змінила уявлення про роль інформаційних технологій та світову економіку.

Список використаних джерел

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 (МСБО 2). Запаси : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021#Text (дата звернення: 02.11.2025).

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38). Нематеріальні активи : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text (дата звернення: 02.11.2025).

3. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text (дата звернення: 02.11.2025).

4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX : станом на 9 січ. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text (дата звернення: 03.11.2025).

5. Покиньчереда В.В., Залевська В.В. Бухгалтерський облік криптовалют: сучасні виклики та майбутні перспективи. *Економіка та суспільство*. 2025. № 72. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-77 (дата звернення: 03.11.2025).

6. Шепель І. Криптовалюта в системі оподаткування: нові реалії та підходи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-94 (дата звернення: 02.11.2025).

7. Pravdiuk N., Pravdiuk M. Cryptocurrency as an object of accounting: problems of recognition. *"ECONOMY. FINANCES. MANAGEMENT: topical issues of science and practical activity"*. 2023. No. 2(64). P. 29–44. URL: https://doi.org/10.37128/2411-4413-2023-2-2 (date of access: 03.11.2025).

8. Holdings of cryptocurrencies. IFRS Developments. URL: https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/meetings/2019/june/ifric/ap12-holdings-ofcryptocurrencies.pdf (дата звернення: 03.11.2023).

Проблеми обліку надзвичайних доходів і витрат звітного періоду

Тамара Кучеренко, д.е.н., професор
Уманський національний університет

В період військової агресії російської федерації проти України вплив надзвичайних подій на економічний стан суб'єкта господарювання посилюється. Сільськогосподарські підприємства, з однієї сторони, зазнають значних надзвичайних витрат як безпосередньо через втрати урожаю

сільськогосподарських культур, внаслідок загибелі сільськогосподарських тварин, тобто витрат, які прямо впливають на зменшення обсягів виробництва. А з іншої сторони, підприємства зазнають економічних збитків через втрату існуючих ринків збуту, постійних покупців, неможливість здійснювати процес реалізації за звичайними цінами та з інших причин.

Вплив надзвичайних подій на доходи і витрати підприємств аграрної галузі, їх визначення, визнання і відображення в обліку і звітності досліджувалися у працях Т.В. Дідоренко, І.М. Белової [1], М. Єрмолаєвої, С. Тютюнник, Т. Дугар [3], П.Г. Несенка, О.Ю. Цуканова [5]. Так, Добрунік Т.П., Волчек Р.М., Кубік В.Д. [2] вказують, що «порівняно із 2019–2021 роками відбулося кардинальне зменшення виробництва продукції, особливо в галузі рослинництва. За визначенням фахівців Національного інституту стратегічних досліджень «втрата обсягів виробництва продукції рослинництва в натуральних величинах 2022 р., порівняно з 2021 роком, становить 35–40%, що зумовлено скороченням посівних площ (через тимчасову окупацію територій України) і нижчою врожайністю культур, порівняно з попереднім роком. На значній частині сільськогосподарських земель України стало неможливим проведення сільськогосподарської діяльності, оскільки вони або окуповані, або перебувають під постійними обстрілами, або заміновані (у 2022 р. порівняно з 2021 р. загальна посівна площа скоротилася на 20 %) [6]».

До 2002 року національними стандартами бухгалтерського обліку визнавалися доходи і витрати внаслідок надзвичайних подій і Планом рахунків було виділено рахунок 99 «Надзвичайні витрати», рахунок 75 «Надзвичайні доходи». Надзвичайними подіями визнавалися «операція, подія, яка не планується підприємством, не є періодичною і відрізняється від звичайних для цього підприємства операцій» [4]. У 2002 році були внесені зміни до МСБО 1 «Подання фінансової звітності», якими надзвичайні доходи і витрати включалися у склад звичайної діяльності. Відповідні зміни були проведені і у національному законодавстві, рахунки 75 і 99 скасовані, а надзвичайні доходи і

витрати рекомендовано обліковувати, відповідно, на рахунку 71 «Інший операційний дохід» та 94 «Інші витрати операційної діяльності».

Проте практика управління доходами і витратами звітного періоду показує, що облік впливу надзвичайних подій на доходи, витрати і фінансові результати звітного періоду є досить суттєвою і потребує відображення їх окремими статтями у фінансовій звітності, а отже ведення відповідного обліку на синтетичних рахунках. Детальне ознайомлення із визначенням поняття «надзвичайні події» показує, що для відображення витрат і доходів за такими операціями в обліку і звітності, їх слід аналізувати не лише за причинами та характером виникнення, але і за галузями національної економіки: промисловість, сільське господарство, транспорт тощо. Так, сільськогосподарське виробництво безпосередньо залежить від природних умов, біологічних активів, які використовуються, чинників, які впливають на родючість грунту. Таким чином, вирощування сільськогосподарських рослин в засушливих умовах може бути звичайним для підприємств Степу, але незвичайним для підприємств, що розміщенні в Лісостепу чи Поліссі. Отже, втрати сільськогосподарського підприємства, яке розташоване в Степу, завдані засухою, знаходяться під контролем його керівництва, а втрати підприємства Лісостепу, Полісся, завдані засухою, знаходяться поза контролем керівництва підприємства і мають визнаватися надзвичайними витратами.

Визнання надзвичайної події в обліку і звітності має відбуватися в умовах існування наступних критеріїв (рис. 1).

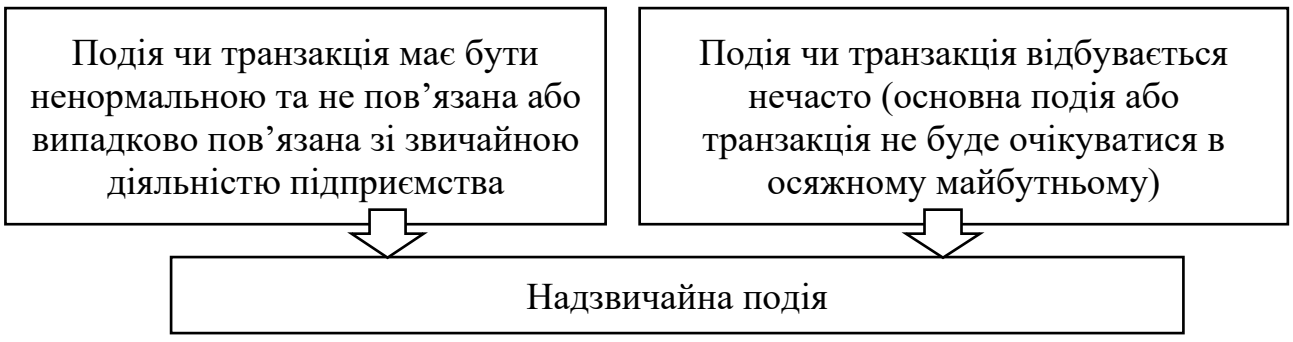

Рис. 1. Критерії визнання в обліку і звітності надзвичайних подій

Надзвичайні витрати і доходи слід визнавати відповідно до вказаних критеріїв надзвичайних подій. Для управління і контролю надзвичайними доходами і витратами вважаємо за необхідне запровадити окремі синтетичні рахунки, аналітичний облік на яких здійснювати за видами завданих збитків і сумами компенсації для їх відшкодування.

Отже, управління надзвичайними доходами і витратами потребує здійснення обліку і контрою відповідної інформації як за критеріями визнання їх, так і за ознаками середовища для визначення статусу звичайної чи надзвичайної події.

Список використаних джерел

1. Дідоренко Т. В., Белова І. М. Методика обліку витрат і доходів зі страхування майна на сільськогосподарських підприємствах // Молодий вчений. 2018. № 5 (57). С. 699-703.

2. Добрунік Т.П., Волчек Р.М., Кубік В.Д. Облікова оцінка біологічних активів як пріоритет релевантного інформаційного забезпечення діяльності аграрних підприємств // Економіка та суспільство. 2024. № 61.

3. Єрмолаєва М.В., Тютюнник С.В., Дугар Т.Є. Надзвичайні витрати: відображення в обліку і звітності // Інфраструктура ринку. 2022. Випуск 67. С. 223-228.

4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

5. Несенко П. Г., Цуканов О. Ю. Облік збитків, формування надзвичайних доходів і витрат у сільгоспвиробників у зв’язку зі стихійним лихом // Облік і фінанси АПК: освітній портал.

6. Русан В. Аграрний сектор економіки: підсумки 2022 та прогноз на 2023 рік. URL https://niss.gov.ua/news/ komentari-ekspertiv/ahrarnyy-sektor-ekonomiky-pidsumky-2022-taprohn oz-na-2023.

Обліково-фіскальний аналіз режиму справляння ЄСВ для ФОП

Матрос О.М., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

Сучасний розвиток бухгалтерського обліку в Україні імперативно пов’язаний із трансформацією фіскального та соціального законодавства. Саме обліково-аналітичне забезпечення правильного нарахування та звітування щодо

єдиного соціального внеску (ЄСВ) є критично важливим, оскільки рішення щодо сплати чи звільнення фзични осіб-підприємців (ФОП) від ЄСВ безпосередньо впливають на формування фінансової звітності підприємця, його облікову політику та детермінують подальші зобов'язання перед Пенсійним фондом.

Система загальнообов’язкового державного соціального страхування корелює із забезпеченням фінансової стійкості Пенсійного фонду та наданням соціальних гарантій. Однак, у періоди економічної нестабільності, особливо в умовах воєнного стану, фіксований характер мінімального внеску спричиняє диспропорційне фіскальне навантаження на суб'єктів мікробізнесу, які демонструють тимчасову відсутність доходу.

Ця проблематика вимагає глибокого аналізу чинних законодавчих механізмів, які дозволяють ФОП регулювати свої зобов'язання зі сплати ЄСВ. Комплексне дослідження правового режиму пільг та винятків, передбачених Законом України «Про збір та облік єдиного внеску...» (№2464-VI), є імперативним для розуміння рівня соціального захисту підприємців та визначення їхнього фактичного соціального статусу у фазах низької ділової активності.

Метою дослідження є систематизація, верифікація та деталізація чинних законодавчих підстав, які надають фізичним особам-підприємцям право на звільнення від сплати ЄСВ, а також ідентифікація соціальних та фіскальних наслідків застосування цих пільгових режимів.

Юридичною базою для визначення обов'язку та звільнення від сплати ЄСВ є Закон України №2464-VI. База нарахування ЄСВ для ФОП детермінується відповідно до статті 7 та обмежується мінімальною та максимальною величинами, що корелюють з розміром мінімальної заробітної плати (Стаття 1). Законодавство чітко делімітує категорії ФОП, які мають право не сплачувати ЄСВ за себе.

Для ФОП, які перебувають на загальній системі, а також спрощенців, що не отримали доходу у звітному періоді (місяці/кварталі), передбачено опціональне право не сплачувати ЄСВ. Ця норма є прямою відповіддю на

проблему фіксованого фіскального тиску. Це рішення призводить до переривання страхового стажу (за ці періоди), що у довгостроковій перспективі впливає на розмір та своєчасність призначення пенсійних та інших соціальних виплат. Таким чином, правова норма перекладає відповідальність за підтримку стажу на самого підприємця, змушуючи його паритетно зважувати між поточною економією та майбутнім соціальним забезпеченням.

Звільнення через інший соціальний статус.

Ця група винятків відображає принцип уникнення подвійного оподаткування соціальними внесками або підтримки соціально вразливих груп:

- ФОП, які є найманими працівниками: звільнення застосовується за умови, що роботодавець сплачує ЄСВ у розмірі не менше мінімального внеску. Це звільнення є безумовним і діє незалежно від рівня підприємницького доходу. Норма нівелює ризик надмірного фіскального навантаження на осіб з гібридною зайнятістю.
- Особи з інвалідністю та особи, яким призначено пенсію: ФОП, які набули статусу пенсіонера за віком чи інвалідністю, повністю звільняються від обов’язку сплати ЄСВ, що є проявом соціальної компенсації та державного забезпечення.
- Особи, які отримують допомогу по вагітності та пологах: на період отримання допомоги ФОП звільняється від сплати ЄСВ. Це унікальний механізм, при якому держава, виплачуючи допомогу, де-факто забезпечує збереження стажу шляхом зарахування відповідних періодів.
- Мобілізовані особи: на період проходження військової служби ФОП безумовно звільняються від фіскальних зобов'язань. Цей виняток має чітко виражене соціально-політичне спрямування та є проявом державної підтримки захисників.

Аналіз чинних пільг засвідчує, що правовий режим ЄСВ для ФОП є комплексним та багатовекторним. Однак застосування цього режиму генерує низку адміністративних бар'єрів. Найбільш гострою проблемою є інституціональна дилема, коли ФОП змушений обирати між поточною

економією (несплатою ЄСВ за відсутності доходу) та майбутнім забезпеченням (втратою страхового стажу).

Значна частина осіб, які мають право на звільнення, не користуються ним через асиметрію інформації та складність підтвердження статусу (наприклад, статусу мобілізованого чи статусу інваліда). Таким чином, для забезпечення фіскально-соціального паритету необхідне вдосконалення адміністративних процедур шляхом посилення діджиталізації та інтеграції державних реєстрів.

Ефективність системи прямо корелює з рівнем ліквідації інформаційної асиметрії та прозорістю адміністративних процедур. Подальше вдосконалення має бути сфокусоване на автоматизації надання пільг для мінімізації суб'єктивного фактору та забезпеченні оптимального паритету між інтересами бюджетної системи та соціальними потребами громадян.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» №2464-VI.
2. Янків М. Коли ФОП може не платити ЄСВ без доходу: пільги та винятки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://yankiv.com/ua/koly-fop-mozhe-ne-platyty-yesv-bez-dohodu-pilgy-ta-vynyatky/

Методологічні засади визнання та обліку внутрішньо створених нематеріальних активів

Михайловина С.О., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

У сучасній економіці нематеріальні активи є ключовим фактором зростання вартості підприємств, особливо у сфері високих технологій, інноваційної діяльності, IT-бізнесу та креативних індустрій. Вони включають широкий спектр ресурсів – від патентів, програмного забезпечення, торговельних марок і ліцензій до ноу-хау, баз даних та клієнтських відносин.

Однак проблема їх достовірного визнання й оцінки в бухгалтерському обліку залишається однією з найскладніших, особливо щодо внутрішньо створених нематеріальних активів, які формуються безпосередньо в межах підприємства.

Визнання таких активів вимагає поєднання юридичних, економічних і облікових критеріїв, що визначають момент, коли витрати на розробку нового продукту або технології можуть бути відображені як актив, а не поточні витрати. З огляду на гармонізацію національних стандартів з міжнародними, питання ідентифікації та відображення внутрішньо створених НМА має особливу практичну й наукову актуальність для українських підприємств.

Облік нематеріальних активів в Україні регулюється Національним П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [1].

У міжнародній практиці методологічною основою є Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку МСБО 38 «Нематеріальні активи» [2], цей стандарт визначає базові принципи ідентифікації, визнання та оцінки внутрішньо створених нематеріальних активів.

Відповідно до Національного П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [1], нематеріальний актив – це немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований та утримується підприємством з метою використання протягом періоду більше одного року для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання послуг.

Об’єкт визнається нематеріальним активом лише за умови одночасного виконання чотирьох вимог: ідентифікованість – актив може бути відокремлений від інших ресурсів або виникає з певних юридичних прав; контроль – підприємство має можливість отримувати майбутні економічні вигоди від активу і обмежувати доступ до них інших осіб; ймовірність отримання економічних вигід – очікується, що актив забезпечить надходження доходу чи інші вигоди у майбутньому; достовірність оцінки – первісна вартість активу може бути достовірно визначена.

Якщо хоча б одна з цих умов не виконується, витрати визнаються поточними витратами періоду, а не активом.

Внутрішньо створені нематеріальні активи виникають у результаті творчої, науково-дослідної чи інноваційної діяльності підприємства. Відповідно до МСБО 38 «Нематеріальні активи», вони поділяються на дві стадії: дослідження (research) і розробку (development).

Витрати на дослідження визнаються витратами періоду, оскільки на цьому етапі неможливо визначити, чи принесе діяльність майбутні вигоди.

Витрати на розробку можуть визнаватися активом, якщо доведено: технічну можливість завершення активу; намір і здатність підприємства завершити розробку; можливість використання або продажу активу; очікувані майбутні вигоди; наявність ресурсів для завершення проекту; достовірність вимірювання понесених витрат.

Таким чином, міжнародні стандарти створюють більш гнучкі умови для визнання внутрішньо створених активів, але лише за наявності ретельного документального підтвердження кожного критерію.

Національне П(С)БО 8 не містить окремих положень щодо розмежування етапів дослідження і розробки, тому більшість витрат на створення нових продуктів, технологій або програмного забезпечення в українській практиці визнаються поточними витратами.

Відповідно до Національного П(С)БО 8 [1], первісна вартість нематеріальних активів формується залежно від способу їх надходження: при придбанні – сума сплачених коштів або справедлива вартість інших переданих активів; при внесенні до статутного капіталу – справедлива вартість, узгоджена засновниками; при отриманні безоплатно – справедлива вартість на дату отримання.

На практиці основною проблемою є відсутність механізму достовірного вимірювання вартості внутрішньо створених активів. Витрати на створення таких об’єктів часто мають змішаний характер і не можуть бути чітко відокремлені від поточних витрат на виробництво, маркетинг чи управління. Через це більшість підприємств уникають визнання власноруч створених активів, навіть якщо вони мають довгострокову економічну вигоду.

Додатковою проблемою є відсутність активного ринку для оцінки таких активів за справедливою вартістю, що обмежує можливості їх переоцінки та коректного відображення у звітності.

Впровадження у національну практику підходів, подібних до МСБО 38 «Нематеріальні активи» [2], дозволило б підвищити якість фінансової інформації, забезпечити відображення реальної інтелектуальної вартості підприємства та сприяти розвитку інноваційної економіки України.

Таким чином, створення методичних рекомендацій щодо документального підтвердження витрат на розробку, системи внутрішнього контролю за процесом створення нематеріальних активів і визначення об'єктивних критеріїв оцінки – є необхідними кроками для удосконалення бухгалтерського обліку у цій сфері.

Список використаних джерел

1. НП (С)БО 8 «Нематеріальні активи». Наказ Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 р. № 242, 2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text (дата звернення: 09.11.2025).

2. МСБО 38 «Нематеріальні активи». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-38_ukr_2016.pdf (дата звернення: 09.11.2025)

Сучасні тенденції розвитку фінансового обліку в Україні

Оляднічук Н.В., к.е.н., доцент,
Уманський національний університет

Фінансовий облік є однією з основних функцій управління підприємством, що забезпечує формування достовірної, повної та своєчасної інформації про фінансовий стан і результати діяльності. В умовах інтеграції України у світовий економічний простір та цифрової трансформації господарських процесів система фінансового обліку зазнає суттєвих змін. Зростає роль автоматизованих інформаційних систем, міжнародних стандартів фінансової звітності та електронного документообігу. Актуальність дослідження зумовлена

потребою у переосмисленні підходів до ведення обліку, удосконаленні його методології та забезпеченні прозорості фінансової інформації для користувачів різних рівнів.

Сучасні проблеми та виклики розвитку фінансового обліку в Україні проявляються у фрагментарності законодавчої бази, недостатньому рівні автоматизації в малих підприємствах та цифровій грамотності бухгалтерів, відсутності єдиної стратегії цифрової трансформації бухгалтерської професії. Крім того, воєнні дії в Україні створили додаткові ризики для фінансової звітності: порушення ланцюгів постачань, втрати активів, необхідність оцінки збитків і коригування облікових даних в умовах невизначеності та надзвичайних ситуацій.

Канцедал Н. А., Пономаренко О.Г. досліджують значення фінансового обліку у вирішенні проблем соціальної, економічної та екологічної відповідальності підприємств. На переконання науковців «інформаційні дані фінансового обліку можуть використовуватися для ідентифікації доказів у процесах «зеленої й соціальної кримінології», орієнтованих на визначення реальних параметрів екологічної шкоди, шкоди для суспільства унаслідок бізнеспроцесів конкретного господарюючого суб'єкта» [1, с. 62]. Жук В., Замлинський В., Дяченко О., досліджуючи роль бухгалтерського обліку, стверджують, що «сучасна економіка дедалі більше оперує цифровими технологіями, що зумовлює трансформацію усіх сфер господарської діяльності, зокрема й облікової. Облік є інформаційною ретроспективною і перспективною базою, першоджерелом стратегії соціально-економічного розвитку та комунікаційною мовою» [2, с. 32]. Досягнення необхідного рівня конкурентної стратегії підприємства, економічної безпеки підприємства вимагає постійного моніторингу, контролю, оцінки і аналізу ризиків, які впливають на діяльність та розробку на цій основі заходів задля їх ліквідації, виконавцями чого і є бухгалтери. Саме тому, вважають Жук В., Гринявський С., Нагірська К., «необхідно дослідити сутність професійного судження бухгалтера в контексті стратегічного управлінського обліку в сучасній вітчизняній практиці, оскільки

стратегічні показники повинні бути не тільки економічними, а відповідати конкретним критеріям бізнесу» [3, с. 34].

Розвиток фінансового обліку в Україні тісно пов’язаний із гармонізацією національних стандартів бухгалтерського обліку з міжнародними. Важливим кроком у цьому напрямі є впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), що забезпечують співставність і прозорість фінансових даних. Проте проблемним залишається питання адаптації міжнародних стандартів до потреб малого та середнього бізнесу, оскільки їх застосування потребує додаткових ресурсів, програмного забезпечення та високої кваліфікації облікових працівників.

Цифровізація обліку в Україні передбачає перехід від традиційних паперових форм до інтегрованих систем збору, зберігання й аналізу даних. Автоматизація облікових процесів здійснюється через впровадження ERP-систем, що дозволяють забезпечити взаємозв’язок між бухгалтерськими, управлінськими та аналітичними підсистемами. Використання технологій Big Data, AI та хмарних сервісів дозволяє підприємствам оперативно обробляти великі обсяги інформації, прогнозувати фінансові результати та знижувати ризики.

Зміна технологічного середовища зумовлює потребу у формуванні нового типу бухгалтера – аналітика, який володіє не лише знаннями бухгалтерського обліку, а й аналітичною роботою з цифровим матеріалом. Сучасний бухгалтер має розуміти принципи роботи автоматизованих систем, вміти аналізувати дані, використовувати інструменти візуалізації інформації, а також володіти базовими знаннями програмування для автоматизації облікових процедур. Також зростає роль професійного судження бухгалтера, особливо у питаннях оцінки активів, формування резервів майбутніх витрат і платежів, визначення справедливої вартості, переоцінки активів та зобов’язань тощо. Це вимагає розвитку критичного мислення, аналітичних здібностей та високого рівня етичної відповідальності фахівця обліково-аналітичного профілю.

Вирішення проблемних питань та проєктування тенденцій розвитку фінансового обліку в Україні визначається наступними стратегічними напрямками:

- повна цифровізація облікових процесів (впровадження електронних первинних документів, автоматичне формування звітності);
- інтеграція підсистем фінансового та управлінського обліку (створення єдиної бази даних);
- розширення аналітичних функцій обліку (застосування новітніх технологій аналітичного опрацювання обліково-економічної інформації);
- посилення ролі внутрішнього контролю та аудиту через автоматизовані системи перевірок;
- систематичне підвищення кваліфікації та покращення професійних навичок бухгалтерів, контролерів, аналітиків, аудиторів, керівників усіх рівнів управління.

Такі зміни сприятимуть підвищенню прозорості бізнесу, зміцненню інвестиційної привабливості та довіри до фінансової звітності українських підприємств.

Таким чином, сучасні тенденції розвитку фінансового обліку в Україні свідчать про його активну трансформацію під впливом цифрових технологій, глобалізації та міжнародних стандартів. Основними орієнтирами вдосконалення облікової системи є автоматизація, аналітичність, інтегрованість і прозорість фінансової інформації. Подальший розвиток галузі залежить від здатності підприємств адаптуватися до цифрових інновацій, підвищувати кваліфікацію персоналу та розвивати професійні компетенції, необхідні для роботи в умовах економіки знань.

Список використаних джерел

Канцедал Н. А., Пономаренко О. Г. Інформаційна роль фінансового обліку у вирішенні проблем соціальної, економічної та екологічної відповідальності підприємств / Бухгалтерський облік як наука; від основ до наукової картини світу

[колективна монографія] / за заг. ред. В. Я. Плаксієнка. Київ: «Центр учбової літератури», 2021. С. 53-63.

Жук В., Замлинський В., Дяченко О. Роль бухгалтерського обліку у становленні економічної науки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2023. № 3(318). С. 29-33. DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-4

Жук В., Гринявський С., Нагірська К. Стратегічне судження бухгалтера. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки.* 2021. Том 4, № 28. С. 31-37. DOI:https://doi.org/10.29038/2786-4618-2021-04-31-37.

Теоретичні засади цифровізації бухгалтерського обліку в агробізнесі

Поліщук О.М., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

Цифрова трансформація є фундаментальною передумовою економічного зростання України. Стрімка інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери діяльності, а також загальна діджиталізація інформаційного середовища, вимагають модернізації облікових і податкових систем. Це, у свою чергу, зумовлює зростання потреби в цифровізації обліку, зокрема на підприємствах аграрного сектору.

Бухгалтерський облік у сучасних економічних реаліях відіграє роль ключового інструменту для ухвалення ефективних рішень та зміцнення конкурентних позицій підприємств. Його основне призначення полягає у забезпеченні керівництва релевантною інформацією для оцінювання поточного становища, стратегічного планування та операційного контролю. В умовах цифрової трансформації та інтенсивного розвитку інформаційних технологій управлінський облік значно посилює свій потенціал через інтеграцію із сучасними обліковими системами. Ці цифрові системи забезпечують моніторинг

діяльності в режимі реального часу, автоматизують процеси розрахунку й аналізу даних, а також дозволяють генерувати прогнозну інформацію з моделюванням альтернативних сценаріїв розвитку. Таким чином, облік у цифровому середовищі виходить за межі традиційних функцій обліку витрат і доходів, розширюючись до аналітичних, прогнозних і планових функцій.

Для ефективного управління розвитком аграрних підприємств, впровадження сучасних програмних рішень на основі автоматизації обліку є критично важливим. Головна мета цифрової трансформації в агробізнесі полягає у зниженні собівартості сільськогосподарської продукції, одночасно підвищуючи її якість та конкурентоспроможність. Це досягається завдяки раціональному використанню ресурсів та імплементації науково обґрунтованих управлінських методів. Для цього необхідне впровадження сучасних технологій, а також застосування цифрових рішень для оптимізації виробничих процесів і вдосконалення загального рівня управління.

Цифрова трансформація є визначальним фактором успішного ведення аграрного бізнесу, значно підвищуючи його конкурентоспроможність. Сучасні цифрові інструменти в агросекторі не лише збільшують продуктивність, але й сприяють раціональному використанню ресурсів, оптимізації управлінських процесів та покращенню якості кінцевої продукції. Впровадження цифрових технологій дає аграрним підприємствам змогу скорочувати виробничі витрати, оптимізувати управлінські процеси та підвищувати ефективність використання усіх видів ресурсів.

Документування фактів господарської діяльності та первинна обробка облікових даних сьогодні суттєво спрощуються завдяки цифровим технологіям. Накопичення даних може відбуватися практично в будь-якій локації за наявності доступу до інтернету, особливо за умови використання хмарного програмного забезпечення. Це також розширює спектр способів внесення даних через застосування різноманітних засобів (мобільних додатків, пристроїв тощо).

Автоматизація рутинних операцій дає підприємствам змогу скоротити трудові та часові витрати, що позитивно впливає на загальну продуктивність.

Крім того, застосування сучасних інформаційних систем забезпечує високу точність контролю витрат на всіх етапах: виробництво, зберігання та реалізація продукції. Впровадження цифрових технологій також мінімізує ризики помилок в обліку та звітності, що сприяє зростанню фінансової прозорості та підвищенню ринкової конкурентоспроможності.

Цифрові технології є вирішальними для сучасного обліку на аграрних підприємствах. Вони автоматизують процеси, покращують точність і підвищують ефективність збору та обробки великих масивів даних із різноманітних джерел. Ці технології не лише гарантують надійне зберігання інформації, але й створюють умови для оперативного та зручного формування звітності, яка відповідає вимогам регуляторів і мінімізує помилки, спричинені людським фактором. Зокрема, впровадження ERP-систем дозволяє комплексно управляти ресурсами підприємства, збираючи й аналізуючи фінансові, облікові та логістичні дані. Це спрощує управління виробництвом, підвищує точність обліку та забезпечує краще планування ресурсів.

На сучасному ринку програмних продуктів представлено велику кількість цифрових інструментів для ведення бухгалтерії, які значно полегшують облік, автоматизують процеси та сприяють ефективному управлінню фінансовими даними. Серед найпопулярніших можна виділити: «QuickBooks», «Xero», «SAP ERP», «M.E.DOC», «FREDO Звіт», «Сота», «iFin, Ліга: Звіт», «Електронна бухгалтерія Приват 24», «Zoho Books», «Агрі Бухгалтерія» та інші. Саме ці та подібні цифрові рішення є основою сучасних бухгалтерських процесів, оскільки вони автоматизують рутинні операції, забезпечують надійний захист даних і підвищують точність фінансової звітності.

Отже, питання діджиталізації бухгалтерського обліку та вибору відповідних цифрових інструментів стало невідкладним для будь-якого підприємства. Сучасний ринок пропонує широкий спектр облікових програм, які легко інтегруються з системами управління підприємством, інструментами для формування та оприлюднення фінансової звітності, а також організації електронного документообігу. Також додатково доступні комп’ютерні

інформаційно-довідкові та правові ресурси, аналітичні системи і мобільні додатки, що значно розширюють можливості облікової роботи.

Список використаних джерел:

1. Мельник Л. Ю., Аніщенко Г. Ю., Поліщук О. М. Вплив цифрових технологій на трансформацію методології обліку та аудиту управлінської діяльності. Актуальні питання економічних наук. 2025. № 12. URL: https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/618

2. Поліщук О. М., Мельник В. В., Бобко В. В. Актуальний стан та подальші перспективи автоматизації обліку в Україні. Ефективна економіка. 2025. № 3. URL: https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/6023/6088

The challenges of implementing strategic management accounting in business

Krachok L.I., Ph.D. in Economics, Trainee Lecturer
Uman National University

The modern business environment is characterized by increasing complexity and dynamism, which requires organizations to transition from traditional accounting systems to strategically oriented approaches. Strategic management accounting (SMA) offers an integrated analysis system that combines financial and non-financial indicators to support long-term strategic planning. However, the practical implementation of SMA is accompanied by significant difficulties that limit its wider application in business practice, in particular:

1. Organizational challenges of implementing SMA – organizational barriers are the most significant obstacle to the effective implementation of strategic management accounting. The primary problem is the lack of adequate awareness and understanding of the SMA concept among key stakeholders in the organization. Many companies continue to rely on traditional management accounting systems that focus on short-term financial indicators rather than long-term strategic analytical data [2].

This inertia is due to insufficient professional training and limited access to specialized education in SMA methodologies. This resistance to change is often due to a lack of training and education in SMA methodologies, creating a vicious circle: without understanding the benefits of SMA, management is unwilling to invest in appropriate development programs, and without such investment, it is impossible to achieve the necessary level of competence.

The second significant organizational barrier is resistance to cross-functional collaboration. ICS requires the integration of management accounting with other business functions, such as marketing, operations, and strategic planning [2]. The traditional organizational structure of many companies is characterized by functional disconnection, where accounting departments operate in isolation, limiting the flow of strategic information between departments. Such segmentation hinders the formation of a holistic view of business processes and makes effective strategic planning impossible.

The successful implementation of an SMA depends on promoting a culture of information sharing between departments, which enables a holistic approach to decision-making. This requires a transformation of organizational culture, overcoming internal barriers between departments, and creating integrated teams capable of working on strategic tasks in an interdisciplinary manner.

2. Technical challenges of implementing an SMA – from a technical perspective, one of the main challenges of implementing an EGS is the complexity of data collection and analysis. Unlike traditional accounting, which relies primarily on internal financial data, SMA includes external and non-financial data such as competitor performance, customer profitability, and market trends. Integrating diverse sources of information, ensuring their reliability and timeliness, and forming a comprehensive analytical base create significant difficulties for organizations. So a significant barrier to implementation, especially for companies that do not have developed systems for collecting market information and competitive intelligence. This requires not only appropriate software, but also specialized analytical skills of personnel.

An additional technical obstacle is the inadequacy of technological infrastructure. Many companies lack the necessary technological infrastructure to support advanced SMA practices. Although modern accounting software and data analytics tools can help simplify SMA processes, smaller organizations may not have the resources to invest in these technologies [3]. This creates an inequality of opportunity between large corporations and small and medium-sized enterprises in the implementation of progressive accounting practices.

3. External challenges to SMA implementation stem from the dynamic nature of business environments. Rapid changes in market conditions, regulatory frameworks, and technological advances require continuous updating of SMA models and methods. The modern business environment is characterized by unprecedented volatility, which makes static accounting systems obsolete almost immediately after their implementation. However, many companies are unable to keep up with these changes, resulting in outdated or ineffective practices. The lack of flexibility and adaptability of accounting systems limits the ability of organizations to respond quickly to changes in the external environment and maintain the relevance of strategic information for management decision-making.

Thus, the implementation of strategic management accounting is a complex multidimensional process, the success of which depends on overcoming organizational, technical, and external barriers. For effective implementation of SMA, organizations need to invest in staff education and development, foster a culture of cross-functional collaboration, develop technological infrastructure, and ensure the adaptability of accounting systems to dynamic external conditions.

References:

1. Cadez, S., & Guilding, C. (2012). Strategy, strategic management accounting and performance. *Industrial Management & Data Systems*, 112(3), 484–501. DOI: https://doi.org/10.1108/02635571211210086.

2. Nguyen, T. M., & Nguyen, T. T. (2021). The application of strategic management accounting: Evidence from the consumer goods industry in Vietnam. *The*

Journal of Asian Finance, Economics and Business, 8(10), 139–146. DOI: https://www.koreascience.or.kr/article/JAKO202127335615024.pdf.

3. Roslender, R., & Hart, S. J. (2003). In search of strategic management accounting: Theoretical and field study perspectives. *Management Accounting Research*, 14 (3), 255–279. DOI: https://doi.org/10.1016/S1044-5005(03)00048-9.

СЕКЦІЯ 3. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Трансформація парадигми співпраці аграрних і логістичних суб'єктів: від комерційної до партнерсько-інтеграційної моделі

Бабій М.М., здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Грама А.В., здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський національний університет

Ефективність функціонування товаровиробників зернових і олійних культур, а також елеваторних підприємств, як проміжної ланки в логістичному ланцюгу, в значній мірі залежить від реалізації експортного потенціалу національного аграрного сектору. Актуальність діяльності першої категорії обумовлюється традиційністю галузей для вітчизняного сільськогосподарського виробництва, що сформувалася під впливом природно-кліматичних умов, високого та стабільного попиту на міжнародних ринках, відносно низьких виробничих витрат та досить високого маржинального доходу. Розвиток другої категорії відбувався як реакція ринку на незаповнені ніші в логістичному ланцюгу за умов постійно зростаючого попиту з боку аграріїв на послуги із доведення збіжжя до необхідних кондицій та його зберігання. Додавало актуальності і наявність ситуацій коли аграрії залучали кредитні ресурси під майбутній врожай для розвитку матеріально-технічної бази і відповідно з початком жнив відразу намагалися їх повернути здійснюючи реалізацію безпосередньо «з поля». В цілому оцінюючи середовище функціонування усіх секторів агробізнесу в довоєнний період, слід відмітити його максимально сприятливу кон'юнктуру.

Чотири воєнних роки суттєво вплинули на умови ведення аграрного бізнесу в Україні та спонукали його суб'єктів до перегляду стратегій подальшого функціонування. Так, ключовими факторами змін виступили

наступні: втрата контролю над значними територіями (окупація, зона бойових дій), що придатні для ведення господарської діяльності; проблеми логістичного характеру (утруднено експорт продукції, зростання вартості перевезень); зменшення місткості внутрішнього продовольчого ринку через міграцію населення до інших країн та зниження купівельної спроможності; високий рівень інфляції, який негативно позначився на вартості матеріально-технічних ресурсів; повна або часткова відмова від інвестицій в основні засоби; високий дефіцит кваліфікованих робітничих кадрів; зростання ризиків воєнного характеру; інше.

В сфері аграрного виробництва такі процеси призвели до зменшення загальних обсягів пропозиції продукції на профільних сегментах вітчизняного продовольчого ринку, часткової переорієнтації на культури, що в основному призначені для внутрішнього споживання, перегляду термінів реалізації та підходів до зберігання. Так, намагаючись мінімізувати власні витрати та забезпечити хоча б мінімально прийнятну маржинальність господарської діяльності аграрії, мова про дрібний і середній бізнес, здійснили ряд кроків спрямованих на зменшення залежності від послуг елеваторних підприємств. З даною метою вони почали активно пристосовувати наявні приміщення під склади, використовувати спеціальні рукави для зберігання та інвестувати фінансові ресурси в обладнання для сушіння та очистки. Ще одним аргументом на користь таких дій стали все частіші факти завдання ракетних та дронових ударів військовими рф по великих зерносховищах і не лише в прифронтових регіонах. Природньо, що за таких умов комерційний кластер елеваторного господарства відчув різке зниження попиту на свої послуги з боку товаровиробників, що частково пояснювалося зростанням вартості та загрозами втратити весь урожай. Звичайно, що повністю відмовитися від співпраці із такими підприємствами аграрії не зможуть, особливо коли мова йде про, наприклад, визначення якісних параметрів збіжжя, необхідність відправки великих партій продукції на значні відстані і більш економним видом транспорту виступатиме саме залізничний, т.д. Проте вплинути на рівень конкуренції між суб’єктами елеваторного господарства за клієнта цілком. Таким чином, в

зерновому кластері України склалася ситуація коли з метою виживання і забезпечення прийнятного рівня ефективності господарської діяльності всі зацікавлені сторони повинні здійснювати кроки спрямовані на формування взаємовідносин, що базуються на врахуванні інтересів один одного, створенні додаткової цінності для ділових партнерів.

Першим кроком, у таких діях є перегляд цінових стратегій елеваторних підприємств із переорієнтацією з короткострокової на довгострокову перспективу та паралельним пошуком мінімізації власних виробничих витрат, в розрахунку на одиницю продукції, через модернізацію потужностей та впровадження цифрових технологій. Починаючи ще з довоєнних часів серед комерційних надавачів послуг поширювалася практика впровадження програм лояльності, що різнилися як за змістом так і глибиною налагодження відносин з діючими та потенційними діловими партнерами. Наразі такі дії набули, ще більшої популярності та почали передбачати не лише бонуси і знижки, а й пропозицію додаткових супутніх послуг. Перспективним напрямом виглядає спрямування зусиль у розвиток транспортних перевезень автотранспортом, коли елеватори формують власний парк зерновозів та надають відповідні можливості постійним клієнтам із значною знижкою, що здійснюють комплексну взаємодію з підприємством. Такі послуги будуть актуальними для дрібних виробників або тих, що працюють із нішевими культурами.

В умовах турбулентності зовнішнього макро- і мікросередовища ведення бізнесу серед аграріїв, що мають обмежені фінансові можливості, зростає запит на інформаційний супровід діяльності, що стосується кон’юнктури профільного та супутніх ринків, прогнозування розвитку явищ та їх впливу, іншого. Таким чином, саме комерційні елеватори можуть стати осередками маркетингового забезпечення розвитку аграрних товаровиробників, пропонуючи їм відповідні послуги. Враховуючи досить низький рівень довіри менеджменту господарств до повноцінних кооперативних ініціатив, підприємства із зберігання зерна можуть запропонувати їм альтернативу, взявши на себе ініціативу акумулювання

запитів на придбання ресурсної компоненти постійними клієнтами та реалізуючи її від свого імені у відповідних постачальників.

Отже, налагодження конструктивної співпраці між виробництвом та складовими логістичної інфраструктури дозволить забезпечити ефективну діяльність всіх зацікавлених сторін на ринку зерна в довгостроковій перспективі.

Стратегія управління корпоративними ресурсами для підвищення конкурентоспроможності підприємств України

Банар О.В., д.е.н., професор
Уманський національний університет

Результати діяльності та рівень використання виробничого потенціалу підприємств багато в чому залежать від раціонального і виправданого використання всіх типів своїх ресурсів. У той же час, в умовах ефективності використання ресурсів традиційно розуміється як оптимальне співвідношення між результатами і витратами на їх досягнення, коли при мінімальних ресурсних витратах забезпечується найбільший результат (ефект). Це поняття ефективності як відносної цінності широко використовувалися в економіці, воно продовжує застосовуватися в економіці змішаного типу, наприклад, на даний момент економіки України. Висока ефективність використання ресурсів підприємства забезпечується ресурсоефективністю стратегії управління.

Методи ефективного стратегічного управління ресурсами, незважаючи на їх широкий розвиток у ринкових відносинах, до цих пір навряд чи сприймаються керівниками вітчизняних бізнес-структур. Більшість з них достатньо добре вивчили стратегії лідерства або диверсифікації, а також інші відомі основні стратегії, але з недовірою сприймати ресурсоефективні стратегії, основним елементом якого є ресурсозбереження у всіх його проявах.

Підприємства в своєму розвитку часто реалізують тільки традиційні організаційно-технічні заходи, які дозволяють економити певні види ресурсів, не

маючи спільних стратегічних умов для економії ресурсів. При цьому стратегічний процес повинен формуватися як взаємодія стратегічного мислення, формальної системи, планування та поточні ситуаційні рішення в структурі бізнесу.

Ресурсна підтримка стратегічної діяльності підприємства може здійснюватися на основі розробки ресурсних стратегій, які сприяють вирішенню таких завдань, як: визначення майбутніх потреб підприємства в необхідних ресурсах; оцінка допустимих ресурсних обмежень і формування прогресивних норм ресурсних витрат; визначення «зон стратегічних ресурсів», можливостей їх використання шляхом балансу між обсягами, складом, часом поставки і динамікою використання; розробка заходів щодо раціонального транспортування, зберігання та використання ресурсів; використання логістичних можливостей для реалізації ресурсних стратегій.

В кожен конкретний період часу узгодження інших видів стратегій з ресурсними є безумовною необхідністю, яка, зокрема, визначає темпи реалізації загальних стратегічних планів і програм. Шляхом моніторингу та аналізу реалізації планів і програм ресурсного забезпечення інших стратегічних планів і програм контролюється і координується система розподілу ресурсів між окремими підрозділами, тобто виконання початкової, початкової функції, яка з самого початку здійснювалася стратегічним управлінням на ранніх стадіях його розвитку [1].

Таким чином, ресурсна стратегія є узагальненою моделлю дій компанії в ЗДР, необхідною для досягнення певних цілей шляхом координації та розподілу ресурсів компанії між окремими сферами її діяльності.

До основних елементів, які необхідно враховувати при розробці ресурсних стратегій, відносяться: розподіл ресурсів; співвідношення, пріоритетів, цілей (проектів), функцій; використання ресурсів (формування результатів); обмеження (стандарти), функції, стимули, пріоритети; поповнення ресурсів (надання стратегій); цілі, структура, обсяги (величина), можливості.

До основних умов формування ресурсоефективної стратегії можна віднести: впровадження передових систем управління споживанням ресурсів та їх постійного розвитку; створення механізмів стимулювання ресурсоенерхів та енергозбереження на підприємствах; удосконалення фінансування та реалізації програм і проектів для ефективного використання всіх видів ресурсів; створення та використання прогресивних техніко-технологічних рішень і матеріалів, що забезпечують якісне підвищення ефективності споживання ресурсів; впровадження на підприємствах системи моніторингу реалізації ресурсозберігаючих програм та заходів відповідальності за їх реалізацію. Концепція ресурсоефективної стратегії повинна міцно увійти в практику вітчизняного управління, що дозволить в майбутньому забезпечити перехід економіки від ресурсно-домінуючого сценарію (який зараз спостерігається) до ресурсозберігаючого та інноваційного сценарію економічного зростання. Підприємства повинні розробляти і реалізовувати комплексні ресурсозберігаючі проекти, які оптимізують споживання всіх видів ресурсів. При цьому стратегічне управління споживанням ресурсів має забезпечуватися дотриманням ряду принципів, які повинні включати: науковий в поєднанні з елементами мистецтва управління; цілеспрямованість стратегічного управління; гнучкість стратегічного управління; єдність стратегічних планів і програм; створення необхідних умов для реалізації стратегії споживання ресурсів (формування сильної організаційної структури, розробка системи мотивації, вдосконалення структури управління) [2].

Стратегічне управління споживанням ресурсів на підприємстві виражається в реалізації наступних п'яти функцій: планування стратегій споживання ресурсів; організація реалізації стратегічних планів; координація дій з реалізації стратегічних цілей; мотивація досягнення стратегічних результатів споживання ресурсів; контроль за процесом реалізації стратегій споживання ресурсів.

Список використаних джерел.

1. Бурий С. А. Формування стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Економіка і держава. 2024. №4. С. 45–49.

2. Дергачова В. В. Сучасні підходи до управління конкурентними перевагами підприємства. Вісник КНЕУ. 2023. №2. С. 120–126.

Психологічні основи формування поведінки платників податків

Барабаш Л.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

Поведінка платників податків – це не лише реакція на економічні стимули чи санкції, а, передусім – результат глибоких психологічних і соціальних механізмів, що сформувалися на перетині трьох ключових психологічних компонент: довіра до влади, соціальні норми та внутрішня мотивація.

Модель «довіра – влада» (вираження довіри до влади) (запропонована Erich Kirchler та співавторами [1]) є однією з центральних у сучасній психології оподаткування. У ній аргументується, що два ключових чинники – довіра до податкових органів і сприймана влада цих органів – визначають форму дотримання податкових зобов'язань: добровільну чи примусову або ж її відсутність [2]. При цьому довіра до податкових органів посилює добровільну поведінку, а влада забезпечує виконання податкових зобов'язань через механізми контролю. А от низький рівень довіри та слабка влада призводять до зниженого виконання платниками податків своїх обов'язків [3].

Важливими факторами, що впливають на формування поведінки платників податків, є соціальні норми, конформність і «податкова мораль». Адже платники не функціонують ізольовано і їхні рішення доволі часто залежать від того, що «роблять інші» та як це оцінюється в суспільстві. Тобто від недекларованих соціальних норм, що зазвичай прийняті в суспільстві як «правила». Неформальні

норми можуть компенсувати або підсилювати ефекти офіційної влади й довіри. І якщо ухиляння від оподаткування вважається прийнятним, то навіть сильна влада не гарантує високої добровільності [4].

Однак найважливішими аспектами формування поведінки платників податків є психологічні: внутрішня мотивація, мораль і передумови їх формування. Відтак існуючі нині економічні моделі, що спираються лише на перевірки та штрафи, можна вважати неповними й обмежено діючими, адже підхід економічної психології показує: податкова поведінка також залежить від ставлень до податків, знань і уявлень про справедливість та наявність можливостей ухилення від податкового обов'язку [1]. Зокрема, дослідження, що розглядає особистісні риси (тип Big Five, HEXACO Honesty-Humility), виявило, що складова чесність/покірність (honesty-humility) суттєво корелює з податковою добросовісністю [5]. При цьому вітчизняні дослідження акцентують увагу на формуванні «економічної свідомості» платників як одного з драйверів податкової культури [6].

В кінцевому підсумку, для формування поведінки платників податків необхідно враховувати перехресні психологічні фактори та використовувати інтегрований підхід до створення моделі податкової системи. Адже вона має враховувати зовнішню (дії влади контрольні заходи, санкції) та внутрішню мотивацію (податкова мораль, особистісні характеристики), соціальні чинники (норми, культура, довіра). При цьому слід мати на увазі, що ефекти цих чинників можуть і будуть взаємодіяти. Й у ситуації, коли податковий режим збуде змінюватися, поведінка платників буде чутливою до комбінацій економічних стимулів і психологічних реакцій. А ще варто брати до уваги наявні когнітивні й емоційні упередження, як-от: упередження підтвердження, ефект фреймінгу, соціальне наслідування тощо.

Для досягнення бажаного результату поведінки платників податків наразі необхідно: з метою нарощення довіри – підвищувати ефективність сервісу податкових органів, формувати баланс між контролем і санкціями та стимулюванням добровільності, аби задіювати не тільки страх, але і бажання

бути «чесним платником»; включати комунікаційні стратегії, що підтримують позитивні соціальні норми та податкову етику; для формування розуміння податків і їх призначення – інвестувати в освітні програми з податкової грамотності, пояснювати, навіщо й чому потрібно платить податки; для створення потужних психологічних передумов – аналізувати психосоціальні підходи в контексті конкретного платника.

Поведінка платників податків значною мірою формується на перетині психології та економіки. Модель довіри – влади, вплив соціальних норм, внутрішня мотивація – усі ці чинники мають вагу і взаємодіють між собою. Тож для України, особливо в умовах трансформацій, важливо впровадити комплексний підхід до стимулювання податкової добросовісності та формування здорової поведінки платників податків: не лише через штрафи та перевірки, але через довіру, освіту, соціальні норми та внутрішню мотивацію.

Список використаних джерел

1. Kirchler, Erich. The Economic Psychology of Tax Behaviour. *The Economic Psychology of Tax Behaviour*. 2007. P. 243. https://doi.org/10.1017/CBO9780511628238

2. Kirchler, Erich & Hoelzl, Erik. Tax Behaviour. Economic Psychology, First Edition. 2017. https://doi.org/10.1002/9781118926352.ch16

3. Олексій Полунін Поведінка платника податків: Пропозиція із розширення моделі «слизького схилу». Психологія і суспільство. № 1-2. 2018. С. 171–86. https://doi.org/10.35774/pis2018.01.171

4. Jin P, Li G, Xiong W. Deterrence or conformity?-An analysis of digital economy taxpayer compliance behavior based on prospect theory. Frontiers in Psychology. 2022. Sep 21. DOI 10.3389/fpsyg.2022.967715 URL: https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2022.967715/full

5. Lukovszki, L., Sipos, N., Rideg, A. et al. Personality aspects of tax compliance. *European Journal of Law and Economics*. 2025. Volume 59. Pages 457–490. https://doi.org/10.1007/s10657-025-09841-3

6. Natalia riabinina Socio-economic consciousness is a key driver of the tax service of Ukraine. *Three Seas Economic Journal.* Publishing House Baltija Publishing. 2021. № 1.P. 65-70 https://doi.org/10.30525/2661-5150/2021-1-11

Перспективи посилення соціалізації податкової системи України

Плющ М.О., здобувач освіти другого (магістерський) рівня
Науковий керівник – к.е.н., доцент Л.В. Барабаш
Уманський національний університет

Соціалізація податкової системи є ключовим чинником забезпечення справедливого перерозподілу доходів, зменшення соціальної нерівності та підвищення добробуту населення. Сучасна модель оподаткування в Україні лише частково виконує соціальну функцію, що проявляється у домінуванні непрямих податків, низькій адресності пільг і відсутності дієвих механізмів підтримки малозабезпечених груп населення [1]. Тому стратегія модернізації податкової системи повинна ґрунтуватися не лише на фіскальних пріоритетах, а й на посиленні її соціально орієнтованого характеру.

Метою посилення соціалізації податкової системи є формування справедливого та економічно обґрунтованого механізму оподаткування, що забезпечує податкову рівновагу між державою, бізнесом і громадянами, а також підвищує роль податків як інструменту соціальної політики [2].

Одним із ключових напрямів реформування є перегляд структури оподаткування на користь прямих податків, зокрема оподаткування доходів, прибутку та майна. Наявний дисбаланс, коли понад 60% податкових надходжень формуються за рахунок ПДВ та акцизів, посилює регресивність системи та непропорційно навантажує бідніші верстви населення [3]. Також важливою складовою є повноцінне запровадження неоподатковуваного мінімуму доходів громадян, що має відповідати фактичному прожитковому мінімуму, а не умовній розрахунковій величині, як нині. Це дозволить зменшити податкове

навантаження на соціально вразливі групи та усунути ситуацію, за якої мінімальна заробітна плата обкладається податком у повному обсязі.

Необхідною умовою побудови соціально орієнтованої податкової системи є адресність пільг. Податкові стимули мають надаватися лише тим групам, які справді потребують підтримки: сім'ям з низькими доходами, людям із інвалідністю, ветеранам, багатодітним сім'ям. Пільги, що не мають соціального спрямування, повинні бути скасовані або трансформовані у загальні економічні інструменти стимулювання [4].

Істотного перегляду потребує спрощена система оподаткування, яка втратила первинну соціальну функцію – підтримку мікробізнесу та самозайнятості та перетворилася на механізм оптимізації податкового навантаження для великого бізнесу [5].

Таким чином, формування соціалізованої податкової системи є не локальною зміною окремих податків, а комплексною трансформацією, яка потребує оновлення податкової ідеології, правових норм та інституційної архітектури. Лише за умови пріоритету соціальної функції податків можливе досягнення балансу між економічним розвитком та зниженням соціальної нерівності.

Список використаних джерел

1. Варналій З.С. Податкова система: теорія і практика. К.: Знання, 2023.

2. Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 № 2755. *Верховна Рада України*: законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 05.11.2025)

3. OECD Tax Policy Review 2024: Global Fiscal Structure Report. Paris: OECD, 2024.

4. Безкревна А.В. Соціальна спрямованість податкової політики: проблеми та рішення. Харків: ХНЕУ, 2022.

5. European Commission. Taxation Trends in the EU – 2024 Report.

Strategic Directions for the Development of Ukraine's Agribusiness under Current Conditions

BLENDA Nataliia, PhD in Economics, Associate professor
Uman National University

The agricultural sector of Ukraine is one of the key components of the national economy, ensuring not only the country's food security but also a significant share of foreign exchange earnings and population employment. Under current conditions, characterized by military aggression, disruptions of traditional logistics chains, volatility in external markets and shifts in climatic conditions, agricultural enterprises are compelled to adapt their development strategies to emerging challenges. This creates an urgent need to formulate comprehensive strategies capable of ensuring operational stability, strengthening competitiveness and facilitating integration into global markets.

The main strategic direction for the development of agribusiness in Ukraine lies in increasing the volume of agricultural production through the introduction of modern technologies for production intensification, taking into account the challenges of wartime and existing resource constraints. Agricultural enterprises should devote particular attention to environmental sustainability and the expansion of organic production. Reducing the use of chemical fertilizers and pesticides, advancing organic and bio-oriented production, and implementing resource-efficient technologies and renewable energy sources ensure not only higher product quality but also the long-term preservation of natural resources. Environmental sustainability promotes the rational use of land, water and energy resources, reduces negative environmental impacts and strengthens the adaptability of agricultural enterprises to climate change. Organic production additionally creates new opportunities for export and for entering markets with high quality standards, which enhances the competitiveness of Ukrainian producers both domestically and internationally.

No less important is the development of the processing industry and the production of goods with high added value. A focus on grain processing, meat and dairy production and fruit and vegetable products makes it possible to significantly increase enterprise profitability and reduce the risks of product losses. In addition, the creation of national brands contributes to shaping the image of a reliable exporter and enhances the competitiveness of Ukrainian goods on global markets [2].

One of the priority directions for the development of agribusiness in Ukraine is the introduction of innovative technologies and digital solutions into the production process. The use of precision agriculture, satellite monitoring and sensor technologies enables the optimization of resource use and the improvement of crop yields. The automation of production processes and the adoption of robotic systems in livestock farming contribute to reducing production costs and enhancing the operational efficiency of agricultural enterprises.

The use of AI-based analytical platforms for yield forecasting and resource planning enables agricultural enterprises to make more informed management decisions and to reduce the risks of losses [3].

Alongside technological modernization, a strategic task is the diversification of sales markets. Under the conditions of the blockade of Black Sea ports and the instability of traditional trade routes, Ukrainian exporters are actively seeking new markets, focusing on countries in Asia, the Middle East and North Africa, and are also increasing supplies to the European Union through railway and river "solidarity corridors". This approach helps reduce dependence on limited routes and ensures the stability of foreign economic activity [1].

Agricultural enterprises also need to strengthen their financial resilience and implement effective risk management mechanisms. Access to concessional lending and grant programs, agricultural risk insurance and the systematic management of economic and climatic risks enable enterprises to plan their development in the long term and to implement innovative projects even under challenging conditions [4].

The development of human capital plays an essential role in ensuring the effective implementation of strategies, as competent, motivated and innovation-

oriented employees are able to adapt quickly to new technologies, effectively apply modern working methods and generate new ideas to enhance productivity. The improvement of employees' qualifications and digital skills, the engagement of young people in the agricultural sector and the development of managerial competencies contribute to increasing workforce productivity and strengthening the overall efficiency of the enterprise.

Thus, Ukrainian agribusiness under current conditions requires a comprehensive strategic approach that integrates technological modernization, market diversification, logistical adaptation, sustainable development, the expansion of processing and value-added production, financial resilience and the development of human capital. The implementation of these strategic directions enables agribusiness enterprises to respond effectively to contemporary challenges, enhance their competitiveness and ensure the sustainable development of the agricultural sector in the long term.

References

1. Black Sea Initiative. UN Trade and Development (UNCTAD). URL: https://unctad.org/global-crisis/black-sea-initiative

2. Bondarenko S., Nikishina O., Zerkina O., Shaposhnikov V. (2024). Transformation of agricultural exports in the context of russian military aggression: structural changes, adaptive mechanisms and global implications. Journal of Scientific Paper «Social Development and Security». 14(3). 116-142.

3. Prokopyshyn O., Polehenka M., Zhydovska N. (2023). "Innovative strategies for the development of Ukraine's agribusiness in the post-war period", Visnyk of Lviv National Environmental University, Series "Economics of Agro-Industrial Complex", 30, pp. 33–37.

4. Tulchinsky R. (2025). Formation of strategy for sustainable development of agricultural enterprises. Economy and society. 77. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6437

Роль обов'язкового страхування у системі соціально-економічного захисту

Білоненко В.О., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Власюк С.А., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

Обов’язкове страхування (ОС) є фундаментальним інструментом фінансової системи, який виконує подвійну функцію: фінансового стабілізатора економіки та гаранта соціального захисту громадян. Його ключова роль полягає у мінімізації негативних макроекономічних наслідків від суспільно значущих ризиків (наприклад, дорожньо-транспортних пригод, професійних захворювань, стихійних лих), перекладаючи фінансове навантаження з державного бюджету та індивідуальних осіб на страхові фонди. Сучасна система ОС в Україні, хоча і є законодавчо закріпленою (ОСЦПВВНТЗ, окремі види медичного та пенсійного страхування), демонструє низку системних проблем, що підривають її ефективність.

З функціональної точки зору, обов'язкове страхування (ОС) має слугувати ефективним фінансовим буфером, що забезпечує безперервність економічних процесів та стабільність соціального захисту. Однак, за висновками провідних науковців [1], головна проблема функціонування системи ОС в Україні полягає у недостатній фінансовій стійкості багатьох страховиків. Цей феномен є результатом низки деструктивних факторів, серед яких найвагомішими є тарифний демпінг (штучне заниження страхових премій для залучення клієнтів), що унеможливлює адекватне формування технічних резервів, та використання непрозорих схем перестрахування з афілійованими компаніями, часто розташованими в офшорних юрисдикціях [2]. Ці практики призводять до систематичного дефіциту ліквідності та капіталу в критичні моменти, наслідком чого є затримка або необґрунтована відмова у страхових виплатах.

Дослідники Метеленко Н., Сіліна І., Жовнір-Василенко К. наголошують, що прямим результатом цих фінансових дисфункцій є ерозія довіри суспільства

до системи обов'язкового страхування [3]. Низька довіра, своєю чергою, знижує стимул громадян до легального страхування, посилюючи проблеми тінізації ринку та зменшуючи загальний збір страхових премій, що створює замкнене коло системної нестабільності.

З інституційної та регуляторної точки зору, для підвищення ролі ОС у соціально-економічному захисті критично необхідна гармонізація національного регуляторного середовища з європейськими стандартами [4]. Ключовим пріоритетом є імплементація принципів Директиви Solvency II, яка є світовим бенчмарком для нагляду за страховою діяльністю. Solvency II встановлює значно жорсткіші вимоги не лише до кількісних показників капіталу (Пиллар I), але й до якості внутрішнього управління та системи ризик-менеджменту (Пиллар II), вимагаючи від страховиків формування внутрішньої моделі оцінки ризиків. Крім того, Директива значно посилює вимоги до публічного розкриття інформації та прозорості (Пиллар III), що є вирішальним фактором для відновлення довіри споживачів.

Перехід до стандартів Solvency II, підкріплений жорстким наглядом з боку Національного банку України, дозволить очистити ринок від недобросовісних гравців, забезпечити адекватне ціноутворення, створити надійні резерви та, зрештою, трансформувати ОС на дієвий та фінансово стійкий механізм соціального захисту [5].

Перспективи розвитку ОС пов'язані з його діджиталізацією (впровадження електронного поліса, автоматизація врегулювання збитків на основі AI та Big Data для мінімізації шахрайства), що підвищить прозорість та швидкість надання послуг. Більш того, розширення переліку обов'язкових видів страхування, включаючи поступове введення накопичувального пенсійного або медичного страхування, може стати потужним механізмом мобілізації внутрішніх інвестиційних ресурсів та посилення фінансової стійкості громадян перед обличчям соціальних ризиків. Таким чином, перетворення ОС на дійсно ефективний інструмент захисту вимагає комплексних законодавчих,

регуляторних та технологічних змін, орієнтованих на захист прав споживача та забезпечення фінансової надійності страхових фондів.

Список використаних джерел

1. Доманчук А. І. Методичний підхід до прийняття управлінських рішень страховими компаніями в умовах невизначеності. Економіка, управління та адміністрування. 2022. № (1(99). 83–92. URL: http://ema.ztu.edu.ua/article/view/254542

2. Шамборовський, Г. (2021). Застосування офшорних схем у податковому плануванні підприємницької діяльності. *Економіка та суспільство.* 2021. (30). URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-49.

3. Метеленко Н., Сіліна І., Жовнір-Василенко К. (2025). Адаптація страхового ринку України до глобальних викликів та євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2025. (71). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-50

4. Тимошик Н. С. Впровадження європейських стандартів у страховий менеджмент України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука": Серія: "Економічні науки".* 2024. №6. URL: https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-6-10061

5. Bulantsov, I. (2024). Bodies and mechanisms of state regulation of the insurance market in Ukraine in the context of European integration. Development Management, 23(4), 34–44. DOI: https://doi.org/10.57111/devt/4.2024.34

Пенсійний фонд України: проблеми та перспективи розвитку

Жарун О.В., доцент

Ткачук Ю.О., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, який здійснює управління солідарною системою пенсійного страхування. За даними ПФУ (2024), на обліку перебуває понад 10,5 млн пенсіонерів, середній розмір пенсії становить 5 536 грн, а співвідношення працюючих до пенсіонерів – 1:1,1,

що створює критичне навантаження на бюджет. Основними джерелами формування коштів є єдиний соціальний внесок (ЄСВ), дотації з держбюджету та надходження від адміністративних послуг.

Серед головних проблем функціонування системи пенсійного забезпечення можна виокремити: дефіцит бюджету ПФУ, тінізацію зайнятості, низький рівень довіри до державних інституцій, повільне впровадження накопичувального рівня, а також значну диференціацію пенсій за регіонами та видами діяльності.

Серед системних проблем варто виділити три основні блоки: фінансовий, демографічний і організаційно-управлінський. Фінансові дисбаланси зумовлені розривом між обсягами надходжень та видатків, що потребує посилення податкової дисципліни та розширення бази платників внесків. Демографічні виклики полягають у зростанні частки осіб старшого віку, що підвищує навантаження на працююче населення. Організаційні недоліки включають недостатній рівень цифровізації та прозорості процесів адміністрування пенсій.

Крім того, війна посилила проблеми функціонування пенсійної системи. За даними UNDP (2024), понад 800 тисяч пенсіонерів були змушені змінити місце проживання, що ускладнило процес виплати пенсій. Водночас зростання видатків на оборону та соціальні виплати створює додатковий тиск на бюджет ПФУ.

Реформування пенсійної системи України має базуватися на принципах фінансової стійкості, справедливості та солідарності поколінь. Серед основних напрямів реформування Пенсійного фонду України доцільно виокремити:
– модернізацію адміністрування ЄСВ і посилення цифровізації облікових процесів;
– поетапне впровадження накопичувального рівня пенсійного страхування;
– розширення участі роботодавців у програмах недержавного пенсійного забезпечення;
– посилення аналітичної та прогнозної функції ПФУ;

– гармонізацію законодавства України із стандартами ЄС у сфері соціального страхування.

Модернізація пенсійної системи неможлива без підвищення рівня фінансової грамотності громадян і розвитку культури добровільних пенсійних накопичень. Важливим напрямом є також інтеграція цифрових технологій, що забезпечить прозорість розрахунків і зменшить корупційні ризики. Впровадження другого рівня пенсійного страхування є ключовим елементом підвищення стійкості системи. Накопичувальна модель дозволяє зменшити навантаження на солідарний рівень і створює можливості для інвестиційного розвитку. Для цього необхідно забезпечити належний рівень захисту прав вкладників, прозорість діяльності недержавних фондів та фінансовий нагляд.

Європейський досвід (OECD, 2024) демонструє ефективність комбінованих моделей, де солідарна та накопичувальна системи взаємодіють у межах єдиного інституційного простору. Україна може адаптувати ці підходи, враховуючи власні соціально-економічні реалії. Пенсійне забезпечення посідає важливе місце у системі соціального страхування та соціального захисту населення, оскільки стосується практично кожного громадянина. Від прозорості механізмів пенсійних відрахувань, зрозумілості та справедливості порядку нарахування пенсій залежить не лише рівень довіри населення до державних інституцій, а й суспільне сприйняття будь-яких реформ у соціальній сфері. Якщо пенсійна політика сприйматиметься як послідовна й економічно обґрунтована, це сприятиме підтримці реформ, у протилежному випадку – може призвести до соціального невдоволення.

Планована реформа солідарної пенсійної системи, яка передбачає перехід до бальної системи розрахунку пенсій, має як переваги, так і недоліки. До позитивних аспектів належить усунення різниці між розмірами пенсій, призначених у різні роки, за однакових умов стажу та заробітної плати, що сприятиме більшій справедливості системи. Для осіб із заробітком на рівні або нижче середнього такий підхід може забезпечити дещо вищий розмір пенсії. Водночас для тих, хто мав вищі доходи, пенсія за бальною системою буде

меншою, що потенційно знижує мотивацію до сплати внесків. Крім того, базовий розмір пенсії може виявитися нижчим за прожитковий мінімум для непрацездатних осіб, що створить додаткове соціальне навантаження на державу.

Для підвищення ефективності чинної пенсійної системи доцільно реалізувати такі кроки:

– запровадити єдиний і справедливий порядок нарахування пенсій для всіх громадян, усунувши систему спеціальних пенсій, що порушує принцип рівності;
– ліквідувати диспропорції в оплаті праці, які мають мультиплікативний ефект і призводять до ще більшої нерівності у пенсійному забезпеченні;
– скасувати обмеження щодо максимальної бази нарахування єдиного соціального внеску;

– посилити заходи щодо детінізації ринку праці.

Таким чином, реформування пенсійної системи України має здійснюватися комплексно, з урахуванням економічних реалій і соціальної справедливості. Подальші наукові дослідження повинні бути спрямовані на вдосконалення механізмів соціального страхування та розроблення ефективних стратегій забезпечення фінансової стійкості пенсійної системи в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Костриця В. І., Бурлай Т. В. Деструкції ринку праці України: чинник соціально-економічних нерівностей і шляхи подолання. Економічна теорія. 2025. № 2. С. 49–82.

2. Лопушняк Г. С. Пенсійне забезпечення в Україні: проблеми та шляхи вирішення. Актуальні проблеми економіки. 2024. № 10. С. 145–152.

3. Писаревська Г. І. Пенсійне забезпечення в Україні: сучасні тенденції та напрями розвитку. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2024. Том 9. № 2. С. 197–201.

The role of marketing in the economic activities of business

O.V. Zharun Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of Entrepreneurship and Business Technologies
A. S. Driha, PhD Student (Third Level of Higher Education, Doctor of Philosophy)
Uman National University

Ukraine's agrarian market runs on the crop calendar: pre-sowing, vegetation, harvesting. Key decisions on seed, crop protection, fertilizers, machinery and service are made within short windows. If communication misses the right time and place, promo spend burns out. This talk explains how digital marketing helps work more precisely, measurably and profitably.

The core idea is simple: marketing is not about "spending the budget", it is an investment that must pay back. You need to know how much it costs to acquire a customer, how much revenue that customer brings over the relationship, and which channels truly move sales. When this is measured, budget decisions become calm and evidence-based, not a matter of belief.

Agriculture has its specifics. Farms are dispersed across regions, part of sales goes through dealers, and much interaction happens offline—on the field, at demo days and trade shows. This complicates accounting and assigning results to activities. At the same time, digital tools create tangible savings: they let you plan campaigns to match "demand windows", work addressably with farmer segments, and avoid broad, wasteful targeting.

For suppliers of seed, CPP, fertilizers and machinery it pays to focus on concrete farms and dealers. Split the market into segments: small farms up to 100 ha, mid-sized 100–500 ha, large 500+ ha, plus distributors and agro-holdings. Each segment needs its own message, arguments and channels. Large farms respond to field demonstrations and economic effectiveness calculations; smaller ones value turnkey solutions and fast support.

For producers selling directly to consumers, build a short path from discovery to order: marketplaces, own website, social media, local points of sale. Results depend on a clear value proposition, reviews and the convenience of checkout. Loyalty programs and communication just before and right after harvest work well, when products are in stock.

Effectiveness measurement must be simple and ongoing. The basic set: customer acquisition cost, revenue per customer per season/year, and conversions along the path "lead → contact → demo/field trial → order → repeat". Add "field" indicators: hectares covered, active dealers, sales cycle length. A small weekly dashboard is enough.

To bring offline and online together, keep an event log: who attended demo days, when trials were run, what follow-up materials were sent, who re-engaged and when. This ties results to season and crop, and budget decisions no longer rely on gut feel.

Modern automation tools are useful where tasks repeat. They help spot demand rising for a crop by region and timing, highlight which farms are more likely to respond now, speed up preparing multiple ad variants, and allocate budget toward channels that generate orders. Common sense stays in charge: every suggestion should be verified with a short test and numbers.

A practical 90-day plan. First, tidy up the data: contacts, leads, sales, region, crop, season—kept in one place. Then fix a simple funnel and seasonal goals. In the first "hot" window, run a few small experiments: different messages for different segments, two or three channels. Review metrics weekly and reallocate budget to what works. At month-end, cut what underperforms and scale the best audience–message–channel combinations.

What to expect with discipline. Over a season or within half a year to a year you can materially raise marketing payback, cut acquisition cost by a fifth to a third, increase repeat purchases and lift conversion from demo to contract. Another benefit is faster preparation of materials and plans thanks to templates and a growing library of examples.

Frequent mistakes to avoid: launching a nationwide campaign with no regional or seasonal targeting; mixing distinct audiences into one mailing list; skipping a follow-up plan after a demo so a prospect is left alone with materials. A season calendar, brief experiment reports and regular conversations with dealers outperform the fanciest commercials.

In sum, agribusiness wins by acting timely and addressably. Digital marketing makes this possible: aligned with the real season, clear for a specific farm, and measurable in money. When a company gets used to weekly numbers and short tests, marketing stops being a lottery and becomes an investment with predictable return.

References

1. Kotler P., Keller K. Marketing Management. 16th ed. Pearson, 2016.

2. Hanssens D.M., Parsons L.J., Schultz R.L. Market Response Models: Econometric and Time Series Analysis. 2nd ed. Springer, 2001.

3. Davenport T.H., Harris J.G. Competing on Analytics: Updated, with a New Introduction. Harvard Business Review Press, 2017.

4. Gupta S., Lehmann D.R. Managing Customers as Investments: The Strategic Value of Customers in the Long Run. Wharton School Publishing, 2005.

5. Fader P.S. Customer Centricity: Focus on the Right Customers for Strategic Advantage. Wharton Digital Press, 2012.

6. Rossi P.E., Allenby G.M., McCulloch R. Bayesian Statistics and Marketing. Wiley, 2005.

7. Brodersen K.H., Gallusser F., Koehler J., Remy N., Scott S.L. Inferring Causal Impact Using Bayesian Structural Time-Series Models. The Annals of Applied Statistics, 2015.

Modern approaches to evaluating the personnel management system of enterprises

Zhernova Ye.V., postgraduate
Ukrainian State University of Railway Transport

At the present stage of economic development, human resource management (HRM) is acquiring particular significance as a pivotal factor in ensuring the strategic advancement of enterprises. In the context of globalization, digital transformation, and intensifying market competition, human capital is increasingly viewed not merely as a resource, but as a strategic asset capable of generating added value, fostering innovation, and enhancing organizational resilience to external challenges.

Within this framework, the assessment of the human resource management system (HRMS) emerges as a critically important managerial tool. It enables the alignment of human capital potential with the strategic priorities of the enterprise by facilitating the identification of strengths and weaknesses in HR processes, optimizing decision-making, improving labor productivity, and cultivating a culture of continuous development. The HRMS assessment serves as a mechanism of strategic control, allowing organizations to respond promptly to environmental changes, adapt HR policies to emerging challenges, and ensure coherence between corporate objectives and employee behavior. Furthermore, it provides a foundation for the development of competency models, motivation systems, training programs, and personnel development strategies, which collectively contribute to the long-term competitiveness of the enterprise.

Contemporary approaches to HRM assessment encompass system-strategic, performance-competency, and digital dimensions. Their integration enables the construction of a comprehensive and qualitative framework for evaluating the effectiveness of personnel management activities.

Primarily, HRM assessment should be conducted with a focus on its contribution to the realization of the enterprise’s strategic goals. This involves: integration with the

business strategy, whereby HR functions are aligned with corporate objectives such as innovation, financial efficiency, and sustainability; systemic analysis that evaluates not only individual HR processes (e.g., recruitment, training, motivation), but also their interrelations and synergistic effects; stakeholder satisfaction assessment, including feedback from senior management, line managers, employees, and external regulatory bodies.

The performance-competency approach emphasizes the evaluation of HRM's impact on organizational competitiveness, innovation capacity, and financial performance. Key instruments within this framework include:

- competency models that facilitate the alignment of employee profiles with job requirements;
- performance management systems that support continuous goal setting, monitoring, and feedback;
- management by objectives (MBO), which is based on the achievement of SMART goals aligned with enterprise-wide targets;
- key performance indicators (KPIs) that provide quantitative metrics for assessing the effectiveness of HR functions.

Digital transformation represents a fundamental contemporary approach to HRM assessment. It offers extensive opportunities for implementing HR analytics (People Analytics), enabling a shift from transactional record-keeping to strategic forecasting. This facilitates the identification of latent behavioral patterns, prediction of personnel-related risks (e.g., turnover), and the adoption of data-driven managerial decisions. Moreover, the automation of data collection and reporting through integrated HRIS platforms significantly enhances the objectivity, efficiency, and precision of HR assessments.

A promising direction in HRM assessment is the application of maturity models, which allow for evaluating the developmental stage of HR functions within an enterprise, determining its capacity for strategic human capital management, and formulating a roadmap for further improvement. For instance, Dave Ulrich [2] introduced the concept of HR as a strategic business partner. His maturity model

outlines the evolution of the HR function through four key roles: administrative expert — focused on documentation, compliance, and transactional processes; employee champion — oriented toward employee needs and motivation; change agent — responsible for facilitating organizational change and shaping corporate culture; strategic partner — actively engaged in the formulation and implementation of business strategy.

The utilization of HRM maturity models constitutes an effective instrument for diagnostics and strategic planning. These models enable a comprehensive audit of the current HR system, identification of critical areas for enhancement, development of a phased transformation roadmap, and alignment of HR strategy with overarching business objectives. Their implementation fosters the transition from operational HR management to strategic HR partnership, thereby enhancing managerial effectiveness, advancing human capital development, and reinforcing organizational sustainability.

At the current stage of development in management practices, there is a growing scientific and practical interest in the development and adaptation of HR maturity models. This trend is driven by their potential as a promising approach to enhancing the quality of human resource management, particularly in the context of digital transformation, global competition, and the increasing need for flexible organizational structures.

Therefore, the assessment of the human resource management system should be carried out as a strategically oriented, analytically grounded, and digitally supported process. This approach not only enhances the effectiveness of HR functions but also ensures the long-term competitiveness of the organization through the development and optimization of its human capital.

References

1. Rao T. HRD Audit: Rejuvenating HR Function for Business Excellence. London: ImprintRoutledge India2024. 342 p.

2. Ulrich D. Human resource champions: The next agenda for adding value and delivering results. Cambridge, MA: Harvard Business Press. 1996. 281 p.

Антикризові фінансові стратегії аграрних підприємств

Заярна В.О.[2] здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Необхідність вивчення антикризових фінансових стратегій аграрних підприємств в умовах воєнного стану є критично високою. Це зумовлено тим, що аграрний сектор виступає стратегічним гарантом внутрішньої продовольчої безпеки України, а також ключовим джерелом валютних надходжень, що підтримує макрофінансову стабільність держави.

Військова агресія Російської Федерації генерує безпрецедентні фінансові ризики для аграрного сектору, які за своєю природою значно перевищують типові економічні чи кліматичні загрози [1].

Дослідники Макалюк І., Кривда О., Лайкова А. класифікують ці ризики як прямі військові втрати та вторинні фінансово-логістичні шоки. Прямі військові втрати включають фізичне руйнування основних засобів (елеваторів, складів, сільськогосподарської техніки) та знищення врожаю на полях унаслідок бойових дій або мінування, що призводить до негайного списання активів та різкого падіння виручки [2]. Вторинні шоки мають не менш руйнівний вплив на фінансову стійкість: сюди належить блокування логістичних ланцюгів (зокрема, морських портів), що спричиняє значне зростання транзакційних витрат на альтернативний експорт (автомобільний та залізничний транспорт) та падіння внутрішніх закупівельних цін [3]. Сукупний вплив цих факторів викликає гострий дефіцит обігового капіталу, необхідного для проведення посівних та збиральних кампаній. Така критична ситуація вимагає від аграрних підприємств не просто адаптації через скорочення витрат, а комплексної розробки та швидкого впровадження нових фінансових моделей виживання та відновлення [4], орієнтованих на диверсифікацію джерел фінансування та посилене управління воєнними ризиками.

[2] Науковий керівник – Непочатенко О.О., д.е.н., професор

Основна мета антикризової стратегії – забезпечення операційної ліквідності та максимізація фінансової стійкості в умовах високої невизначеності. Це досягається через три ключові блоки. Перший – це жорстке управління витратами та перегляд бюджету, що включає відмову від некритичних інвестиційних проєктів, оптимізацію посівної структури на користь менш ризикових культур та посилений контроль за дебіторською заборгованістю. Другий блок – диверсифікація джерел фінансування – є найважливішим в умовах обмеженого банківського кредитування, вимагаючи активного залучення грантів від міжнародних донорів, пільгових державних програм (наприклад, компенсаційних програм), використання форвардних контрактів із передоплатою та лізингу для оновлення техніки без залучення великих кредитів. Третій блок – управління воєнними та фінансовими ризиками – передбачає розробку планів консервації або переміщення цінних активів, а також, де це можливо, страхування майна та врожаю від воєнних ризиків, що є передумовою для залучення приватного капіталу.

Таким чином, успішна реалізація антикризових стратегій дозволяє не лише забезпечити безперервність виробництва в умовах кризи, але й закласти фінансову базу для швидкого повоєнного відновлення, що підтверджує центральне місце даної проблематики в економічній політиці держави.

Список використаних джерел

1. Лісовська О. Демографічні наслідки військової агресії Росії як загроза економічній безпеці України. *Економіка та суспільство*. 2025. (73). URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-106

2. Макалюк І., Кривда О., Лайкова А. (2024). Якісний аналіз ризиків вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. (62). URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-73

3. Сігаєва Т., Місюкевич В., Тимченко А. Логістичне забезпечення міжнародної торгівлі: необхідність та стан в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2023. (54). URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-13

4. Гайдучок Т., Вітер С., Гданська Ю. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення для підвищення ефективності управління фінансовими результатами. *Економіка та суспільство*. 2024. (65). URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-85

Моделі споживчої поведінки домогосподарств та особливості їх формування в Україні

Кірбай Т.В., викладач-стажист, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський національний університет

Споживання є однією з найважливіших сфер ринкової економіки. Адже саме воно визначає тенденції та обсяги обігу товарів у суспільстві. Дії споживачів характеризуються низкою ознак та показників, до яких можна віднести: попит на товари і послуги, структуру споживання, способи використання доходів, споживчі уподобання тощо.

В Україні на структуру споживання впливає низка чинників: рівень споживчих доходів, соціально-економічна диференціація доходів, ціннісні орієнтири й моделі споживання, характерні для українського суспільства. Крім того, на поведінку споживачів впливають такі специфічні чинники, як досвід і стиль життя, сформовані ще за умов централізовано-планової економіки, складна економічна ситуація сьогодення, нові ринкові процеси, що змінюють споживчу поведінку. Національно-психологічні особливості відіграють важливу роль у формуванні споживчої поведінки. Зокрема, властива українцям інтровертність, що спрямована до самоаналізу та внутрішньої зосередженості, сформувалася як адаптивна реакція на історичні обставини. Вона сприяла збереженню культурної самобутності та національної ідентичності в умовах багатовікових зовнішніх впливів. Соціальний статус також впливає на споживчу поведінку. Належність до певного соціально-економічного класу

формує систему цінностей, світогляду та стилю життя споживача, адже соціальний стан визначає рівень можливостей, участь у суспільному житті та доступ до ресурсів і привілеїв, що знаходять своє відображення у щоденних споживчих звичках.

Формування споживчої поведінки залежить не тільки від впливу економічних та психологічних чинників, а й від певних моделей прийняття рішення в середині сім'ї. Класичними моделями можна вважати унітарну та колективну (розподільчу) модель.

Унітарна модель розглядається як єдиний суб'єкт економічного вибору, що має спільну функцію корисності та ухвалює рішення колективно від імені всієї сім'ї. Такий підхід передбачає повну узгодженість інтересів членів домогосподарства, спільне використання ресурсів і єдину систему цінностей. Проте в реальному житті, особливо в умовах сучасного українського суспільства, це припущення є надто спрощеним, адже соціально-економічні зміни, гендерні трансформації та зростання індивідуальної автономії членів сім'ї роблять процес ухвалення рішень більш складним і багаторівневим. Тому, колективна (розподільча) модель вважається найбільш адекватною для сучасної споживчої поведінки. Вона базується на тому, що різні члени домогосподарства мають власні потреби, уподобання та ступінь впливу на розподіл ресурсів. Рішення споживачів формуються як результат взаємодії компромісів та узгодження результату між ними [1]. Використання цієї моделі дозволяє краще відобразити реальність, коли гендерні ролі, доходи, стиль життя змінюються, а рішення про витрати стають більш диференційованими.

Розподіл доходів між членами сім'ї та загальний рівень доходу значно впливає на те, яка модель буде використовуватись: унітарна чи колективна. Якщо домогосподарство має високий рівень доходу та стабільний розподіл ресурсів, буде більша вірогідність реалізації колективної моделі. Адже кожен член сім'ї матиме власні преференції, ресурси розподілятимуться за узгодженим правилом, а рішенням про споживання формуватимуться через внутрішньо сімейні компроміси. На противагу, низькому рівню доходів та економічній

нестабільності, домогосподарствам частіше приходиться функціонувати за унітарною моделлю, обмеживши вплив окремих членів родини на прийняття споживчого рішення.

Дослідження Полякової С. і Когатька Ю. [2] свідчать про те, що споживання українських домогосподарств під час воєнного стану, особливо таких категорій населення як сім'ї з дітьми, сім'ї з інвалідами, та внутрішньо переміщені особи, суттєво змінюють споживчу поведінку. Споживчі потреби почали зростати на харчування, охорону здоров'я та побут. Непріоритетні витрати такі як: ремонт житла, заощадження, валютні покупки, купівля нерухомості почали скорочуватись. Така зміна свідчить не лише про кризові явища, але й про зміну моделі споживчої поведінки домогосподарств з колективної моделі на унітарну.

Фінансові обмеження змушують сім'ї діяти більш консолідовано, концентруючи ресурси на ключових напрямах виживання. Ухвалення рішень зазвичай зводиться до домінування спільного інтересу, у формуванні сімейного бюджету раціональне використання ресурсів виходить на перший план. Паралельно посилюється «захисне споживання» — переорієнтація на товари першої необхідності та мінімізація довгострокових чи ризикових витрат, а також зростає роль найбільш економічно активного члена домогосподарства, який бере на себе відповідальність за оптимізацію бюджету.

Отже, перехід до унітарної моделі має тимчасовий та адаптивний характер. Як свідчать історичні спостереження, домогосподарства повертаються до колективної моделі ухвалення рішень після стабілізації економічного стану країни. Тому сучасні зміни в споживчій поведінці швидше відображають реакцію на надзвичайні обставини, ніж сталу зміну споживчих стратегій. Майбутнє розширення ринку праці, відновлення економічної активності та повернення демографічної стабільності сприятиме поступовому поверненню до багаторівневих моделей прийняття фінансових рішень, притаманних для мирного часу.

Список використаних джерел:

1. Саріогло В., Короткова Д. Models of household consumer behavior: evolution from unitary to collective. Demography and Social Economy, 2023. № 2(50). С. 84–99. URL: https://ojs.dse.org.ua/index.php/dse/article/view/161.

2. Полякова, С., Когатько, Ю. Household expenditures in Ukraine: typology and structural differences. Demography and Social Economy. *Demography and Social Economy*, 2025. Т. 6, № 3, С. 41–59.

Соціально-економічні виклики розвитку підприємств України

Підлубна О.Д., старший викладач
Уманський національний університет

Сучасна економіка України переживає складний період трансформацій, зумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. В умовах воєнного стану, глобальної економічної нестабільності та структурних змін господарської системи особливої актуальності набуває питання подолання соціально-економічних проблем вітчизняних підприємств. Ефективність функціонування суб'єктів господарювання визначає не лише їх конкурентоспроможність, а й соціальну стабільність держави, рівень зайнятості та розвиток національного виробництва.

Економіка України, починаючи з 2022 року зазнала суттєвих втрат унаслідок воєнних дій, руйнування інфраструктури, зниження обсягів виробництва та експорту. Значна частина підприємств зупинила чи скоротила діяльність, особливо у східних та південних регіонах. Водночас спостерігається активізація малого та середнього бізнесу, який адаптується до нових умов, переорієнтовуючи виробництво на внутрішній ринок, військові потреби та сферу послуг. Важливою тенденцією є також цифровізація бізнес-процесів та розвиток дистанційних форм зайнятості.

Функціонування українських підприємств у сучасних умовах супроводжується низкою системних проблем:

- економічні (доступ до кредитів ускладнюється через високі процентні ставки, обмеженість банківського фінансування та нестабільність на валютному ринку; зниження конкурентоспроможності продукції, через застарілу матеріально-технічну базу, низький рівень інновацій та енергоефективності, проблеми з логістикою; адміністрування податків залишається складним, що знижує інвестиційну привабливість бізнесу);
- соціальні (скорочення зайнятості та трудова міграція; погіршення соціального захисту працівників; зниження мотивації персоналу);
- інституційні та управлінські (недосконала система державної підтримки; корупційні ризики; недостатній рівень цифровізації управління.

Для забезпечення сталого розвитку вітчизняних підприємств необхідне комплексне вирішення окреслених проблем шляхом реалізації таких заходів:

1. Фінансово-економічна стабілізація: створення сприятливого інвестиційного клімату; розширення програм пільгового кредитування бізнесу; страхування ризиків та компенсацію транспортних витрат.

2. Інноваційний розвиток: стимулювання впровадження нових технологій та енергоефективних рішень; формування кластерів для бізнесу, науки й освіти.

3. Соціальна відповідальність підприємств: забезпечення гідних умов праці та конкурентної оплати; впровадження програм професійного навчання, перекваліфікації та підтримки внутрішньо переміщених осіб; розвиток корпоративної культури та соціального партнерства.

4. Удосконалення державного регулювання: спрощення дозвільних процедур та звітності; підвищення прозорості у сфері державних закупівель; цифровізація адміністративних послуг для бізнесу.

Таким чином, соціально-економічні проблеми українських підприємств мають комплексний характер і потребують системного підходу до їх вирішення. Основними викликами залишаються нестабільність економічної середовища,

обмежені фінансові ресурси, трудова міграція та низький рівень інноваційного розвитку. Водночас, потенціал українських підприємств є значним: розвиток малого бізнесу, цифровізація, міжнародна підтримка та внутрішня адаптивність створюють передумови для поступового відновлення економіки. Збалансоване поєднання економічних реформ, соціальної відповідальності бізнесу та ефективного державного регулювання стане ключем до стабільного розвитку підприємницького сектору України у післявоєнний період.

Мікрострахування як ефективний інструмент фінансової інклюзії

Пономаренко О.В., викладач, здобувач третього рівня вищої освіти
(доктор філософії)
Уманський національний університет

Мікрострахування доцільно трактувати як дієвий інструмент фінансової інклюзії, оскільки воно поєднує доступність із забезпеченням інституційного доступу до формального фінансового середовища для домогосподарств і мікропідприємств, які традиційно недостатньо охоплені банківськими й страховими послугами. В умовах трансформаційної економіки цей сегмент одночасно виконує функції зниження вразливості до системних шоків та інтеграції вразливих груп у формальні фінансові канали, що підвищує «простежуваність» грошових потоків і якість економічної інформації [1].

Міжнародні підходи конвертуються у практичні критерії інклюзивності, а саме, простий дизайн договорів, прозорі та стандартизовані процедури врегулювання, прийнятна ціна, а також дистрибуція через канали з низькими трансакційними витратами (мобільні платежі, агентські мережі, кооперативи). Саме така конфігурація, на думу науковців, забезпечує зниження бар’єрів доступу та масштабовність охоплення [1]. Емпіричні дослідження підтверджують, що індексні продукти заміщують деструктивні стратегії виживання (вимушений продаж активів, різке скорочення споживання,

перехід у неформальність), таким чином, доступ до страхового захисту асоціюється зі зростанням інвестицій на 15–30% навіть за відсутності шоку та зі зменшенням просідання капіталу під час кризових явищ [2].

Для мікробізнесу наявність покриття знижує ризикову надбавку й полегшує кредитний доступ, переводячи обіг у «простежувані» канали страхової та банківської інфраструктури. У вітчизняних дослідженнях зазначено, що орієнтація на малозабезпечених і МСП, партнерства з кредитними спілками та аграрні пілоти прискорюють заміну готівкового «тіньового» обороту безготівковими платежами [2]. В контексті поведінкових аспектів спостерігається простота умов, швидкість виплат, наявність прозорої апеляційної процедури, що підвищує фінансову грамотність і довіру до формальних інститутів, зменшуючи схильність суб'єктів до повторної тінізації діяльності [2]. Відтак, стабілізація доходів завдяки пом'якшенню шоків підтримує безперервний інвестиційний цикл у сфері освіти, охорони здоров'я та виробництва, що акумулює антибіднісний вплив і знижує міжпоколінну вразливість [4]. В контексті вітчизняних умов, потреби в державній або донорській підтримці, обмеженої платоспроможності та інерції неформальних практик, найперспективнішими чинниками масштабування виступають параметричні аграрні продукти та соціально-медичні програми, здатні швидко продемонструвати відчутну користь на рівні громад і тим самим закріпити інклюзивний ефект мікрострахування [5].

За підсумками проведених досліджень можна стверджувати, що мікрострахування має потенціал виконувати функцію інституційного «моста» між вразливими домогосподарствами та формальним фінансовим сектором. Інклюзивний ефект цього інструмента визначається не стільки масштабом охоплення, скільки якістю продуктового дизайну та ступенем вбудованості у фінансову інфраструктуру. Максимальний соціально-економічний результат демонструють прості параметричні продукти з чітко визначеними ризиками та коротким циклом виплат, інтегровані у вбудовані канали розподілу (мікрокредитні програми, цифрові гаманці, комунальні сервіси). Така

конфігурація переводить грошові потоки у простежувані канали, знижує ризикову надбавку до кредиту, підвищує прогнозованість грошових надходжень і вивільняє ресурс для інвестицій у людський і виробничий капітал.

З регуляторного погляду доцільним є пропорційний підхід, що поєднує тест «цінності для клієнта» (оцінка користі та доступності), мінімальні стандарти розкриття, незалежну медіацію скарг, «пісочниці» для пілотування індексних продуктів і адресні ваучери на частину премії для домогосподарств з найнижчими доходами. Ключовою передумовою ефективності виступає розвиток інфраструктури управління даними (відкриті погодні та супутникові ряди, реєстри договорів і виплат, уніфіковані шаблони даних) у поєднанні з регулярними (у тому числі зворотними) стрес-тестами портфелів.

Для верифікації причинного впливу доцільним є запровадження програми емпіричної оцінки із публічним дашбордом індикаторів (частота вимушеного продажу активів, частка безготівкових операцій, збереження шкільної відвідуваності після шоків, показники формалізації зайнятості). За таких умов мікрострахування перестає виконувати роль суто соціального додатка і набуває статусу ядра політики фінансової інклюзії, забезпечуючи структурне скорочення уразливості домогосподарств і підвищення їхньої економічної спроможності.

Список використаних джерел

1. Александрова М.М. Економічний зміст та роль мікрострахування як елемента соціального захисту. *Ефективна економіка*. №8, 2019. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.8.36

2. IAIS. Issues Paper on Conduct of Business in Inclusive Insurance. 2015. Режим доступу: https://www.iais.org/uploads/2022/01/151111-Issues-Paper-Conduct-of-Business-in-Inclusive-Insurance.pdf

3. Шірінян Л.В. Мікрострахування – новий напрям розвитку страхової діяльності в Україні. *Регіональна економіка*, 2010, №2

4. Hallegatte S. et al. Shock Waves: Managing the Impacts of Climate Change on Poverty. *World Bank*. 2016.

5. Мальований М.І., Прокопчук О.Т., Мальована М.М. Концептуальні засади розвитку програм мікрострахування в Україні. *Збірник наукових праць Уманського НУС*. Випуск 98 Частина 2. С. 29-40

Циркулярна економіка як фактор розвитку малого бізнесу

Ревуцька А.О., к.е.н., доцент
Булгакова Н.В. – магістр спеціальності
С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини»
Уманський національний університет

У сучасних умовах обмеженості природних ресурсів та загострення екологічних проблем циркулярна економіка перестає бути модною концепцією й стає нагальною необхідністю. Впровадження її принципів забезпечує стійку, екологічно орієнтовану економіку, зменшує споживання первинних ресурсів, створює нові робочі місця та підвищує конкурентоспроможність підприємств і держави [1].

Циркулярна модель господарювання передбачає оптимальне використання ресурсів, мінімізацію утворення відходів та формування замкнених виробничих циклів. Малі підприємства завдяки гнучкості та схильності до інновацій можуть стати рушійною силою впровадження циркулярної економіки, здобуваючи економічні, екологічні та соціальні переваги.

Аналіз наукових джерел [1; 2; 3; 4] свідчить, що циркулярна економіка сприяє сталому розвитку підприємств, зниженню виробничих витрат, підвищенню енергоефективності та конкурентоспроможності. Особливо актуальним впровадження циркулярних практик є в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України, коли ефективне використання ресурсів та енергозбереження стають критично важливими.

Основні принципи циркулярної економіки включають reduce – зменшення використання ресурсів, reuse – повторне використання матеріалів та виробів,

recycle – переробку та повторне введення відходів у виробничі процеси. Їх реалізація дозволяє продовжити життєвий цикл продукції, оптимізувати виробничі процеси та забезпечити екологічну безпеку.

Перехід малих підприємств до циркулярної економіки супроводжується низкою викликів: високі початкові інвестиції, технологічні складнощі, необхідність трансформації бізнес-моделей, низька обізнаність суспільства та регуляторні обмеження. Подолати ці бар'єри допомагають державна підтримка, освітні програми, доступ до фінансування, стимулювання інновацій та активне залучення споживачів до сталих практик [3].

Малі підприємства відіграють ключову роль у формуванні локальних замкнених виробничих циклів, випробовують нові технології та бізнес-моделі, створюють робочі місця та підвищують екологічну свідомість споживачів. Їх ефективна взаємодія з великими компаніями, державними інституціями та громадськими організаціями сприяє масштабуванню успішних циркулярних практик [2].

Державні стратегії України, зокрема Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва (2024), створюють умови для впровадження циркулярної економіки, інтеграції українських підприємств у міжнародні екологічні ініціативи та підвищення їх конкурентоспроможності на глобальному ринку. Ініціативи, як-от Альянс стійкості малого та середнього бізнесу України, об'єднують зусилля для розвитку екосистеми підприємництва та підтримки "зелених" інновацій [3].

Отже, циркулярна економіка відкриває широкі перспективи для розвитку малого бізнесу, сприяючи ефективнішому використанню ресурсів, зниженню виробничих витрат, впровадженню інноваційних моделей та формуванню стійкої, екологічно орієнтованої економічної системи. Активне впровадження її принципів у діяльність малих підприємств забезпечує їхню конкурентоспроможність, підтримує сталий розвиток країни та сприяє формуванню нової економічної культури, орієнтованої на раціональне використання ресурсів і збереження навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Нагара М. Б. Циркулярна економіка: генезис, структура, особливості. Економіка та держава. 2021. № 10. С. 68–73. https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.10.68

2. Горбаль Н. І., Ломага Ю. Р. Циркулярна економіка – основа сталого розвитку підприємств. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління". 2022. №1(9). С. 9–24.

3. Мельник О. Г., Злотнік М. Л. Аналізування стану та тенденцій розвитку циркулярної економіки у Львівській області. Бізнес Інформ. 2020. № 2. С. 125–133. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-125-133

4. Приклади впровадження циркулярної економіки в Україні. К.: Центр ресурсоефективного та чистого виробництва, 2024. 44 с.

Greening of Resource Management: Strategic Guidelines for Railway Transport Enterprises

Sarbey S. S., postgraduate
Ukrainian State University of Railway Transport

Rail transport has traditionally been considered more environmentally friendly compared to road and air transportation. However, as a major consumer of energy resources (such as diesel fuel and electricity) and materials (including rails, sleepers, and rolling stock), it leaves a significant environmental footprint. This footprint is manifested in greenhouse gas emissions, waste generation, and land use. In the context of global climate change and European integration processes, the strategy for greening resource management is not merely desirable but a necessary prerequisite for the operation of railway enterprises. Its primary objective is to transition from extensive resource use to a model based on rational consumption and closed-loop cycles.

The strategy for greening resource management in the railway sector represents a long-term, integrated action plan aimed at achieving environmental sustainability through the optimization of energy, material, and natural resource consumption [1]. Its implementation should encompass all levels of enterprise activity (operational, investment, and managerial) and involve systemic changes in technological processes, logistics, procurement, and corporate culture.

The primary strategic priority within the framework of sustainable development in the railway sector is the transformation of energy systems and the progressive decarbonization of operations. This priority is underpinned by the inherently high energy intensity of railway transport, which necessitates a comprehensive rethinking of energy consumption patterns and propulsion technologies. Central to this transformation is the modernization of the traction fleet, with a focus on transitioning from diesel-based propulsion to electric traction. This transition involves the systematic electrification of railway lines to the greatest extent possible, thereby enabling the use of electricity, particularly that generated from renewable sources, as a low-emission alternative to fossil fuels.

In parallel with electrification efforts, the sector is actively exploring and piloting the deployment of innovative traction technologies on non-electrified routes. These include hydrogen fuel cell locomotives and battery-powered units, which offer viable pathways for reducing reliance on diesel engines and mitigating associated greenhouse gas emissions. The integration of such technologies not only diversifies the energy portfolio of railway enterprises but also enhances operational flexibility in regions where full electrification is economically or technically challenging.

From an operational standpoint, the implementation of energy-efficient solutions is gaining momentum. Among these, regenerative braking systems play a pivotal role by capturing kinetic energy during deceleration and feeding it back into the contact network, thereby improving overall energy efficiency. Additionally, the adoption of intelligent train control systems facilitates the optimization of speed profiles and driving modes, contributing to reduced energy consumption and improved scheduling precision. Collectively, these measures form a coherent strategy aimed at minimizing

the environmental footprint of railway transport while maintaining high standards of performance and reliability. The second strategic priority is the development of a circular economy for materials and waste, based on closed-loop principles. This involves establishing production capacities for the regeneration of track superstructure elements − such as rails and sleepers − through grinding, straightening, and reuse. For track repairs, the use of secondary raw materials is encouraged, including recycled ballast and other construction waste. Environmental logistics includes the centralized processing of hazardous waste (such as used oils, filters, and batteries) at specialized facilities. Additionally, priority is given to "green procurement", meaning contracts for materials with a high content of recycled components or those that are easily recyclable.

The third strategic direction involves the development of environmental management and institutional support. This entails the creation of an effective system for managing the environmental aspects of enterprise operations, including certification of all key infrastructure facilities − depots, repair plants, and track maintenance units − according to the ISO 14001 international standard. To ensure transparency and real-time control, an IT platform is being developed for monitoring resource consumption, emission levels, and waste volumes. A crucial component is environmental education for personnel and the formation of a corporate culture of resource efficiency, integrated into training and professional development programs.

An additional strategic priority is water and land policy, aimed at minimizing anthropogenic impact on local ecosystems. Rational water use is implemented through closed-loop water supply systems and treatment facilities at depots and rolling stock washing complexes. To reduce noise pollution, especially in urbanized areas, noise barriers are installed, and technologies are applied to lower noise levels from rolling stock and infrastructure facilities.

Thus, the strategy for greening resource management at railway enterprises constitutes a systemic response to the challenges of the current stage of industry development. Its implementation will not only reduce environmental impact but also ensure efficient resource use, enhance energy and material efficiency, and foster an

environmentally responsible management model. Successful implementation of this strategy requires a combination of technological innovation, regulatory support, and active participation of personnel at all levels, collectively contributing to the sustainable development of Ukraine's railway sector.

Список використаних джерел

1. Панченко Н. Г. Формування стратегії ресурсозбереження на підприємствах залізничного транспорту. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 5 (67). С. 94–99.

Моделі підвищення ефективності торговельних процесів в агросекторі

Соколюк С. Ю., д.е.н., професор
Уманський національний університет

Агробізнес є ключовою складовою економіки багатьох країн, забезпечуючи продовольчу безпеку, створення робочих місць та формування значної частки валового внутрішнього продукту. Його розвиток залежить не лише від обсягів та якості виробленої продукції, а й від ефективності торговельних процесів, що визначають можливості її реалізації як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

Сучасні умови функціонування аграрного сектору характеризуються високою конкуренцією, динамічними змінами споживчого попиту, розвитком міжнародної торгівлі та збільшенням ролі цифрових технологій. Глобалізація ринків відкриває нові можливості для експорту, проте одночасно ставить перед підприємствами серйозні виклики щодо підвищення якості продукції, дотримання міжнародних стандартів та оптимізації логістичних процесів. Цифровізація та автоматизація торговельних операцій створюють умови для більш оперативного управління запасами, прогнозування попиту та скорочення витрат. В умовах таких змін традиційні підходи до організації торгівлі стають

недостатньо ефективними, що зумовлює необхідність впровадження інноваційних моделей управління торговельними процесами.

Інноваційні підходи дозволяють аграрним підприємствам не лише підвищити ефективність комерційних операцій, але й зміцнити конкурентні позиції на ринку, адаптуватися до зміни споживчих вподобань та забезпечити стабільний економічний результат у довгостроковій перспективі [1-2].

Аналіз сучасних торговельних процесів в агросекторі дозволяє виділити три основні моделі управління:

1. **Централізована модель**, яка передбачає контроль і координацію всіх етапів збуту через центральний офіс. Вона дозволяє оптимізувати логістику, зменшити витрати та скоротити втрати продукції.
2. **Децентралізована модель**, що забезпечує автономне управління продажами на рівні окремих підрозділів або регіонів. Це дозволяє швидко реагувати на локальні ринкові зміни та гнучко підлаштовувати стратегії реалізації продукції.
3. **Комбінована модель**, яка поєднує переваги централізованого та децентралізованого підходів. Вона є найбільш гнучкою та ефективною у сучасних умовах, оскільки дозволяє адаптувати управлінські рішення до змінних ринкових умов і обсягів виробництва.

Інноваційні рішення для підвищення ефективності торговельних процесів включають:

- цифровізацію продажів та електронну комерцію;
- автоматизацію обліку та логістики;
- використання аналітичних систем для прогнозування попиту;
- інтеграцію маркетингових каналів для прямого виходу на споживача.

Впровадження таких інструментів дозволяє скоротити час обробки замовлень, знизити втрати продукції та підвищити рентабельність аграрних підприємств.

Отже, впровадження інноваційних моделей торговельних процесів є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності агробізнесу.

Централізовані, децентралізовані та комбіновані моделі, підкріплені цифровими технологіями та аналітичними інструментами, дозволяють оптимізувати реалізацію продукції, ефективно управляти запасами та реагувати на динамічні зміни ринку. Інноваційний підхід сприяє підвищенню ефективності комерційних операцій, скороченню витрат та забезпеченню стабільного економічного результату аграрних підприємств у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Соколюк С. Ю., Прокопчук О.Т., Коротєєв М. А., Жарун О. В., Ролінський О. В. Інноваційні підходи до розвитку торговельного підприємництва в агробізнесі. *Збірник наукових праць Уманського національного університету.* 2025. Випуск 106. Частина 2, С. 277-291. DOI:10.32782/2415-8240-2025-106-2-277-291.

2. Sokolyuk S. Y., Prokopchuk O. T., Cherneha I. I., Tupchiy O. S., Zharun O. V., Korotieiev M. A. Analysis of the Labor Market and Directions for Improving the System of Social Protection and Social Security in Ukraine. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 104, Ч. 2: Економічні науки, С. 202-212. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-104-2-202-212.

Системна оцінка впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на цифрову трансформацію аграрного бізнесу

Тупчій О.С., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
Щербаков В.С., Мовсесян А.Г., здобувачі третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський національний університет

Цифрова трансформація аграрних підприємств виступає не лише сучасним викликом, але й стратегічною передумовою їхньої стійкості, конкурентоспроможності та здатності адаптуватися до мінливого середовища.

Аграрний сектор, як складна відкрита система, функціонує в умовах багатовекторного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, що одночасно формують можливості розвитку та потенційні ризики. Вивчення цих факторів і їхнього взаємозв'язку є ключовим для розробки ефективних механізмів цифрової трансформації бізнес-процесів агропідприємств.

Відповідно до системної парадигми, втрата стійкості економічних систем виникає під впливом загострення протиріч між елементами або підсистемами. У аграрному секторі такі протиріччя посилюються внаслідок технологічних модернізацій, ринкових коливань, трансформації інституційного середовища та кліматичних змін. Нездатність підприємства до своєчасної адаптації стає первинною причиною кризових явищ, тоді як цифрова трансформація є інструментом підвищення адаптивності та формування нових конкурентних переваг.

Цифровізація бізнес-процесів аграрних підприємств передбачає комплексне впровадження сучасних технологій у процеси планування, виробництва, логістики, управління активами, прогнозування та взаємодії зі стейкхолдерами. Фактори, що впливають на ефективність цифрової трансформації, умовно поділяються на зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні), що дозволяє визначити рівень контрольованості та сформувати відповідні управлінські рішення.

До ключових зовнішніх чинників цифрової трансформації аграрних підприємств належать:

Інституційно-регуляторні умови, що охоплюють цифровізацію державних сервісів, впровадження електронного документообігу, посилення вимог до простежуваності продукції, стандарти екологічної відповідальності та інтеграцію до європейських цифрових ринків, формуючи нормативне середовище для аграрного бізнесу.

Ринкова конкуренція, яка відповідно до моделі М. Портера визначає силу конкурентного тиску та змушує підприємства впроваджувати цифрові рішення,

такі як точне землеробство, автоматизовані платформи управління логістикою, цифровий маркетинг та платформні бізнес-моделі.

Технологічні фактори, що проявляються через розвиток IoT, штучного інтелекту, технологій дистанційного моніторингу, дронів, хмарних платформ та сенсорних систем, визначаючи доступність інноваційних цифрових рішень та їх масштабованість у виробничих процесах.

Кліматo-екологічні чинники, пов’язані з підвищенням кліматичної нестабільності, деградацією ґрунтів і водним дефіцитом, що зумовлюють потребу у цифровій аналітиці, моделюванні ризиків, моніторингу стану полів і прогнозуванні врожайності на основі даних.

Соціально-демографічні чинники, які включають скорочення сільського населення, дефіцит кваліфікованих кадрів та зростаючу потребу у дистанційних технологіях управління, що стимулює роботизацію, автоматизацію виробничих процесів і впровадження систем підтримки управлінських рішень.

Зазначені чинники створюють як сприятливі умови для цифрової трансформації, так і потенційні бар’єри, якщо підприємство не володіє достатнім внутрішнім потенціалом для адаптації.

Внутрішні чинники цифрової трансформації визначають реальну готовність підприємства до впровадження цифрових інновацій і включають:

Стратегічну орієнтацію підприємства, за якої цифровізація інтегрується у довгострокові цілі, перетворюючись із технологічного оновлення на механізм формування нових бізнес-моделей, цифрових платформ і партнерських екосистем.

Технологічний рівень розвитку, що проявляється в наявності сучасної техніко-технологічної бази, автоматизованих систем управління (ERP, MIS, CRM, GIS), цифрових технологій збору і обробки даних, які створюють основу для глибокої інтеграції цифрових процесів.

Кадровий потенціал, який характеризується рівнем цифрових компетентностей персоналу, наявністю фахівців нової формації, здатних

працювати з аналітикою, цифровими платформами, даними та інноваційними технологіями.

Організаційна структура, де гнучкі, адаптивні та процесно-орієнтовані моделі управління забезпечують швидке впровадження цифрових інновацій, тоді як жорсткі ієрархічні структури створюють бар'єри та уповільнюють трансформаційні процеси.

Фінансову стійкість, яка визначає можливість підприємства інвестувати у цифрову інфраструктуру, автоматизовані системи, IT-рішення, роботизовану техніку та навчання персоналу. Корпоративну культуру, що відображає готовність підприємства до інновацій, рівень довіри до технологічних рішень, швидкість сприйняття змін і здатність до міжфункціональної взаємодії в умовах цифрового середовища.

Цифрові технології дозволяють агропідприємствам не лише реагувати на зовнішні виклики, але й формувати нові правила гри, змінюючи характер взаємодії з ринком, партнерами та споживачами (табл. 1).

Таблиця 1

Механізм дії зовнішніх і внутрішніх факторів у процесі цифрової трансформації аграрного бізнесу

Група факторів	Механізм впливу на цифрову трансформацію	Наслідки для бізнес-процесів	Приклади прояву
Інституційно-регуляторні	Формування нормативних вимог щодо цифровізації та прозорості	Необхідність переходу на е-документообіг, цифровий аудит	Впровадження аграрного реєстру, інтеграція з Дія.
Технологічні	Доступ до сучасних технологічних рішень і платформ	Автоматизація процесів, підвищення точності рішень	Використання GIS, ERP, дронів, AI для прогнозування врожайності
Ринкові (конкурентні)	Посилення конкурентного тиску та потреби в цифрових перевагах	Скорочення витрат, цифровий моніторинг ланцюгів постачання	Цифрова логістика, Smart Farming
Кліматичні та екологічні	Вимога до точного прогнозування ризиків та управління ресурсами	Використання цифрової аналітики, сталий менеджмент ресурсів	Моделювання кліматичних сценаріїв, сенсорне землеробство
Кадрові та соціальні	Нестача кваліфікованих кадрів та демографічні зміни	Перехід до автоматизації та дистанційного управління	Роботизація операцій, використання платформ агроменеджменту
Внутрішньо-організаційні	Гнучкість управління та готовність до змін	Формування цифрової культури, модернізація структур	Децентралізація управління, agile-моделі

Цифрова трансформація бізнес-процесів аграрних підприємств визначається системною взаємодією зовнішніх і внутрішніх факторів середовища. Її ефективність забезпечується тоді, коли цифрові технології інтегровані у стратегічну модель розвитку підприємства, організаційна структура є адаптивною, а кадровий потенціал – достатнім для впровадження інновацій. Застосування цифрових рішень сприяє зміцненню ринкових позицій підприємства, підвищенню продуктивності та ефективності управлінських рішень, зменшенню ризиків та втрат у виробничо-збутових процесах, а також формуванню нових напрямів створення вартості. Наявність цифрової культури та інвестиційної спроможності дозволяє агропідприємствам своєчасно реагувати на зовнішні виклики, підтримувати економічну стійкість і забезпечувати довгостроковий розвиток в умовах невизначеності та високої турбулентності економічного середовища.

Інновації як ключовий чинник формування конкурентних переваг бізнесу

Свіщенко М.С., здобувачка вищої освіти 31-е групи
Науковий керівник: к.е.н., доцент Тупчій О.С.

У сучасній економічній системі, що відзначається високою динамікою розвитку та глибокими технологічними трансформаціями, інноваційна діяльність посідає провідне місце у формуванні конкурентних переваг підприємств і забезпеченні їх сталого розвитку. Вона охоплює процеси створення, удосконалення та практичного впровадження нових продуктів, технологій, методів виробництва, організаційних рішень і моделей управління. Інновації виступають фундаментом стратегічного розвитку підприємства, забезпечуючи не лише адаптацію до ринкових змін, а й можливість їх випередження, що формує умови для довгострокового зростання, розширення ринкової присутності та зміцнення конкурентних позицій.

У науковому дискурсі інноваційна діяльність розглядається як системний процес трансформації знань, ідей та результатів наукових досліджень у практичні рішення, що створюють економічну, технологічну або соціальну цінність. Вона включає не лише розробку принципово нових рішень, але й модернізацію існуючих технологій, оптимізацію бізнес-процесів, впровадження ефективних організаційних моделей та інноваційних підходів до управління.

Роль інновацій у діяльності підприємств має комплексний характер. Вони сприяють підвищенню продуктивності праці, зменшенню витрат, оптимізації логістичних операцій, розширенню асортименту та покращенню якості продукції. У стратегічній перспективі рівень інноваційної активності визначає здатність підприємства до адаптації, стійкості та стратегічної гнучкості — критично важливих характеристик функціонування в умовах глобальної конкуренції.

Посилення конкурентної боротьби, прискорення поширення технологічних рішень та трансформація споживчих запитів зумовлюють зростання значущості інновацій для бізнесу. Активне впровадження інноваційних підходів забезпечує розширення можливостей розвитку, покращення фінансових показників, оптимізацію операційних процесів, формування доданої вартості та зростання капіталізації бізнесу. У стратегічному вимірі інновації виступають чинником довготривалої стійкості та здатності підприємства ефективно реагувати на виклики технологічного прогресу.

Суттєве значення мають не лише технологічні, але й організаційні та управлінські інновації. Їх упровадження дозволяє формувати нові підходи до координації діяльності, удосконалювати систему мотивації персоналу, підвищувати ефективність використання інформаційних ресурсів та покращувати взаємодію зі стейкхолдерами. Розширення інноваційної складової в управлінні підприємством сприяє підвищенню його гнучкості, виходу на нові ринки та реалізації трансформації традиційних бізнес-моделей.

Ефективність реалізації інноваційних процесів обумовлена поєднанням внутрішніх і зовнішніх чинників. До внутрішніх належать стратегічна орієнтація

підприємства, наявність інноваційного потенціалу, рівень розвитку матеріально-технічної бази, організаційна структура та корпоративна культура. Високий професійний рівень персоналу, його інноваційна спроможність та готовність до змін є ключовими умовами впровадження сучасних технологічних рішень.

Серед зовнішніх чинників визначальними виступають конкурентне середовище, розвиток інституційної інфраструктури, доступ до наукових розробок, інвестиційних ресурсів та технологій, а також вплив глобалізаційних процесів. Висока конкуренція на ринку стимулює підприємства активніше впроваджувати інновації як інструмент збереження та посилення ринкових позицій. Державна підтримка, функціонування інноваційних кластерів і розвинена система науково-дослідних інституцій сприяють активізації інноваційної діяльності та зниженню ризиків реалізації інноваційних проєктів.

Разом із тим інноваційна діяльність характеризується високим рівнем ризику, що пов’язано з неможливістю точного прогнозування її результативності. Основними бар’єрами є значні фінансові витрати, потреба у висококваліфікованих кадрах, складність модернізації виробничих процесів, невизначеність попиту на інноваційні продукти та ризик швидкого копіювання конкурентами. Важливими стримувальними факторами можуть бути також внутрішній опір змінам, недостатній розвиток цифрової культури та обмежена міжфункціональна комунікація.

Таким чином, інноваційна діяльність є системоутворювальним фактором розвитку підприємств у глобальному конкурентному середовищі. Саме завдяки інноваціям формуються джерела конкурентних переваг, забезпечуються темпи економічного зростання та створюються умови для трансформації бізнес-моделей. Підприємства, які реалізують науково обґрунтовану інноваційну стратегію, отримують значні можливості для сталого розвитку й зміцнення ринкових позицій. Інноваційна спроможність виступає ключовим індикатором ефективності управління та вагомим чинником підвищення конкурентоспроможності економіки загалом.

Організація соціальних послуг у територіальних громадах України та зарубіжних держав у контексті порівняльно-аналітичного аналізу

Сокотнюк В.В., здобувачка вищої освіти 21 м-сз групи
Науковий керівник: к.е.н., доцент Тупчій О.С.
Уманський національний університет

Сучасні процеси соціально-економічної трансформації, децентралізації управління та стандартизації публічних сервісів зумовлюють необхідність переосмислення механізмів функціонування системи соціального захисту на місцевому рівні. Територіальні громади стають ключовими суб'єктами реалізації соціальної політики, що актуалізує питання ефективності організаційно-управлінських підходів, ресурсного забезпечення та якості надання соціальних послуг.

Формування системи соціальних сервісів в Україні базується на принципах субсидіарності, індивідуалізації допомоги, адресності та соціального партнерства. Законодавче регулювання здійснюється відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» (2019 р.), яким закріплено типологію соціальних послуг та визначено базові механізми їх фінансування. Практика впровадження показує, що результативність системи є прямо залежною від управлінської спроможності громади, рівня кадрового забезпечення, здатності адаптуватися до демографічних, соціально-економічних та кризових викликів, а також від ступеня розвитку цифрової інфраструктури.

Аналіз стану організації соціальних послуг в українських громадах засвідчує наявність суттєвих міжтериторіальних диспропорцій. Найбільш поширеними проблемами є недостатня фінансова база місцевих бюджетів, обмежений кадровий потенціал працівників соціальної сфери, несистемність міжвідомчої взаємодії та низький рівень застосування цифрових інструментів для оцінки потреб населення. Інституційно слабкі громади переважно

демонструють реактивну модель управління, що орієнтована на фактичне задоволення запитів, а не на попередження соціальної уразливості.

Міжнародна практика свідчить про ефективність систем, у яких муніципалітети виступають координаторами соціальної підтримки, а надавачами послуг є державні, громадські та приватні організації. У країнах Європейського Союзу переважає модель інтегрованих соціальних послуг, де ключове значення має індивідуальна оцінка потреб отримувача (case management) та мультисекторальне співробітництво. У Північній Європі домінує концепція соціального партнерства, за якої третій сектор виступає повноцінним учасником механізму соціальної підтримки, а в Польщі ефективно застосовується модель співфінансування соціальних ініціатив приватним бізнесом у межах локальних договірних платформ.

В Україні процес адаптації таких механізмів перебуває на етапі розвитку. Практика соціального замовлення має фрагментарний характер, цифрова інтеграція соціальних баз даних здійснюється вибірково, а процеси соціального супроводу найчастіше обмежуються інформуванням та реєстрацією звернень. Простежується низький ступінь застосування попереджувальних заходів соціальної підтримки, концентрація ресурсів на постфактум компенсаційних моделях та слабка аналітична основа управлінських рішень.

Інституційна спроможність територіальних громад у формуванні ефективної системи соціальних послуг посилюється за умови впровадження концепції соціального інжинірингу, цифрової трансформації сектору, застосування інструментів ризик-орієнтованого прогнозування та диверсифікації джерел фінансування. Ефективність надання соціальних послуг значною мірою залежить від переходу від адміністративних функцій до моделі стратегічного управління із чітким визначенням соціально-економічної результативності.

Соціальні послуги у територіальних громадах України є одним із ключових інструментів формування соціальної стабільності, оздоровлення демографічної ситуації та зміцнення людського капіталу. Проте на сучасному етапі їх

організаційно-ресурсне забезпечення не відповідає європейським стандартам, що вимагає інституційного переосмислення моделі управління соціальною сферою на місцевому рівні.

Системи надання соціальних послуг у країнах ЄС і скандинавської групи характеризуються вищим рівнем автономії, проактивності та технологічної інтеграції порівняно з українською моделлю, у якій домінує адміністративний і реактивний характер соціальної роботи (табл. 1). Основними напрямами адаптації української практики до європейських стандартів є:

- впровадження принципів case management та раннього соціального втручання;
- цифрова трансформація процесу обліку та моніторингу отримувачів послуг;
- посилення міжсекторального партнерства, зокрема із залученням недержавних організацій;
- перехід від компенсаційної моделі до стратегічної системи соціального інвестування;
- перепідготовка фахівців та запровадження професійної сертифікації соціальних працівників.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика моделей організації соціальних послуг

Критерії	Україна	Європейський Союз (Центр та Західна Європа)	Скандинавська модель (Швеція, Данія, Норвегія)
Рівень децентралізації	Часткова децентралізація, повноваження передані громадам, але значна залежність від державного бюджету	Висока автономія муніципалітетів, фінансування на місцях	Дуже висока децентралізація, муніципалітети – ключовий розпорядник
Джерела фінансування	Місцеві бюджети + державні субвенції; слабка участь НГО і бізнесу	Багатоканальне фінансування: муніципалітети, страхові фонди, приватні постачальники	Податкова модель держави добробуту: високі соціальні внески, бюджет громади

Роль муніципалітету	Переважно адміністрування та реєстрація звернень	Координація, управління контрактами, стратегічне планування	Повна відповідальність за соціальне забезпечення та раннє втручання
Механізм надання послуг	Реактивний (надання після отримання запиту)	Проактивний, базується на оцінці потреб	Превентивний, спрямований на попередження соціальної вразливості
Case management (індивідуалізація)	Переважно відсутній або використовується пілотно	Частково застосовується, залежно від країни	Повсюдно застосовується як основний механізм
Участь недержавного сектору	Епізодична, 3–5 % послуг	Партнерська модель, 20–30 % послуг	Висока участь: до 40 % – недержавні та громадські організації
Цифровізація соціальних процесів	Фрагментарна, залежить від ресурсу громади	Цифрові кабінети, онлайн-оцінка потреб, захищені бази	Повна інтеграція, соціальний супровід через електронні системи
Система моніторингу та аудиту якості	Внутрішній контроль, часто формальний	Інституційний контроль, зовнішня експертиза	Багаторівневий аудит: муніципалітет, держава, громадськість
Професійна підготовка кадрів	Низька, переважно безперервна післядипломна освіта	Акредитовані освітні програми, фахові стандарти	Високі вимоги до кваліфікації, обов'язкова сертифікація
Орієнтація системи	Соціальна підтримка у відповідь на запит	Соціальне забезпечення, інтеграція	Соціальне інвестування та розвиток людського капіталу

Адаптація міжнародних практик можлива за умови впровадження системи програмно-цільового фінансування, цифрового моніторингу потреб населення, посилення міжвідомчої взаємодії, розвитку фахової компетентності соціальних працівників та розширення партнерства з недержавними структурами. Оптимальною моделлю організації соціальних послуг у територіальних громадах є інтегрована, клієнтоцентрична система із застосуванням принципів case management, що забезпечує індивідуалізацію підтримки, своєчасність реагування та ефективне використання ресурсів.

Сутність і механізм організації збутово-логістичних процесів у аграрному бізнесі

Тяжченко М.І., здобувач вищої освіти 21 м-пт групи
Науковий керівник: к.е.н., доцент Тупчій О.С.
Уманський національний університет

Система збуту та розподілу сільськогосподарської продукції є ключовим елементом функціонування аграрного підприємства, що визначає результативність його господарської діяльності, ефективність використання виробничих ресурсів та рівень конкурентоспроможності на ринку. Процеси збуту охоплюють комплекс заходів, спрямованих на забезпечення реалізації товарної продукції, встановлення взаємовідносин із покупцями, формування попиту та управління продажами. Натомість процеси розподілу мають логістичний характер і передбачають раціональне переміщення продукції від виробника до споживача з урахуванням оптимізації транспортних витрат, збереження якості та мінімізації втрат.

У науковій літературі сутність процесів збуту трактується як цілеспрямована діяльність підприємства щодо доведення виробленої продукції до кінцевого споживача. Вона включає маркетингову аналітику, розробку каналів реалізації, управління ціноутворенням, договірну роботу, комунікації зі стейкхолдерами та формування товарної політики. Розподіл, у свою чергу, розглядається як логістичний процес, що забезпечує фізичне переміщення продукції, оптимізацію складських операцій, управління транспортом, формування логістичних маршрутів і забезпечення простежуваності товару.

Особливість аграрної продукції полягає в її сезонності, коротких термінах зберігання, високій чутливості до умов транспортування та залежності від кліматичних умов. Це потребує формування адаптивної системи збуту та логістики, здатної до оперативного реагування на ринкові зміни. Ефективність збутово-розподільчих процесів значною мірою залежить від застосування

цифрових технологій, інтеграції агрологістичних платформ, використання GPS-моніторингу, систем прогнозування попиту та управління ланцюгами постачання (Supply Chain Management).

Збутова діяльність може реалізовуватися через прямі та опосередковані канали. Прямі продажі забезпечують вищий рівень контролю, зниження транзакційних витрат та більшу маржинальність, проте потребують значних організаційних і маркетингових зусиль. Натомість використання посередників дозволяє підприємству розширити ринок збуту та прискорити реалізацію продукції, але супроводжується зниженням рівня впливу на кінцеву ціну та ризиком втрати ринкової автономії.

Раціональна система розподілу передбачає комплексне поєднання маркетингового та логістичного підходів, що дозволяє формувати стійкі канали реалізації, підвищувати якість обслуговування споживачів та скорочувати операційні витрати. Використання логістичних центрів, холодових ланцюгів, контрактної логістики та цифрових платформ управління вантажопотоками сприяє оптимізації розподільчих процесів і зменшенню ризиків втрати товарної якості.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика каналів збуту сільськогосподарської продукції

Канал збуту	Характер взаємодії зі споживачем	Переваги	Недоліки
Прямий (виробник → споживач)	Безпосередній контакт між виробником і кінцевим споживачем	Максимальний прибуток, формування власного бренду, зворотний зв’язок зі споживачем	Обмежене охоплення ринку, потреба в маркетингу та логістиці
Через торговельних посередників (фермерські ринки, магазини)	Опосередкований продаж через роздріб або гуртових посередників	Ширше охоплення ринку, швидка реалізація	Зниження маржі, залежність від посередника
Гуртовий збут (оптові покупці, трейдери)	Взаємодія через закупівельні компанії, заготівельні пункти	Оперативне вивільнення продукції,	Втрата контролю над ціною, низька прибутковість

		мінімальні витрати на збут	
Електронна комерція (інтернет-магазин, маркетплейси, агроплатформи)	Онлайн-взаємодія зі споживачем або бізнесом	Розширення географії збуту, прогнозованість попиту, цифровий облік	Потреба у цифровій компетенції, ризики логістики
Кооперативний збут (через аграрні кооперативи)	Об’єднана реалізація продукції декількох виробників	Економія на масштабі, спільна логістика, доступ до ринків	Розподіл прибутку, складність координації
Контрактний збут (довгострокові контракти з переробниками, мережами)	Договірна співпраця між виробником і великим покупцем	Гарантований збут, планування виробництва	Жорсткі вимоги до якості, залежність від покупця

Як видно з табл. 1, прямі та електронні канали збуту характеризуються найвищим рівнем маржинальності та контролю над ціноутворенням, однак потребують високої цифрової компетентності та маркетингових витрат. Натомість гуртовий та контрактний збут забезпечують швидку реалізацію продукції та нижчі транзакційні витрати, але обмежують вплив виробника на ринкову ціну.

Таким чином, процеси збуту та розподілу сільськогосподарської продукції повинні розглядатися як інтегрована система, в основі якої лежить маркетингово-логістична взаємодія, орієнтована на створення доданої вартості, забезпечення економічної стійкості та формування довгострокових конкурентних переваг. Підвищення ефективності збутово-розподільчих процесів можливе за умови впровадження цифрових інструментів управління, розвитку партнерських ланцюгів поставок, диверсифікації каналів реалізації, покращення договірної політики та активного використання агромаркетингових стратегій.

СЕКЦІЯ 4. МІСЦЕ ТА РОЛЬ МАРКЕТИНГУ В ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток e-commerce у сфері агробізнесу України: потенціал і бар'єри

Качмар О.М., магістр 11м-ма група
Науковий керівник – Корман І.І., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

У сучасних умовах цифровізації і глобалізації бізнес-процесів сектор агробізнесу України перебуває у стані активної трансформації. Зокрема канал електронної комерції (від англ. e-commerce) стає важливим інструментом для виробників, розподільників та споживачів аграрної продукції. Він дозволяє розширювати ринки збуту, скорочувати ланцюги постачання, підвищувати гнучкість бізнесу.

Електронна комерція (e-commerce) — це комплекс бізнес-моделей і процесів, що здійснюються через Інтернет-платформи, включно з продажем товарів/послуг, маркетинговою взаємодією, логістикою і фінансовими трансакціями. [1] У контексті агробізнесу e-commerce означає можливість для виробника або агропідприємства комерціалізувати продукцію або послуги (насіння, добрива, агротехніку, агропослуги, кінцеві продукти) через онлайн-канали без або з мінімальними посередниками.

Світові тенденції демонструють, що аграрні платформи, маркетплейси, прямі канали (farm-to-consumer) набувають поширення. Україні в цьому сенсі надано нові можливості.

Для агробізнесу ключовими теоретичними аспектами є: ланцюг створення вартості, де цифровий канал може скоротити проміжні ланки; маркетинг-комунікація через цифрові платформи (веб-сайти, соцмережі, мобільні застосунки); цифрова логістика і фінансові рішення (онлайн-платежі, мобільні

гаманці); вплив регіонального та інституційного середовища (регулювання, інтернет-інфраструктура).

Дослідження показують, що в Україні e-commerce розвивається як один із механізмів адаптації бізнесу в умовах цифрової трансформації. [2]

Аграрний сектор України має великі переваги для впровадження цифрових каналів збуту: велика кількість виробників, можливість виходу на нові ринки (як внутрішні, так і зовнішні); зростання споживання цифрових каналів і зміна поведінки споживачів (в тому числі у напрямку онлайн-покупок).

Український ринок e-commerce має тренд росту і створює нові можливості, серед яких можна виділити скорочення транзакційних витрат (виробник може прямо взаємодіяти із споживачем, зменшуючи кількість проміжників); підвищення прозорості й конкурентоспроможності (онлайн-канал дозволяє демонструвати якість, сертифікації, відгуки); розширення географії збуту (підприємства із сільських чи віддалених районів мають доступ до національних або міжнародних ринків через інтернет-платформи). [3]

Крім того, в аграрному секторі можливе використання інновацій (IoT, блокчейн, аналітика даних) для ефективного управління онлайн-торгівлею. Таким чином, потенціал можна вважати значним — проте він розкривається лише за умови подолання відповідних бар’єрів.

Незважаючи на потенціал, існує низка значущих бар’єрів, що стримують розвиток e-commerce в агросекторі України (Рис. 1).

На підставі виявлених можливостей і перешкод пропонуються такі рекомендації для стимулювання розвитку e-commerce в агробізнесі України. По-перше, посилення цифрової інфраструктури за рахунок розвитку інтернет-покриття у сільській місцевості, створення цифрових платформ для аграріїв. По-друге, підвищення цифрової грамотності через навчальні програми для фермерів і агропідприємців з тем e-commerce, онлайн-маркетингу, логістики. По-третє, інтеграція технологічних рішень, а саме CRM/ERP-системи, аналітика даних, мобільні додатки для управління продажами. Важливим також є створення галузевих онлайн-маркетплейсів для агропродукції (державна чи приватно-

державна ініціатива може створити платформу «фермер-споживач»); та підтримка держави - надання субсидій/грантів на цифрові рішення, логістичні хаби, стандартизація агропродукції для онлайн-торгівлі.

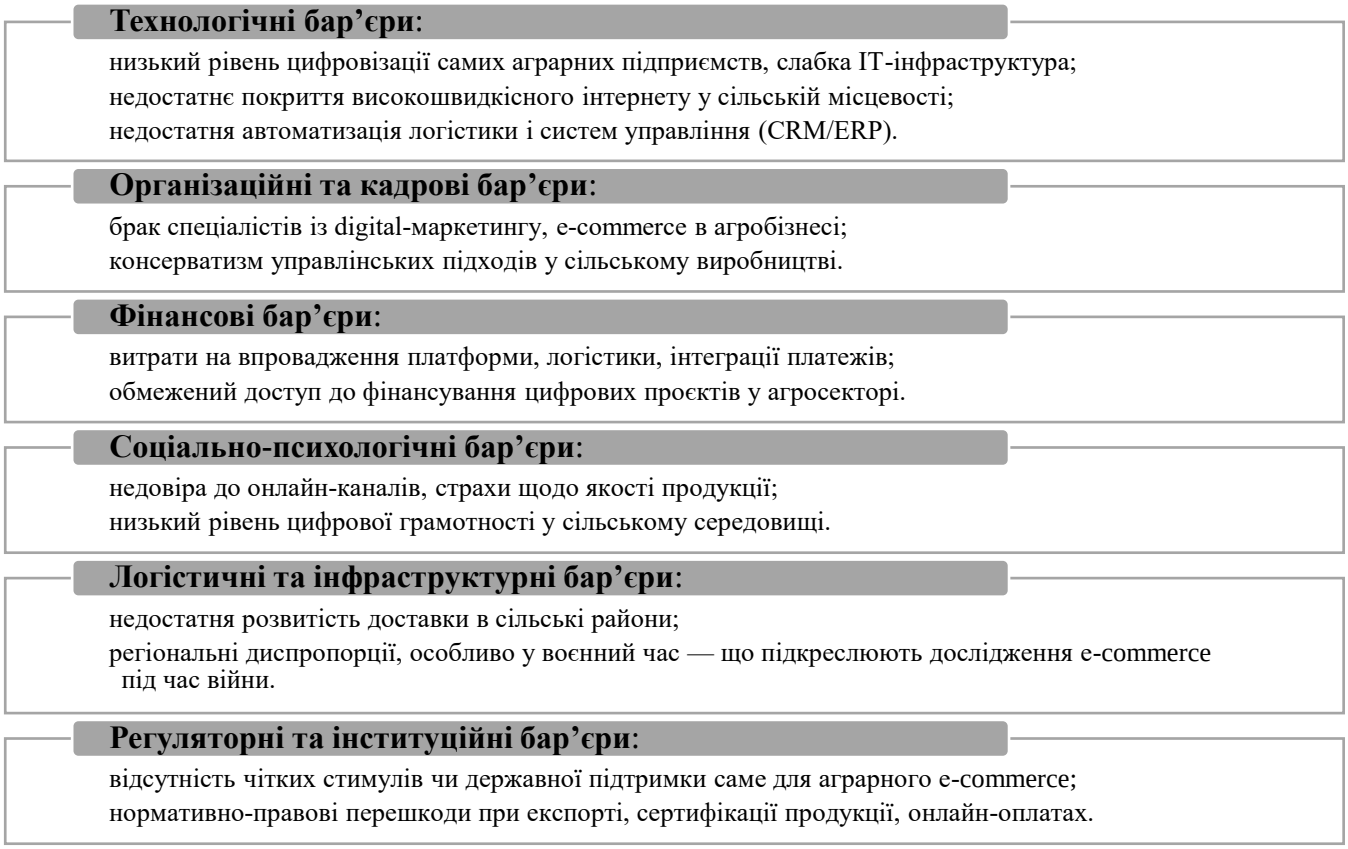

Рис. 1. Бар'єри, що стримують розвиток e-commerce в агросекторі України

З огляду на особливості воєнного часу, цифрова трансформація аграрного сектору набуває ще більшої ваги — вона стає не просто можливістю, а необхідністю.

Список використаних джерел

1. Khoma, I., & Kostiuk-Pukaliak, O. (2017). Importance of e-commerce in the development of economy and business. *Economics, Entrepreneurship, Management*, 4(2), 15-22. YRL: https://doi.org/10.23939/eem2017.02.015

2. Бурка, Б. О., Шкода, М. С. Розвиток електронної комерції в Україні за умов цифрової трансформації, мобільних технологій та економічної нестабільності, спричиненої військовими діями. *Журнал стратегічних*

економічних досліджень, №(6), 2025, С. 8–17. URL: https://doi.org/10.30857/2786-5398.2024.6.1

3. Мацьків Г., та Райтер Н. (2023). Тенденції розвитку електронної комерції. *Вісник Львівського національного екологічного університету. Серія «Економіка АІК»* , (30), 163–169. URL: https://doi.org/10.31734/economics2023.30.163

Маркетингові інструменти формування споживчої лояльності на ринку безлактозної продукції в Україні

Корман І.І., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

Ринок безлактозної продукції в Україні перебуває у стадії формування: частина асортименту складається з імпортних позицій, проте спостерігається й нарощування вітчизняних розробок технологій виготовлення безлактозних молочних продуктів. Попит на такі продукти визначається як медичними показами (лактозна непереносимість), так і трендами здорового харчування, етичними чи екологічними уподобаннями споживачів. Збереження та підвищення лояльності клієнтів у цій ніші має критичне значення для конкурентоспроможності виробників і мереж роздрібної торгівлі. [1]

Дослідження показують, що ринок низьколактазних і безлактозних молочних продуктів в Україні поки що невеликий за номенклатурою (близько сотні товарних позицій), при цьому істотну частку асортименту становлять імпортні продукти. Сегменти кефіру, сметани і кисломолочних напоїв мають помітну частку у формуванні асортименту безлактозних продуктів. Водночас вітчизняні розробки технологій безлактозних кисломолочних продуктів поступово з’являються на ринку. [1]

Генетичні та епідеміологічні дослідження в Україні показують, що частина населення має фенотип/симптоми лактозної непереносимості, але частота варіює залежно від регіону й методології оцінки; отже ринковий потенціал визначається не тільки медичною потребою, а й інформаційною доступністю та культурними харчовими звичками. [2]

Серед маркетингових досліджень українських продуктів харчування та молочних брендів виділяють роль брендингу, trade-marketingy та цифрових каналів у формуванні довіри й лояльності споживачів. Крім того, елементи соціальної відповідальності та освітні комунікації (просвітницькі кампанії щодо користі і безпеки продукту) підвищують сприйняття та готовність до повторних покупок. [3]. Після узагальнення літератури й ринкових практик пропоную систему інструментів, згрупованих у шість блоків (Рис.1).

Продуктова політика	розширення асортименту з урахуванням форм вживання, забезпечення якості й сертифікації, смакових варіантів.
Цінова політика	гнучкі механізми ціноутворення: акційні пакети, сабскрипційні моделі для регулярних покупців, мультиупаковки зі знижками.
Торговельний маркетинг і мерчандайзинг	виділені полиці, інформаційні стенди, дегустації в мережах, співпраця з аптечними мережами та health-stores.
Комунікації та цифровий маркетинг	омніканальні кампанії: SEO/контент про лактозну непереносимість і переваги продукту, таргетовані соціальні мережі, використання QR-кодів на упаковці з ДСТУ/інформацією про склад, рецепти, рекомендації дієтолога.
Програми лояльності	програми з накопиченням балів, персоналізовані пропозиції (з урахуванням частоти купівель), багаторівневі програми з ексклюзивом (ранній доступ до новинок, купони на безкоштовну доставку).
Соціальна відповідальність та просвітництво	програми підтримки людей з проблемами харчування, спонсорство інформаційних кампаній, екологічна упаковка.

Рис. 1. Маркетингові інструменти формування споживчої лояльності [4, 5]

Отже, для підвищення лояльності споживачів безлактозної продукції виробникам і рітейлу доцільно впроваджувати чітке маркування із позначкою «без лактози» та QR-кодом для інформування різних вікових груп, активізувати освітні кампанії у співпраці з дієтологами та нутриціологами, розвивати програми лояльності з накопичувальною системою балів і персоналізованими пропозиціями, застосовувати інструменти trade-маркетингу – дегустації, інформаційні стенди, оптимізацію викладки товарних позицій у торговельних мережах, а також розширювати асортимент за рахунок дитячих і функціональних лінійок та використання інноваційних форматів упаковки.

Ринок безлактозної продукції в Україні має потенціал для зростання, але потребує комплексних маркетингових рішень, що поєднують продуктову інновацію, просвітницькі комунікації, trade-marketing і систему лояльності. Для формування стійкої споживчої лояльності ключові напрями — прозоре інформування про властивості продукту, зручні й вигідні програми утримання покупців, та активна цифрова присутність брендів. Реалізація запропонованої моделі дозволить підвищити частоту повторних покупок і зменшити відтік споживачів у конкурентні (імпортні або рослинні) сегменти.

Список використаних джерел

1. Юдіна Т., Серенко А. Формування вітчизняного ринку безлактозних та низьколактозних молочних продуктів. *Товарознавство. Технології. Інженерія*. 2021. Том 38. №2, С. 33-43. URL: https://doi.org/10.31617/tr.knute.2021(38)03.

2. Федота О., Бабалян В., Борозенець В., Пузік Н. Вивчення генетичних аспектів непереносимості лактози серед населення та пацієнтів з переломом стегна на сході України. *ScienceRise: Medical Science*. 2021. №4 (37). С. 29-33. URL: https://doi.org/10.15587/2519-4798.2020.209143

3. Sak T., Lialiuk, A., Mylko I., Savchuk Y. Brand value on the Ukrainian dairy market: innovative assessment methodology and development of marketing strategies. *Economics. Innovative and Economics Research Journal*, 2024. .№12 (3). Pp. 133-152. URL: https://doi.org/10.2478/eoik-2024-0043

4. Болгова Н. В., Розробка технології безлактозного кисломолочного продукту. *Науковий вісник ТДАТУ.* 2024. Вип.14. Том 1. С. 133-152. URL: https://doi.org/10.2478/eoik-2024-0043

5. Головань, О., Олійник, О., Маркова, С. та Олійник, М. Теоретичні та методологічні підходи до управління лояльністю в умовах цифрової трансформації. *Менеджмент та підприємництво: тенденції розвитку.* 2024. № 2 (28). С. 61-75. URL: https://doi.org/10.26661/2522-1566/2024-2/28-05

Штучний інтелект у маркетингових дослідженнях: переваги та ризики

Бринько А. М., студентка 31-ма групи
Науковий керівник – Корман І.І., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

Сучасний маркетинг дедалі більше спирається на цифрові технології, серед яких особливе місце займає штучний інтелект (ШІ). Розвиток алгоритмів машинного навчання, аналітики великих даних і генеративних моделей створює нові можливості для вдосконалення процесів маркетингових досліджень. В умовах інформаційного перевантаження компанії прагнуть не просто збирати дані, а швидко перетворювати їх на знання — інсайти, здатні підвищити конкурентоспроможність бізнесу. ШІ уможливлює це через автоматизацію аналізу споживчої поведінки, прогнозування попиту, оптимізацію рекламних стратегій.

Штучний інтелект у маркетинговій аналітиці охоплює інструменти машинного навчання, обробки природної мови, візуального розпізнавання та прогнозного моделювання. Понад 40 % компаній у світі вже використовують алгоритми ШІ у функції маркетингових досліджень [1].

В Україні активне впровадження ШІ спостерігається у сфері електронної комерції та фінансових сервісів. Так, Rozetka застосовує алгоритми для аналізу

відгуків споживачів та прогнозування сезонності попиту, Monobank використовує ШІ-моделі для персоналізації комунікацій і поведінкової аналітики, а Nova Poshta — для оптимізації клієнтського досвіду та визначення рівня задоволеності користувачів [2].

Таким чином, штучний інтелект у маркетингових дослідженнях не лише підсилює аналітичну функцію, а й змінює підхід до розуміння поведінки споживачів.

Переваги та ризики використання ШІ в маркетингових дослідженнях подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Переваги та ризики використання штучного інтелекту в маркетингових дослідженнях

Переваги використання штучного інтелекту в маркетингових дослідженнях	Ризики та виклики використання штучного інтелекту в маркетингових дослідженнях
Автоматизація збору та аналізу даних. Алгоритми ШІ здатні обробляти великі масиви неструктурованих даних — коментарі, соціальні медіа, пошукові запити. Це дає змогу отримувати оперативні інсайти у реальному часі.	**Етичні та правові аспекти.** Використання персональних даних створює ризики порушення конфіденційності. Європейський регламент GDPR та українське законодавство вимагають прозорості обробки даних, що ускладнює автоматизовані аналітичні процеси [5].
Покращення точності прогнозів. Машинне навчання дозволяє моделювати споживчі патерни та прогнозувати поведінку з високою точністю. Наприклад, інструменти Google Trends і Meta AI допомагають аналізувати тренди ринку, зменшуючи ризик неправильного таргетингу [3].	**Алгоритмічна упередженість (bias).** Якщо модель навчена на неповних або викривлених даних, результати можуть бути неточними, що призводить до неправильних маркетингових рішень.
Персоналізація маркетингових комунікацій. Завдяки ШІ можлива побудова гіперперсоналізованих пропозицій — від індивідуальних знижок до адаптації контенту під конкретного користувача. Це підвищує рівень залученості та лояльності аудиторії [4].	**Непрозорість моделей («чорна скринька»).** У складних ШІ-системах іноді неможливо пояснити, як саме отримано певний результат. Це створює ризик недовіри до аналітики серед менеджменту та споживачів.
Оптимізація витрат часу та ресурсів. Автоматизація досліджень дозволяє компаніям зменшити витрати на традиційні опитування, фокус-групи чи ручний аналіз даних, що особливо актуально для малого та середнього бізнесу.	**Залежність від технологічних рішень.** Надмірна автоматизація може призвести до втрати творчого підходу у формуванні маркетингової стратегії, що є важливою частиною професійної інтуїції маркетолога.

В умовах воєнного стану та трансформації споживчого ринку українські компанії використовують ШІ не лише для комерційних цілей, а й для суспільно корисних ініціатив. Так, аналітичні платформи, що працюють з великими даними, допомагають відстежувати гуманітарні потреби, тренди волонтерських рухів і зміну поведінки споживачів у кризовий період [6]. Це демонструє потенціал ШІ як інструменту соціально-відповідального маркетингу, орієнтованого не лише на прибуток, а й на суспільний добробут.

Отже, штучний інтелект відкриває нову епоху маркетингових досліджень, де швидкість, точність і глибина аналізу набувають безпрецедентного рівня. Водночас використання цих технологій вимагає етичного підходу, прозорості алгоритмів і поєднання аналітичних можливостей машин з людською креативністю.

Для українських компаній інтеграція ШІ у маркетингові дослідження є не лише технологічним трендом, а й стратегічною необхідністю для адаптації до динамічних умов ринку.

Список використаних джерел:

1. Chintalapati, S., Pandey, S. Artificial intelligence in marketing: A systematic literature review. *Journal of Business Research*, 2021, № 124, P. 389-404. DOI: 10.1016/j.jbusres.2020.10.042.

2. Бойко В. В. Використання інноваційних технологій у маркетингових дослідженнях українських компаній. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, 2023, № 2, с. 45-52.

3. He, W., Zha, S., & Li, L. Social media competitive analysis and text mining: A case study in the pizza industry. *International Journal of Information Management*, 2013, №33(3), P. 464-472.

4. Kumar, V., Dixit, A., Javalgi, R. Digital transformation and marketing: AI-driven personalization. *Journal of Marketing Analytics*, 2021, № 9(2), P. 73-86.

5. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council (General Data Protection Regulation). Official Journal of the European Union. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng

6. Дослідження споживчих настроїв в умовах війни: аналітика Kantar Ukraine, 2023. URL: https://www.kantar.com

Стратегії цифрового B2B-маркетингу для українського бізнесу

Макушок О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується значними викликами, серед яких особливе місце займають повномасштабна війна та глобальна діджиталізація. Ці фактори кардинально трансформували умови функціонування B2B-ринку, змушуючи компанії переосмислювати традиційні підходи до маркетингу та шукати інноваційні шляхи забезпечення стійкості бізнесу. Актуальність дослідження зумовлена потребою у розробці ефективних стратегій цифрової трансформації, спрямованих на створення стабільних клієнтоорієнтованих моделей у складних умовах сучасного бізнес-середовища.

Проблематика цифровізації B2B-маркетингу знаходить активне висвітлення у вітчизняних та міжнародних наукових дослідженнях. Аналіз сучасної літератури дозволяє виокремити кілька ключових напрямів дослідження. Згідно з даними IT-асоціації України, більшість вітчизняних B2B-компаній значно збільшили інвестиції в цифрові інструменти протягом останніх років, що свідчить про визнання їх критичної важливості для бізнес-процесів [1].

Сучасні маркетингові дослідження демонструють зростання ролі контент-маркетингу як ефективного інструменту залучення та утримання клієнтів у B2B-сегменті [2]. Особливу увагу дослідники приділяють потенціалу штучного інтелекту в маркетинговій діяльності, зокрема можливостям його використання для створення персоналізованих комунікацій та автоматизації аналітичних процесів [3].

Міжнародні організації, серед яких OECD, відзначають, що українські малі та середні підприємства ще не повною мірою реалізували свій цифровий

потенціал, що зумовлено низьким рівнем цифрової грамотності, обмеженим доступом до фінансування та дефіцитом кваліфікованих фахівців [4]. Таким чином, існуючі дослідження констатують загальні тенденції, але потребують поглибленого аналізу ефективності конкретних стратегій саме в умовах української кризи.

Для досягнення мети дослідження використано комплексний методологічний підхід, що включає структурно-функціональний аналіз для вивчення компонентів клієнтоорієнтованих маркетингових моделей, порівняльний аналіз для оцінки ефективності різних цифрових стратегій, статистичне узагальнення для інтерпретації даних щодо динаміки цифровізації бізнесу в Україні, а також моделювання для формування практичних рекомендацій щодо впровадження цифрових трансформацій.

Проведений аналіз свідчить про значне прискорення темпів цифровізації українського бізнесу. Згідно з останніми даними, кількість компаній, що активно використовують цифрові сервіси, демонструє стійке зростання, що особливо вражає в умовах триваючих кризових явищ [5]. Детальний аналіз галузевої структури цифровізації дозволив виявити лідерів серед яких домінують суб'єкти господарювання у сфері інформаційних технологій, гуртової та роздрібної торгівлі. Такі галузі як сільське господарство та будівництво демонструють позитивну динаміку, однак відстають у темпах цифрових перетворень.

Інтеграція сучасних платформенних рішень становить технологічну основу для реалізації інших стратегій цифрової трансформації. Досвід українських компаній свідчить, що впровадження таких систем дозволяє не лише автоматизувати рутинні операції, але й забезпечити цілісність інформаційного простору для прийняття ефективних управлінських рішень.

Однак успішність цифрових трансформацій значною мірою залежить від подолання системних обмежень. Серед основних бар'єрів виявлено недостатній рівень цифрової компетентності керівників підприємств, дефіцит кваліфікованих спеціалістів з цифрових технологій, а також обмежений доступ до фінансових ресурсів для інвестування в інноваційні рішення.

Результати дослідження підтверджують, що цифрова трансформація B2B-маркетингу становить стратегічний імператив для забезпечення конкурентоспроможності українських компаній у сучасних умовах. Найбільш ефективними виявилися стратегії, що поєднують персоналізацію комунікацій, орієнтацію на клієнтський досвід, використання даних для прийняття рішень та інтеграцію сучасних платформенних рішень.

Для масового впровадження цих підходів необхідна реалізація комплексних заходів державної підтримки, що включають розвиток програм цифрової освіти для підприємців, створення механізмів фінансового стимулювання цифровізації, підтримку вітчизняних розробників програмних рішень та інтеграцію цифрової політики в загальнодержавні стратегії економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Digital Tiger: the Market Power of Ukrainian IT research for 2024. Режим доступу: URL: https://surl.li/zmxtzr (дата звернення: 04.11.2025).

2. Stephanie Stahl 7 Things B2B Content Marketers Need in 2023 [New Research] Режим доступу: URL: https://surl.li/svhmqq (дата звернення: 04.11.2025).

3. Хрупович С., Мазур О., Сливяк О. Технології використання штучного інтелекту у B2B маркетингу. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2024. Вип. 330 (3). С. 354-357.

4. Digital Transformation of Business and the Role of SMEs in Ukraine. OECD. 2024. Режим доступу: URL: https://surl.li/mgxbev (дата звернення: 04.11.2025).

5. Український бізнес на 44% більше користується цифровими сервісами: аналітика ринку та перспективи розвитку. Marketing UA. 2024. Режим доступу: URL: https://surl.li/whqrrm (дата звернення: 04.11.2025).

6. Digital Transformation of Business and the Role of SMEs in Ukraine. OECD. 2024. Режим доступу: URL: https://surl.li/ozmtop (дата звернення: 04.11.2025).

Соціальний маркетинг у системі формування позитивного іміджу аграрного підприємства

Пенькова О.Г., д.е.н., професор
Уманський національний університет

В умовах зростання конкуренції на аграрних ринках формування позитивного іміджу підприємства виступає ключовим чинником забезпечення його стратегічної стійкості та ринкової легітимності. Сучасна практика свідчить, що традиційні маркетингові підходи, зосереджені переважно на виробничій ефективності та економічних показниках, поступово втрачають свою результативність у довгостроковій перспективі. Натомість, споживачі та інші стейкхолдери дедалі більше орієнтуються на цінності соціальної відповідальності, екологічності виробництва, етичності бізнес-поведінки та внеску підприємств у розвиток місцевих громад.

У цьому контексті соціальний маркетинг постає не лише як інструмент комунікаційної підтримки іміджу, а як стратегічна парадигма, що інтегрує соціальні, етичні та економічні цілі аграрного бізнесу. Його застосування сприяє формуванню довіри, лояльності та соціального капіталу, що перетворюються на важливі нематеріальні активи підприємства. Для вітчизняних аграріїв значення соціального маркетингу зростає в умовах євроінтеграційних процесів, коли соціальна складова господарської діяльності розглядається як невід'ємний елемент корпоративної стратегії та критерій репутаційної відповідності європейським стандартам ведення бізнесу.

Соціальна відповідальність ефективно виконує роль маркетингового комунікаційного інструменту, коли її перетворюють із сукупності «добрих справ» на системно спроєктовані повідомлення про цінності та поведінку підприємства для ключових стейкхолдерів. Йдеться не лише про інформування, а про керування змістом, джерелом і каналами комунікації: прозорі меседжі щодо цілей і результатів ініціатив, релевантні носії (локальні медіа, соцмережі,

звіти, зустрічі з громадами), а також переконливі докази впливу (KPI про зайнятість, екологічні ефекти, підтримку громад). Така архітектоніка комунікації зменшує скепсис, підсилює довіру й лояльність, а у підсумку – підтримувальні поведінкові реакції (вибір постачальника, інвестиційна прихильність, рекомендації), що перетворює КСВ на актив бренду та складову іміджевої диференціації агропідприємства [1].

Партнерство агропідприємства з місцевими громадами працює як механізм акумуляції соціального капіталу, який перетворює КСВ-ініціативи на відчутну маркетингову цінність: зростають довіра й лояльність до бренду, посилюється легітимність дій у «очах» стейкхолдерів, скорочуються трансакційні витрати взаємодії (доступ до земельних ресурсів, логістики, трудових резервів), а також підвищується готовність громади до співтворення рішень (кооперативи, локальні ланцюги збуту, еко-проєкти). Емпіричні дослідження [2] демонструють, що соціальний капітал у спільнотах підсилює участь у КСВ-програмах, знижує невизначеність, стимулює обмін знаннями та «ефект згуртованості» – саме ці чинники конвертуються в репутаційну премію бренду та більш прихильну поведінку стейкхолдерів (участь, позитивні відгуки, рекомендації), якщо ініціативи будуються як довгострокові партнерства, а не разові благодійні акції.

Соціальний маркетинг підсилює репутаційну стійкість агропідприємства – здатність зберігати позитивні оцінки стейкхолдерів за умов шоків і невизначеності – через системну комунікацію про соціальні ініціативи, прозорі докази їхнього впливу (KPI, аудити, сертифікації) та довгострокові партнерства з ключовими групами (громади, працівники, покупці, інвестори). Коли КСВ-програми інтегровані у маркетингову комунікацію (контент-план, меседжі, звітність), вони формують надлишок довіри й «буфер очікувань», який знижує чутливість до криз та інформаційних ризиків, водночас посилюючи іміджеву диференціацію. Емпіричні дані для агросектору підтверджують, що вищий рівень соціальної відповідальності пов’язаний із кращими репутаційними оцінками і, опосередковано, з економічними результатами – зокрема, для

великих аграрних холдингів у Чехії виявлено позитивний зв’язок орієнтації на КСВ з іміджем/репутацією та показниками активів [3].

Попри значний потенціал, використання соціального маркетингу в системі формування позитивного іміджу аграрного підприємства супроводжується низкою обмежень та ризиків. Передусім, існує загроза поверхневого або декларативного підходу, коли соціальні ініціативи виконують радше роль рекламних кампаній, ніж реальних програм сталого розвитку. Це підриває довіру стейкхолдерів та завдає репутаційних втрат у довгостроковій перспективі. Крім того, у багатьох аграрних підприємств спостерігається обмежена ресурсна база для системного впровадження соціальних проєктів, що ускладнює їх масштабування й моніторинг результативності. Додатковими викликами є низький рівень комунікаційної компетентності персоналу, слабка інтеграція соціального маркетингу у стратегічні бізнес-процеси та нестача стандартизованих критеріїв оцінки ефективності у контексті аграрної галузі.

Отже, застосування соціального маркетингу сприяє зміцненню довіри, соціального капіталу та репутаційної стійкості агропідприємств, що стають нематеріальними активами конкурентоспроможності у глобалізованому ринковому середовищі. Водночас його ефективність визначається не кількістю реалізованих ініціатив, а їхньою автентичністю, сталістю та інтеграцією у стратегічні комунікації підприємства. Для українських аграріїв це особливо актуально в умовах євроінтеграції, коли соціальна відповідальність розглядається як маркер цивілізованості бізнесу та фактор довгострокової конкурентної переваги.

Список використаних джерел

1. Steiner, B., Makarenko, I., & Yuhai, K. (2024). Transparency of sustainability disclosure in agri-food value chain management: Mapping the scientific landscape. *Problems and Perspectives in Management, 22* (4), 268–287.

2. Rudito, B., Famiola, M., & Anggahegari, P. (2023). Corporate Social Responsibility and Social Capital: Journey of Community Engagement toward

Community Empowerment Program in Developing Country. *Sustainability, 15*(1), 466.

3. Šimpachová Pechrová, M., & Šimpach, O. (2024). Corporate social responsibility and the relationship to stakeholders in large agricultural holdings in the Czech Republic. *Agricultural Economics – Czech*, *70*(4), 155–164.

Маркетинг у соціальних мережах: тренди розвитку

Разумова Г. В., д.е.н., професор,
Миронова М. Д., здобувач вищої освіти,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Сучасний етап розвитку цифрової економіки характеризується фундаментальною трансформацією ролі соціальних мереж у структурі маркетингових комунікацій. Із допоміжних каналів для дистрибуції контенту вони перетворилися на інтегровані бізнес-екосистеми, що поєднують функції медіа, платформ для взаємодії зі спільнотами, інструментів клієнтської підтримки та повноцінних майданчиків для електронної комерції [1].

Одним із найбільш визначальних трендів є глибока інтеграція технологій штучного інтелекту (ШІ) у SMM-стратегії. ШІ виходить за рамки автоматизації відповідей і стає ядром процесу гіперперсоналізації контенту. Цей процес передбачає адаптацію інформаційного наповнення цифрових платформ відповідно до індивідуальних інтересів, уподобань та поведінки конкретного користувача [3]. Алгоритми машинного навчання аналізують масиви даних, включаючи історію переглядів та демографічні характеристики, для демонстрації високорелевантного контенту вузьким сегментам аудиторії в режимі реального часу [4]. Водночас, інструменти генеративного ШІ активно застосовуються для створення адаптивних текстів та візуальних матеріалів, оптимізації графіків публікацій та прогнозування ефективності кампаній, що

дозволяє маркетологам вивільнити ресурси для вирішення стратегічних завдань [6]. Однак, такий рівень персоналізації піднімає нові етичні виклики, пов'язані з конфіденційністю даних та межами алгоритмічного впливу [3].

Водночас, на противагу технологізації, спостерігається чіткий запит на автентичність та «людяність» брендів. Споживачі демонструють виражену втому від надмірно редагованого, «глянцевого» контенту, що призводить до пріоритетизації прозорості та щирості в комунікаціях [4]. Бренди, які активно демонструють реальне життя компанії, «залаштункові» процеси та не бояться визнавати помилки, формують вищий рівень довіри. Акцент у SMM зміщується від механічного накопичення підписників до формування активних, лояльних спільнот, де користувачі відчувають свою причетність до цінностей бренду [1].

У цьому контексті еволюціонує і ринок інфлюенсер-маркетингу. Згідно з дослідженнями українського ринку, відбувається чіткий відхід від практики разових рекламних інтеграцій на користь довгострокових стратегічних колаборацій [2]. Рекламодавці все частіше обирають нішевих мікроінфлюенсерів, чия аудиторія є меншою за обсягом, але значно більш лояльною та залученою. Пріоритетом стає якісна, нативна інтеграція продукту, що відповідає цінностям блогера та його аудиторії [7]. Паралельно зростає вага контенту, створеного самими користувачами, який функціонує як потужний інструмент соціального доказу та сприймається аудиторією як чесна, неупереджена рекомендація, що часто є ефективнішим за пряму рекламу [8].

Окремо слід виділити стрімкий розвиток соціальної комерції (Social Commerce) як самостійного інструменту цифрової економіки [5]. Межа між соціальними мережами та платформами електронної комерції практично стирається. Провідні платформи активно впроваджують інтегрований функціонал («shoppable posts», нативні вітрини), що дозволяє користувачам здійснювати покупки, не залишаючи додаток [1]. Ключовим фактором ефективності стає синергія соціальної взаємодії та транзакцій; алгоритми платформ просувають контент (відгуки, огляди лідерів думок), який підвищує рівень довіри та безпосередньо впливає на споживчу поведінку, прискорюючи

прийняття рішення про покупку [5]. Це трансформує SMM із інструменту залучення трафіку на повноцінний канал прямих продажів.

Маркетинг у соціальних мережах у 2024-2025 роках розвивається у напрямку синергії технологій та автентичної взаємодії. Успіх брендів залежить від їхньої здатності збалансувати використання ШІ для гіперперсоналізації, зберегти щирість комунікації, ефективно інтегруватися в екосистеми інфлюенсерів та користувачів, а також використовувати нові інструменти соціальної комерції для скорочення шляху клієнта до покупки.

Список використаних інформаційних джерел

1. Глобальні тренди соціальних мереж 2025: дослідження HubSpot. Медіа Inweb. 2025. URL: https://theinweb.media/globalni-trendy-soczialnyh-merezh-2025-hubspot/

2. IAB Ukraine та Inweb дослідили ринок influencer marketing в Україні за 2024 рік. The Inweb Media. 2025. URL: https://theinweb.media/iab-ukraine-ta-inweb-doslidyly-rynok-influencer-marketing-2024/

3. Персоналізація контенту сучасних онлайн-медіа: виклики та перспективи. Grail of Science. 2024. № 4. URL: https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/2579

4. SMM 2024 - тренди, які не можна ігнорувати. https://www.google.com/search?q=Up7mountains.com.ua. 2024. URL: https://up7mountains.com.ua/blog/smm-trendy-v-2024-rotsi

5. Соціальна комерція як інструмент цифрової економіки: поняття та характеристики. Фінансово-кредитні системи: ефективність та стабільність. 2024. URL: https://periodicals.karazin.ua/fcs/article/download/24569/23561/

6. Тенденції SMM для бізнесу на 2024-2025 роки. Inseed.marketing. 2024. URL: https://www.google.com/search?q=https://inseed.marketing/uk/blog/tendenciyi-smm-dlya-biznesu-na-2024-2025-roki/

7. Тенденції та ефективність інфлюенс-маркетингу: як співпрацювати з блогерами. Promodo. 2024. URL: https://www.promodo.ua/blog/inflyuens-marketing-yak-pidibrati-blogeriv-dlya-efektivnih-kolaboraciy

8. UGC vs Інфлюенсер-маркетинг: що обрати бренду у 2025 році? Ugc-create.com. 2025. URL: https://ugc-create.com/blog/14

Інтеграція маркетингу та логістики в управлінні ланцюгами поставок як фактор формування лояльності споживачів

Семенда О.В., к.е.н., доцент кафедри маркетингу
Уманський національний університет

У сучасних умовах глобалізації ринків та зростання конкуренції підприємства шукають нові підходи до формування стійких конкурентних переваг. Одним із ключових напрямків стає інтеграція маркетингу та логістики в рамках управління ланцюгами поставок (Supply Chain Management). Ця інтеграція дозволяє не лише оптимізувати операційні процеси, але й створювати додану вартість для споживача, що безпосередньо впливає на формування споживчої лояльності. Традиційно маркетинг і логістика розглядалися як окремі функціональні сфери підприємницької діяльності. Однак сучасна бізнес-практика демонструє, що саме їх синергія забезпечує максимальне задоволення потреб споживачів через своєчасну доставку якісної продукції за оптимальною ціною [1].

Концепція інтегрованого управління ланцюгами поставок базується на координації всіх учасників процесу створення споживчої цінності – від постачальників сировини до кінцевого споживача. Маркетинг у цій системі виконує функцію ідентифікації потреб ринку та формування ціннісної пропозиції, тоді як логістика забезпечує фізичну реалізацію цієї пропозиції через

ефективне управління матеріальними, інформаційними та фінансовими потоками.

Ключовими елементами інтеграції вважаються [2-4]:

- координація попиту та пропозиції на основі маркетингових прогнозів, що дозволяє забезпечити відповідність продукту ринковим потребам;
- оптимізація рівня запасів відповідно до очікувань споживачів, щоб уникнути надлишків чи нестачі товарів;
- синхронізація виробничих та дистрибуційних процесів, забезпечуючи своєчасність у доставці товарів;
- забезпечення прозорості інформаційних потоків вздовж всього ланцюга поставок, що критично важливо для ефективного управління та прийняття рішень.

Таким чином, інтегроване управління ланцюгами поставок сприяє більш ефективному функціонуванню всієї системи, покращуючи обслуговування клієнтів та знижуючи витрати.

Лояльність споживачів формується на основі позитивного досвіду взаємодії з брендом, що включає не лише якість продукту, але й процес його придбання та отримання. Інтегроване управління маркетингом та логістикою впливає на споживчу лояльність через кілька механізмів [5]:

по-перше, забезпечення доступності товару - ефективна логістична система, керована маркетинговими даними про поведінку споживачів, дозволяє підтримувати оптимальний рівень запасів у потрібних місцях та в потрібний час, мінімізуючи випадки відсутності товару на полицях;

по-друге, скорочення часу виконання замовлення - інтеграція маркетингових та логістичних процесів дозволяє прискорити цикл замовлення через попередню обробку даних про споживчі переваги та оптимізацію маршрутів доставки;

по-третє, персоналізація логістичних послуг - маркетингова сегментація споживачів дозволяє диференціювати логістичний сервіс відповідно до

очікувань різних груп клієнтів – від економ-доставки до експрес-варіантів з додатковими опціями;

по-четверте, підвищення рівня сервісу - інтеграція забезпечує можливість відстеження замовлення в режимі реального часу, гнучкість у виборі способів доставки та зручність повернення товарів, що формує позитивний досвід споживача.

Успішна інтеграція маркетингу та логістики вимагає створення відповідних організаційних структур та впровадження сучасних інформаційних технологій. Ключовими інструментами є системи управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM), системи планування ресурсів підприємства (ERP) та спеціалізовані платформи управління ланцюгами поставок (SCM) [6].

Важливим є формування крос-функціональних команд, які об’єднують фахівців з маркетингу та логістики для спільного планування та прийняття рішень. Це дозволяє долати функціональні бар’єри та створювати інтегровані процеси, орієнтовані на споживача. Особливе значення має аналітика даних, яка дозволяє виявляти закономірності споживчої поведінки та використовувати їх для оптимізації логістичних процесів. Предиктивна аналітика дає можливість прогнозувати попит та превентивно реагувати на зміни ринкової ситуації.

Серед основних викликів інтеграції маркетингу та логістики слід виділити необхідність значних інвестицій в інформаційні технології, складність координації великої кількості учасників ланцюга поставок, опір організаційним змінам з боку персоналу, а також потребу в кваліфікованих фахівцях з міждисциплінарними компетенціями.

Перспективи розвитку пов’язані з впровадженням технологій штучного інтелекту для автоматизації прийняття рішень, використанням блокчейну для підвищення прозорості ланцюгів поставок, розвитком омніканальної логістики та впровадженням принципів сталого розвитку в управління ланцюгами поставок.

Отже, інтеграція маркетингу та логістики в управлінні ланцюгами поставок є ключовим фактором формування споживчої лояльності. Вона

створює додаткову цінність через доступність товарів, швидке виконання замовлень, персоналізований сервіс та поліпшення споживчого досвіду. Реалізація підходу потребує організаційних змін, впровадження ІТ-технологій та корпоративної культури міжфункціональної співпраці.

Список використаних джерел

1. Семенда О.В., Корман І.І., Макушок О.В. Синергія маркетингового та логістичного управління у розвитку бренду та каналів розподілу. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління.* 2025. №18. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-18-04-07

2. Supply Chain Coordination (2024). *Meegle.* URL: https://www.meegle.com/en_us/topics/office-skills/supply-chain-coordination

3. End-to-End Supply Chain Integration: Breaking Down Silos (2025). URL: https://www.goarmstrong.com/resources/end-to-end-supply-chain-integration-breaking-down-silos/

4. Кісільов О. І., Бедрій Д. І. Концептуальна модель інтегрованого управління бізнесом в умовах відновлювальної економіки. *Актуальні питання економічних наук.* 2025. №10. https://doi.org/10.5281/zenodo.15354746

5. Adha H. V., Utami W. The effect of brand experience, brand personality and brand trust on brand loyalty. *Journal of Business and Management Review.* 2021. №2(12). P. 861-871. DOI: https://doi.org/10.47153/jbmr212.2962021

6. Корман І.І., Семенда О.В., Мазур Ю.П. Вплив цифрових технологій на управління каналами розподілу та логістику в умовах глобальної економіки. Економіка та суспільство. 2025. №71. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-28

Кооперація виробників овочевої продукції як базис їх подальшого розвитку

Харенко А.О., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

Виробництво овочевої продукції є традиційним видом діяльності для українських аграріїв. Вона відіграє важливу роль у харчовому раціоні населення та користується постійним попитом. Формування пропозиції на профільному ринку відбувається переважно за рахунок вітчизняних товаровиробників, значна частина з яких відноситься до дрібних. Основні проблемами функціонування останніх проявляються, в першу чергу, у сфері комерційної діяльності, що пов'язано із неможливістю самостійного формування великих партій продукції; складнощами у стабільному забезпеченні якісних параметрів овочів та їх сертифікації; відсутністю власних потужностей для зберігання; епізодичним застосуванням маркетингових інструментів і т.д. Зазначений стан справ призводить до втрати значної частки потенційних доходів товаровиробників через одержання нижчих цінових пропозицій від покупців (мова про сегмент B2B), обмежені терміни реалізації та відсутність актуальної і достовірної інформації стосовно кон'юнктури профільного ринку. Частково вирішення зазначених проблем обмежується реальними фінансовими можливостями аграріїв. За таких умов актуальною опцією, не лише для дрібного, а й середнього бізнесу є кооперація, особливо в контексті розширення, протягом останніх років, експорту овочевої продукції на ринки країн ЄС.

Серед вітчизняних аграріїв є розуміння доцільності подальшого розвитку дрібного бізнесу за прикладом колег із західної Європи, про що свідчать результати опитування проведеного компанією «Сингента», а саме 89 % фермерів підтримують таку можливість через кооперацію [1]. Проте, існує ряд перешкод, що на думку товаровиробників перешкоджають стрімкому формуванню та ефективному розвитку зазначених структур в аграрній сфері України. Серед ключових вони виділяють наступні: низький рівень обізнаності

менеджменту господарств про потенційні вигоди, інвестиції в їх одержання та можливості контролю за дотриманням свої інтересів; проблеми ментального характеру (низька довіра до потенційних партнерів та державних інституцій); наявність розбіжностей між окремими нормативними актами, що регламентують питання створення та функціонування кооперативів.

Реалізація кооперативних ініціатив повинна відбуватися на основі наступних принципів: даний процес є взаємодією мотивованих учасників; ними можуть виступати як фізичні так і юридичні особи; така співпраця повинна набувати відповідної організаційної форми та мати узгоджені цілі; передбачає акумулювання фінансових ресурсів і координацію дій [2]. Позитивним моментом щодо створення об'єднання є надходження ініціативи від одного чи декількох великотоварних виробників, до яких поступово долучаються дрібні. Такий підхід на початкових етапах дозволить зменшити залежність ефективності організаційних аспектів від швидкості акумулювання фінансових ресурсів та іншого. На наше переконання, обслуговуючий кооператив повинен розпочинати своє функціонування як маркетинговий, а вже згодом, коли засновники переконаються в доцільності участі, розширити його завдання на інші напрями господарської діяльності. Мова йде про спільне будівництво потужностей із зберігання та переробки. Це вимагатиме досить значного фінансування, що передбачатиме залученням зовнішніх джерел ресурсів, у тому числі кредитних, грантових чи в межах державних програм підтримки товаровиробників. Так, до прикладу, на базі Іллінецького аграрного фахового коледжу (Вінничина) реалізується проєкт, за фінансової підтримки партнерів з Німеччини (інвестиції близько 4 млн. євро), із будівництва мультифункціонального комплексу, що дозволить зберігання вироблених місцевими товаровиробниками овочів обсягом 1275 т на рік та їх часткову переробку [3].

Повертаючись до первинної організаційної структури кооперативу, на нашу думку, її слід реалізувати за функціональною ознакою. Персонал об'єднання складатимуть 4 працівники, а саме: керівник, маркетолог-дослідник, фахівець із просування та комунікацій і логіст. За першим закріплюються

обов’язки пов’язані із організацією функціонування та проведенням контрольних заходів; другим – здійснення досліджень і заходів із стратегічного/тактичного планування та прогнозування; третім – формування комплексу просуванням продукції та необхідного іміджу структури; четвертим – матеріально-технічне забезпечення (робота з постачальниками ресурсів) і налагодження співпраці в каналах розподілу. В подальшому штат може бути розширено, а функціональні обов’язки окремих посад – уточнені, переглянуті або доповнені відповідно до потреби. Перспективним аспектом виступає створення товарного знаку кооперативу та просування під ним продукції його засновників до кінцевих споживачів, що сприятиме формуванню впізнаваного бренду та позитивного іміджу на ринку. Необхідні мінімальні фінансові ресурси на створення та функціонування об’єднання протягом року нами оцінюються на рівні близько 2 млн. грн (фонд заробітної плати – 1,44 млн. грн; оргтехніка 100 тис. грн; програмне забезпечення (Office 365 Бізнес Преміум) – 15 тис. грн (плата за користування на п’яти пристроях протягом року); зв'язок (Інтернет і мобільний) – 13 тис. грн; організація і проведення досліджень – 200 тис. грн; просування продукції і формування бажаного іміджу – 150 тис. грн; послуги сторонніх організацій – 150 тис. грн). Це значна сума, проте вона розподіляється між всіма засновниками кооперативу (пропорційно до одержаних послуг/обсягу реалізованої продукції/куплених ресурсів), а потенційний мінімальний ефект дозволить, завдяки формуванню великих партій та стабільності поставок, одержати вищу на 5 і більше відсотків, від середньоринкової, цінову пропозицію стосовно представленої продукції та знижку в ціні на ресурси – 3 %.

Отже, участь товаровиробника у кооперативних об’єднаннях дозволяє йому економити на закупівлі та використанні матеріально-технічних ресурсів, спростить доступ до кредитування на прийнятних умовах, дасть змогу залучати до співпраці висококваліфікованих фахівців, забезпечить підвищення та стабільність доходів і т.д.

Список використаних джерел

1. Стерній О. Кооперація – очевидна стратегія розвитку плодоовочевого ринку. *Агробізнес сьогодні.* URL: https://agro-business.com.ua/2017-09-29-05-56-43/item/13867-kooperatsiia-ochevydna-stratehiia-rozvytku-plodoovochevoho-rynku.html

2. Томілін, О., & Багаліка , Т. (2023). Розвиток кооперaційних процесів у сільському господарстві. *Економіка та суспільство*, (58). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-75

3. На Вінничині завершили першу чергу будівництва сучасного овочесховища за підтримки Німеччини. URL: https://landlord.ua/news/vegetables/na-vinnychyni-zavershyly-pershu-chergu-budivnycztva-suchasnogo-ovocheshovyshha-za-pidtrymky-nimechchyny/

СЕКЦІЯ 5. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЯК РУШІЙНА СИЛА СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Використання систем розпізнавання об’єктів у фінансовому секторі

Бондаренко К. О., студентка групи 2КІ-24М,
факультету інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії,
Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Розпізнавання об’єктів є одним із ключових напрямів розвитку штучного інтелекту, який орієнтований на формування здатності комп’ютерних систем аналізувати та інтерпретувати візуальні дані. Суть цієї технології полягає у відтворенні здатності людини розпізнавати об’єкти, сцени та взаємозв’язки між ними на основі зображень або відеопотоків.

Завдяки стрімкому розвитку глибокого навчання та нейронних мереж, системи розпізнавання об’єктів стають дедалі точнішими, швидшими та ефективнішими. Вони здатні ідентифікувати, класифікувати та визначати просторове розташування об’єктів у цифровому середовищі [1].

У своїй суті розпізнавання об’єктів є частиною технологій комп’ютерного зору, що забезпечують машині можливість «бачити» та інтерпретувати навколишній світ. Такі системи аналізують зображення, розкладаючи їх на піксельні структури, з яких формується узагальнене уявлення про об’єкт.

Сьогодні інтегровані комп’ютерні системи розпізнавання об’єктів застосовуються у різних сферах – від моніторингу місцевості та безпекових рішень до економічного аналізу, фінансової аналітики, управління активами та контролю інфраструктури. Їхнє поєднання з фінансовими моделями відкриває нові можливості для оцінки ризиків, оптимізації витрат і підвищення ефективності інвестицій у високотехнологічні проєкти [2].

У сфері комп’ютерного зору технології штучного інтелекту використовуються для автоматичного виявлення, розпізнавання та ідентифікації рухомих об’єктів. Одним із найефективніших рішень є нейронна мережа YOLO,

що забезпечує обробку зображень у режимі реального часу. Удосконалені моделі застосовують глибинні ознаки та багатомасштабне навчання, підвищуючи точність визначення об’єктів, хоча у складних сценах із великою кількістю подібних елементів можуть виникати помилки [3].

Основними методами розпізнавання залишаються контурний аналіз, співставлення шаблонів **і** виявлення ознак. Пошук за шаблоном дозволяє швидко ідентифікувати об’єкти, але втрачає точність, коли у кадрі присутні схожі форми.

Інтегровані системи розпізнавання об’єктів мають не лише технічне, а й фінансове значення – вони оптимізують витрати на моніторинг, підвищують ефективність управління ресурсами та можуть бути використані для економічного аналізу або оцінки ризиків у фінансових проєктах.

Сучасний розвиток інформаційних технологій зосереджений на системах, що використовують машинний зір як основне джерело інформації. Це пов’язано з потребою автоматизації та роботизації процесів у промисловості, науці та побуті, особливо у випадках монотонної, небезпечної або швидкозмінної роботи. Прикладами застосування є біометрична ідентифікація, відеоспостереження, автономні транспортні системи, індексація зображень та відео.

Масове поширення мобільних пристроїв із камерами та потужних комп’ютерів сприяло стрімкому розвитку комп’ютерного зору – технології, яка дозволяє виявляти, відстежувати та класифікувати об’єкти на зображеннях і відео. Основна задача комп’ютерного зору – добування інформації з візуальних даних. Сучасні досягнення у цій сфері пов’язані з удосконаленням алгоритмів машинного навчання та використанням штучних нейронних мереж. Значний внесок у розвиток технологій комп’ютерного зору зробив проект OpenCV, започаткований компанією Intel у 1999 році, що нині підтримується некомерційною організацією OpenCV.org і став основою однойменної бібліотеки для обробки зображень [4].

Системи розпізнавання об’єктів мають важливе значення у фінансовому секторі, оскільки дозволяють автоматизувати аналіз візуальної інформації для прийняття економічних рішень. Зокрема, вони можуть використовуватися для

автоматичного оцінювання стану нерухомості, інфраструктури та сільськогосподарських угідь, що підвищує точність страхування, кредитування та управління активами. Інтеграція таких технологій з фінансовими процесами сприяє оптимізації витрат, підвищенню ефективності інвестицій та контролю ризиків. Використання методів машинного навчання і нейронних мереж забезпечує швидку обробку великих обсягів даних і адаптацію систем до складних сценаріїв, що робить їх стратегічно важливими для сучасного фінансового сектору.

Список використаних джерел

1. Придатько Д.Р. Огляд методів розпізнавання об'єктів за допомогою систем технічного зору. «Automation and development of electronic devices» aded-2023 Part 2. URL: https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/6164e15d-034c-4624-b311-68ccfbbfc426/content (дата звернення 10.10.2025р.)

2. Гангало І.М., Лісовий Д.О., Жебка В.В. Розпізнавання об’єктів за допомогою технологій комп’ютерного зору. Телекомунікаційні та інформаційні технології. 2022. No 4(77) URL: https://tit.dut.edu.ua/index.php/telecommunication/article/view/2443/2325 (дата звернення 12.10.2025р.)

3. Назаркевич М.А., Олексіїв Н.Т. Система розпізнавання об’єктів на основі моделі YOLO. Український журнал інформаційних технологій. 2024. №6. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2024/aug/35580/14.pdf (дата звернення 13.10.2025р.)

4. Пулеко І. В., Галицький В. М. Аналіз методів розпізнавання об’єктів на зображенні із застосуванням бібліотеки OPENCV. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/7.pdf (дата звернення 17.10.2025р.)

Цифрова трансформація банківського менеджменту в умовах розвитку фінтеху

Бондаренко Н.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

Система банківського менеджменту нині переживає глибокі зміни під впливом динамічного розвитку фінтех-технологій, що сприяють створенню інноваційних фінансових продуктів, оновленню бізнес-моделей та активному впровадженню цифрових інструментів в управлінські процеси банків.

Цифрова трансформація банківської системи є масштабним процесом інтеграції сучасних технологічних рішень у діяльність традиційних фінансових установ. В умовах глобальної конкуренції та підвищених очікувань клієнтів банки змушені переглядати усталені бізнес-моделі, формувати нові стратегії розвитку та пристосовуватися до цифрової економіки. Така трансформація охоплює не лише автоматизацію стандартних операцій, а й глибоку модернізацію всіх напрямів банківської діяльності – від створення фінансових продуктів до управління клієнтськими взаєминами.

Цифровізація банківських послуг виступає одним із провідних чинників переходу економіки до безготівкових форм розрахунків. Активне впровадження сучасних фінансових технологій – зокрема мобільних застосунків (таких як *Monobank, Приват24*), систем онлайн-банкінгу та безконтактних способів оплати – значно підвищує зручність і доступність користування платіжними інструментами для населення. Серед очікуваних напрямів трансформації також визначається токенізація, тобто перехід частини реальних активів у цифрову форму, що стане складовою ринку віртуальних активів. Важливим аспектом є і уніфікація підходів до оподаткування операцій з віртуальними активами, що сприятиме формуванню прозорого правового середовища. Окрім того, передбачається зростання ролі ІТ-індустрії в структурі валового внутрішнього продукту України та у сфері зайнятості населення, що підтверджує стратегічне

значення цифрових технологій для економічного розвитку держави. Цифрова трансформація банківської системи являє собою глибокий процес операційних і культурних змін, спрямованих на інтеграцію цифрових технологій у всі напрями діяльності банку, підвищення ефективності управління та створення додаткової цінності для клієнтів. Її успішне впровадження забезпечує банкам конкурентні переваги на динамічному фінансовому ринку [1].

Попри те, що цифровізація базується насамперед на використанні новітніх технологій, самих лише технічних інновацій недостатньо для досягнення сталого результату. Ефективність цифрової трансформації залежить не лише від рівня технологічного оснащення, а й від здатності банку змінювати корпоративну культуру, управлінські підходи та мислення персоналу. Багато фінансових установ зазнають труднощів саме через те, що сприймають цифровізацію виключно як технічне оновлення, ігноруючи людський фактор, інноваційне мислення та клієнтоорієнтованість [2].

Науковці, які досліджують процес цифрової трансформації у банківській сфері, визначають п’ять основних етапів її розвитку. Першим є поява цифрових каналів обслуговування клієнтів, що забезпечила перехід від традиційних форм взаємодії до онлайн-комунікації. Наступним етапом стало створення та впровадження цифрових банківських продуктів, які розширили можливості клієнтів у використанні фінансових послуг. Далі відбувається трансформація бізнес-моделей банків, спрямована на підвищення ефективності управління та адаптацію до нових умов ринку. Важливою складовою цього процесу є розробка й застосування систем штучного інтелекту, що дозволяють автоматизувати прийняття рішень і персоналізувати обслуговування клієнтів. Завершальним етапом є формування так званого «цифрового ДНК» банку – комплексної системи цифрової культури, управлінських процесів і стратегічного мислення, яка забезпечує повноцінне функціонування установи в умовах цифрової економіки [3].

Успішні банки поєднують технологічні інновації з глибоким розумінням потреб, поведінки та очікувань своїх клієнтів. Такий підхід зумовив еволюцію

банківського сектору – від моделі, орієнтованої на продукт, до моделі, що ставить у центр уваги клієнта. Саме клієнтоорієнтованість визначає пріоритети сучасного банківського менеджменту.

Дослідження підкреслює, що цифрові інновації відіграють ключову роль у підвищенні ефективності фінансового менеджменту банків України. Застосування таких технологій, як блокчейн, відкритий банкінг та фінтех-рішення, сприяє оптимізації операцій, покращенню якості обслуговування клієнтів і зміцненню конкурентоспроможності банків на ринку. Водночас відзначено низку викликів – кіберризики, регуляторні бар'єри, недостатню цифрову грамотність та потребу у значних інвестиціях. Для їх подолання запропоновано розвивати інноваційну екосистему, удосконалювати законодавство, впроваджувати державно-приватне партнерство та підвищувати кваліфікацію банківських працівників. Реалізація цих напрямів сприятиме модернізації банківської системи України, підвищенню її стійкості й довіри клієнтів у контексті глобальної цифровізації.

Список використаних джерел

1. Кльоба Л.Г. Цифровізація – інноваційний напрям розвитку банків. Ефективна економіка. 2018. № 12. URL: https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.12.84 (дата звернення 01.11.2025р.)

2. Кузнєцова Л.В. Цифрова трансформація банківського бізнесу. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Львів, 2018. № 2. 73 с.

3. Лігоненко Л.О., Хріпко А.В., Доманський А.О. Зміст та механізм формування стратегії діджиталізації в бізнес-організаціях. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2018. № 22. URL: https://doi.org/10.25313/ 2520-2057-2018-22-4555 (дата звернення 02.11.2025р.)

Використання технології блокчейн для підвищення прозорості та безпеки операцій на ринку цінних паперів

Власюк С.А., к.е.н., доцент
Масрі М., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Технологія блокчейн (Distributed Ledger Technology, DLT) є однією з найбільш революційних інновацій, що здатна кардинально трансформувати архітектуру ринку цінних паперів (РЦП), вирішуючи проблеми низької прозорості, високої вартості транзакцій та операційних ризиків. Централізована природа традиційних депозитарно-клірингових систем зумовлює залежність від посередників і тривалий цикл розрахунків (T+2 або T+3), що збільшує ризики контрагента та ліквідності.

Впровадження технології блокчейн (Distributed Ledger Technology, DLT) у фінансову інфраструктуру радикально трансформує операційні процеси на ринку цінних паперів, усуваючи ключові недоліки традиційних централізованих систем. DLT дозволяє створити децентралізований, криптографічно захищений і несанкціоновано незмінний реєстр власності на цінні папери, що унеможливлює маніпуляції та підвищує довіру [1]. Ключова перевага полягає у забезпеченні миттєвих (T+0) розрахунків (Settlement), що принципово відрізняється від традиційного циклу T+2 або T+3. Це досягається завдяки тому, що передача права власності та розрахунок здійснюються одночасно через смарт-контракт, усуваючи необхідність у багатьох проміжних ланках (клірингові та розрахункові палати) [2]. Таке пряме виконання значно підвищує операційну ефективність і мінімізує системний та контрагентський ризики, одночасно знижуючи транзакційні витрати для інвесторів та емітентів. Зокрема, ключовим механізмом демократизації ринку є токенізація активів, що здійснюється за допомогою DLT. Цей процес дозволяє "дробити" дорогі та ліквідні активи (наприклад, інфраструктурні облігації, приватні акції або нерухомість) на дрібні цифрові токени, роблячи їх доступними для ширшого кола індивідуальних інвесторів, що

прямо сприяє демократизації ринку капіталів [3]. З точки зору безпеки, криптографічні механізми блокчейну забезпечують високий ступінь захисту від кібератак та шахрайства, оскільки кожен запис є незмінним, а його валідація та включення до реєстру здійснюється через консенсус учасників мережі, що виключає можливість односторонньої фальсифікації [4]. Таким чином, DLT є не просто технологією, а новою інфраструктурною парадигмою для фінансового ринку, орієнтованою на швидкість, прозорість та безпеку.

Проте, імплементація DLT в Україні стикається з низкою регуляторних викликів, пов'язаних із визначенням юридичного статусу токенізованих активів, забезпеченням захисту прав інвесторів та адаптацією чинного законодавства про ринки капіталу до нових цифрових реалій. Подальший розвиток потребує створення "регуляторних пісочниць" (RegTech Sandboxes), які дозволять тестово впроваджувати DLT-рішення для торгівлі та розрахунків, сприяючи поступовому переходу до цифрової інфраструктури РЦП, що є необхідною умовою для інтеграції України у глобальні фінансові ринки.

Список використаних джерел

1. Ткачук В. Основні тренди розвитку електронної біржової торгівлі. *Економіка та суспільство.* 2024. (60). URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-53

2. Управління розвитком економічного середовища в умовах глобальних трансформацій: кол.мон. за заг. ред. д.е.н., проф. Прохорової В.В. – Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2023. – 419 с.

3. Гавва В. В. Інвестиційні токени як інструменти фінансового ринку. Вчені записки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; [редкол.: О. Яценко (голов. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2023. Вип. 33. С. 8–20.

4. Павлюк А. В., Луценко М. М. Аналіз механізмів захисту технології Блокчейн від кібератак. *Сучасний захист інформації.* 2022. №2. URL: https://journals.dut.edu.ua/index.php/dataprotect/article/view/2640

Інтегрований фандрейзинг: синергія традиційних та цифрових інструментів для максимізації фінансових ресурсів

Власюк С.А., к.е.н., доцент
Остапчук В.В., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

В умовах зростаючої конкуренції за фінансові ресурси та необхідності масштабування соціальних, гуманітарних і відновлювальних проєктів, традиційні методи фандрейзингу стають недостатніми.

Інтегрований фандрейзинг виступає як сучасна, багатоканальна стратегія, яка є відповіддю на фрагментацію комунікаційного простору та підвищення вимог до прозорості. Цей підхід передбачає синергетичне поєднання класичних (традиційних) методів, таких як особисті зустрічі з великими меценатами, подання грантових заявок до міжнародних фондів та встановлення партнерських відносин у рамках корпоративного донорства (КСВ), з інноваційними цифровими інструментами (онлайн-платформи, краудфандингові кампанії, соціальні мережі, SMS-пожертви) [1].

Ключова перевага такої інтеграції полягає у максимізації охоплення цільових аудиторій, що дозволяє ефективно залучати як великих інституційних донорів, які забезпечують стабільність, так і широке коло індивідуальних "мікродонорів", які швидко мобілізують ресурси для нагальних потреб [2]. Це досягається шляхом персоналізації комунікації та забезпечення безперервності взаємодії.

Технологічною основою інтегрованого фандрейзингу є використання CRM-систем (Customer Relationship Management) та аналітика великих даних (Big Data). Як зазначають науковці Чукурна О., Тардаскіна Т., Гордєєва Є., Базика С., ці цифрові інструменти дозволяють здійснювати точну сегментацію донорської бази, прогнозувати поведінку донорів (імовірність повторної пожертви) та автоматизувати комунікаційні кампанії (через email-маркетинг та ретаргетинг) [3].

Таке високоточне управління взаємовідносинами з донорами значно підвищує показник Lifetime Value (LTV) донора, забезпечуючи довгострокову фінансову стійкість неприбуткової організації, що є критично важливим в умовах високої конкуренції за ресурси. Водночас, традиційний фандрейзинг (написання грантових заявок, організація благодійних заходів) продовжує відігравати важливу роль у залученні великих, стабільних інвестицій та формуванні довгострокових партнерських відносин з бізнесом (КСВ) та міжнародними донорськими організаціями.

Синергетичний ефект досягається тоді, коли онлайн-кампанії підтримуються офлайн-заходами для посилення довіри та демонстрації прозорості використання коштів, або коли результати офлайн-зустрічей (залучення великого донора) використовуються для підсилення онлайн-меседжів. Для українських неприбуткових організацій, особливо в умовах воєнного часу, інтегрований фандрейзинг є стратегічною необхідністю, що дозволяє швидко мобілізувати ресурси через діджитал-канали для нагальних потреб і одночасно працювати над залученням великих інвестицій на довгострокові проєкти відновлення.

Список використаних джерел

1. Фандрейзинг в Україні: шляхи до залучення коштів. *Welfare.green.* 2024. URL: https://welfare.green/fandrejjzing-v-ukraini-shlyakhi-do-zaluchennya-koshtiv/

2. Медіапланування: конспект лекцій / укладач: М.О. Огірко. Чернівці : ЧНУ імені Юрія Федьковича, 2024.– 109 с.

3. Чукурна О., Тардаскіна Т., Гордєєва Є., Базика С. Дослідження сучасних тенденцій цифрового маркетингу. *Development Service Industry Management.* 2024. (3), 64–73. URL: https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7(10)

Innovative Technologies in the Modern Economy

Svishchenko M. S., first-level (bachelor's) higher education student
Науковий керівник-Жарун О.В
Uman National University, Ukraine

Innovations in the modern world have become the subject of active research and practical applications. The rapid pace of technological progress, changes in the global market, and constantly evolving societal demands create a need for innovation as an essential tool for solving complex economic problems. In a world of technological discoveries and economic shifts, innovation is not only a driving force but also a necessity for ensuring sustainable development. At the same time, it should be perceived not only as technological innovation but also as new approaches to business organization and resource management. The impact of innovation on the modern economy is undeniable and multifaceted.

First, they contribute to increased productivity. New technologies and approaches allow companies to produce more goods and services at lower costs, which increases their profits (1, p. 76).

Second, innovation stimulates the development of new markets and industries. The introduction of innovative ideas and technologies gives rise to new business sectors that expand investment opportunities and create new markets.

Thirdly, innovation is a key factor in solving global problems such as climate change, energy efficiency, and the production of clean energy sources. New technologies contribute to the creation of more sustainable and environmentally friendly production and consumption systems [2, p. 39].

Fourth, innovation influences the formation of modern market structures. It contributes to the emergence of new market players, the redistribution of capacity and competition, which changes traditional business and economic management paradigms. Finally, innovation plays an important role in improving the quality of life. It contributes to the development of medical technologies, education, communications,

and infrastructure, which improves access to services and increases the overall well-being of the population.

Innovation refers to processes or products that introduce new ideas, methods, or technologies to achieve improvements in various areas of activity. This may include the creation of new products or services, the improvement of production processes, the introduction of new management methods, or the development of new markets [3, p. 109].

An innovative ecosystem is necessary to intensify innovation processes in business and related industries. Jeffrey Furman's study [4] used a framework developed by Porter to demonstrate the driving forces of an innovation ecosystem:

– Investment in innovation is investment in human capital, research institutions, high-quality information infrastructure, and venture capital.

– Local context and competition. Companies invest in innovation-related activities based on the context of the environment in which they operate. Competition also encourages firms to invest in innovations that will create a competitive advantage.

– Local demand: the presence of consumers who are receptive to the innovative products and services developed.

– Related industries: these are local suppliers and related companies.

An innovation ecosystem can be characterized as an environment consisting of private and public agents that interact in various mechanisms to gather the technical, commercial, and financial resources necessary for innovation. Furman [4] defines an innovation ecosystem as one that enables a country to produce and commercialize new technologies in the long term. Economists Guta Matthew [5] also added that an innovation ecosystem is one that facilitates the accelerated transfer of technology from technologically advanced countries to less developed countries.

There are different types of innovations that can be classified as either radical or incremental. An important question is what type of innovation will significantly change the growth trajectory of developing countries that have the necessary capacity. It is assumed that these countries will need to experience productivity leaps that will lead

to shifts in the techno-economic paradigms that exist today [6]. These productivity leaps can be created through disruptive innovation.

The concept of disruptive innovation was first explored by Clayton Christensen as a strategy for creating and sustaining successful growth [7]. It can disrupt existing markets by expanding and developing new markets and providing new functionalities to existing goods and services [8]. Clayton Christensen studied the reasons why global leaders in their field are rapidly losing their dominant positions and losing their leadership when new technologies appear on the market. Everything changes when "disruptive technologies" find buyers who are willing to put up with the shortcomings of the new product and who need its new features.

In order to develop effective mechanisms for accelerating the pace of innovation in business, it is necessary to draw on foreign experience in this area, taking into account the current economic and political factors in Ukraine. It is necessary to intensify state policy in the field of innovative development in those areas where there are the greatest gaps. An analysis of national programs for ensuring innovative development in individual EU countries has shown that, for the most part, such programs are aimed at promoting the creation of research and innovation projects in specific sectors of the economy with the possibility of using state financial support instruments [9].

The priorities of the Europe 2020 development strategy are:

-intellectual growth – the development of a knowledge-based economy;

-sustainable growth – moving towards a more resource-efficient, environmentally friendly, and competitive economy;

-socially integrated growth – promoting an economy with high employment that ensures social and territorial cohesion [9].

There are three main types of state programs to ensure the innovative development of EU countries:

– state technology or research programs;

– programs aimed at commercializing results;

– national cluster programs

Thus, a country's innovation system should be based on the priorities of developing knowledge and technologies for its use. The experience of developed countries indicates the positive effects of state stimulation of innovation. In view of the above, it is clear that only the use of advanced technologies and the introduction of innovations can lead to economic growth in countries.

References

1. Bilorus O.G., Gritsenko A.A. Innovation and information economy: digital dimension and evolutionary dynamics in a global context. Economic Theory. 2021. No. 1. Pp. 115–119

2. Butko B.O. Multi-criteria model for improving the effectiveness of tools for commercializing high-tech products. Economics. Finance. Law. 2021. No. 1. Pp. 13–17.

3. Bodrov V.G., Gusev V.O., Martinenko V.F. Innovation and investment model of sustainable development of the national economy: teaching materials. Kyiv: NADU, 2009. 60 pp.

4. Furman J. L., Porter M. E., & Stern S. The determinants of national innovative capacity. Research Policy. 2002. No. 31(6). pp. 899–933

5. Hu M. C. & Mathews J. A. National innovative capacity in East Asia. Research Policy. 2005. No. 34(9). pp. 1322–1349.

6. Swann G. P. The economics of innovation: An introduction. Cheltenham: Edward Elgar / Swann G. P. – UK. London: Edward Elgar Publishing Limited. 2009. 320 p.

7. Christensen C. M. & Raynor M. E. The innovator’s solution. USA. Boston: Harvard Business School Publishing Corporation. 2003. 320 pp.

8. Yu D. & Hang C. C. A reflective review of disruptive innovation theory. International Journal of Management Reviews. 2010. 12(4). pp. 435–452.

9. Gotra V. V. Analysis of foreign experience in ensuring innovative economic development. Problems and prospects of economics and management. 2015. No. 2. pp. 235–243

Цифрова трансформація економіки та її вплив на систему ризиків і загроз економічній безпеці України

Жарун О.В., доцент
Бондаренко В., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Політичне, економічне, соціальне та екологічне середовище України постійно зазнає впливу різноманітних ризиків і загроз, які спричиняють його динамічну трансформацію. Адаптація внутрішніх процесів держави до глобальних викликів, зумовлених процесами глобалізації, а також реагування на внутрішні небезпеки, пов'язані з воєнними подіями, зумовлюють необхідність глибшого аналізу цих явищ. В умовах курсу України на європейську інтеграцію та реалізації стратегії цифрової трансформації суспільства до спектра традиційних загроз додаються нові — зокрема, кібернетичні ризики, які дедалі більше впливатимуть на діяльність державних і приватних структур.

Система національної безпеки України охоплює низку ключових напрямів, серед яких продовольча, енергетична, екологічна, демографічна, ресурсна, економічна та інформаційна безпека. Кожен із цих компонентів передбачає використання специфічних механізмів управління, заснованих на чітко визначених індикаторах сталого розвитку, а також оцінці ризиків і потенційних загроз, здатних спричинити значні фінансові, економічні, ресурсні чи людські втрати.

Особливу увагу слід приділити дослідженню ризиків та загроз саме економічній безпеці держави, адже від рівня її захищеності від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів безпосередньо залежить загальний стан національної безпеки України.

Варто підкреслити, що функціонування державних інституцій, які відповідають за формування та реалізацію політики у сфері економічної безпеки, передбачає застосування формалізованих підходів до управління. Це означає, що всі управлінські процеси, процедури, правила та рішення мають бути чітко

регламентованими й зафіксованими у відповідних нормативно-правових актах. Внаслідок цього підпорядковані органи влади, відомства, а також керівні структури дотримуються встановлених інструкцій, політик і регламентів, що мінімізує ризики суб'єктивних управлінських рішень і відхилень від визначеного порядку дій.

Як на макрорівні, так і на мезорівні державного управління ключовим завданням є впровадження необхідних змін, оцінювання ефективності функціонування систем, а також своєчасне коригування стратегічних і поточних планів розвитку відповідно до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

З огляду на це, забезпечення дієвого управління економічною безпекою держави вимагає визначення основних напрямів впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на економічну систему, а також подальшого аналізу ризиків і загроз, що можуть негативно позначатися на її стабільності. Національна економічна безпека формується під впливом комплексу факторів прямої та опосередкованої дії, які визначають динаміку розвитку соціально-економічного середовища (табл. 1).

Таблиця 1.

Фактори впливу на економічну безпеку України

Група факторів	Основні елементи впливу	Потенційні ризики та загрози	Наслідки для економічної безпеки
Політичні	рівень політичної стабільності; якість державного управління; прозорість влади; узгодженість політичних рішень	часті зміни уряду; ухвалення суперечливих законів; політичні конфлікти; відсутність інформаційної підтримки реформ	дестабілізація економічного середовища, зниження довіри інвесторів, сповільнення реформ
Економічні	структура ВВП; рівень монополізації; валютна стабільність; інвестиційна активність; державний борг	інфляція, дефіцит бюджету, тінізація економіки, залежність від зовнішніх ринків, кібератаки на фінансову систему	зниження фінансової стійкості, зменшення резервів, ризик дефолту
Соціальні	демографічна динаміка; рівень зайнятості; доходи населення; якість освіти та медицини	трудова міграція; зростання безробіття; падіння купівельної спроможності; зниження людського потенціалу	погіршення добробуту, зниження продуктивності праці, соціальна напруга
Екологічні	стан природних ресурсів; рівень екологізації виробництва; відновлення земель і вод; енергетична незалежність	забруднення довкілля; заміновані території; дефіцит сировини; руйнування екосистем	скорочення виробничих можливостей, зростання витрат на ліквідацію наслідків, втрата ресурсної бази

Виявлення таких чинників дозволяє ідентифікувати множинність ризиків, що впливають на стан економічної безпеки України.

Одним із найвагоміших детермінант є політична ситуація в державі. До основних загроз у цій площині належать політична нестабільність, що проявляється у прийнятті рішень, які стримують економічний розвиток; часті зміни політичних партій і урядів, що призводять до непослідовності курсу державної політики; ухвалення законопроєктів із переважно лобістськими чи персоніфікованими інтересами; тиск і переслідування політичних опонентів; ухвалення непопулярних рішень без належного громадського обговорення чи інформаційного супроводу.

Економічна ситуація в країні також формує суттєвий вплив на рівень безпеки. До ключових загроз можна віднести надмірну монополізацію окремих ринків і високі бар'єри входу для нових учасників, цінові спотворення на товари та ресурси, нестійке економічне зростання, відсутність чіткої стратегії сталого розвитку, структурні диспропорції в економіці, а також надмірну залежність від зовнішньоекономічної кон'юнктури. Крім того, серйозними викликами є зростання рівня доларизації економіки, накопичення державного боргу, масштабна тінізація господарської діяльності, неефективний розподіл кредитних ресурсів між секторами, дефіцит державного бюджету, інфляційні процеси, а також ризики, пов'язані з кібератаками на фінансові установи, зокрема Національний банк України.

Список використаних джерел

1. Лизун М. В., Озарко К. С. Економічна безпека ЄС та України: нові виклики та загрози. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка. 2023. № 25. С. 117–127.

2. Мотайло О. В. Ризики та загрози національній безпеці. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. Том 31 (70). С. 116–121.

Розвиток штучного інтелекту як чинник ендогенного економічного зростання в цифрову епоху

Жарун О.В., к.е.н., доцент
Тисевич А.І., здобувач вищої освіти першого(бакалаврського) рівня

Поява нового класу моделей економічного зростання, в яких технологічний прогрес розглядається як ендогенний(внутрішній) фактор, значно посилила інтерес до динаміки розвитку національних економік. Більшість цих моделей, зокрема класична модель Поля Ромера, ґрунтуються на трьох ключових передумовах: технологічні зміни є основним рушієм зростання; ці зміни є результатом цілеспрямованої діяльності економічних суб'єктів, що реагують на ринкові стимули; і нарешті, ці зміни можуть бути представлені як більш досконалі "інструкції" для використання наявних сировинних матеріалів. Ці теоретичні висновки знаходять підтвердження у сучасних світових тенденціях, зокрема у процесах глобалізації та поглибленні міжнародної технологічної кооперації на корпоративному рівні. Наприклад, значна частка витрат на науково-дослідні роботи (НДР) у розвинених країнах, як-от США та Велика Британія, забезпечується за рахунок іноземного капіталу.[1]

Цифрова революція, що розгортається у світі, є ключовим інструментом для здійснення переходу від Третьої до Четвертої промислової революції (або Індустрії 4.0). Її вплив є тотальним і безпосередньо відображається на процесі створення Валового внутрішнього продукту (ВВП) в усіх без винятку секторах провідних світових економік.

Аналіз динаміки змін у період з 2010 по 2016 рік серед країн G-20 (двадцяти найбільших економік світу) підтверджує стійке зростання частки цифрової економіки у ВВП усіх цих країн. Однак цей процес відбувається нерівномірно.

- Рівень цифровізації в різних країнах G-20 варіюється від мінімальних 1,5% до максимальних 12,4% від ВВП.

- Темпи зростання частки цифрової економіки за 6 років коливалися від 1,09 до 1,72 разів.

Розвинені економіки, як правило, мають вищу середню частку цифрової економіки у ВВП (5,53% проти 3,53%). Проте країни, що розвиваються, демонструють вищу середню швидкість росту цієї частки (1,4 рази проти 1,28). Це свідчить про тенденцію до наздоганяючої цифровізації, внаслідок чого цифровий розрив між цими двома групами країн поступово скорочується. Для всіх країн G-20 цифровізація економіки проходить досить рівномірно і стабільно, без ознак різкого прискорення. Ця сталість дає підстави стверджувати, що процес матиме продовження у середньо- та довгостроковій перспективі. Менш економічно розвинені країни демонструють швидші темпи зростання частки цифрової економіки, вказує на наявність значних можливостей для України для здійснення прискореної цифрової модернізації, які необхідно максимально використати.[2]

Попри війну та економічну нестабільність, Україна зберігає значний потенціал для інтеграції у світову сферу ШІ та технологій. Наприкінці 2024 року схвалено Стратегію цифрового розвитку інноваційної діяльності до 2030 року, що є основою для стимулювання технологічного прогресу та залучення інвестицій.ьНезважаючи на відтік понад 20% IT-фахівців (понад 65 тис.) за кордон, українські університети щорічно випускають 25–30 тис. нових фахівців, зберігаючи освітню базу. Фундаментальні дослідження (математика, кібернетика, нейронні мережі) залишаються рушієм розвитку. У 2024 році понад 50 наукових публікацій українських учених було представлено у провідних міжнародних журналах. Україна має вагомий успіх у Національній безпеці та обороні (застосування ШІ для логістики, розвідки, моніторингу загроз), кібербезпеці та обробці природної мови (NLP), зокрема завдяки компаніям світового рівня (Grammarly).

Глобальний розвиток ШІ зіштовхується з критичною проблемою – стрімким зростанням енергоспоживання. Тренування великих моделей (наприклад, GPT-4) вимагає понад 50 ГВт·годелектроенергії. Один запит до

ChatGPT споживає приблизно 2,9 Вт·год, що майже в 10 разів більше, ніж стандартний пошуковий запит Google (0,3 Вт·год). Глобальне енергоспоживання дата-центрів у 2024 році перевищило 600 ТВт·год, і прогнозується його зростання до 1065 ТВт·год до 2030 року (близько 4% світового споживання). Значна частина (30-40%) цієї енергії йде на охолодження серверів.

Подальший сталий розвиток ШІ вимагає комплексного підходу:

- Апаратне забезпечення: Перехід від GPU до більш ефективних TPU та NPU.
- Оптимізація алгоритмів: Використання квантування нейромереж та скорочення параметрів(зменшення витрат до 40%).
- Інфраструктура: Впровадження рідинного охолодження (економія до 50% енергії на охолодження) та інтеграція відновлюваних джерел енергії.

На початку 2025 року галузь ШІ еволюціонує у двох ключових напрямках, що демонструють американський та китайський проєкти. Ці два підходи підкреслюють, що майбутнє ШІ визначатиметься як масштабом інвестицій, так і проривними алгоритмічними рішеннями. Для України, з її обмеженими ресурсами, фокус на ресурсоефективних інноваціях (як DeepSeek) є більш перспективним.

Отже, попри виклики війни, Україна має потужні передумови (кадри, наукова база, стратегія) для інтеграції у глобальний розвиток ШІ. Успіх країни залежить від збалансованого підходу. [3]

Список використаних джерел

1. Гуцуляк, А. І. (2020). *Економічна експертиза використання цифрових технологій в бізнесі*. Західноукраїнський національний університет. https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40281/1/Гуцуляк%20А..pdf

2. Ляшенко В.І Вишневський О.С. (2018). *Цифрова модернізація економіки україни як можливість проривного розвитку. Н*аціональна академія наук України. https://iie.org.ua/wp-content/uploads/monografiyi/2017/Lyashenko_Vishnevsky_2018.pdf

3. Згуровський, М. (б. д.). *Штучний інтелект змінює світ: шанси і виклики для України – Газета "Світ"*. Газета "Світ" – Науково-популярне періодичне видання. https://svit.kpi.ua/2025/01/31/штучний-інтелект-змінює-світ-шанси-і-в/

Напрями діджиталізації підприємницької діяльності агровиробників

Коротєєв М.А., к.е.н., доцент,
Гайдей В.П., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії) зі спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»
Рабовський Д.Л., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії) зі спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»
Уманський національний університет

У контексті глобальних викликів, зокрема, подолання наслідків військової агресії та необхідності підвищення конкурентоспроможності вітчизняних агровиробників, діджиталізація їх підприємницької діяльності стає не просто трендом, а єдиним шляхом для забезпечення економічної стійкості та сталого розвитку. Діджиталізація сільського господарства передбачає впровадження інноваційних, інтелектуальних технологій, що спрямовані на автоматизований збір даних, моніторинг виробничих процесів, прогнозування врожайності, оптимізацію процесів постачання та використання наявних ресурсів, управління логістикою та збутом продукції.

Розвиток процесів діджиталізації у сільському господарстві охоплює широкий спектр технологій, кожна з яких забезпечує синергетичний ефект для покращення управління та зростання ефективності виробництва. Системи точного землеробства та геоінформаційні системи з використанням GPS-навігації, автопілотів та трекерів забезпечують високу точність руху сільськогосподарських агрегатів, мінімізуючи огріхи при обробці полів, що

сприяє економному використанню ресурсів, мінімізує залежність від людського фактора та забезпечує високу якість виконуваних робіт.

Ґрунтові датчики вимірюють вологість, температуру, рівень pH та вміст поживних речовин у ґрунті в режимі реального часу, агродрони забезпечують швидкий та детальний моніторинг стану посівів, забезпечуючи основу для прийняття рішень щодо зрошення, підживлення чи захисту рослин. Системи диференційованого внесення ресурсів, які на основі карт врожайності, агрохімічного аналізу ґрунту та супутникових знімків формують завдання для техніки. Це дозволяє вносити добрива та засоби захисту рослин лише там, де це необхідно, і в потрібній кількості.

У тваринницьких підприємствах активно впроваджуються автоматизовані системи управління фермами (наприклад, для молочного скотарства), що включають електронну ідентифікацію тварин, автоматизований контроль годівлі та моніторинг стану здоров'я. Це підвищує продуктивність тварин, мінімізує витрати ресурсів та є прикладом інтелектуальної автоматизації.

Хмарні технології забезпечують централізоване зберігання та обробку всіх зібраних даних (від сенсорів, техніки, дронів) для формування єдиної системи управління господарством, а використання моделей машинного навчання та Big Data забезпечують можливості прогнозування врожайності, ризиків захворювань, оптимальних термінів посіву/збору, що дозволяє перейти від реактивного до проактивного управління. Автоматизація управлінських та фінансових процесів (бухгалтерія, логістика, управління запасами) за допомогою CRM/ERP-систем, що особливо актуально для великих і середніх підприємств. Впровадження цифрових технологій забезпечує багатокомпонентну ефективність.

Разом з тим, розвиток процесів діджиталізації в аграрному секторі України стримується низкою критичних викликів серед яких недостатня технічна інфраструктура та проблеми зі стабільністю інтернет-покриття у сільській місцевості, брак кваліфікованих спеціалістів та низька цифрова грамотність персоналу, висока ринкова вартість комплексних IoT-рішень та значні капітальні

витрати на їх впровадження, кібербезпека. В умовах війни ці ризики загострюються через руйнування енергетичної інфраструктури, перебої із електропостачанням та зв’язком тощо. Разом із тим, незважаючи на вказані труднощі, у підприємствах агросектору спостерігається чітка тенденція до зростання процесів цифровізації, особливо у сегменті великого та середнього бізнесу – серед лідерів такі агрохолдинги як МХП, Нібулон, LNZ, Ukrlandfarming, Ерідон та ін.

Подальший сталий розвиток АПК потребує системного підходу до цифрової трансформації та подолання інституційних та інфраструктурних бар'єрів, розвитку кадрового потенціалу, створення інтегрованого цифрового середовища і формування державної протекціоністської політики, спрямованої на розширення доступу до цифрових технологій малих та середніх агровиробників.

Список використаних джерел

1. Hrosul, V., Kruhlova, O., Kolesnyk, A. Digitalization of the agricultural sector: the impact of ICT on the development of enterprises in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2023. №9(4). P. 119–140.

2. Цифрові технології змінюють агро - підсумки Agro IT Forum 2025. MarketsData. [Електронний ресурс]. URL: https://marketsdata.agrichain.com.ua/czyfrovi-tehnologiyi-zminyuyut-agro-pidsumky-agro-it-forum-2025

3. Свидрук І. І., Клепанчук О. Ю. Переваги й ризики цифрової трансформації українських агропідприємств та запровадження технології інтернету речей. Ukrainian Journal of Agricultural Economics. [Електронний ресурс]. URL: https://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2025/01/ujae_2024_r04_a27.pdf

4. Як МХП розвиває IT-напрям і розробляє продукти, які зацікавили ринок. [Електронний ресурс]. URL: https://mhp.com.ua/uk/press-releases

Ідентифікація динамічних процесів за допомогою методу інваріантного поглиблення

Кучерук В.Ю., доктор технічних наук, професор кафедри інформаційних технологій
Кулаков П.І. , доктор технічних наук, професор кафедри інформаційних технологій
Уманський національний університет

Ідентифікація динамічних процесів – один із ключових напрямів сучасної прикладної математики, економіки та техніки. Ідентифікація – це процес визначення параметрів моделі (коефіцієнтів, констант, функцій), що забезпечують найкращу відповідність між експериментальними або статистичними даними та поведінкою моделі.

Математично модель найчастіше подається у вигляді системи диференційних або різницевих рівнянь, параметри яких необхідно визначити.

Ідентифікація дозволяє описувати поведінку як технічних (механічних, електричних), так і соціально-економічних систем, що змінюються у часі, - тобто динамічних систем.

Диференційні рівняння – базовий інструмент для опису динаміки економічних явищ. До математичних моделей, які можуть бути використані в економічному аналізі, відносяться: модель економічних циклів Гудвіна; модель взаємодії попиту та пропозиції з лагами; модель Солоу – відображає взаємозв’язок між капіталом і виробництвом у процесі економічного зростання; модель IS–LM; модифікована крива Філіпса; модель доходності–інвестицій – відображає циклічну поведінку доходів та інвестицій; динамічний баланс Леонтьєва. Такі системи описують, як економіка рухається до макроекономічної рівноваги, реагуючи на внутрішні та зовнішні фактори.

Також існують математичні моделі, які описують динаміку економіки у воєнний період. Поведінка економіки під час війни істотно відрізняється від мирного часу. Виробництво, інвестиції, бюджет, населення, валютний курс і ціни стають нестабільними та взаємозалежними. Моделі воєнної економіки ґрунтуються на модифікаціях класичних систем (IS–LM, Солоу, Леонтьєва,

Гудвіна) з урахуванням специфічних чинників – втрат ресурсів, державних витрат на оборону, міграції, інфляції, емісії грошей тощо.

Для ідентифікації параметрів моделей може бути використаний метод інваріантного поглиблення (Invariant Embedding), який запропонував Р. Беллман [1] у контексті теорії оптимального керування. Суть методу полягає у перетворенні складної інтегрально-диференціальної задачі в систему звичайних диференційних рівнянь для функціоналів або параметрів, що описують якість моделі.

Якщо маємо динамічну систему та функціонал якості (наприклад, похибку між моделлю й даними), то замість глобального розв'язку вводиться допоміжна функція, що задовольняє диференційне рівняння у часі – інваріантно незалежне відносно початкових умов.

Це дозволяє уникнути складної глобальної оптимізації, отримати еволюційне рівняння для параметрів, забезпечити інваріантність до зміни початкових умов і координат, що підвищує стійкість до шумів, неповних або неточних даних.

В доповіді розглянуто застосування методу інваріантного поглиблення у варіації Н. Дістефано [2] для ідентифікації параметрів технічних систем на прикладі трифазного асинхронного двигуна (АД) [3]. АМ становлять близько 95% усіх електроприводів і споживають понад половину вироблюваної електроенергії, тому точна оцінка їхніх характеристик є вкрай важливою.

Проблема: пряме вимірювання параметрів роторного кола (опір Rr, індуктивність Lr, взаємна індуктивність Lm) практично неможливе. Вхідні та вихідні параметри АД можна вимірювати як в [4, 5].

Рішення: застосування методу інваріантного поглиблення дозволяє ідентифікувати ці параметри за експериментальними даними, забезпечуючи збіжність алгоритму та достатню точність.

Результати моделювання свідчать:

- алгоритм дає стійку збіжність у широкому діапазоні початкових значень;
- для ефективної роботи потрібен малий крок дискретизації за часом;

- точність залежить від вибору початкових умов, оскільки система є жорсткою.

Список використаних джерел

1. Bellman, R. Invariant Imbedding and Mathematical Physics. Reading, Massachusetts: Addison–Wesley Publishing Company, 1964. — 248 p.

2. Distefano N., Nonlinear Process in Engineering Mechanics: Dynamic Programming, Invariant Imbedding, Quasillinearization, System Identification and Optimization, Academic Press, 1974

3. V. Kucheruk, P. Kulakov, I. Kurytnik, O. Hrabovskyi. Invariant embedding method for rotor parameters identification of induction motors // Przegląd Elektrotechniczny, 2016, 7, pp. 136-139.

4. Поджаренко В.О. До питання вибору форми модулятора тахометричного перетворювача / В.О. Поджаренко, В.М. Міхалевич, П.І. Кулаков // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 1998. - № 1. - с. 12-18.

5. Кучерук В.Ю., Войтович О.П. Система діагностування електромоторів у реальному часі. // Вісник Національного авіаційного університету, №1- Київ, 2007.- с. 149-152.

Електронна комерція в умовах глобальної цифрової трансформації

Мельниченко Д. О., к.е.н.,
Уманський національний університет

Глобальні процеси цифрової трансформації охопили практично всі сфери суспільного життя, спричинивши появу нових економічних реалій, заснованих на використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Цифровізація стала не лише інструментом підвищення ефективності бізнесу, а й потужним чинником соціально-економічного розвитку держав.

У цьому контексті електронна комерція виступає одним із найпомітніших явищ сучасної економіки. Вона формує нову парадигму ведення бізнесу, у якій

ключовими ресурсами є дані, швидкість обробки інформації та довіра споживачів до онлайн-середовища. Зміни в поведінці споживачів, поява цифрових платформ, розвиток фінансових технологій (FinTech) та мобільних сервісів створили передумови для активного зростання сегменту e-commerce. Електронна комерція в умовах цифрової трансформації стає не лише альтернативним каналом продажів, а й основою стратегічного розвитку компаній. Усе більше підприємств інтегрують онлайн-канали у свої бізнес-моделі, перетворюючи їх на головний інструмент комунікації з клієнтами. Для України ці процеси є особливо актуальними, адже вони відкривають можливості для залучення малого та середнього бізнесу до глобальних ринків, підвищують конкурентоспроможність національної економіки та сприяють цифровій інтеграції у європейський простір.

Електронна комерція (e-commerce) – це форма організації торговельної діяльності, заснована на використанні цифрових каналів для купівлі, продажу та просування товарів і послуг. До її складу входять інтернет-магазини, маркетплейси, платформи peer-to-peer, мобільні додатки та соціальні мережі, які виконують функції посередників між продавцем і споживачем. Ключовими факторами розвитку e-commerce є:

- поширення мобільного інтернету та смартфонів;
- розвиток електронних платіжних систем і безготівкових розрахунків;
- використання штучного інтелекту (AI), машинного навчання та Big Data для персоналізації пропозицій;
- підвищення рівня цифрової грамотності населення.

В умовах глобальної цифрової трансформації компанії, що працюють у сфері торгівлі, активно впроваджують аналітику споживчих даних, автоматизацію процесів закупівлі та доставки, цифровий маркетинг і CRM-системи. Водночас електронна комерція стає потужним каталізатором інновацій – від появи нових моделей логістики (наприклад, «останньої милі») до створення «розумних» екосистем, що поєднують фінансові, торговельні та сервісні платформи.

Для України характерною є позитивна динаміка розвитку онлайн-торгівлі. Згідно з даними галузевих досліджень, обсяг електронної комерції щороку зростає на 20–30%, що свідчить про зростання довіри споживачів і підвищення ефективності бізнес-процесів. Проте зберігаються проблеми – недосконаліть законодавчої бази, нерівномірний рівень цифровізації регіонів, кіберзагрози та потреба у підготовці кваліфікованих кадрів у сфері цифрового бізнесу [1-2].

Отже, електронна комерція в умовах глобальної цифрової трансформації стає невід'ємною складовою світового економічного простору, визначаючи нові орієнтири для розвитку торгівлі, підприємництва та державної політики. Вона не лише змінює способи взаємодії між учасниками ринку, а й формує цифрову культуру споживання, засновану на прозорості, швидкості та зручності. Для України подальший розвиток e-commerce є стратегічно важливим напрямом цифрової економіки. Він потребує створення сприятливого інституційного середовища, гармонізації законодавства з європейськими стандартами, розвитку інфраструктури електронних платежів та логістики, а також підтримки підприємництва в онлайн-секторі.

Розвиток електронної комерції не лише підвищує ефективність бізнесу, а й сприяє розширенню економічних можливостей громадян, формує сучасну модель взаємодії держави, бізнесу і споживачів у цифровому суспільстві. Саме тому інноваційні рішення, партнерство та стратегічне бачення цифрової трансформації стають ключовими умовами сталого розвитку e-commerce в Україні.

Список використаних джерел

1. Гриценко О. А. Електронна комерція в умовах цифрової трансформації економіки. *Економіка та держава*. 2024. № 5. С. 45–50. DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.5.45

2. Соколюк С. Ю., Прокопчук О.Т., Коротєєв М. А., Жарун О. В., Ролінський О. В. Інноваційні підходи до розвитку торговельного підприємництва в агробізнесі. Збірник наукових праць Уманського

національного університету. 2025. Випуск 106. Частина 2, С. 277-291. DOI:10.32782/2415-8240-2025-106-2-277-291.

Цифрова трансформація фінансової системи: виклики, інструменти, можливості

Пташник С.А., к.е.н., доцент
Черниш А.О., здобувач другого рівня вищої освіти (магістерський)
Уманський національний університет

У XXI столітті цифрові технології стрімко змінюють не лише банківську діяльність, але й всю фінансову систему держави — від державного управління і фінансів до соціального забезпечення та взаємодії з громадянами. Цифрова трансформація фінансової системи стає не просто трендом, а необхідністю для підвищення ефективності, прозорості та гнучкості управління. У контексті соціального забезпечення це означає: можливість більш адресного, швидкого і економічно обґрунтованого надання соціальних послуг, впровадження електронних фінансових інструментів, автоматизації процесів, зниження трансакційних витрат і ризиків.

Передумовою трансформації є наявність необхідної інфраструктури: широкополосного інтернету, цифрових платформ, електронних сервісів, кібербезпеки. У країнах із розвиненою цифровою економікою фінансове включення (financial inclusion) значно зростає саме завдяки цифровим рішенням — мобільним банківським додаткам, фінтех-сервісам, платформам для мікропозик, криптовалютам, blockchain. Цей досвід має адаптуватись до українських реалій: нестабільність під час воєнного стану, обмежені ресурси, зниження доходів і посилення вимог до соціальної інклюзії.

Цифровізація фінансової системи передбачає кілька ключових векторів. По-перше, це автоматизація фінансових процесів — держплатежі, соціальні

трансферти, бюджетне планування, моніторинг виконання. Автоматизація скорочує паперовий документообіг, підвищує швидкість і точність розрахунків, підвищує рівень прозорості. Наприклад, застосування єдиної цифрової платформи для соцвиплат дає змогу швидко ідентифікувати отримувача, зменшити ризики дублювання чи шахрайства.

По-друге, цифрові фінансові технології (фінтех) відкривають нові можливості для інноваційних моделей обслуговування громадян. Мобільне фінансування, peer-to-peer платформи, адаптивні алгоритми кредитування, Big Data-аналіз поведінки користувачів — все це дозволяє фінансовим установам і державним органам більш гнучко реагувати на потреби населення, зокрема вразливих груп. У сфері соціального забезпечення це означає можливості попередньої оцінки соціальних ризиків, створення персоналізованих програм підтримки, моніторингу ефективності витрат.

По-третє, цифрова трансформація фінансового сектору забезпечує покращення управління ризиками та контролю. Завдяки аналітичним платформам, алгоритмам машинного навчання, blockchain-рішенням можна підвищити стійкість системи до кризових ситуацій, підвищити кібербезпеку і захист від фінансових шахрайств. В умовах України, яка переживає економічні й безпекові виклики, це є особливо актуальним: прозорість витрат бюджетних коштів, контроль цільового спрямування соціальних програм, швидка мобілізація ресурсів.

По-четверте, цифровізація фінансів впливає на розширення фінансової інклюзії. Коли громадяни отримують доступ до цифрових фінансових сервісів — навіть у віддалених регіонах чи під час воєнного стану — це означає більше можливостей для отримання соціальної підтримки, доступу до банківських послуг, мікрокредитів, платіжних систем. Це сприяє зменшенню економічної відчуженості, стимулює економічну активність і соціальну інтеграцію.

Однак реалізація цифрової трансформації фінансової системи супроводжується значними викликами. Необхідні зміни нормативно-правової бази, захист персональних даних, кібербезпека, наявність висококваліфікованих

кадрів, адаптація населення до нових сервісів. Для системи соціального забезпечення це означає: необхідність створення інтегрованих цифрових платформ, зміни підходів до надання послуг, проведення навчання персоналу, адаптації програм до цифрового середовища.

В умовах України важливо враховувати специфіку: воєнний стан, тимчасова втрата інфраструктури, вимушене переміщення населення, зниження фінансових ресурсів. Цифровізація фінансової системи може стати каталізатором відновлення, якщо буде використана як інструмент підвищення ефективності і мобільності ресурсів, спрямована на оптимізацію соціальних послуг, оперативне реагування на зміни. Наприклад, цифрові сервіси для внутрішньо переміщених осіб, онлайн-реєстрація на соцвиплати, автоматичні алгоритми аналізу потреб громад — усе це вимоги часу.

У підсумку, цифрова трансформація фінансової системи є стратегічною складовою ефективного управління у сфері соціального забезпечення. Застосування цифрових технологій дозволяє зробити багатший функціонал фінансових систем — більш гнучким, більш прозорим, більш орієнтованим на користувача. Водночас успіх цього процесу залежить від політичної волі, нормативної адаптації, технологічної інфраструктури і готовності суспільства. Для майбутнього соціального забезпечення України цифровізація стає не просто трендом, а необхідністю для побудови системи, здатної до адаптації у швидкоплинному середовищі.

Список використаних джерел

1. Кретов Д. Цифрова трансформація банківської системи України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Economics of Development* (Україна) 2024. URL: https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/download/965/924

2. Довгань О. І. Аналіз розвитку цифрових інновацій на ринку фінансових послуг України у 2010-2024 роках. *Economy and Society*. 2025. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5492

Впровадження штучного інтелекту та роботизованої автоматизації для оптимізації стратегії управління персоналом.

Пустовойтенко О.А., аспірант 31дф-м групи
Уманський національний університет

Цифрова трансформація HR змінює те, як організації керують своєю робочою силою. Використовуючи цифрові інструменти та технології, організації можуть оптимізувати процеси управління персоналом, підвищити ефективність і покращити досвід співробітників.

Інтеграція цифрових технологій, таких як хмарне HR-програмне забезпечення, мобільні програми, чат-боти та аналітика даних, може допомогти оптимізувати HR-процеси, автоматизувати повторювані завдання та зробити HR більш ефективним.

Штучний інтелект (AI) і роботизована автоматизація процесів (RPA) є новими технологіями, які впроваджують автоматичні дії, але вони мають різні інструменти і завдання.

RPA - є технологією software, яка організує цифрових працівників виконувати бізнес-процеси, що створені на основі параметрів та правил, з високою швидкістю та у великих обсягах,. Він найкраще підходить для відносно простих і лінійних процесів, які часто повторюються, з обмеженим діапазоном винятків. Це також може бути надзвичайно корисним у застарілих системах, де інтеграція API (Application Programming Interface (інтерфейс програмування додатків) неможлива.

ШІ — це технологія, яка сама може «думати», а отже, автономно виконувати більш складні процеси, які потребують певного аналізу або прийняття рішень, використовують значні обсяги даних та отримують вигоду від використання ШІ.

Основними відмінностями між AI і RPA є те, що AI зосереджується на когнітивних завданнях, які вимагають інтелекту, тоді як RPA зосереджується на автоматизації рутинних, ручних завдань.

AI може бути використаним для комплексного аналізу і прийняття рішення, тоді як RPA використовується для автоматичного тестування та виконання трудомістких завдань. У цих технологіях є свої власні сильні сторони і вони можуть бути використані у комбінації для автоматизованих виробничих процесів та збільшення ефективності.

Функції роботизованої автоматизації процесів:

- RPA зосереджується на автоматизації рутинних і повторюваних завдань на основі правил, таких як введення даних, заповнення форм і обробка рахунків-фактур.
- RPA використовує програмні роботи до визначення людської дії, так само, як натискання кнопок і введення даних у поля.
- RPA розроблено для дотримання заздалегідь визначених правил і дерев рішень, вони не використовують розширені алгоритми чи машинне навчання.
- RPA можуть збільшити ефективність і застосовуються для зменшення ручних помилок і часу обробки, і можуть бути використані в широких сегментах підприємств, включаючи фінансування, медичну допомогу та виробництво.

Функції штучного інтелекту:

- ШІ може бути задіяним до роботи зі складними завданнями, які вимагають міркувань і прийняття рішень, таких як розпізнавання шаблонів, створення прогнозів та обробки природної мови.
- ШІ дозволяє використовувати великі набори даних і розширені алгоритми, такі як технічні та глибока знання, прийняття інтелектуальних рішень.
- ШІ може навчатися і впроваджуватися протягом тривалого часу, без потреби автоматичного втручання, аналізуючи дані та відгуки.

- ШІ часто використовується для автоматизації завдань, які вимагають високого рівня інтелекту, наприклад, виявлення шахрайства, обслуговування клієнтів і створення контенту [1].

Роботизована автоматизація процесів у відділі кадрів оптимізує роботу, підвищує ефективність і зменшує витрати на роботу з персоналом. Крім того, оскільки організації охопили цифрову робочу силу, автоматизація управління персоналом забезпечила вирішення низки проблем, пов'язаних із віддаленою роботою, таких як об'єднання застарілих систем, покращення передачі даних і підвищення кібербезпеки.

RPA у відділі управління персоналом допомагає автоматизувати широкий спектр повторюваних завдань і дозволяє спеціалістам відділу управління персоналом виконувати роботу, орієнтовану на людину, її цінності, що впливає на задоволеність роботою та, як наслідок, на репутацію роботодавця та утримання працівників.

Ринок RPA програмного забезпечення зростає повільніше, ніж ринок програмного забезпечення AI, але очікується значний внесок використання їх технологій у цифровій трансформації та автоматизації в різних галузях.

Цифрова трансформація HR може принести багато переваг, але вона також створює деякі проблеми, які необхідно вирішувати, а саме стійкість до змін, конфіденційність і безпека даних, інтеграція із застарілими системами, обмеження вартості та ресурсів. Для подолання цих проблем організаціям необхідно інвестувати в безпечні та сумісні програмні рішення для управління персоналом, визначити пріоритетність цифрових ініціатив на основі потенційного впливу та рентабельності інвестицій, розглянути можливість аутсорсингу деяких завдань зовнішнім постачальникам і взяти на себе зобов'язання щодо справедливості. і включення в розробку та впровадження цифрових HR-рішень.

Список використаних джерел

1. Dr. Jagreet Kaur Gill. Robotic Process Automation (RPA) in Human Resources Management. 16 February 2024. URL: https://www.xenonstack.com/blog/rpa-in-hrm

Організаційно-економічний механізм підвищення фінансової спроможності аграрних підприємств в умовах переходу до цифрової економіки

Синенко Ігор Миколайович
здобувач третього освітнього рівня вищої освіти (доктор філософії),
Уманський національний університет

Аграрний сектор України традиційно відіграє ключову роль у національній економіці та забезпеченні продовольчої безпеки світу. Однак в умовах воєнного стану та необхідності відновлення економіки постає гостра потреба в модернізації організаційно-економічних та фінансових механізмів підтримки аграрних підприємств через впровадження цифрових технологій.

Цифровізація – вигідна стратегія для українських агропідприємств, яка дозволяє не лише оптимізувати витрати, а й збільшити прибутковість. За умов належного впровадження, цифрові технології можуть підвищити фінансову спроможність у 2–2,5 рази протягом 2–3 років. Для цього сучасним аграрним підприємствам слід впроваджувати цифрові системи поетапно, інвестувати в навчання персоналу, залучати державні програми підтримки цифровізації та працювати з агрофінтех-сервісами для фінансування.

Підвищення фінансової спроможності аграрних підприємств – це комплексний процес злагодженої роботи підприємства, який має враховувати реальний його внутрішній потенціал та вплив зовнішніх факторів, у т.ч. розвиток цифрових технологій.

Відповідно виділяємо основні елементи внутрішнього економічного механізму підприємства: нормування, планування, облік, контроль, підведення підсумків діяльності, стимулювання і матеріальна відповідальність підрозділів, цифровізація, а також нормативно-правове забезпечення як зовнішній складник механізму, рис. 1.

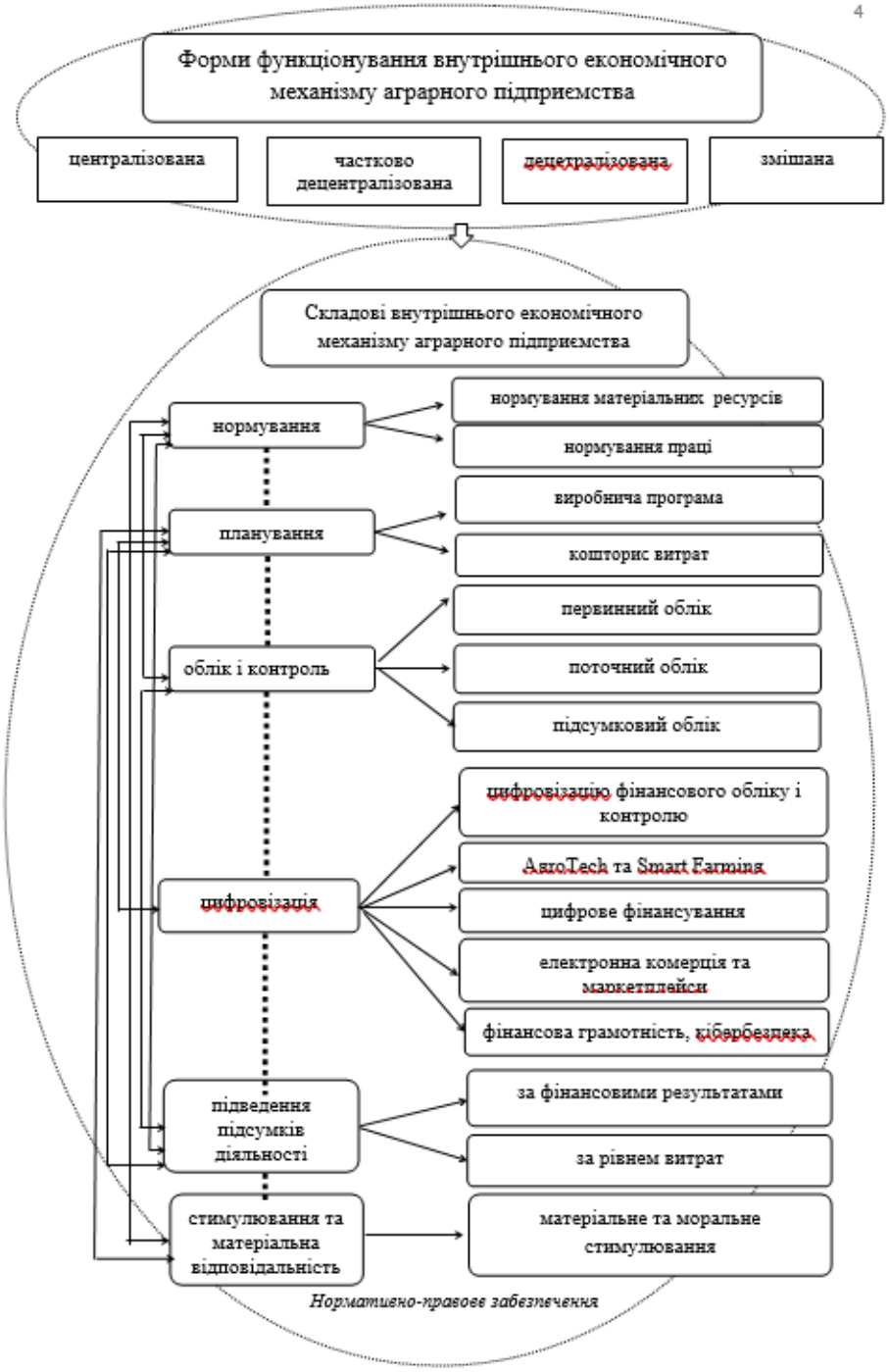

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм підвищення фінансової спроможності аграрного підприємства в умовах переходу до цифрової економіки

Представлений механізм являє собою сукупність елементів, які є системами (підсистемами), і взаємозв'язків між ними. Організаційно - економічний механізм передбачає розробку нормативів і встановлення норм витрат різноманітних ресурсів (праці, матеріалів тощо), внутрішнє планування, яке має на меті досягнення поставлених цілей за оптимальних витрат ресурсів і приведення можливостей підприємства у відповідність до умов ринку, організація обліку і контролю результатів діяльності підрозділів, основною метою яких є надання інформації керівництву для обґрунтування подальших управлінських рішень, цифровізація – стратегічна можливість для аграрних підприємств України, яка, попри ризики, здатна забезпечити довгострокову фінансову стійкість і посилити позиції в глобальному агросекторі, аналіз результатів діяльності підрозділів, що здійснюється на основі порівняння запропонованих показників з досягнутими, стимулювання підрозділів, що передбачає впровадження для працівників матеріальних і моральних стимулів, як мотивів до покращення результатів, а також матеріальна відповідальність за допущені недоліки.

Список використаних джерел

1. Кір'ян О., Кононенко Я., Торяник Д. Інформаційна складова економічної безпеки організації. Цифрова економіка та економічна безпека. 2022. No 3 (03). С. 79–84. DOI: 10.32782/dees.3-14

2. Шестакова А. В., Ткачук В. О., Мельник Т. Ю., Травін В. В. Цифрові можливості аграрної економіки України у воєнний період. Економіка, управління та адміністрування. 2022. No 3(101). С. 15–23. DOI: 10.26642/ema-2022-3(101)-15-23

3. Kernel запустив онлайн-платформу Open Agribusiness для аграріїв. URL: https://agroreview.com/content/kernel-zapustyv-onlajn-platformu-open-agribusiness-dlya-ahrariyiv/ (дата звернення: 08.10.2025).

Технології індивідуалізації страхової пропозиції

Уляніч Ю.В. к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Уляніч К.Ф., к.е.н., доцент кафедри підприємництва та бізнес-технологій

Уманський національний університет

Інтернетизація як напрям цифровізації страхового ринку здійснюється за допомогою використання мережі Інтернет, нових виробничих технологій, технологій бездротового зв'язку та хмарних технологій у бізнес-процесах страхової компанії як із зовнішньою аудиторією – страхувальниками, так і з працівниками та страховими агентами.

Інтернетизація страхової діяльності реалізується у страхових компаніях за допомогою не тільки Інтернет-продажу страхових послуг, а й збором інформації про страхувальників через Інтернет, а також врегулювання страхових випадків через Інтернет. Індивідуалізація економічних відносин (табл. 1), тобто відхід від масових стандартизованих продуктів на страховому ринку, проявляється в розробленні індивідуальної пропозиції щодо страхування (за тарифами, ризиками й іншим умовами) за допомогою використання великих баз даних, нових виробничих технологій та технологій бездротового зв'язку на основі отримання максимально широкого набору даних про страхувальника (у тому числі потенційного) й об'єкт страхування [1].

Таблиця 1

Технології індивідуалізації страхової пропозиції

Технологія індивідуалізації	Опис технології та її застосування
Big Data	Технологія обробки великих масивів даних із метою збору, аналізу, систематизації та використання для розроблення індивідуальних пропозицій страхувальникам
Інтернет-пристрої	Збір додаткової інформації про пристрої, що мають вихід в Інтернет та які виступають потенційними об'єктами страхування, для створення максимально безпечних умов життєдіяльності страхувальника

Пристрої збору показників (телематика, дистанційний збір показників життя та здоров'я)	Цілеспрямований віддалений збір додаткової інформації про об'єкти страхування для максимального зниження ризику під час страхування
Технології бездротового зв'язку	Використання системи online-позиціонування для отримання додаткових даних про страхувальника (застрахованого) для надання найбільш якісних послуг у галузі страхування
Збір інформації у віртуальній реальності	Аналіз інформації, яку страхувальник (застрахований) розміщує у мережі Інтернет та соціальних мережах, із метою виявлення потенційних загроз для надання найбільш якісних послуг у галузі страхування

Індивідуалізація страхової пропозиції має на увазі індивідуальну оцінку ризику за рахунок збільшення кількості інформації, яка збирається про страхувальника й об'єкт страхування, а також підготовку індивідуальної пропозиції на страхування за запитом страхувальника. Різні автоматизовані пристрої збору інформації про страхувальника (застрахованого) або об'єкт страхування, такі як телематика і телемедицина, дають змогу отримувати розширений список показників, необхідних для передконтрактної оцінки ризику [2].

Після отримання необхідних показників страховик має можливість формувати індивідуальні умови за програмою страхування. Основними проблемами індивідуалізації на страховому ринку є: – недостатнє опрацювання ступеня впливу зібраних показників на ризик; – надмірна мінімізація ризику внаслідок більш точної оцінки, зниження розміру нетто-ставки істотно нижче рівня витрат страховика на укладення договору страхування; – наближення до неризикового договору страхування; – законність використання зібраних даних про страхувальника. Усвідомлення цієї проблематики стало причиною розроблення технологій страхування, що не припускають використання або значного обмеження участі комерційного страховика в процесі страхування.

Список використаних джерел

1. Demianchuk M., Makhamadali B. H. o'g'li, Kotlubai V., Shramko H. The influence of globalization and integration processes on the activity of insurance

organizations. Economics. Ecology. Socium. Odessa, 2019. Vol. 3, № 3. P. 53–64. DOI: https://doi.org/ 10.31520/2616-7107/2019.3.3-7 (дата звернення: 25.10.2025).

2. Череп О. Г., Хмельковська А. В. Особливості розвитку вітчизняного страхового ринку як складової фінансового ринку. Напрями активізації страхової діяльності в умовах становлення цифрової економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 6(2). С. 240–244.

Переваги та недоліки використання інформаційних систем і технологій в життєдіяльності підприємства

Уляніч Ю.В. к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Уляніч К.Ф., к.е.н., доцент кафедри підприємництва та бізнес-технологій

Уманський національний університет

Мета будь-якої інформаційної технології – отримати потрібну інформацію необхідної якості на заданому носії. При цьому існують обмеження на вартість обробки даних, трудомісткість процесів використання інформаційного ресурсу, надійність та оперативність процесу обробки інформації, якість інформації, що отримується.

Сучасні інформаційні технології уможливлюють створення єдиного інформаційного середовища, фізичною основою якого є інтегровані комп’ютерні мережі та системи зв’язку, що дає змогу супроводжувати та координувати і технологічні процеси, і ділову діяльність будь-якої організації. Такий підхід передбачає технічну, організаційну та методологічну інтеграцію таких базових напрямів управлінської діяльності, як виробничий, організаційний, маркетинговий, фінансовий, бухгалтерський, кадровий та проектно-конструкторський.

Інформаційні технології і системи охоплюють весь суспільний простір та всі сфери економіки. Інформаційною технологією можна назвати систему, яка виконує функції збір інформації, її зберігання, оброблення та передача користувачам для прийняття рішень, прогнозування, обліку, контролю, регулювання та ін. [1].

Жодне підприємство не може обійтись без сучасних комп'ютерних інформаційних технологій для обліку, аналізу та контролю своїх господарських операцій. Проте, слід відзначити, що поряд з перевагами використання інформаційних систем і технологій на підприємствах різних галузей існують й недоліки [2], (табл.1.)

Таблиця 1

Переваги та недоліки використання інформаційних систем і технологій в життєдіяльності підприємства

Переваги	**Недоліки**
Програмний продукт автоматизації обліку можливо швидко ввести в експлуатацію, а при зміні масштабів діяльності підприємства, підходів до управління чи організації облікових робіт.	Безперервне зростання кіберзлочинності (95% фінансове шахрайство та крадіжки і 5% шпіонаж.
Переналаштувати з мінімальними затратами часу та фінансових ресурсів.	
Усі облікові дані реєструються та	Статичність, оновлення техніки,

зберігаються в єдиній інформаційній базі.	навчання персоналу, висока ціна.
Швидкий доступ до інформації для прийняття управлінських рішень.	
Широкі можливості для планування діяльності.	Залежність від всесвітньої мережі Інтернет. Можливість постійного ведення оперативного контролю.
Можливість постійного ведення оперативного контролю.	
Сучасний ергономічний інтерфейс автоматизованих програм обліку забезпечує доступність засвоєння інформації та високу швидкість роботи для фахівців.	Постійна необхідність адаптації до сучасних вимог часу.
Можливість доступу до інформації через мережу Інтернет.	

Ефективне застосування інформаційно-технічних систем управління, що дозволяють оптимально організувати внутрішні бізнес-процеси на підприємстві і отримувати оперативну інформацію для прийняття обґрунтованих управлінських рішень є автоматизація обліково-аналітичного процесу до якого прагнуть всі керівники.

Список використаних джерел

1. Барбінягра О. Діагностика управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств Одеської області. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-31-35.

2. Ковальчук Н. Оцінка фінансового потенціалу підприємства. *Економіка та суспільство.* 2021. № 34. С. 24-32.

3. Ukrainian IT Industry Key Facts. URL : https://www.abtosoftware.com blog/ukrainian-it-industry-key-facts. (дата звернення: 04.10.2025).

Алгоритм вирішення проблеми вибору інформаційних технологій управління на підприємствах

Уляніч Ю.В. к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Дяченко М.О. здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський національний університет

Алгоритм впровадження ІТ управління підприємством супроводжується сукупністю методів, щодо вибору інформаційних систем. Інформаційні технології на підприємствах повинні використовуватися для ефективної організації інформаційних потоків і розширення можливостей застосування економіко-математичних методів. Так, оцінка ефективності від впровадження інформаційної системи здійснюється на основі наступних методів: - фінансові методи. Ці методи надають можливість представити результати оцінок критеріїв щодо вибору ІТ у фінансовому вираженні, що матеріально обґрунтовує процес впровадження інформаційної системи на підприємстві; - евристичні методи. Ця група методів дозволяє враховувати специфіку кожного підприємства при визначенні характеристик інформаційних технологій, які підлягають оцінці. Застосування методів евристичної групи (Збалансована система показників (Balanced Scorecard, BSC); Інформаційна економіка (Information Economics, IE)) забезпечить визначення відповідності ІТ-проекту бізнес-стратегії підприємства і його внеску в досягнення підприємством встановлених стратегічних цілей.

Використання даних методик дозволить виявляти як явні, так і неявні фактори ефективності ІТ-проектів. - імовірнісні методи. Імовірнісні методики (прикладна інформаційна економіка (Applied Information Economics, AIE); справедлива ціна опціонів (Real Options Valuation, ROV)) дозволяють здійснювати оцінку очікуваних ризиків, які здійснюють негативний вплив на досягнення запланованих показників ІТ-проекту і появу нових можливостей

підприємства з початком використання інформаційних технологій на базі статистичних і математичних моделей [2].

Слід зазначити, що нині існує два способи придбання інформаційної системи. Перший спосіб - придбання ІТ-продукту безпосередньо у виробника або у його офіційного дилера у вигляді «коробки» з дисками, драйверами, інструкцією і т.д.

Другий спосіб дещо відрізняється від попереднього. Його суть полягає в тому, що керівництво заключає договір оренди з виробником ІТ-продукту. Орендодавець надає право користування інформаційною системою орендарю, яку він скачує з сервера (хмари) орендодавця (виробника), рис.1.

Рис. 1. Алгоритм вирішення проблеми вибору інформаційних технологій управління на підприємствах [3]

Цей спосіб є досить актуальним у малих та середніх підприємствах. Це пояснюється тим, що витрати значно менші, а процес впровадження займає менше часу ніж звичайна покупка інформаційної системи.

Отже, інформатизація процесів управління підприємством є загальнообов'язковим явищем. Час не стоїть на місці. С кожним днем технології вдосконалюються, а потреби споживачів стають все більш вибагливими. І саме тому, для того щоб підприємство залишалось рентабельним та конкурентоздатним, керівникам потрібно впроваджувати нові технології та модернізувати існуючі інформаційні системи. Використовуючи сучасні технології, підприємства отримують можливість узгодити обсяг виробництва з попитом у режимі реального часу, виявляти нові канали збуту і розміщення, оптимізувати організаційну структуру, визначати структуру виробництва згідно з законами, покращити якість обслуговування і цим забезпечити ефективну діяльність.

Список використаних джерел

1. Lupak R., Boiko R., Kunytska-Iliash M., Vasyltsiv T. State Management of Import Dependency and State's Economic Security Ensuring: New Approaches to Evaluating and Strategizing. Accounting. 2021. Vol. 7. Issue 4. P. 855–864.

2. Експортна стратегія України: Дослідження щодо секторальної стратегії розвитку інформаційно-комунікативних технологій 2019-2023 роки: https://issuu.com/mineconomdev/docs/ (дата звернення: 23.10.2025).

3. Ukraine's IT industry by the numbers. URL : https://intetics.com/news/ ukraines-it-industry-by-the-numbers. (дата звернення: 14.10.2025).

Регуляторна адаптація та технологічна трансформація страхового ринку України

Ясінський О.Р., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти[3]

На поточному етапі, в умовах безперервної адаптації до європейських стандартів та гострих викликів, спричинених воєнним станом, страховий ринок України переживає період глибокої інституційної трансформації та демонструє

[3] Науковий керівник – Улянич Ю.В., к.е.н., доцент

значне зростання у ключових сегментах, що є критичним як для фінансової стабільності галузі, так і для перспектив її інтеграції у світову економічну систему. Цей процес характеризується не лише фінансовою консолідацією, але й суттєвими регуляторними змінами в обов'язкових видах страхування, що, безумовно, зумовлює високу актуальність даного дослідження.

У результаті проведеного аналізу встановлено, що страховий ринок у першій половині 2025 року продемонстрував значне зростання валових премій (+40%), досягнувши загального обсягу у 33,247 млрд грн. Основними рушіями цього зростання, спричиненого підвищенням тарифів та попиту, є продукти транспортного страхування (зокрема, ОСЦПВ зі зростанням премій на +122%) та Добровільне медичне страхування (ДМС) [1]. Однак, стійка позитивна динаміка в сегменті ДМС супроводжується зростанням збитковості (рівень виплат досягає 63-75%) через інфляцію вартості медичних послуг, що вимагає від компаній негайного удосконалення механізмів управління ризиками та тарифікації.

Сектор страхування життя (Life) показав більш помірне зростання премій, проте швидше зростання виплат (+24%) підтверджує належне виконання страховиками своїх довгострокових зобов'язань. Регуляторна трансформація стала найбільш вагомим чинником: імплементація з 1 січня 2025 року нової редакції закону про ОСЦПВ суттєво підвищила ліміти відповідальності (до 250 000/500 000 грн) та запровадила механізм прямого врегулювання збитків [2], що, разом зі скасуванням державного регулювання тарифів, підвищує вимоги до капіталу та фінансової стійкості страховиків.

Паралельно, наближення до вимог Solvency II та положень нового Закону України "Про страхування" є головним чинником концентрації бізнесу на ринку (скорочення до 59–65 компаній) [3]. Це посилення вимог НБУ до платоспроможності, капіталу та прозорості, а також запровадження чітких заходів раннього втручання, спрямоване на очищення ринку від нестійких гравців.

Попри кризові умови, технологічна трансформація страхового ринку прискорюється: близько 48% компаній активно використовують Штучний інтелект (ШІ) для оптимізації процесів, скорингу ризиків та автоматизації врегулювання збитків, а зростання онлайн-продажів підтверджує стійкий тренд на діджиталізацію. Стратегічним пріоритетом також є формування законодавчої бази для обов'язкового страхування воєнних ризиків для об'єктів застави та будівництва.

Отже, страховий ринок України у 2025 році перебуває у фазі структурного переходу, який характеризується одночасним зростанням обсягів у ключових сегментах та посиленням регуляторного нагляду НБУ згідно з європейськими стандартами. Успішна реалізація реформ ОСЦПВ, повна імплементація Solvency II та швидке створення дієвої системи страхування воєнних ризиків є критично важливими для очищення ринку, забезпечення фінансової стійкості та перетворення страхового сектору на надійний фінансовий інститут у системі повоєнного відновлення економіки.

Список використаних джерел

1. Страхові премії NON-LIFE. Національна асоціація страховиків України. URL: https://nasu.com.ua/oglyad-strahovogo-rynku-ukrayiny-za-i-pivrichchya-2025-roku/

2. Омелько Ю. Зміни в ОСЦПВ з 2025 року в Україні. URL: https://hotline.finance/ua/articles/zmini-v-avtostrahuvanni-z-2025-roku-v-ukrajini

3. Чуницька І. І., Богріновцева Л. М., Ключка О. В. Аналіз впливу сучасних технологій на розвиток страхового бізнесу в Україні. Актуальні питання економічних наук, 2025. (7). URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.14603795

Цифрова трансформація бізнесу в Україні у порівнянні з європейською практикою

Штерц Р.О., здобувач вищої освіти
Науковий керівник – доцент, к.е.н., Тупчій О.С.

Сучасний етап суспільно-економічного розвитку характеризується зміщенням акцентів у конкурентному управлінні бізнесом у бік цифрових інструментів, які формують нову парадигму його функціонування та стратегічного розвитку. Цифрова трансформація бізнес-процесів стала системним чинником підвищення ефективності підприємств, зменшення транзакційних витрат, прискорення управлінських рішень та розширення ринкових можливостей. В Україні це явище набуває особливої актуальності в умовах інтеграції до європейського економічного простору та необхідності адаптації до сучасних стандартів цифрової економіки.

Цифрові технології охоплюють ключові сфери діяльності підприємств: управління комунікаціями та потоками інформації, логістикою, персоналом, фінансовими операціями, клієнтською взаємодією. Вітчизняна практика демонструє активне впровадження CRM-систем, електронного документообігу, хмарної аналітики та елементів штучного інтелекту, що свідчить про поступову адаптацію до глобальних тенденцій цифровізації. За даними Міністерства цифрової трансформації України понад 70 % малих і середніх підприємств використовують принаймні один цифровий інструмент у своїй діяльності, переважно у сфері електронної комерції, дистанційного управління та автоматизації бухгалтерії.

Порівняльний аналіз показує, що країни Європейського Союзу демонструють більш системну та стратегічно орієнтовану модель впровадження цифрових технологій. В Естонії цифрові рішення інтегровані на рівні державного управління та бізнесу, що забезпечує високий ступінь інформаційної взаємодії. Польща активно стимулює цифровізацію малого бізнесу через державні субсидії та бізнес-інкубатори. Німеччина реалізує індустріальну цифрову модель «Індустрія 4.0», що спрямована на автоматизацію та інтелектуалізацію

виробництва. Український бізнес демонструє динаміку цифрових змін, однак переважно у сфері послуг, тоді як промисловий сектор характеризується фрагментарним включенням цифрових технологій.

Цифрова трансформація в Україні відбувається в умовах значних ризиків і диспропорцій. Основними обмеженнями залишаються недостатній рівень цифрової грамотності підприємців, обмежений доступ до фінансування, підвищені загрози інформаційній безпеці, порушення телекомунікаційної інфраструктури внаслідок бойових дій та низький рівень довіри бізнесу до електронних сервісів. Наявність цих бар'єрів зумовлює уповільнення цифрових процесів, знижує інноваційну активність та формує технологічну нерівність між регіонами.

Разом з тим, Україна має значний потенціал цифрового розвитку, що базується на активізації взаємодії з європейськими інституціями, участі в програмах міжнародної технічної допомоги, розгортанні бізнес-екосистем та розвитку цифрової освіти. Важливим напрямом є формування публічно-приватних партнерств, створення інноваційних кластерів та технологічних хабів, а також впровадження бізнес-орієнтованих програм цифрової компетентності.

Подальший розвиток цифровізації бізнесу потребує системної державної підтримки, переорієнтації управлінських концепцій з реактивної моделі на проактивну, посилення кіберзахисту та модернізації IT-інфраструктури. Актуальним є також розширення участі підприємств у європейських програмах цифрової трансформації, стимулювання інвестицій в автоматизацію виробництва та формування цифрових інноваційних платформ.

Отже, цифровізація бізнесу в Україні є стратегічно важливим напрямом соціально-економічного розвитку, який формує потенціал не лише для підвищення конкурентоспроможності підприємств, але й для модернізації національної економіки в умовах інтеграції до європейського ринку. Порівняльний аналіз із моделями цифрової трансформації країн Європейського Союзу доводить, що Україна перебуває на етапі адаптаційного впровадження цифрових інструментів, тоді як у більшості держав ЄС застосовується системно-

кластерний та інженерно-інноваційний підхід до цифровізації виробничих і управлінських процесів. Вітчизняним підприємствам притаманна фрагментарність цифрових змін, що пояснюється обмеженістю фінансових ресурсів, нерівномірним рівнем цифрової компетентності, структурною нестійкістю економічного середовища та підвищеними загрозами кібербезпеці, зумовленими воєнним станом. Попри зазначені виклики, зростання цифрової активності малого та середнього бізнесу, розвиток ініціатив за підтримки міжнародних донорів, поступова інституціоналізація цифрової освіти та державні програми технологічної трансформації створюють основу для інноваційного перетворення бізнес-середовища. Подальше прискорення цифрової модернізації можливе за умови посилення партнерства з Європейським Союзом, розширення участі у міжнародних фінансово-технологічних програмах, запровадження публічно-приватних інноваційних платформ, а також переходу від реактивної до випереджальної моделі управління цифровими змінами. Таким чином, цифрова трансформація бізнесу в Україні має реалізовуватися як комплексний процес стратегічної трансформації економіки, основою якого є інтеграція технологічної динаміки, інтелектуального потенціалу, управлінської інноваційності та міжсекторальної співпраці в межах національного та європейського економічного простору.

Діджиталізація як ключовий фактор трансформації процесів банківського кредитування в Україні

Хоружий В.О., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Ролінський О.В., к.е.н., доцент
Власюк С.А., к.е.н., доцент

Діджиталізація є невідворотним процесом, що докорінно змінює операційні моделі та клієнтський досвід у сфері банківського кредитування в Україні. Цей фактор став особливо важливим у кризових умовах, коли фізичний доступ до банківських відділень був обмежений.

Трансформація процесів банківського кредитування під впливом діджиталізації насамперед проявляється у радикальному підвищенні швидкості та доступності кредитних продуктів для кінцевого споживача. Впровадження FinTech-рішень, інтеграція банківських систем з державними реєстрами та використання таких технологічних ініціатив, як BankID та мобільний застосунок "Дія", дозволяють банкам повністю автоматизувати повний цикл кредитування: від ініціації та подачі заявки, проходження віддаленої ідентифікації клієнта (KYC, Know Your Customer), до оцінки кредитоспроможності, формування, укладення договору в електронній формі та, зрештою, видачі коштів [1]. Ця автоматизація критично зменшує операційні витрати та мінімізує вплив людського фактора, що є необхідною умовою для масштабування послуг. Ключовим елементом діджиталізації є удосконалення кредитного скорингу за рахунок використання технологій Big Data та штучного інтелекту (AI). Традиційні методи оцінки, які покладаються виключно на кредитну історію та формальні фінансові звіти, замінюються на прогностичні, більш комплексні моделі [2]. AI-моделі здатні аналізувати альтернативні дані, включаючи транзакційні патерни, поведінку в інтернеті та, за згодою клієнта, неструктуровані дані [3]. Такий підхід дозволяє точніше оцінювати ризики, особливо для сегментів з обмеженою або відсутньою кредитною історією (малий і середній бізнес, молоді фахівці), які раніше були відрізані від класичного банківського фінансування. Зрештою, більш точний скоринг призводить до зниження частки непрацюючих кредитів (NPL) у портфелях банків та, як наслідок, до зменшення вартості кредитних ресурсів для економіки в цілому, підвищуючи її конкурентоспроможність.

Проте, діджиталізація породжує нові виклики, зокрема у сфері кібербезпеки, захисту персональних даних та необхідності модернізації застарілої банківської інфраструктури. Подальший розвиток банківського кредитування в Україні залежить від здатності банків інтегрувати передові технології (наприклад, хмарні рішення) та співпрацювати з FinTech-стартапами,

забезпечуючи при цьому високий рівень надійності та відповідність регуляторним нормам.

Список використаних джерел

1. Opirskyy I., Balatska V., Poberezhnyk V. Modern possibilities of use blockchain technology in the education system // *Ukrainian Scientific Journal of Information Security.* 2023. Vol. 29, Issue 3. P. 138–146. DOI: https://doi.org/10.18372/2225-5036.29.18073.

2. Рибалко А., Зайцев О. Сучасні підходи до аналізу фінансових результатів діяльності банківської установи. *Економіка та суспільство*, (21). DOI : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/37

3. Поведінкова економіка: від теорії до практики: міждисциплінарний навчальний посібник. За наук. ред. к.е.н., доц. Татомир І.Л., к.е.н., доц. Квасній Л.Г. Трускавець: ПОСВІТ, 2022, 408 с.

СЕКЦІЯ 6. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В СВІТІ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Роль глобалізаційних процесів у стимулюванні інноваційного розвитку України

Ревуцька А.О., к.е.н., доцент
Чорний О.О. – магістр спеціальності
С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини»
Уманський національний університет

Глобалізація є одним із ключових чинників розвитку сучасних економік, відкриваючи нові можливості для промислового сектору через доступ до міжнародних ринків, технологій і фінансових ресурсів. Водночас вона створює значні виклики для національних економік, особливо у сфері інноваційного розвитку. Для України, що інтегрується у світовий економічний простір, модернізація виробничих потужностей, підвищення конкурентоспроможності продукції та адаптація до змін глобального ринку набувають особливої актуальності.

Глобалізація проявляється через інтеграцію економік у світову систему через міжнародну торгівлю, фінансові потоки, міграцію робочої сили та розвиток цифрових технологій. Її вплив на інновації є подвійним: з одного боку, вона прискорює технологічний прогрес завдяки обміну знаннями, конкуренції та інвестиціям; з іншого - підвищує залежність від іноземних технологій і може спричиняти деіндустріалізацію та втрату конкурентних переваг національних виробників [1].

Вона сприяє поширенню технологій через прямі іноземні інвестиції та міжнародну кооперацію. В Україні значну роль відіграють іноземні корпорації, що відкривають виробництва та науково-дослідні центри у сферах машинобудування, фармацевтики та ІТ-індустрії. Проте більшість інновацій

імпортується, що обмежує розвиток власних наукових досліджень та формує технологічну залежність[4;5].

Важливою стратегією для прискореного розвитку є «leapfrogging» - технологічний стрибок через проміжні етапи індустріального розвитку. Ця концепція, заснована на ідеї «творчого руйнування» Й. Шумпетера, передбачає, що нові технології та компанії можуть випереджати старі, створюючи нові стандарти виробництва. У світі «стрибок» успішно застосовується у мобільному зв'язку в Африці, мобільних платежах у Китаї, відновлювальній енергетиці в Марокко, Нікарагуа та Кенії, а також у впровадженні інноваційних медичних технологій компаніями «General Electric Healthcare» та «Siemens».

Реалізація стратегії «стрибку» потребує комплексного підходу, що включає технологічну, економічну, інституційну, соціальну та екологічну складові. Технології забезпечують можливості впровадження інновацій, економіка - фінансову основу, інституції - сприятливе середовище для інноваційної діяльності, соціальна складова - готовність суспільства до змін, а екологічна - інтеграцію принципів сталого розвитку[3;6].

Після повномасштабного вторгнення Росії Україна зазнала значних втрат інфраструктури та людського потенціалу, що робить традиційні стратегії поступового відновлення неефективними. Загальні економічні збитки до кінця 2024 року перевищили $524 млрд [2]. У цьому контексті «leapfrogging» стає ключовим інструментом для прискореного розвитку економіки, хоча його реалізація потребує врахування потенційних ризиків і обмежень.

Серед основних чинників успіху стратегії - доступ до передових технологій, активна міжнародна співпраця та трансфер знань, цифровізація виробництва, розвиток зеленої енергетики, а також модернізація законодавчої бази для стимулювання інновацій, спрощення адміністративних процедур, впровадження цифрового врядування та податкових стимулів. Необхідно також вдосконалювати захист інтелектуальної власності та розвивати сучасну інфраструктуру - логістичні рішення, широкосмуговий Інтернет, 5G, смарт-міста та модернізацію енергетичних мереж [5; 7].

Критичним фактором є освіта та підготовка висококваліфікованих кадрів у сферах IT, штучного інтелекту, машинобудування, біотехнологій та робототехніки. Важливим є інтегрування STEM-дисциплін, взаємодія вищих навчальних закладів із бізнес-сектором і доступ до венчурного капіталу, державних грантів та міжнародних фінансових ресурсів. Активне стимулювання інвестицій і міжнародна кооперація значно пришвидшують інноваційний розвиток.

Таким чином, інтеграція технологій, економіки, інституцій, суспільства та екології створює умови для швидкого переходу України до сучасної економіки та підвищення її конкурентоспроможності на глобальному рівні.

Список використаних джерел:

1. Rodrik D. One Economics, Many Recipes. 2007. 280 p

2. Baldwin R. The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization. Harvard University Press, 2016. 330 p.

3. Lundvall B.-Å. National Systems of Innovation: Toward a Theory of Innovation and Interactive Learning. Wimbledon Publishing Company.2010. 404 p

4. Олійник О. Вплив інтелектуальної міграції на інноваційний розвиток країни. Соціальна економіка, 2023. No 65. С. 17-25.

5. Ястремська О., Малярець Л., Ястремська О., Бараннік І. Сучасні визначальні характеристики інноваційно-го розвитку економіки України: теоретичні та практичні аспекти. Інноваційні технології та наукові рішення для промисловості. 2023 No 3(25). С. 148–162.

6. Yayboke E., Crumpler W., Carter W. The Need for a Leapfrog Strategy. URL: https://www.csis.org/analysis/need-leapfrog-strategy?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 20.03.2025).

7. Schumpeter J. Capitalism, Socialism and Democracy. New York: Harper. 1942. 431 c.

Вплив процесів глобалізації на економічну співпрацю України та Європейського Союзу

Ревуцька А.О., к.е.н., доцент
Лукашенко С.М. – магістр спеціальності
С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини»
Уманський національний університет

Розвиток і взаємозв'язок національних економік спричинили поглиблення міжнародної співпраці та стали підґрунтям інтернаціоналізації виробництва. Глобалізація є тривалим процесом, який формує взаємозалежну світову економіку, охоплюючи політичні, економічні, соціальні та культурні аспекти розвитку. Вона визначає сучасну світову систему, де глобальні тенденції впливають на національні економіки, включаючи Україну та ЄС.

Головними ознаками прояву глобалізаційних процесів є:

Інтеграція виробництва через діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК), які визначають глобальні економічні стандарти. Українські компанії, особливо в агропромисловому та ІТ-секторі, дедалі частіше інтегруються у міжнародні ланцюги постачання, співпрацюючи з європейськими партнерами.

Посилення економічної взаємозалежності через торгівлю, інвестиції та технологічний обмін. Наприклад, експорт української агропродукції до ЄС складає значну частку ВВП країни, а від імпорту технологій та обладнання з ЄС залежить розвиток промисловості та інфраструктури.

Формування глобального ринку праці та мобільність робочої сили. Українські ІТ-спеціалісти та інженери активно працюють у проєктах ЄС, що підвищує кваліфікаційний рівень та сприяє інтеграції в міжнародні професійні мережі.

Розширення фінансових потоків та інвестиційних можливостей. Прямі іноземні інвестиції з ЄС підтримують модернізацію виробництва в Україні, розвиток інфраструктури та малих і середніх підприємств.

Глобальний інформаційно-комунікаційний простір забезпечує миттєвий обмін знаннями та технологіями. Українські компанії використовують європейські цифрові платформи, що сприяє інтеграції у міжнародний ринок послуг і підвищує конкурентоспроможність.

Спільні стандарти та правила у рамках угод з ЄС, таких як Угода про асоціацію та ЗВТ, стимулюють розвиток української економіки та підвищують рівень регуляторних та виробничих стандартів до європейських норм [1; 2].

Дослідники визначають кілька ключових типів глобалізаційних процесів, кожен із яких має специфічні характеристики та по-різному впливає на економічну, політичну, соціальну та культурну діяльність країн і регіонів. Серед них виокремлюють наступні основні форми глобалізації:

Економічна глобалізація: інтеграція через експорт сільськогосподарської продукції, металургії та ІТ-послуг. Наприклад, український експорт зерна та соняшникової олії до ЄС зростає щорічно, що підвищує валютні надходження та стабілізує економіку.

Технологічна глобалізація: використання європейських технологій у виробництві, будівництві та енергетиці, впровадження інноваційних рішень у сільському господарстві та ІТ.

Політична глобалізація: інтеграція України в європейські політичні процеси, участь у програмах ЄС (Horizon Europe, Erasmus+), формування прозорих правил управління та правового поля.

Соціальна та культурна глобалізація: активний обмін студентами та фахівцями, поширення європейських освітніх стандартів, культурних цінностей і соціальних норм, що впливає на формування сучасного суспільства [2].

На сьогодні додатковими аспектами та викликами є:

Культурне зближення народів через європейські цінності, стандарти освіти та споживчі практики. Водночас зберігаються локальні українські традиції та культурна ідентичність.

Екологічні виклики: інтеграція в європейські екологічні стандарти стимулює модернізацію промисловості, зменшення викидів і впровадження

ресурсозберігаючих технологій, що відповідає глобальним вимогам сталого розвитку [2].

Таким чином, глобалізація створює як можливості, так і виклики для України та ЄС. Вона забезпечує економічну інтеграцію, технологічний розвиток та культурну взаємодію, водночас вимагаючи адаптації до міжнародних стандартів, підвищення конкурентоспроможності та управління соціально-економічними та екологічними ризиками. Ефективна взаємодія з ЄС дозволяє Україні зміцнювати свій економічний потенціал, інтегруватися у світову економіку та підвищувати стійкість до глобальних криз.

Список використаних джерел:

1. Wang Z., Sun Z. From globalization to regionalization: The United States, China, and the post-Covid-19 world economic order. Journal of Chinese Political Science. 2021. Vol. 26. P. 69–87. DOI: https://doi.org/10.1007/s11366-020-09706-3

2. Глобалізація та її вплив на міжнародні економічні відносини. Економіка та суспільство, (59). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-2

Глобалізаційні виклики та їх вплив на трансформацію світового економічного порядку

Ревуцька А.О., к.е.н., доцент
Павлюченко Д.І. – магістр спеціальності
С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини»
Уманський національний університет

Вплив глобалізації на світову економіку проявляється через зростання взаємозалежності та інтеграцію національних господарств у межах глобальних виробничих ланцюгів. Це сприяє інтенсифікації міжнародного руху товарів, капіталу та робочої сили, але водночас обмежує можливості держав проводити незалежну економічну політику. Глобалізація, маючи об’єктивний характер, породжує як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних належить

поширення інноваційних технологій, підвищення ефективності виробництва й поліпшення якості життя населення. Натомість серед негативних варто відзначити посилення нерівномірності розвитку країн і зростання їхньої вразливості до глобальних криз [1].

Сучасна світова економіка демонструє, що надмірна взаємозалежність може стати чинником дестабілізації. Прикладом є торговельна політика США, спрямована на протекціонізм, зокрема введення у 2025 році нових імпортних тарифів на товари з Китаю, ЄС і країн Азії. Такі дії призвели до загострення міжнародних торговельних конфліктів, зустрічних обмежень із боку партнерів та загального зниження темпів глобального зростання. Реакція Китаю та Європейського Союзу у вигляді підвищення тарифів лише поглибила напругу, створивши передумови для нової хвилі економічної рецесії [1; 3].

Наслідком цих процесів стає фрагментація світової економіки за політичними блоками, що, за оцінками СОТ, може зменшити глобальний ВВП на 7%. У відповідь міжнародний бізнес змінює стратегії постачання, віддаючи перевагу моделям nearshoring (перенесення виробництва ближче до споживчих ринків) та friend-shoring (орієнтація на співпрацю з політичними союзниками). Це формує тенденцію до регіоналізації світової торгівлі та перегляду глобальних економічних зв’язків. Таким чином, глобалізація вступає у нову фазу, де взаємозалежність держав поєднується з прагненням до економічної самодостатності та політичної безпеки [2; 5].

Фондовий ринок оперативно відреагував на загострення торговельної війни: після оголошення нових тарифів на початку квітня 2025 року індекс S&P 500 знизився на $6,6 трлн — це стало найбільшим дводенним падінням в історії. Водночас тимчасове відтермінування тарифів призвело до швидкого зростання ринкових індексів: Dow Jones піднявся на 8%, S&P 500 — на 9,5%, а Nasdaq — на 12%. Така нестабільність посилила сумніви інвесторів щодо передбачуваності ринку США та надійності інвестування в американські активи [1; 4].

Інвестиційна активність скорочується через непослідовність урядових рішень і невизначеність торговельної політики США. Часті зміни тарифів

формують недовіру до економічної стратегії, відлякуючи потенційних інвесторів і стримуючи розміщення виробництва на території країни. Це, у свою чергу, спричиняє падіння обсягів світового виробництва та зниження цін на сировину, зокрема на енергоносії.

Різке здешевлення нафти стало особливо загрозливим для американських сланцевих компаній, яким для прибутковості потрібна ціна щонайменше $65 за барель. Після введення тарифів ціна впала до $55,12, що поставило галузь у стан невизначеності. У відповідь країни ОПЕК+ оголосили про збільшення видобутку нафти, що може ще більше дестабілізувати ринок [2].

Додатковим наслідком торговельного конфлікту стало послаблення міжнародних економічних інституцій. США призупинили внески до бюджету СОТ, накопичивши заборгованість у $25,7 млн і поставивши під сумнів подальшу участь у організації. Тим часом країни, проти яких введено тарифи, розпочали процедури оскарження у СОТ, що може загострити кризу багатосторонньої торговельної системи [5].

Поглиблення протекціонізму та політичних суперечностей між основними економічними центрами створює ризик не лише економічної рецесії, а й нової гонки озброєнь. Європейські країни, прагнучи зменшити залежність від США і посилити власну безпеку, збільшують оборонні витрати, що свідчить про перехід світового порядку до етапу стратегічного переосмислення ролі глобалізації та міжнародного співробітництва [3].

Таке рішення може тимчасово підтримати промисловий потенціал країн, переорієнтувавши виробництво на потреби військово-промислового комплексу, що дозволить уникнути рецесійних процесів у короткостроковій перспективі. Подібних дій можна очікувати і від Китаю, який уже тривалий час активно розвиває власний оборонний сектор. На тлі економічного спаду не виключається можливість ескалації його агресії щодо Тайваню, що опинився у вразливому становищі через погіршення відносин зі США [4].

У подальшому це може призвести до ослаблення ефективності існуючих систем колективної безпеки та формування нових оборонних альянсів. Зниження

довіри до США як стратегічного партнера, зокрема через непослідовну зовнішню політику та позицію щодо України, ставить під сумнів здатність НАТО оперативно реагувати на сучасні геополітичні виклики.

Список використаних джерел:

1. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягарі / пер. з англ. В. Сахна. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2003. 252 с.

2. Кругман П., Обстфельд М., Мелітц М. Міжнародна економіка: теорія і політика. – К. : Видавництво XYZ, 2017. 799 с.

3. Хелперн Д. Inside the Nudge Unit: How Small Changes Can Make a Big Difference. – Лондон : WH Allen, 2015. – 400 с.

4. Трасковська О. В. Вплив глобалізаційних процесів на економічний розвиток та взаємозв'язок країн у світовій економіці // Здобутки економіки: перспективи та інновації. – 2024. – Вип. 3. – Режим доступу: https://doi.org/10.57125/econp.2024.02.29.01

5. Осіпова Л. Вплив глобалізації на сучасні економічні моделі: нові виклики та можливості // Економіка та суспільство. – 2024. – Вип. 66. – Режим доступу: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-78

Агроекологічне обґрунтування впливу основного обробітку ґрунту на урожайність соняшнику

Щербаков В.С., здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський національний університет

У сучасних умовах трансформації аграрного виробництва, зростання кліматичних ризиків та поглиблення процесів деградації ґрунтів особливої актуальності набуває оптимізація систем землеробства, зокрема технологій основного обробітку ґрунту. Соняшник (*Helianthus annuus L.*) є стратегічною олійною культурою України, яка займає понад 6 млн гектарів посівних площ і

забезпечує більше 30 % світового виробництва соняшникової олії. Ефективність технології його вирощування значною мірою визначається системою основного обробітку ґрунту, яка формує водно-повітряний режим, агрофізичні властивості орного шару, рівень аерації та забезпеченість елементами живлення.

У контексті глобальних екологічних змін, дефіциту вологи, посилення вітрової та водної ерозії традиційні методи обробітку ґрунту, що базуються на глибокій оранці, стають дедалі менш адаптивними та енерговитратними. Необхідність енергозбереження, скорочення викидів вуглецю, збереження родючості та впровадження засад сталого землеробства зумовлює перехід до мінімізації механічного впливу на ґрунт, збереження рослинних решток та систем No-till. Саме тому агроекологічне обґрунтування впливу основного обробітку на врожайність соняшнику є одним із ключових напрямів сучасних досліджень у галузі агрономії.

Дослідження впливу технологій основного обробітку ґрунту на формування продуктивності соняшнику здійснювалося з урахуванням агроекологічних умов вирощування та особливостей зміни клімату, що актуалізує необхідність адаптації технологій землеробства до нестабільності гідротермічного режиму. У процесі вивчення проблематики обробіток ґрунту розглядався як ключовий елемент технологічної системи, що визначає структурно-агрегатний стан орного шару, особливості водного балансу, режим повітрообміну та біологічну активність ґрунтової мікробіоти.

Комплексний підхід до аналізу передбачав порівняння технологій механічного впливу на ґрунт, включаючи традиційну глибоку оранку, диференційований глибокорозпушувальний обробіток, мінімальний обробіток та систему прямого посіву. Оцінювання кожного з варіантів проводилося з позиції їх впливу на агрофізичні властивості ґрунту, ефективність використання ґрунтової вологи, розвиток кореневої системи рослин, динаміку наростання біомаси та показники кінцевої урожайності соняшнику.

Особлива увага приділялася закономірностям акумуляції та збереження продуктивної вологи. Встановлено, що мінімальне розпушування сприяє

зменшенню інтенсивності випаровування та активізує процеси біологічного структуроутворення, тоді як глибока оранка призводить до руйнування природної агрегатної структури, що прискорює дегуміфікацію та підсилює прояви вітрової ерозії. Збереження стерні на поверхні ґрунту сприяло підвищенню рівня вологості перед сівбою на 14-18 % у порівнянні з поворотом пласта, що забезпечило більш сприятливі умови для розвитку рослин у період інтенсивного водоспоживання.

У ході дослідження встановлено прямий взаємозв'язок між глибиною та типом обробітку й особливостями росту кореневої системи соняшнику. Оптимальне розпушування орного шару забезпечувало проникнення коренів на глибину понад 110 см, тоді як при ущільненні ґрунту після глибокої оранки горизонтальне розростання коренів превалювало над вертикальним, що обмежувало можливості засвоєння вологи з нижніх горизонтів. Застосування мінімального обробітку та плоскорізної технології сприяло формуванню оптимальних агрофізичних умов у кореневмісному шарі ґрунту та поліпшенню засвоєння поживних речовин рослинами. Аналітичний підхід дозволив встановити закономірність: при зниженні глибини обробітку до рівня, що забезпечує збереження 70-75 % рослинних решток на поверхні, втрата вологи під час весняного випаровування скорочується на 12-15 мм, що у подальшому забезпечує приріст урожайності соняшнику на 0,25-0,35 т/га. При цьому показники маси 1000 насінин та олійності були вищими порівняно з традиційною оранкою. Встановлено, що інтенсивність механічного впливу на ґрунт має бути оптимізована відповідно до потенціалу родючості та кліматичних умов, а надмірна глибина обробітку в умовах дефіциту опадів не є доцільною.

Таким чином, система основного обробітку ґрунту визначає не лише агрофізичні характеристики орного шару, а й глибину реалізації потенціалу продуктивності соняшнику. Стійкість аграрного виробництва у сучасних умовах забезпечується технологічними рішеннями, які спрямовані на збереження водоутримуючої спроможності ґрунту, підтримання його біологічної активності та формування оптимального середовища для розвитку кореневої системи.

Найбільш раціональною в агроекологічному контексті є система мінімального обробітку ґрунту, яка забезпечує інтегральну стабільність екосистеми та ефективний прояв урожайного потенціалу соняшнику в умовах підвищеної посушливості.

Проведена оцінка ефективності застосування різних технологій основного обробітку ґрунту засвідчила, що найбільш істотний вплив на продуктивність соняшнику мають глибина та інтенсивність механічного втручання, а також рівень збереження пожнивних решток на поверхні. За умов застосування традиційної оранки на глибину 25-27 см спостерігалося формування достатнього насіннєвого ложа та швидке проростання насіння, однак у подальшому відбувалося прискорене висушування верхнього шару ґрунту, що негативно позначалося на розвитку рослин у фазі бутонізації та цвітіння. Урожайність у цьому варіанті становила 2,69 т/га.

Застосування глибокорозпушувального диференційованого обробітку забезпечило дещо кращий водний режим та сприяло формуванню кореневої системи, що спричинило підвищення урожайності до 2,85 т/га. Найвищі показники отримано за умов мінімального обробітку ґрунту на глибину 8-10 см з частковим мульчуванням поверхні рослинними рештками. У цьому випадку урожайність становила 3,02 т/га, що відповідало приросту на 12,3 % порівняно з традиційним обробітком. Водночас збільшилась маса 1000 насінин (66,5 г) та підвищився вміст олії до 48,9 %, що підтверджує позитивний вплив помірного розпушування на якісні характеристики продукції.

Технологія прямого посіву (No-till) забезпечила найвищий рівень накопичення вологи та стабільність агрофізичних показників ґрунту, хоча урожайність у цьому варіанті (2,94 т/га) була дещо нижчою порівняно з мінімальним обробітком, що пояснюється необхідністю повної технологічної адаптації господарства до цієї системи. Проте саме за умов No-till зафіксовано найвищий вміст олії у насінні (49,1 %), що має важливе значення для товарної оцінки продукції.

Аналіз екологічних наслідків застосування різних систем обробітку ґрунту свідчить, що збереження природної структури ґрунту та мінімізація механічного впливу сприяють стабілізації агроландшафтів і зменшенню деградаційних процесів. Для традиційної оранки характерне посилення ерозійної небезпеки, втрата гумусу та зниження біологічної активності, що в довгостроковій перспективі призводить до зменшення природної родючості.

Мінімальний обробіток, на відміну від оранки, забезпечує у середньому на 18-22 % вищу стійкість до вітрової ерозії за рахунок збереження стерні та поверхневого захисту ґрунту. Встановлено, що при мінімальному обробітку зберігається на 15-20 мм більше продуктивної вологи в орному горизонті, а вміст водотривких агрегатів (>0,25 мм) збільшується до 70 %, що є критично важливим у контексті адаптації до змін клімату.

Система No-till характеризується найвищим потенціалом збереження екосистемних функцій ґрунту та найбільшою водоутримуючою здатністю, однак вимагає збалансованого поєднання з хімічним контролем бур’янів та застосуванням спеціалізованої техніки. У разі необґрунтованого використання ця система може призвести до тимчасової дестабілізації фітосанітарного стану поля.

Отже, з екологічної позиції мінімальний обробіток ґрунту в умовах вирощування соняшнику визнається найбільш збалансованим, оскільки сприяє збереженню ґрунтової структури, акумулює вологу та забезпечує сталі показники продуктивності з мінімальними ризиками.

Система основного обробітку ґрунту є одним із визначальних факторів формування продуктивності соняшнику, оскільки впливає на водний режим, структурно-агрегатний стан орного шару та розвиток кореневої системи. Найвищий рівень урожайності в умовах нестабільного водозабезпечення і зростаючої ерозійної небезпеки забезпечує мінімальний обробіток ґрунту, який поєднує достатню глибину розпушування з активним збереженням рослинних решток на поверхні.

Традиційна оранка може застосовуватися лише локально та з періодичністю, оскільки її використання у довгостроковому циклі спричиняє погіршення фізичних властивостей ґрунту, виснаження вологи та зниження адаптивності агроценозу. Система No-till має значний екологічний потенціал, проте потребує повного технологічного обґрунтування, перегляду підходів до удобрення, контролю бур’янів та забезпечення мульчувального покриву.

Застосування технології мінімального обробітку ґрунту в умовах вирощування соняшнику сприяє збалансованому поєднанню агроекологічних та економічних чинників, забезпечує приріст урожайності на 10-14 %, підвищення олійності насіння до 48-49 % та зниження енергозатрат на виробництво. Таким чином, саме мінімальна система обробітку ґрунту може бути рекомендована як найбільш раціональна в умовах підвищення кліматичних ризиків та прагнення до адаптивного ресурсозберігаючого землеробства.

СЕКЦІЯ 7. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Краудфандинг як інструмент фінансової демократизації та підвищення фінансової грамотності населення України

Власюк С.А., к.е.н., доцент
Черемісіна О.Р., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Краудфандинг – колективне фінансування проєктів, яке відбувається переважно через онлайн-платформи, – є потужним інструментом, що виходить за межі простого залучення капіталу. Він відіграє ключову роль у фінансовій демократизації, оскільки надає можливість ініціаторам проєктів (від стартапів до соціальних ініціатив) отримати фінансування, оминаючи традиційні фінансові інститути з їхніми високими вимогами та забюрократизованими процедурами. Це особливо важливо для малого та середнього бізнесу (МСБ) та креативного сектору в Україні, де доступ до банківського кредитування часто обмежений.

З іншого боку, окрім своєї функції мобілізації капіталу, краудфандинг активно впливає на підвищення фінансової грамотності населення, трансформуючи пасивних споживачів фінансових послуг у активних учасників інвестиційного процесу [1].

Участь громадян у фінансуванні проєктів – незалежно від обраної моделі (через пожертви, винагороди чи придбання акцій) – надає їм безцінний практичний досвід, якого часто бракує у формальній освіті. Індивідуальні донори та інвестори отримують навички оцінки ризиків, аналізу життєздатності бізнес-моделей та розуміння механізмів фінансування, що є основою фінансової компетентності [2].

Особливо значущим є вплив інвестиційного краудфандингу (акціонерного або боргового), який фактично демократизує доступ до ринку капіталу, перетворюючи громадян на міноритарних інвесторів. Як зазначають дослідники

цей процес прямо навчає їх основам фондового ринку, механізмам розрахунку очікуваної прибутковості, важливості диверсифікації інвестиційного портфеля та оцінки правових аспектів угоди [3]. Така інтерактивна форма навчання сприяє формуванню культури відповідального інвестування та фінансового планування, що має довгостроковий позитивний ефект на економічну поведінку домогосподарств. Таким чином, краудфандингові платформи слугують не лише фінансовим мостом, але й важливим практичним освітнім середовищем.

Регуляторне поле України щодо інвестиційного краудфандингу (через закон про краудфандинг) є важливим кроком, але потребує подальшого вдосконалення для забезпечення належного захисту прав інвесторів та стимулювання прозорості платформ.

Подальший розвиток краудфандингу як інструменту фінансової демократизації та підвищення фінансової грамотності передбачає інтеграцію краудфандингових платформ в освітні програми та створення сприятливих податкових стимулів для донорів, сприяючи тим самим формуванню культури активної участі громадян у фінансуванні економічного та соціального розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Теслюк С., Матвійчук Н., Демчук Н. (2022). Краудфандинг як сучасний спосіб фінансування: проблеми та перспективи його розвитку в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. (37). URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-16

2. Сорока Б. Діджиталізація фінансового ринку України: ключові ризики для індивідуальних інвесторів. 2022. *Економіка та суспільство*, (43). URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-76

3. Калач Г. Вплив краудфандингу та краудлендингу на фінансування проєктів та залучення інвестицій у цифровій економіці. *Економіка та суспільство,* (63). URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-54

Соціальна складова системи економічної безпеки України

Жарун О.В., доцент
Морванюк С.А., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Забезпечення безпеки людського суспільства у сучасних умовах виступає одним із ключових завдань державної політики, оскільки відчуття захищеності є основою не лише розвитку людського потенціалу, а й формування зрілого громадянського суспільства. Реалізація прав і свобод людини, а також гарантування її економічної стабільності нині набувають особливої актуальності у зв'язку з воєнною агресією росії проти України. Соціальний захист, гарантований державою, створює передумови для гідного життя, активної праці та служіння суспільству, що в підсумку сприяє соціально-економічному розвитку країни.

Більшість українських учених розглядають соціальну складову економічної безпеки як сукупність правових та інституційних механізмів, спрямованих на захист основних соціальних інтересів громадян і суспільства від зовнішніх і внутрішніх загроз. У контексті воєнного стану посилюється негативний вплив процесів глобалізації, що ускладнює вирішення соціальних проблем. Особливо серйозною загрозою для України є війна, яка чинить масштабний вплив на національну, у тому числі соціальну безпеку населення. Втрата соціально-економічної стабільності призводить до миттєвих негативних наслідків для добробуту громадян.

Підхід до економічної безпеки держави має ґрунтуватися на розумінні соціальної стабільності як ключового внутрішнього чинника сталого розвитку країни. Основними стратегічними завданнями в цій сфері варто визначити: мінімізацію загроз державному суверенітету, створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаних кордонів; забезпечення мирного майбутнього України як незалежної демократичної та правової держави; зміцнення системи прав і свобод людини та громадянина,

розвиток соціальної та гуманітарної сфер; інтеграцію України до Європейського Союзу та створення передумов для вступу до НАТО.

До основних інструментів гарантування соціальної безпеки в сучасних умовах належать:

– законодавчі та нормативно-правові акти, що визначають і закріплюють права громадян;
– розвиток соціального діалогу між владою, роботодавцями та працівниками;
– формування культури безпечної та відповідальної поведінки;
– функціонування дієвих демократичних інститутів;
– підтримання суспільної єдності, стабільності та правопорядку;
– удосконалення критеріїв соціальної підтримки вразливих груп;
– забезпечення доступності соціальних послуг;
– адресна допомога особам, які перебувають у складних життєвих обставинах[2].

Серед зовнішніх механізмів соціальної безпеки, які реалізуються через діяльність держави та інститутів громадянського суспільства, доцільно виокремити: створення сприятливих умов для збереження й розвитку української нації; прийняття Соціального кодексу України; адаптацію національних стандартів соціальної безпеки до європейських; модернізацію системи охорони здоров’я; розширення можливостей безперервного навчання; збереження духовних і культурних цінностей; підтримку зайнятості та доходів населення, у тому числі допомоги внутрішньо переміщеним особам; забезпечення узгодженого функціонування соціальних інститутів[1].

Соціальну безпеку людини можна визначити як стан захищеності її соціально-економічних інтересів, прав, свобод і цінностей від внутрішніх і зовнішніх небезпек, реальних чи потенційних. Функціональними компонентами цього стану є безпека життєдіяльності, стабільність соціальних цінностей, сприятливе соціальне середовище, гідний рівень життя, психологічна рівновага, здатність до самозахисту, самозбереження й саморозвитку.

Аналіз сучасного соціально-економічного стану України свідчить, що головними загрозами є зростання бідності, майнової диференціації, обмеження

доступу до систем освіти, охорони здоров'я та культури. Ці явища, посилені наслідками війни, формують небезпечні соціальні ризики, що здатні впливати не лише на економічну, а й на національну безпеку держави. Попри підтримку з боку міжнародних партнерів, у країні зберігається низка системних проблем, які гальмують процес соціально-економічної стабілізації. Тому після завершення воєнних дій оцінювання стану соціально-економічної безпеки має здійснюватися регулярно, із застосуванням комплексного підходу та чітких критеріїв: рівень добробуту, якість життя, стабільність соціальних зв'язків, культурний розвиток, наявність ефективних механізмів запобігання соціальним конфліктам і подолання процесів десоціалізації.

Список використаних джерел:

1. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія: Київ : УБС НБУ, 2014. Т.1. 831 с.

2.Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : вибр. наук. праці. Київ : НІСД, 2020. 528 с.

Інклюзивна політика зайнятості в Україні

Жарун О.В., доцент

Ілюхін В.А., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Формування інклюзивного ринку праці є одним із головних викликів сучасного етапу розвитку українського суспільства. Працевлаштування осіб з інвалідністю виступає не лише соціальною, а й економічною категорією, що визначає рівень людського потенціалу та соціальної згуртованості держави. В умовах повномасштабної війни, руйнування виробничих потужностей і вимушеної міграції актуалізується необхідність створення нових можливостей для професійної реалізації громадян з обмеженими можливостями.

За даними Державної служби статистики, станом на початок 2025 р. в Україні налічується понад 2,6 млн осіб з інвалідністю, з яких лише кожен

четвертий залучений до економічної діяльності. Такий дисбаланс зумовлює втрату значної частини трудового потенціалу, що стримує відновлення економіки.

Поняття «інклюзивний ринок праці» означає систему соціально-економічних відносин, у межах якої кожна людина має рівні можливості для працевлаштування незалежно від стану здоров'я, статі чи віку. В основі інклюзивної моделі — принципи недискримінації, адаптації робочого середовища та активної участі роботодавців у створенні умов для зайнятості.

У науковій літературі інклюзію розглядають у двох аспектах: як соціальну політику (забезпечення прав і гарантій) та як економічну категорію (ефективне використання людського капіталу). За визначенням Міжнародної організації праці (МОП, 2023), політика рівних можливостей є обов'язковою умовою сталого економічного зростання. Державна служба зайнятості України фіксує поступове зростання кількості осіб з інвалідністю, які отримують роботу через офіційні канали: у 2022 р. — близько 12 тис. осіб, у 2024 р. — понад 14,5 тис. Однак цей результат залишається незначним порівняно з потенційними можливостями ринку праці.

Основні перешкоди:

–низький рівень адаптації робочих місць;
– недостатня інформованість роботодавців про можливості залучення людей з інвалідністю;
– слабка мотивація бізнесу через формальний характер штрафів за невиконання квоти (4 %);
– обмежений доступ до освітніх і цифрових ресурсів;
– відсутність системної реабілітації та професійного супроводу працівників.

Нині система підтримки зайнятості осіб з інвалідністю функціонує через Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю, проте її інструменти потребують оновлення. У 2025 р. планується впровадження Національної стратегії зайнятості осіб з інвалідністю до 2030 року, яка орієнтована на поєднання соціальної допомоги з активними програмами працевлаштування.

Країни Європейського Союзу реалізують різні підходи до працевлаштування осіб з інвалідністю, орієнтуючись на поєднання правових, економічних та освітніх механізмів. У Німеччині діє система інтегрованих підприємств, у межах яких люди з інвалідністю працюють на відкритому ринку праці з державними субсидіями на оплату праці. У Польщі активно функціонує Державний фонд реабілітації осіб з інвалідністю (PFRON), що компенсує роботодавцям витрати на обладнання робочих місць та надання спеціальних послуг. Франція застосовує змішану квотно-компенсаційну модель, відповідно до якої компанії можуть або працевлаштовувати осіб з інвалідністю, або сплачувати внески до спеціального фонду підтримки.

Європейський досвід доводить, що ефективна інклюзивна політика повинна базуватися не лише на законодавчих вимогах, а й на створенні мотиваційних умов для бізнесу, розвитку освіти та підтримці соціального підприємництва.

У процесі європейської інтеграції Україна активно впроваджує елементи інклюзивної політики у сфері зайнятості. Серед пріоритетних напрямів — цифровізація процесів працевлаштування, розвиток партнерства держави з бізнесом, запровадження податкових стимулів для роботодавців, розширення програм професійної підготовки та перекваліфікації.

У 2024 році створено національну електронну платформу «Інклюзивна робота», що дозволяє особам з інвалідністю дистанційно шукати вакансії, отримувати консультації з адаптації робочих місць і брати участь в онлайн-навчанні. Поряд із цим, Міністерство соціальної політики спільно з Програмою розвитку ООН реалізує проєкти з підтримки інклюзивного підприємництва у регіонах. Важливим інструментом є й розширення системи грантових програм для соціальних підприємств, що забезпечують зайнятість осіб з інвалідністю.

Розвиток інклюзивного ринку праці в Україні супроводжується низкою ризиків і викликів. Серед них – нестабільність нормативно-правової бази, нерівномірність регіонального розвитку, недостатнє фінансування програм професійної реабілітації, обмежений доступ до медичних і освітніх послуг, а

також низький рівень цифрової грамотності населення. Додаткову загрозу становить брак системного моніторингу ефективності державної політики та відсутність єдиної бази даних про працевлаштованих осіб з інвалідністю.

Розвиток інклюзивного ринку праці є необхідною складовою стратегії соціально-економічного відновлення України. Працевлаштування осіб з інвалідністю сприяє підвищенню рівня зайнятості, зменшенню соціальної нерівності та зростанню економічної стійкості держави. Інтеграція європейських практик, цифровізація процесів працевлаштування, розширення можливостей освіти і підприємництва для осіб з інвалідністю є ключовими напрямами формування сучасної політики зайнятості.

Успішна реалізація цих заходів потребує комплексного підходу, що поєднує державне регулювання, партнерство з бізнесом, активну участь громадських організацій і розвиток інформаційної культури суспільства. Така політика сприятиме створенню рівних можливостей для всіх громадян і забезпечить наближення України до європейських стандартів соціальної справедливості та гідної праці.

Список використаних джерел

1. Міністерство соціальної політики України. Національна стратегія зайнятості осіб з інвалідністю до 2030 року. Київ, 2025.

2. Державна служба зайнятості України. Аналітичний звіт про зайнятість осіб з інвалідністю у 2024 році. Київ, 2024.

Бюджет участі як інструмент зміцнення фінансової демократії на місцевому рівні

Пташник С.А., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

Сучасний етап реформування системи публічних фінансів України характеризується посиленням принципів децентралізації, прозорості та залучення громадян до процесу ухвалення фінансових рішень. Одним із найефективніших інструментів реалізації цих принципів є бюджет участі (громадський бюджет) — форма прямої демократії, що дає можливість мешканцям безпосередньо впливати

на розподіл частини коштів місцевого бюджету. Запровадження цього механізму сприяє формуванню партнерських відносин між владою та громадянами, підвищенню підзвітності органів місцевого самоврядування і розвитку фінансової культури населення [1, с.12; 2, с.8].

Бюджет участі в Україні розвивається в контексті адміністративно-територіальної реформи та бюджетної децентралізації, що розширили повноваження місцевих рад у сфері фінансів. Перші практики партисипативного бюджетування були започатковані у 2015 році у таких містах, як Чернігів, Львів, Полтава та Київ. За даними Міністерства фінансів України та порталу E-dem, станом на 2024 рік понад 350 територіальних громад впровадили власні механізми громадського бюджету [3]. Така динаміка свідчить про активне поширення принципів фінансової демократії та підвищення громадянської відповідальності.

Сутність бюджету участі полягає в тому, що мешканці громади ініціюють проєкти, спрямовані на покращення якості життя — це можуть бути заходи з благоустрою, розвитку освіти, культури, спорту, енергозбереження або безпеки. Проєкти проходять експертну оцінку на відповідність технічним, фінансовим і правовим вимогам, після чого громадяни голосують за найкращі з них. Проєкти-переможці реалізуються за кошти місцевого бюджету. Такий підхід робить процес ухвалення рішень більш відкритим, а фінансову політику громади — орієнтованою на реальні потреби населення [4, с.6–7].

Важливо, що бюджет участі має подвійну роль: економічну — як механізм ефективного розподілу бюджетних ресурсів, та соціальну — як інструмент формування довіри, відповідальності й взаєморозуміння між громадою та владою. На практиці він забезпечує прозорість використання бюджетних коштів, зменшує ризики нецільового витрачання та сприяє розвитку громадянського суспільства. Як свідчить досвід Бразилії, Польщі, Португалії та Франції, де бюджет участі діє понад 20 років, його запровадження призводить до підвищення ефективності інфраструктурних інвестицій і більш справедливого розподілу публічних ресурсів [5, с.10; 6, с.3].

В Україні розвиток громадських бюджетів підтримується законодавчо. У рамках Концепції розвитку електронної демократії та завдяки роботі порталу E-dem.ua створено умови для онлайн-голосування за проєкти, що значно підвищує доступність участі. Наприклад, у Києві щороку мешканці подають понад 1,5 тис. ідей, а голосують понад 200 тис. осіб. Серед реалізованих проєктів — оновлення пришкільних майданчиків, створення скверів, закупівля медичного обладнання, освітлення вулиць, облаштування громадських просторів. Подібні ініціативи вже успішно діють у громадах Умані, Вінниці, Тернополя, Кропивницького та Черкас [7].

Разом з тим існують проблеми, які стримують розвиток бюджету участі. Насамперед це нерівномірність залучення громадян — активність переважає у великих містах, тоді як у сільських громадах бракує інформаційної підтримки та навичок підготовки проєктів. Також наявні випадки формального підходу до реалізації, коли бюджет участі існує лише на папері, без реального впливу громади на фінансові рішення. Важливою проблемою залишається цифрова нерівність — не всі мешканці мають можливість користуватися онлайн-платформами для голосування. Тому ключовим завданням органів влади є посилення інформаційної кампанії, навчання громадян і підтримка інклюзивних механізмів участі [8, с.2–4].

Водночас, попри виклики, бюджет участі сприяє інституційному розвитку місцевого самоврядування. Він формує нову управлінську культуру — орієнтовану на діалог, співпрацю та відповідальність. Для забезпечення стійкості цього процесу важливо поєднувати інструменти фінансової демократії з програмно-цільовим методом бюджетування, системою внутрішнього контролю та зовнішнього аудиту. Такий підхід дозволить посилити прозорість рішень, запровадити чіткі критерії ефективності та моніторингу результатів виконання проєктів [9, с.4–6].

Бюджет участі також є ефективним каналом реалізації цілей сталого розвитку (SDGs) на місцевому рівні. Через цей механізм громади можуть безпосередньо впливати на досягнення цілей №11 «Сталий розвиток міст і

громад» та №16 «Мир, справедливість і сильні інститути». Залучення мешканців до спільного прийняття рішень формує відповідальність за середовище проживання, стимулює розвиток соціального капіталу та зменшує ризики конфліктів [10, с.7]. У такий спосіб бюджет участі стає не лише інструментом фінансової демократії, а й складовою механізму сталого розвитку територій.

Важливим доповненням є освітній аспект. Формування фінансової грамотності населення, ознайомлення громадян із бюджетним процесом та основами проектного менеджменту підвищує якість поданих ініціатив і рівень їх реалізації. Проведення навчальних тренінгів, створення консультативних центрів і шкіл активних громадян довели свою ефективність у багатьох громадах України, зокрема у Львові, Рівному та Вінниці [11]. Це свідчить про зростання ролі освіти у зміцненні фінансової демократії та розвитку громадянської активності.

Отже, бюджет участі є одним із найважливіших інструментів демократизації фінансового управління на місцевому рівні. Його впровадження забезпечує прозорість і підзвітність влади, підвищує ефективність використання публічних коштів, сприяє соціальній згуртованості та активізації громадян. Подальший розвиток цього інституту потребує удосконалення нормативної бази, розширення цифрових можливостей участі, підтримки громадських ініціатив і впровадження освітніх програм із фінансової грамотності. У перспективі бюджет участі має стати невід’ємною складовою системи публічного управління, що забезпечує реальну участь громадян у формуванні майбутнього своїх громад і зміцнює фінансову демократію в Україні.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 2024.

2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Відомості ВРУ, 2023.

3. Дяченко С., Редчиць І. Regulation of Participatory Budgeting in Ukraine: In-Depth Analysis and Proposals for Improvement. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Public Administration, 2024, №2.

4. OECD. Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave. Paris: OECD Publishing, 2021.

5. Open Budget Survey 2023: Ukraine Country Report. International Budget Partnership, 2024.

6. Мельник Т. Партисипативне бюджетування як механізм підвищення фінансової активності населення. Економіка і держава, 2023, №6.

7. ICLD. Local Democracy and Resilience in Ukraine. Research Report 33, 2024.

8. Офіційний сайт платформи громадських проєктів “E-dem”. https://e-dem.ua.

9. Титаренко Н. Розвиток фінансової демократії у громадах в умовах децентралізації. Фінанси України, 2023, №4.

10. UNDP Ukraine. Community-Led Development and Sustainable Goals Implementation Report, 2023.

11. USAID. Best Practices of Participatory Budgeting in Ukrainian Communities. Kyiv, 2024.

СЕКЦІЯ 8. СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Інвестиційно-інноваційні складові розвитку фінансового сектору України в умовах воєнного стану

Ю.А. Цимбалюк , к.е.н., доцент
Уманський національний університет садівництва

Інвестиційно-інноваційний розвиток фінансового сектору виступає визначальним чинником забезпечення стійкого економічного зростання, структурної модернізації та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Воєнна агресія проти України спричинила безпрецедентні макроекономічні кризи, що вимагають переосмислення ролі фінансового сектору у забезпеченні стійкості економіки. У цих умовах інвестиційно-інноваційні процеси виступають ключовим чинником адаптації фінансової системи до нових ризиків, підтримання її функціональної стабільності та формування передумов для післявоєнного відновлення.

Фінансовий сектор України зазнав значних структурних трансформацій, зумовлених зростанням фінансових ризиків, зміною інвестиційних пріоритетів та необхідністю швидкого цифрового реагування на виклики воєнної економіки. Одним із визначальних трендів стало прискорення впровадження фінансових інновацій – цифровізації банківських послуг, посилення ролі фінтех-компаній, розвиток системи миттєвих платежів та інструментів віддаленої ідентифікації.

Інвестиційна функція фінансової системи набула нового змісту: акцент змістився на фінансування оборонного сектору, підтримку малого та середнього бізнесу, інфраструктурні та гуманітарні проєкти, а також проєкти відбудови. Державні інструменти, такі як воєнні облігації, програми портфельних гарантій,

concessional lending та міжнародна фінансова допомога, стали ключовими механізмами мобілізації ресурсів.

Попри негативні наслідки війни, українські банки демонструють високу стійкість, зберігаючи кредитну активність та інноваційний розвиток. Не менш важливою є роль страхового сектору, який адаптується до зростання ризиків і формує нові продукти: страхування воєнних ризиків, агрострахування, медичне страхування військових та ВПО.

Потужним драйвером виступає фінтех-сектор, який забезпечує гнучкі та технологічно новітні інструменти для платежів, інвестицій та мікрофінансування. Широке впровадження Blockchain, Big Data, штучного інтелекту значно підсилює ефективність управління фінансовими потоками та ризиками.

У стратегічній перспективі інвестиційно-інноваційні складові мають визначальне значення для відновлення економіки. Реалізація державних і приватних інноваційних проєктів формує фундамент майбутнього розвитку – від модернізації фінансової інфраструктури до створення нових інститутів відбудови, зокрема Фонду розвитку України та спеціальних програм ЄС та Світового банку.

Отже, в умовах воєнного стану інвестиційно-інноваційні процеси у фінансовому секторі України виступають не лише інструментом оперативної стабілізації, але й ключовим елементом забезпечення довгострокового економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та інтеграції у європейський фінансовий простір.

Список використаних джерел:

1. Чкан І. О., Чкан А. С. Електронний банкінг для бізнесу і населення як запорука розвитку ринкової інфраструктури. *Ефективна економіка.* 2020. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/60.pdf (дата звернення: 11.02.2025)

2. Прокопенко Н. С., Мирончук В. М., Шепель І. В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. *Економіка та*

суспільство. 2022. № 41. URL: 211 https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556/1497 (дата звернення: 16.08.2025)

3. Мартинюк Р. Ф. Комплексний аналіз інвестицій в інновації банківських установ в контексті забезпечення їх фінансової безпеки. Науковий вісник Ужгородського національного університету : Вид. дім «Гельветика». 2024. № 50. С. 130-135.

Децентралізація в Україні в умовах воєнного стану

Прокопенко А. В., 31-ф група,факультет економіки і підприємництва
Науковий керівник – к.е.н., доцент Гузар Б. С.

Децентралізація у період воєнного стану перестає бути лише адміністративною реформою — вона стає умовою виживання громад, адже саме вона забезпечує швидке реагування органів місцевої влади на загрози, ефективну координацію дій на прифронтових територіях та наближає управлінські рішення до потреб громадян.

Офіційно реформа децентралізації в Україні розпочалась в квітні 2014 року. Урядом схвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, яка законодавчо закріпила повноваження, ресурси і відповідальність місцевим громадам [2].

На цьому етапі перед громадськими органами та владою було поставлено завдання сформувати спроможні об’єднані територіальні громади (ОТГ), встановити чіткі механізми фінансової автономії та забезпечити повсюдність місцевого самоврядування.

Процес об’єднання громад набрав значного масштабного характеру і за станом вступних виборів 25 жовтня 2020 р. їх налічувалось 1420 із 1469 запланованих громад [2].

Україна понад три роки живе в умовах великої війни. І саме в таких обставинах остаточно сформувалася нова конфігурація взаємодії між центральною владою та місцевим самоврядуванням – партнерська та якісна. Без перебільшень, реформа децентралізації стала опорою для України. Громади отримали повноваження, ресурси, можливість ухвалювати рішення. І цей фундамент виявився ключовим у кризовий момент – під час повномасштабного вторгнення у 2022 році. Сьогодні місцеве самоврядування продовжує виконувати свої функції навіть у складних умовах у співпраці з обласними військовими адміністраціями, з державою.

Все це свідчить про те, що місцеве самоврядування на місцях отримало значно розширений формат, ніж раніше — з більшими правами, ресурсами й відповідальністю.

Проте з початком повномасштабного вторгнення росії у 2022 році існуюча система місцевого самоврядування зазнала серйозних випробувань: громади опинились під безпрецедентним тиском — як-то руйнування інфраструктури, масова евакуація, порушення логістики й безпеки. У такому контексті реформа децентралізації стала не просто адміністративним кроком, а «умовою виживання громад» — саме на місцях потрібно було швидко приймати відповідні рішення, організовувати невідкладну допомогу, відновлювати життєві процеси та забезпечувати безпеку в країні [3].

Якби Україна не була децентралізованою, якою б не була перша чи друга хвиля децентралізації, вона б не вижила так добре в перші дні, тижні та місяці повномасштабного вторгнення. Саме здатність працювати разом на місцевому рівні породила в громадах стійкість та здатність чинити опір.

Водночас війна виявила слабкі місця реформи: громади, що не встигли зміцнити кадрову, ресурсну чи інституційну базу, опинились у складніших умовах. Це створило нові виклики — і для законодавства, і для фінансування, і для координації національного та місцевого рівнів.

В Україні станом на жовтень 2025 року налічується 1439 територіальних громад, що свідчить про те, що реформа децентралізації продовжується і тим

самим місцеве самоврядування стає більш структурованим та охоплює більші території та населені пункти. Однією з важливих переваг є можливість громадам оперативно реагувати на місцеві потреби, скорочуючи час між виявленням проблем (зруйновано дорогу, необхідна евакуація, критично пошкоджено комунікацію) і їх рішенням, адже вони приймаються ближче до людей.

У сьогоднішніх важких умовах виклики залишаються: по-перше — багато громад все ще мають обмежену ресурсну базу, кадрову нестачу, слабку інституційну спроможність. По-друге — війна змінює правила гри: громади мають адаптуватись до нових форм управління, співпраці з оборонними структурами, гуманітарної логістики. По-третє — правове та нормативне середовище потребує оновлення, аби врахувати кризові сценарії, воєнні ризики та відновлення під час війни та повоєнний період.

Отже, реформа децентралізації в Україні довела свою стратегічну значущість, особливо в умовах воєнного стану. Вона не лише сприяла зміцненню місцевого самоврядування, а й стала основою для стабільності держави в кризових умовах. Саме на місцевому рівні в нинішніх умовах вирішуються питання безпеки, гуманітарного забезпечення, відновлення зруйнованих територій і підтримки населення.

Сьогодні на рівні громад в Україні суспільство є дуже активним. Вони мають багато можливостей для реалізації власних ініціатив і часто отримують підтримку від місцевого самоврядування. Це показує світові, що українська демократія, цінності та ідентичність залишаються дуже сильними, попри все, що відбувається. Нещодавні опитування свідчать, що 77% українців дуже прихильні до децентралізації

Попри досягнення, процес децентралізації залишається незавершеним і потребує подальшої адаптації до нових реалій. У повоєнний період ключовими пріоритетами мають стати: посилення фінансової спроможності громад, розвиток кадрового потенціалу, цифровізація управлінських процесів і створення ефективної системи координації між центральною та місцевою ланками влад. Очікується, що децентралізована модель управління

стане фундаментом для відновлення країни, підвищення довіри громадян до влади та зміцнення демократичного устрою України.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія (2025). Децентралізація в Україні. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Децентралізація_в_Україні#cite_note-:7-1

2. Децентралізація (2025). Про реформу децентралізації. URL: https://decentralization.ua/

3. Економіка та суспільство (2024). Вплив децентралізації на ефективність управління в об'єднаних територіальних громадах України. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4441

Механізми відновлення соціальної безпеки молоді в післявоєнний період

Жарун О.В., доцент

Баркар Л.І., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Проблематика соціальної безпеки молоді набуває особливої актуальності в умовах повномасштабної війни та перехідного етапу до відновлення суспільства. Молоде покоління є стратегічним ресурсом держави, від якого залежить стабільність економічного та соціального розвитку України. Військові дії, масова міграція, втрата роботи, психологічні травми та руйнування інфраструктури призвели до глибоких трансформацій у системі соціальних відносин. У таких умовах відновлення соціальної безпеки молоді стає необхідною складовою загальнонаціональної стратегії відновлення країни.

Відновлення соціальної безпеки молоді передбачає комплекс дій, спрямованих на забезпечення економічної стабільності, доступу до освіти, якісних медичних і психологічних послуг, а також умов для участі в суспільному житті. Після завершення війни держава має забезпечити реінтеграцію молодих громадян у соціально-економічний простір через ефективні програми працевлаштування, освіти, житлової підтримки та психосоціальної реабілітації.

Важливим елементом соціальної безпеки є гарантії зайнятості. За даними Міністерства економіки України (2024), рівень безробіття серед молоді віком 18–30 років перевищує 20 %, що свідчить про необхідність розвитку державних і місцевих програм підтримки першого робочого місця. У рамках ініціативи «єРобота» у 2023–2024 роках понад 7 тисяч молодих осіб отримали мікрогранти на започаткування власної справи, що сприяє формуванню самозайнятості та підвищенню соціальної мобільності.

Другим важливим напрямом є психологічна підтримка та реабілітація. За результатами досліджень Українського інституту соціальних досліджень імені О. Яременка (2024), понад 60 % молодих українців відчувають ознаки емоційного вигорання, тривоги чи посттравматичних розладів. Відповідно, необхідно забезпечити розширення мережі центрів психологічної допомоги, розвиток програм ментального здоров’я у навчальних закладах та на робочих місцях.

Третій механізм — це розвиток системи неформальної освіти. Європейський досвід (European Youth Strategy, 2023) свідчить, що саме участь у волонтерських і молодіжних ініціативах підвищує рівень соціальної стійкості молоді. В Україні цей напрям активно розвивається завдяки програмам Erasmus+, House of Europe, а також діяльності молодіжних рад при органах місцевого самоврядування.

Не менш важливим завданням є забезпечення житлової безпеки молодих сімей. За даними UNDP (2024), понад 30 % молодих переселенців потребують довгострокових рішень щодо житла. Запровадження пільгового кредитування та орендних програм для молоді сприятиме стабільності та зниженню соціальної напруги.

Соціальна безпека молоді є основою сталого розвитку України. У післявоєнний період вона набуває комплексного характеру, поєднуючи економічні, соціальні та психологічні аспекти. Ефективне відновлення можливе лише за умови синергії державних, громадських і міжнародних ініціатив. Ключовими напрямами є розвиток молодіжного підприємництва, розширення

програм працевлаштування, посилення психологічної підтримки, удосконалення житлової політики та цифровізація соціальних послуг. Відновлення соціальної безпеки молоді сприятиме формуванню активного, відповідального покоління, здатного забезпечити стабільний розвиток країни.

Отже, в умовах воєнного стану питання соціальної безпеки молоді набуває особливої значущості як складова частина національної безпеки України. Воєнні дії спричиняють не лише фізичні та психологічні травми серед молодого покоління, але й формують масштабні соціально-економічні виклики, що проявляються у звуженні доступу до якісної освіти, зниженні рівня зайнятості та погіршенні соціальної мобільності. Молодь у період війни перетворюється на одну з найбільш уразливих категорій населення через втрату життєвих орієнтирів, психологічні наслідки пережитих подій та обмежені ресурси для самореалізації.

Аналіз соціальної безпеки молоді дозволяє глибше усвідомити масштаби цих проблем і розробити дієві механізми підтримки, спрямовані на збереження їхнього добробуту та сприяння інтеграції в суспільство. Українській державі та громаді необхідно посилити роботу над створенням і впровадженням комплексних програм, які охоплюватимуть психологічну реабілітацію, розширення доступу до освіти, підвищення рівня працевлаштування та підтримку громадянської активності молоді. Такі кроки стануть основою для відновлення соціального потенціалу країни й забезпечення сталого розвитку суспільства в умовах воєнних викликів.

Список використаних джерел:

1. Міністерство економіки України. Звіт про реалізацію програми «єРобота» у 2023–2024 роках. Київ, 2024.

2. Міністерство соціальної політики України. Стратегія розвитку молодіжної політики до 2030 року. Київ, 2025.

3. UNDP Ukraine. Youth and Resilience Report 2024. Kyiv, 2024.

Диверсифікація діяльності аграрних формувань у контексті повоєнного відновлення України на засадах циркулярної економіки

Коротєєв М.А., к.е.н., доцент,
Кобзар Б.В., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії) зі спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»

Повномасштабна військова агресія російської федерації завдала колосальних збитків аграрному сектору України, які, за оцінками Світового банку, доходять до ста мільярдів доларів США (враховуючи зруйновану інфраструктуру, заміновані поля та знищену матеріально-технічну базу) [1]. В умовах відбудови національної економіки, сільське господарство має стати не лише гарантом продовольчої безпеки, але й локомотивом сталого та інноваційного розвитку.

Одним із ключових стратегічних напрямів відновлення України є перехід аграрного сектору від екстенсивної сировинної моделі до великомасштабної інтенсивно-інноваційної моделі з високою доданою вартістю [2]. Така трансформація нерозривно пов'язана із впровадженням принципів циркулярної економіки, яка здатна забезпечити ефективне вирішення екологічних, економічних та соціальних проблем, зокрема, мінімізацію відходів, підвищення енергетичної та ресурсної ефективності агровиробництва[3].

Серед традиційних пріоритетних напрямів диверсифікації аграрного сектору є розвиток виробництво продукції з високою доданою вартістю, відродження на інтенсивно-інноваційній основі традиційних для України галузей тваринництва, овочівництва, садівництва, баштанництва та організація глибокої переробки агропродукції. В той же час у контексті повоєнного відновлення на принципах циркулярної економіки диверсифікація аграрного сектору набуває нового змісту, включаючи впровадження інновацій для переробки відходів та побічних продуктів, розвиток органічного виробництва, використання органічних добрив та розвиток нових ланцюгів доданої вартості.

Циркулярний підхід передбачає використання сільськогосподарських відходів як ресурсу для виробництва енергії. Це вирішує проблему утилізації відходів, забезпечує енергетичну незалежність агроформувань та зменшує шкідливі викиди. Використання відходів тваринництва (гною, посліду) та рослинництва (силосу, соломи) для виробництва біогазу є ключовим стратегічним напрямом. Прикладом є реалізовані проєкти із запуску великих біогазових комплексів, що переробляють відходи птахівництва [4]. При цьому, побічний продукт біогазових установок – дигестат – є цінним органічним добривом, що замінює хімічні добрива.

Потреба у відновленні потенціалу забруднених та пошкоджених ґрунтів може бути вирішена шляхом вирощування технічних та енергетичних культур на ділянках, непридатних для продовольчих культур через мінну небезпеку або забруднення. Такі площі, також можуть бути використані для розміщення вітрових чи сонячних електростанцій тощо.

У сільських районах, особливо у західних та центральних областях, диверсифікація у несільськогосподарську діяльність зокрема, агротуризм та сільські ремесла допоможе створити нові робочі місця та підтримати життєздатність депресивних сільських територій.

Диверсифікація діяльності аграрних формувань є не лише економічно доцільним кроком, але й стратегічною необхідністю для повоєнного відновлення України. Інтеграція принципів циркулярної економіки через розвиток глибокої агропереробки та біоенергетики дозволить трансформувати агросектор у стійкий, інноваційний та конкурентоспроможний. Реалізація цієї моделі, підкріплена інвестиційною підтримкою Плану відновлення України, забезпечить не лише економічне зростання агровиробництва, але й сприятиме екологічній безпеці та наближенню економіки до стандартів ЄС.

Список використаних джерел

1. Фактчекінг: ФАО підготувала план відновлення для аграрного сектору України. *Агробізнес сьогодні.* [Електронний ресурс]. URL: https://www.ukr.net/news/details/economics/110805752.html

2. План відновлення України передбачає підтримку сільського господарства з високою доданою вартістю. *Пропозиція – Головний журнал з питань агробізнесу.* [Електронний ресурс]. URL: https://propozitsiya.com/news/plan-vidnovlennya-ukrayiny-peredbachaye-pidtrymku-silskoho-hospodarstva-z-vysokoyu-dodanoyu

3. Шевченко Г., Черняк О. Current state and directions of further circular agricultural economy development in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2023. Vol. 9. No. 4. P. 132–148. [Електронний ресурс]. URL: http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17113/1/2221-Article%20Text-2493-1-10-20231117.pdf

4. In post-war Ukraine, circular economy will solve the issues of environmental, food and energy security. *MHP official website.* [Електронний ресурс]. URL: https://mhp.com.ua/en/press-releases/In-post-war-Ukraine

The Impact of the War on the Export Activities of Ukrainian Agricultural Enterprises

NESTERCHUK Yuliia, Doctor of Economic Sciences, Professor
BLENDA Yana, Second Master's Degree Student, Group 11 M-TP
Uman National University

Ukraine's agricultural sector has traditionally been one of the key pillars of the national economy, providing a significant share of foreign exchange earnings from exports and supporting employment in rural regions. Prior to the full-scale invasion, the country held leading positions in global grain and oilseed exports, and agricultural products accounted for more than 40% of Ukraine's export structure [1]. However, the invasion in February 2022 fundamentally altered the operating conditions of the agricultural sector, particularly its export activities, generating severe production, logistical and structural shocks.

Damage to production facilities and transport infrastructure has led to a reduction in sown areas and a decline in output. According to report, up to 15% of agricultural capital was damaged at the onset of hostilities, and sown areas decreased by around 20% [5]. At the same time, the costs of fuel, fertilizers and logistics rose sharply, complicating the financial planning of enterprises and heightening the risks associated with their export activities. Fitch Solutions estimates the direct losses to the agricultural sector at several billion dollars due to the destruction of grain elevators, warehouses and transport vehicles, which has limited the sector's capacity for storage and transportation.

The war in Ukraine has had a significant impact on global food markets. Port closures, reduced production and restrictions on international trade have driven up global prices for grains and oilseeds and caused shortages of feed and sunflower oil in many countries [2]. Shocks to Ukrainian exports propagate through global supply chains, generating a multi-layered effect on the world food system and underscoring Ukraine's strategic importance for global food security [3].

The blockade of the Black Sea ports became a critical factor behind the decline in grain and oilseed exports. In response, Ukrainian exporters actively sought alternative logistical routes, including rail and river corridors. The initiative for the safe transportation of grain and food products from Ukrainian ports, known as the Black Sea Grain Initiative and consisting of two separate agreements, namely the agreement between Russia and the United Nations with the participation of Turkey and the agreement between Ukraine and the United Nations with the participation of Turkey, was concluded during Russia's 2022 invasion of Ukraine and established procedures for the safe export of grain from designated ports in an effort to mitigate the 2022 food crisis. This partially stabilized the situation but did not ensure a full recovery to pre-crisis export levels [4].

The war has affected not only logistics but also the structure of exports. In addition to traditional exports of raw materials, Ukraine is actively expanding the sales of products with higher added value. In 2024, exports of meat products increased by 18% and exceeded $1 billion for the first time. Sales of dairy products, eggs, and honey

grew by 22% (from $0.4 to $0.5 billion), while exports of vegetables and processed vegetable products rose by 53% (from $0.3 to $0.5 billion). Enterprises are actively adjusting their product portfolios, improving profitability and strengthening their competitiveness in new markets. This shift also stimulates the development of regional specialization and reinforces the position of Ukrainian exporters in the international arena. In 2024, agricultural exports brought in $24.6 billion, accounting for 59% of the country's total exports. [6].

In general, agricultural enterprises have demonstrated a high level of adaptability to the new conditions. They are actively diversifying logistical routes, upgrading their production by increasing the share of high value-added goods, and establishing cooperation with national and international institutions to secure logistical support and financing.

Thus, the war in Ukraine has created serious challenges for agricultural exports, including production losses, logistical constraints, shifts in the export structure and global market shocks. At the same time, the adaptive strategies of enterprises, the diversification of routes and product portfolios, cooperation with international partners and the modernization of production processes make it possible to maintain export potential and sustain competitiveness. A stable recovery of exports requires comprehensive government support, infrastructure modernization and strategic investment, which will ensure not only a return to pre-crisis volumes but also an enhancement of the quality and value added of Ukrainian agricultural products.

References

1. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2023: Ukraine. OECD Publishing. (2023). URL: https://www.oecd.org/en/publications/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2023_b14de474-en/full-report/ukraine_f74ea705.html

2. Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine. (2022). FAO. Food and Agriculture Organization. URL: https://www.fao.org/ukraine

3. Moritz Laber, Peter Klimek, Martin Bruckner, Liuhuaying Yang, Stefan Thurner. (2022). Shock propagation from the Russia-Ukraine conflict on international

multilayer food production network determines global food availability. DOI:10.48550/arXiv.2210.01846

4. Preliminary Results of the Implementation of the "Black Sea Grain Initiative". National Institute for Strategic Studies. NISS. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/poperedni-pidsumky-realizatsiyi-chornomorskoyi-zernovoyi-initsiatyvy

5. The impact of the war on the state of the agricultural sector in Ukraine. (2023). URL: https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf

6. Ukraine is increasing agricultural exports: new markets and prospects. (2025). URL: https://propozitsiya.com/news/ukrayina-naroshchuye-ahroeksport-novi-rynky-ta-perspektyvy

Фінансове забезпечення територіальних громад в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення

Пташник С.А., к.е.н., доцент
Соловей Б.К., здобувач другого рівня вищої освіти (магістерський)
Уманський національний університет

В умовах повномасштабної агресії проти України територіальні громади опинилися перед безпрецедентними фінансовими викликами: зруйнована інфраструктура, вимушена міграція населення, зниження податкових надходжень, вибухове зростання потреб у соціальному захисті й обороні. У цьому контексті забезпечення фінансової спроможності громад стає критичною умовою для сталого функціонування системи соціального забезпечення, місцевого самоврядування і відбудови країни.

По-перше, важливо усвідомити, що традиційна модель фінансування територіальних громад — через власні доходи, міжбюджетні трансферти і субвенції — значно піддатлива на зовнішні шоки, такі як війна. Податкове та неподаткове наповнення бюджетів громад зменшилось, водночас видатки

зросли. Це створило ситуацію, коли багато громад не мають достатніх ресурсів для виконання покладених функцій.

Тому виникає потреба у моделі фінансування, яка враховує нові реалії — воєнний стан, післявоєнне відновлення, зміну економічного потенціалу територій.

По-друге, в період повоєнного відновлення фінансова стратегія громад має бути звернена не лише до покриття дефіциту, але й до мобілізації ресурсів на модернізацію, інвестування і залучення приватного сектору. Дослідження свідчать, що одним із ключових механізмів може стати випуск муніципальних облігацій, державно-приватне партнерство, гранти і кредити міжнародних донорів, а також активізація місцевого бізнесу.

У цьому сенсі відновлення інфраструктури і розвиток комунального підприємництва стають не просто витратами, а інвестиціями у відновлення соціального забезпечення і місцевого самоврядування.

По-третє, ключовим є створення стійкої системи управління фінансами громад, яка враховує ризики воєнного часу: нестабільність доходів, потребу у швидкій адаптації, можливість залучення зовнішніх фінансів, необхідність прозорого використання коштів. Серед моделюваних підходів — формування Фонду підтримки громад, які постраждали від бойових дій; застосування цифрових фінансових інструментів; розвиток горизонтального вирівнювання бюджетів; активне використання резервів і місцевих ресурсів.

По-четверте, важливий аспект – соціальний і управлінський: фінансування громад має бути спрямоване на забезпечення життєдіяльності населення, надання соціальних послуг, підтримку внутрішньо переміщених осіб, відновлення житла, медицини, освіти. Тому фінансове забезпечення громад – це не лише питання бюджету, а стратегічне управління соціальною політикою на місцевому рівні: планування, прогнозування, моніторинг, оцінка ефективності використаних ресурсів.

З практичного погляду, можна виокремити такі рекомендації для громад:

- оперативно формувати стратегічні документи відновлення, інтегровані у місцеві стратегії розвитку;
- використовувати всі можливі джерела фінансування, включаючи місцеві доходи, державні трансферти, грантові кошти, приватні інвестиції;
- впроваджувати ефективні механізми управління бюджетом, підвищувати фінансову грамотність органів місцевого самоврядування;
- стимулювати партнерство з бізнесом і громадськістю, впроваджувати проєкти місцевого розвитку та комунального підприємництва;
- застосовувати цифрові рішення та інструменти прозорого управління коштами.

Таким чином, фінансове забезпечення територіальних громад в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення повинно базуватися на трансформованій моделі фінансування та управління, яка враховує кризові виклики, спрямована на інвестиційне відновлення та соціальне забезпечення. Лише через поєднання бюджетної стійкості, локальної ініціативи, партнерства і інноваційних підходів громади зможуть розвиватись, забезпечуючи належний рівень соціальних послуг і якісне життя мешканців.

Список використаних джерел

1. Забезпечення фінансової спроможності громад в умовах воєнного стану. Н. Волкова. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Публічне управління та адміністрування*, № 2 (7), 2024.

2. Довженко В. А., Першко Л. О., Сус Ю. Ю. Планування фінансових ресурсів територіальних громад в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 13. С. 45-59.

The basics of enterprise asset management in a wartime context

Tanklevska Nataliya, Doctor of Science in Economics, Professor,
State University of Trade and Economics
Hlushko Snizhana, second-level (master's) higher education student,
State University of Trade and Economics

In the current context of national economic transformation and increasing uncertainty resulting from military actions, effective management of enterprise assets has become strategically crucial. Assets serve as the foundation for financial stability, investment attractiveness, and operational efficiency in business entities. Under martial law, asset management necessitates new approaches that account for the risks of loss, depreciation, and limited access to resources [1; 2].

Enterprise asset management (EAM) refers to a comprehensive system of organizational, economic, and financial strategies designed to effectively oversee an organization's physical assets throughout their lifecycle. This includes the processes of acquisition, utilization, maintenance, and eventual disposal or replacement of these assets. The aim of EAM is to enhance the productivity and operational efficiency of assets while minimizing costs and risks. Effective asset management entails the formulation of clear policies and protocols that facilitate optimal asset performance, ensuring that assets are not only aligned with the organization's strategic goals but also compliant with regulatory standards [1]. The structure of assets distinguishes between non-current assets (fixed assets, intangible assets, investments) and current assets (cash, inventories, accounts receivable). The balance between these components determines the level of liquidity, solvency, and business activity of an enterprise [1].

Under martial law, enterprises face several challenges, including declining demand, disruptions to logistics chains, shortages of raw materials, instability in energy supplies, and staff losses [2]. This requires a restructuring of the asset management system to ensure its preservation, increase mobility, and reduce risks. In particular, one of the priorities is the introduction of an asset risk management system, which includes

analysis of the risks of loss of property, financial instruments, information resources and logistics capabilities [3; 5].

The key areas of asset management in crisis conditions are:

– conducting inventory and revaluation of assets, taking into account military risks;

– diversification of assets, in particular by investing in more sustainable resources and projects;

– digitisation of asset accounting and control, use of ERP systems and cloud technologies [3];

– optimising inventories and logistics flows to minimise costs;

– forming reserve liquidity funds to ensure business continuity [2].

Information analytics plays a special role in the asset management process. The use of modern Business Intelligence (BI) tools enables companies to make informed decisions about resource allocation, forecast financial results, and reduce uncertainty [3]. In wartime, digitalisation of asset management becomes the key to a company's efficiency and adaptability. It is also important to consider government policy on business support during martial law. Ukrainian legislation provides for preferential tax conditions, credit guarantee programs, and compensation for losses, allowing enterprises to partially restore or modernize destroyed assets [4]. For example, enterprises can utilize state infrastructure restoration programs and attract international grants to update their fixed assets [4].

A separate aspect of asset management is the development of anti-crisis management strategies. These include creating emergency action plans, developing asset insurance policies, identifying critical resources, and building a system of supplier interchangeability [5]. Such approaches not only reduce losses but also ensure long-term business sustainability [2; 5].

Managing enterprise assets under martial law is a complex process that combines financial, organisational, and technological tools. Its goal is not only to preserve assets, but also to create conditions for their effective use after the economy stabilises [1; 2]. The application of the principles of systematicity, diversification, digitalisation, and

risk management enables enterprises to adapt to new realities and ensure their viability. Further research may be directed towards the development of models for assessing the effectiveness of asset management in crisis conditions, which is of great practical importance for the Ukrainian economy [5].

In conclusion, effective enterprise asset management is essential for maintaining financial stability, operational resilience, and long-term sustainability, particularly in times of martial law. The integration of risk management, digitalisation, and strategic resource allocation enables businesses to adapt to heightened uncertainty and mitigate wartime disruptions. State support mechanisms further enhance enterprises' capacity to preserve, restore, and modernise their assets. Overall, flexible and technology-driven asset management strategies are crucial for ensuring business continuity and post-crisis recovery.

References

1. Kostenko O. Osnovy upravlinnya aktyvamy pidpryyemstva: teoretychni ta praktychni aspekty. K.: KNEU, 2021.
2. Kozak YU. Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva v umovakh voyennoho stanu. *Ekonomika i derzhava.* 2023. №7. S. 25–31.
3. ISO 55000:2014. Asset management - Overview, principles and terminology. Geneva: ISO, 2014.
4. Zakon Ukrayiny «Pro pravovyy rezhym voyennoho stanu» vid 12.05.2015 №389-VIII.
5. Sytnyk H. Upravlinnya ryzykamy pidpryyemstva v umovakh kryzovykh yavyshch. L′viv: LNU, 2022.

Фінансове забезпечення соціальної сфери в умовах війни

Фіщенко М.В., здобувач вищої освіти третього рівня
Уманський національний університет

Фінансове забезпечення соціальної сфери – це сукупність економічних, організаційних та правових механізмів, що визначають порядок формування, розподілу та контролю за використанням фінансових ресурсів, необхідних для функціонування системи соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, соціальних послуг населенню тощо. Іншими словами, це все те, що дозволяє

державі та організаціям виділяти, розподіляти та контролювати гроші для забезпечення соціальних потреб населення.

Соціальний захист і гарантування соціального забезпечення становлять ключовий елемент державної політики, спрямованої на підтримку добробуту, розвитку та безпеки населення. Надання підтримки окремим категоріям громадян вимагає постійного фінансування та його обґрунтованого і раціонального розподілу. Соціальна сфера неможлива без належного фінансування, а ефективність її функціонування залежить від раціонального використання фінансових ресурсів.

Державний бюджет України залишається основним джерелом фінансування соціальних програм. Однак у період воєнних дій частка соціальних видатків у загальному обсязі бюджету дещо зменшилася, що змусило уряд шукати шляхи оптимізації витрат і пріоритетизації соціальних напрямів. Згідно з даними Міністерства фінансів України, у 2024 році на соціальні програми було передбачено близько 470 млрд грн, що на 25 млрд грн більше, ніж у попередньому році. Міністерство соціальної політики України спрямувало видатки на соціальні виплати в обсязі 447,9 млрд грн, з яких: 274,7 млрд грн – трансферт Пенсійному фонду для фінансування пенсій, надбавок та підвищень до пенсій; 112,8 млрд грн – на соціальний захист дітей та сімей, захист громадян, які потрапили у складні життєві обставини, для підтримки малозабезпечених сімей; 39,6 млрд грн – для виплати житлових субсидій та пільг громадянам на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу [1]. У 2024 році держава значно збільшила фінансування підтримки ветеранів війни, зокрема через житлові програми, разові грошові виплати та інші соціальні ініціативи.

Фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення України характеризується низкою серйозних проблем і певними недоліками, які виникають у зв’язку зі збільшенням обсягу різноманітних соціальних допомог та пільг на фоні появи нових соціальних ризиків. Тому його механізми потребують системного вдосконалення з урахуванням сучасних економічних та соціальних

викликів, зокрема тих, що виникають у воєнний та повоєнний періоди. Однією з ключових проблем є обмеженість державних ресурсів при одночасному зростанні соціальних потреб, що зумовлює необхідність оптимізації бюджетного планування та пріоритизації соціальних програм. У цьому контексті важливим є впровадження методів прогнозування соціальних потреб на основі демографічних та економічних показників, що дозволяє більш раціонально розподіляти кошти та зменшувати дублювання соціальних виплат.

Значну роль у покращенні фінансування соціальної сфери може відігравати активне залучення міжнародної допомоги. Кошти, надані Європейським Союзом, Сполученими Штатами Америки та міжнародними організаціями, здатні покрити частину критично важливих видатків, зокрема на підтримку ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та осіб з інвалідністю. Для забезпечення ефективного використання таких ресурсів необхідне впровадження прозорих механізмів розподілу, електронних систем моніторингу та регулярної оприлюдненої звітності.

Крім того, доцільним є розширення джерел фінансування за рахунок позабюджетних фондів та коштів благодійних організацій. Створення цільових фондів для підтримки ветеранів та осіб з інвалідністю сприятиме концентрації ресурсів на пріоритетних напрямах соціальної політики та зменшенню залежності від коливань державного бюджету.

Не менш важливим є удосконалення законодавчої та нормативної бази, що регламентує соціальне фінансування. Гармонізація українських норм із європейськими стандартами, встановлення чітких критеріїв визначення соціальних пріоритетів та процедур оцінки ефективності програм створюють умови для підвищення прозорості та ефективності витрачання коштів.

Таким чином, системне покращення фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення потребує комплексного підходу, що включає оптимізацію бюджетного планування, залучення міжнародної допомоги, розширення позабюджетних джерел, цифровізацію фінансових процесів і вдосконалення законодавства. Реалізація цих заходів дозволить

забезпечити більш ефективну підтримку соціально вразливих категорій населення та стабільність соціальної сфери в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Мінфін: У 2024 році видатки загального фонду держбюджету становили 3,5 трлн грн // URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_2024_rotsi_vidatki_zagalnogo_fondu_derzhbiudzhetu_stanovliat_35_trln_grn-4990 (дата звернення: 20.10.2025)

Фінансове забезпечення соціальної сфери та підтримка ветеранів в умовах воєнних викликів в Україні

Фіщенко М.В., здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський національний університет, Україна
Яковин М.М., здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії)
Уманський національний університет, Україна

Сучасні воєнні виклики, спричинені широкомасштабною агресією російської федерації проти України з 24 лютого 2022 року, поставили систему соціального захисту населення перед необхідністю суттєвих трансформацій. Значна частина фінансових ресурсів, які раніше спрямовувалися на розвиток соціальної інфраструктури, була переорієнтована на потреби оборони та безпеки держави. Це зумовило актуальність пошуку додаткових джерел фінансування соціальної сфери та підвищення ефективності використання наявних ресурсів [1].

У вітчизняних наукових колах триває активна дискусія щодо механізмів фінансового забезпечення соціальної сфери та підтримки ветеранів в умовах воєнного стану. Дослідження цієї проблематики перебувають на початковому етапі розвитку та потребують поглибленого теоретико-методологічного аналізу.

Фінансове забезпечення соціального захисту населення є багатокомпонентним і формується за рахунок державного та місцевих бюджетів, спеціальних державних і недержавних соціальних фондів, ресурсів підприємств

різних форм власності та коштів благодійних організацій. До ключових позабюджетних фондів належать, зокрема, Пенсійний фонд України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю, а також спеціальні фонди та програми, спрямовані на соціальний захист і підтримку ветеранів та членів їхніх родин [2].

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, хоча й залишаються одним із пріоритетних напрямів бюджету, поступово зменшили свою частку в його структурі — з 19,9 % у 2021 році до 10,4 % у 2024 році. Серед обсягів державних соціальних виплат найсуттєвіше зростання спостерігається у сфері підтримки внутрішньо переміщених осіб - у 2024 році обсяги надання допомоги перевищили рівень 2021 року майже в 14 разів.

Особливу увагу під час війни приділено фінансовому забезпеченню ветеранів та учасників бойових дій. Український ветеранський фонд та Міністерство у справах ветеранів реалізують програми грошової підтримки, реабілітації, професійної підготовки та соціально-економічної інтеграції. Міжнародні партнери активно підтримують ці ініціативи.

Так, США з початку війни надали Україні понад $30,2 млрд прямої бюджетної допомоги, включно з $13 млрд через Агентство США з міжнародного розвитку до жовтня 2022 року. Ці кошти частково спрямовувалися на соціальні виплати, пенсії, зарплати державних службовців та підтримку внутрішньо переміщених осіб [3]. У липні 2025 року Міністерство у справах ветеранів України підписало меморандум із американською благодійною організацією «Ukrainian Action», яка реалізує програму «Ukrainian Action Heroes» для реабілітації ветеранів та надання психологічної підтримки.

Європейський Союз надав Україні понад €4,8 млрд на гуманітарну та надзвичайну допомогу, бюджетну підтримку та кризове реагування, активно підтримуючи ветеранів війни. У 2024 році ЄС разом із Міжнародною організацією з міграції започаткували проєкт професійної підготовки близько 170 ветеранів, їхніх родин та родин загиблих. Проєкт передбачає надання грантів

і технічної допомоги до 50 ветеранських підприємств, проведення ярмарків вакансій та кампаній з підвищення обізнаності щодо можливостей соціально-економічної реінтеграції [4].

Особливу увагу приділено формуванню комплексних механізмів фінансової підтримки ветеранів, які враховують різні аспекти їхнього життя: медичну та психологічну реабілітацію, соціальну адаптацію, професійне навчання та працевлаштування. Держава та міжнародні партнери працюють над створенням інтегрованих платформ, що дозволяють поєднати фінансові виплати з наданням соціальних послуг, що значно підвищує ефективність допомоги та сприяє більшій незалежності ветеранів.

Серед ключових напрямів підтримки – розвиток ветеранського підприємництва, яке передбачає надання грантів, кредитів, консультацій та доступу до ринків збуту. Такі програми дозволяють ветеранам створювати власні бізнес-проєкти, забезпечувати себе роботою та доходом, а також інтегруватися у цивільне життя. Успішні приклади ветеранських бізнесів, що фінансуються як державою, так і міжнародними фондами, демонструють позитивний соціально-економічний ефект для місцевих громад.

Крім того, важливим аспектом є підвищення прозорості та ефективності використання ресурсів, спрямованих на фінансове забезпечення соціальної сфери. Впровадження цифрових платформ, електронного документообігу та відкритих реєстрів дозволяє відслідковувати цільове використання коштів, уникати дублювання виплат і забезпечувати своєчасну допомогу тим, хто її потребує. Такий підхід сприяє формуванню довіри серед громадян та міжнародних партнерів і створює умови для сталого розвитку системи соціального захисту в умовах воєнного стану.

Отже, система фінансового забезпечення соціального захисту в умовах воєнних дій набуває стратегічного значення як для підтримки найбільш уразливих категорій населення, так і для відновлення економічної стабільності держави. Важливою тенденцією є поступовий перехід від суто бюджетних механізмів до багаторівневої моделі, що поєднує державні ресурси, міжнародну

допомогу та інструменти партнерства з громадянським суспільством. Це створює основу для підвищення стійкості соціальної сфери та забезпечує інтеграцію України у європейський простір соціальної політики.

Список використаних джерел

1. Чеберяко О., Лещенко І. Особливості фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в умовах воєнного стану. *Світ фінансів*. 2024. № 1. URL https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/52738/1/%D0%A7%D0%95%D0%91%D0%95%D0%A0%D0%AF%D0%9A%D0%9E.PDF (дата звернення: 11.10.2025)

2. Фінанси: підручник. 2-ге вид., доп. та перероб. / І. О. Лютий, С. Я. Боринець, З. С. Варналій та ін. ; за ред. д.е.н., проф. І. О. Лютого. Київ. 2023. 716с.

3. Ukraine Oversight. *Development & Humanitarian Assistance*. URL: https://www.ukraineoversight.gov/Sandbox/SB-Funding/SB-Development-Humanitarian-Assistance/ (дата звернення: 15.10.2025)

4. Delegation of the European Union to the United States of America. *EU Assistance to Ukraine (in U.S. Dollars)*. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/united-states-america/eu-assistance-ukraine-us-dollars_en?s=253 (дата звернення: 18.10.2025)

Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни

Фротер О.С., к.е.н., доцент
Уманський національний університет

Повномасштабна війна в Україні спричинила глибокі трансформації у функціонуванні вітчизняних підприємств. Руйнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, релокація бізнесу і зростання соціальної напруги суттєво змінили умови господарювання. У цих реаліях українським підприємствам необхідно не лише зберегти економічну стабільність, а й взяти на

себе розширену соціальну місію – підтримку працівників, місцевих громад та обороноздатності держави. Саме тому соціальна відповідальність бізнесу набула нового стратегічного значення і стала інструментом зміцнення довіри суспільства, збереження людського капіталу та формування національної стійкості.

Згідно з дослідженнями О. Богомаз, наразі соціальна відповідальність українського бізнесу характеризується наступними змінами: розширенням репутаційної складової, коли до критеріїв оцінки компаній додалися показники підтримки обороноздатності та громадської згуртованості; збільшенням уваги до безпеки працівників; обов'язковістю нефінансової звітності з урахуванням воєнних реалій; розширенням кола стейкхолдерів (не лише громади, а й військові та їхні родини); а також посиленням внутрішньої турботи про персонал і забезпеченням безперервності бізнес-процесів [1, с. 398].

Фактичні результати діяльності українських підприємств ілюструють динаміку трансформацій у підходах до соціальної відповідальності. Так, з початку 2022 року релокувалися майже 19 000 компаній, із них понад 1 000 – переїхали з міста до області, а найбільше переїздів припало на Київську та Закарпатську області [2]. При цьому галузевий розподіл показує, що в оптовій торгівлі – 344 релокації (29,3 %) та транспортній – 92 (7,8 %). У Центрі країни 27,4 % бізнесу працює на рівні 70-90 % довоєнного обсягу діяльності, 23,6 % – на рівні 40-60 %, 22,6 % – на нижчому рівні [3]. Наприклад, агропромислова компанія Cygnet у 2023 р. виплатила заробітну плату в розмірі 215,6 млн грн (+21 % до попереднього періоду) і спрямувала 5,1 млн грн на соціальні проєкти та 4,2 млн грн – на допомогу ЗСУ [4]. Ці дані вказують на те, що соціальна відповідальність бізнесу сьогодні не лише декларативна, а має кількісний вимір.

Основні напрями реалізації соціальної відповідальності бізнесу в умовах війни можна систематизувати за кількома ключовими векторами.

По-перше, це забезпечення безперервності та адаптивності бізнес-процесів: підприємства прагнуть підтримувати стабільну діяльність навіть за

високих ризиків, тим самим сприяючи економічній стійкості держави та збереженню робочих місць.

По-друге, турбота про працівників, що проявляється у збереженні зайнятості, своєчасній оплаті праці, наданні психологічної підтримки та допомозі мобілізованим співробітникам і членам їхніх родин.

По-третє, ключовим напрямом стала підтримка Збройних Сил України та місцевих громад: підприємства забезпечують поставки матеріалів і техніки, фінансують гуманітарні ініціативи, долучаються до волонтерського руху.

По-четверте, значення набуває партнерство бізнесу з органами влади та громадами, зокрема у процесах евакуації, релокації виробництв і відбудови інфраструктури.

По-п’яте, важливим елементом є соціально відповідальна релокація підприємств – процес переміщення виробництва, що здійснюється з урахуванням інтересів персоналу, місцевої громади та соціальних наслідків такого рішення.

Як зазначають В. Ушкальов, М. Мартіянова та В. Мисик, соціально відповідальна релокація передбачає комплекс заходів – стратегічне планування переміщення, забезпечення безпеки та підтримки працівників, ефективну комунікацію з новою громадою, сприяння працевлаштуванню на новому місці, а також допомогу родинам релокованих співробітників [3, с. 412]. Такий підхід не лише мінімізує соціальні ризики, а й зміцнює репутаційний капітал підприємства, демонструючи його орієнтацію на принципи сталого розвитку та людяності.

Отже, сучасний етап розвитку соціальної відповідальності в Україні характеризується активним пошуком балансу між економічними інтересами бізнесу та його соціальною функцією. Підприємства дедалі частіше сприймають соціальну відповідальність як елемент конкурентоспроможності й репутаційного капіталу, що забезпечує їхню стійкість навіть у кризових умовах.

В умовах війни соціальна відповідальність бізнесу набуває нових змістових акцентів: від філантропії до системного управління ризиками,

людським капіталом і репутаційним потенціалом. Підприємства дедалі частіше інтегрують соціальні ініціативи у свої бізнес-стратегії, орієнтуючись на принципи стійкості, відповідальності та партнерства. Це підтверджується зростанням кількості компаній, що публікують нефінансову звітність, беруть участь у програмах підтримки Збройних Сил України, фінансують освітні та гуманітарні проєкти, а також створюють внутрішні програми підтримки працівників.

Список використаних джерел

1.Богомаз О.В. Аналіз сучасних тенденцій корпоративної соціальної відповідальності бізнесу в Україні в умовах глобальних викликів. *Сталий розвиток економіки.* 2024. № 4(51). С. 395-402. URL: https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-55.

2. Від початку 2022 року релокувалися майже 19 тис. компаній. *Укрінформ.* URL: https://surl.li/dicrqu.

3. Регіональні результати дослідження стану та потреб бізнесу в умовах війни *Бізнес аналітика, Центр «Дія»*. URL: https://surl.lu/clacii.

4. Звіт про корпоративну соціальну відповідальність за 2023 рік. *Cygnet: офіційний сайт.* URL: https://surl.li/dowkre.

5.Ушкальов В.В., Мартіянова М.П., Мисик В.В. Діагностика соціальної відповідальності під час релокації вітчизняних підприємств. *Сталий розвиток економіки.* 2025. № 3(54). С. 411-416. URL: https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-54-62.

Сутність фінансового ризику та методи його подолання в контексті сучасних умов.

Колотуха С. М., к.е.н., доцент,
Уманський національний університет

Фінансовий ризик — це імовірність виникнення фінансових втрат або недоотримання доходів внаслідок певних подій, змін або дій на фінансових ринках, у господарській діяльності підприємства чи інвестиційних процесах. Іншими словами, це ризик того, що фактичні фінансові результати будуть гіршими за очікувані.

Основні причини виникнення фінансового ризику

1. Коливання ринкових умов:
   - зміни валютного курсу;
   - інфляція або дефляція;
   - нестабільність процентних ставок.
2. Невизначеність інвестицій:
   - непередбачувані зміни вартості активів;
   - нерентабельність проектів.
3. Кредитні ризики:
   - ймовірність невиконання зобов’язань контрагентами або позичальниками.
4. Фінансова політика підприємства:
   - нераціональне управління капіталом;
   - перевищення боргового навантаження.
5. Зовнішні фактори:
   - політична нестабільність;
   - законодавчі зміни;
   - глобальні економічні кризи.
6. Фактор людського чинника:
   - управлінські помилки;
   - шахрайство або зловживання.

Фінансові ризики не можна повністю усунути, але їх можна ефективно управляти й мінімізувати за допомогою сучасних методів.

Основні з них:

1. Диверсифікація. Розподіл інвестицій, ресурсів або активів між різними сферами, щоб зменшити вплив збитків в одному напрямку.

2. Хеджування (страхування ризиків). Використання фінансових інструментів (форвардів, ф’ючерсів, опціонів, свопів) для страхування від можливих збитків.

3. Страхування. Передача частини ризику страховій компанії.

4. Управління капіталом і ліквідністю. Контроль за співвідношенням власного і позикового капіталу, підтримання резервів та ліквідних активів. Інструменти: Бюджетування, фінансове планування, аналіз cash flow.

5. Моніторинг і аналіз ризиків. Постійне виявлення, оцінка та контроль фінансових ризиків із застосуванням сучасного програмного забезпечення (ERP, CRM, BI-системи). Методи: SWOT-аналіз, сценарне моделювання, stress-тестування.

6. Впровадження внутрішнього контролю та аудиту. Створення систем управління ризиками, внутрішнього аудиту .

7. Використання фінансових консультантів та IT-аналітиків. Опора на професійний досвід і цифрові технології для прийняття обґрунтованих фінансових рішень.

Ці методи часто застосовуються в комплексі, щоб забезпечити найбільш ефективний захист від ризиків.

Розглянемо іноземний досвід подолання фінансових ризиків та можливість адаптації їх в національну економіку,

1. США — розвиток ринку деривативів. Використання складних похідних фінансових інструментів — ф’ючерсів, опціонів, свопів. Результат: Компанії активно хеджують валютні, процентні, кредитні ризики. Створення агентств на зразок SEC (Комісія з цінних паперів та бірж), які здійснюють жорсткий контроль і прозорість ринку[1].

2. Німеччина — корпоративна культура управління ризиками. На кожному великому підприємстві діє система Risk Management System (RMS). Особливості: Регулярний аудит, обов’язкова звітність про ризики для наглядових рад.

Результат: Зниження випадків банкрутств і стійкість до економічних коливань.

3. Японія — стратегічне довгострокове планування. Прогнозування ризиків на 5–10 років вперед. Постійна підготовка антикризових стратегій і сценарне моделювання.

4. Велика Британія — сильна банківська регуляція. Financial Conduct Authority (FCA) — контролює діяльність банків і фінансових установ. Обов’язкові stress-тести для банків, щоб перевірити їхню здатність витримати економічні шоки. Результат: Зниження ймовірності системної фінансової кризи [2].

5. Швейцарія — акцент на фінансову прозорість і страхування. Високий рівень фінансової дисципліни, обов’язкове страхування великого бізнесу від форс-мажорів. Додатково: Активне використання цифрових інструментів для моніторингу ризиків у реальному часі.

В практику України доцільно запровадити наступні заходи:

-запровадження обов’язкових risk management систем у бізнесі.

-підвищення прозорості звітності.

- розвиток деривативного ринку.

- впровадження цифрових технологій у державне регулювання фінансів.

Список використаних джерел

1.Особливості розвитку ринку ПФІ в США URL : https://web.archive.org/web/20170912131839/http://www.cftc.gov/index.htm (дата звернення 13.10.2025)

2.Британський фінрегулятор розповів, як перевіряє банки URL : https://epravda.com.ua/news/2009/05/28/194707/ (дата звернення: 10.10.2025)

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Матеріали XVII Всеукраїнської наукової конференції

Відповідальний редактор – Олена НЕПОЧАТЕНКО

Відповідальний секретар – Юлія УЛЯНИЧ

Видається в авторській редакції. Редакція не несе відповідальності за зміст матеріалів.

Автори вміщених матеріалів висловлюють свою думку, яка не завжди збігається з позицією редакції.

Комп'ютерне верстання Юлія УЛЯНИЧ , Олександра ЯКОВЕНКО

https://ef.udau.edu.ua/